ISSN 1302 - 6938 73

GÜNEY

73

temmuz · ağustos · eylül'15
tirmeh · tebax · ilon '15
8 tl · 5 euro

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

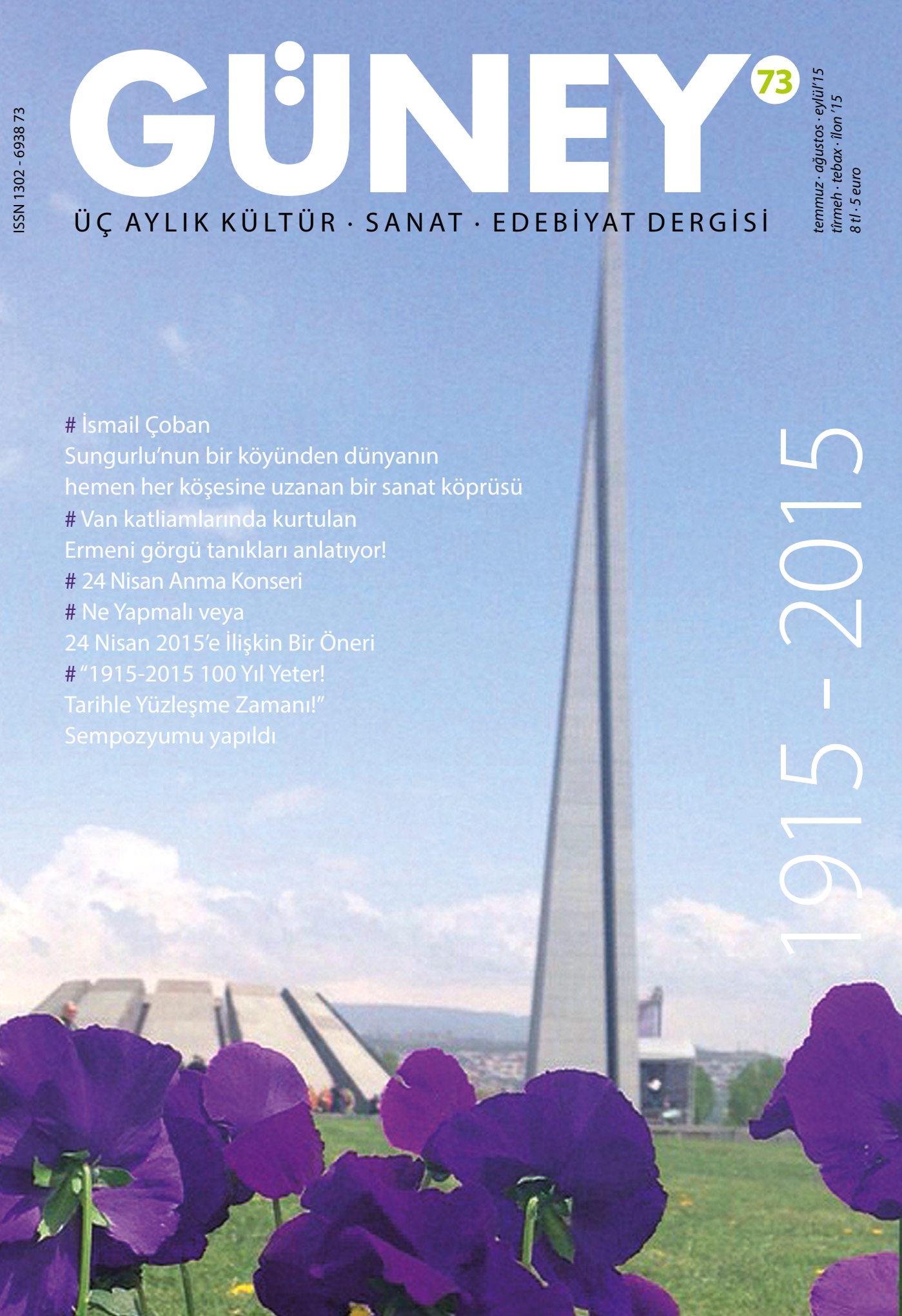

İsmail Çoban
Sungurlu'nun bir köyünden dünyanın
hemen her köşesine uzanan bir sanat köprüsü

Van katliamlarında kurtulan
Ermeni görgü tanıkları anlatıyor!

24 Nisan Anma Konseri

Ne Yapmalı veya
24 Nisan 2015'e İlişkin Bir Öneri

"1915-2015 100 Yıl Yeter!
Tarihle Yüzleşme Zamanı!"
Sempozyumu yapıldı

1915 - 2015

Mavi Gece

Ali Şentürk

Şiirin en alıngan noktasından kalkıp
Sana geliyorum gölgeler devirerek
Eteklerimde tohumu var geleceğin
Bütün aykırılıklar son bulsun diye.

Her sunuşumda gül dalına tasasız
Ellerime yapışır kanayan kızıl renk
Birleşince karanfille gülün rengi
Sevdaya keser biletini mavi gece...

---

güney'den sizlere

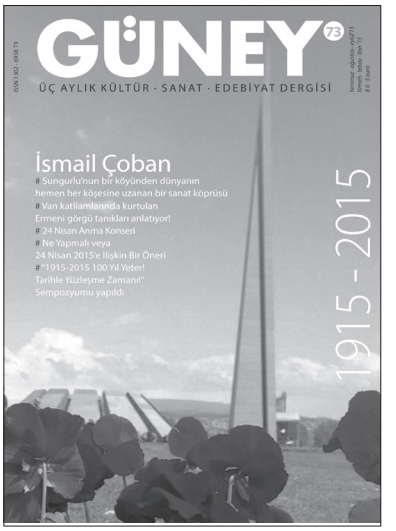

Merhaba...

Yeni bir sayı ile birlikteyiz.

Bu sayımız için sizlerden çok sayıda ürün geldi. Yerimiz ölçüsünde değerlendirmeye çalıştık. Bu sayımızda yer veremediğimiz ürünleri gelecek sayımızda değerlendirmeye çalışacağız. Bu ürünlerden bazıları: Bekir Karadeniz'in "Ayşe Hür'ün »Cumhuriyetin Üvey Evladı: Halk Türküleri« Yazısı Üzerine", M. Vurgun'un "Ben her Mayıs ölürüm", Vildan Sevil'in "Savcı Mehmet Kiraz, Şafak, Bahtiyar, Elif… ve dün, bugün, yarın…", M. Utku Şentürk'ün "Unutturulan tarih: Çingene soykırımı" yazıları.

Ayrıca, Haydar Doğan, Gökmen Sambur, Ufuk Aymaz, Haşem Baygümüş, Gülbin Sodan, Halil Çamay'ın şiirleri.

***

Bu sayımızda Bekir Karadeniz, resim, heykel, grafik sanatçısı İsmail Çoban ile kapsamlı bir şöylesi gerçekleştirdi. Ahmet Soner, Yılmaz Güney üzerine yazılan kitapları inceledi. Temel Demirer Eduardo Galeano'yu yazdı. Mehmet Desde, Suudi Arabistanlı blog yazarı Raif Bedevi'nin başına gelenleri irdeledi.

Bu yazılar ve adını yazamadığımız diğer yazıları ilgiyle okuyacağınızı düşünüyoruz.

***

Güney iki sayıdır yeni bir formatla çıkıyor. Daha kaliteli bir dergi çıkarmak amacımız. Yeni formatla birlikte satış fiyatımızı gözden geçirmek zorunda kaldık. Güney bu sayı ile birlikte 8 lira. Yurtdışı fiyatımız aynı kalıyor. Anlayışla karşılayacağınızı umuyoruz…

***

Güney'i temin edebileceğiniz noktalar: ADANA: Kitapsan-Gazipaşa Bulvarı, Kitapsan-Çakmak Plaza, Kitapsan-T.Özal Bulvarı. AMED: Aram Kitabevi. ANTEP: Güney Kitabevi. ANKARA: Dost-Kızılay, Turhan-Kızılay, İmge-Kızılay, DERSİM: Zafer Büfe, ELAZIĞ: Jiyan Kitabevi: ESKİŞEHİR: Aşiyan Sahaf: MERSİN: Kitapsan-Mezitli, Kitapsan-Akdeniz, Kitapsan-Yenişehir, Tekağaç Kitabevi. KONYA: Kitapsan-Selçuklu. İSTANBUL: Mephisto-Taksim, Mephisto-Kadıköy, Semerkant-Taksim, Güney Kültür Merkezi-Esenyurt. İZMİR: Kitapsan-Konak, Kitapsan-Alsancak, Pan Kitabevi-Karşıyaka, Yakın Kitabevi-Alsancak.

***

Yeni ürünlerinizle yeni sayımızda buluşmak üzere!

GÜNEY
KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

Genel Yayın Yönetmeni:
İlyas Emir

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Hüseyin Gül

Yönetim Yeri ve Adresi:
Fatih Mah. Bahçeyolu Cad.
No: 11 Kat: 4 Esenyurt / İstanbul
Tel/Faks: 0212 - 620 67 57

www.guneydergisi.com
guneydergisiistanbul@gmail.com

Yayın Türü: Yerel Süreli
Dizgi & Grafik: Güney Grafik

Baskı: Berdan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok
No: 215-216-239 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 613 11 12

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Hüseyin Gül
İş Bankası İstanbul Esenyurt Şubesi
Hesap No: 1247 0336697
IBAN No: TR51 0006 4000 0011 2470 3366 97

Posta Çeki:
Hüseyin Gül Hesap No: 11939375

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 40 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 25 Avro
(Posta Ücreti Dahil)

Aboneliğin başlatılması için; yıllık abone bedelinin banka hesap numaramıza yatırılması, banka dekontunun, Güney'i göndereceğimiz adres ile birlikte mail adresimize gönderilmesi gerekmektedir.

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 2.000.- TL
1/2 sayfa: 1.000.- TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 500.- TL
1/4 sayfa: 250.- TL
(Yayınevi ve kitapçılara %30 indirim yapılır.)

Almanya Temsilciliği:
İlyas Emir
Allee Str. 32 · 42853 Remscheid
Tel: 02191- 40401 · Fax:02191/460 15 20
Cep: 0170 99 49 831

Yurtdışı (Almanya)
Banka Hesap Numarası:
Sparkasse Remscheid
IBAN: DE40340500000000037325
BIC: WELADEDRXXX

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Yazılar mailimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir.
Yayına kapanış süresi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

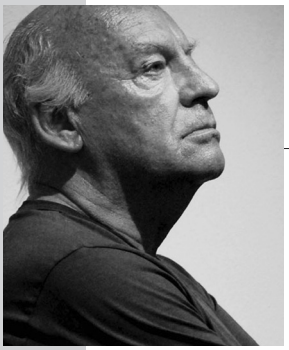

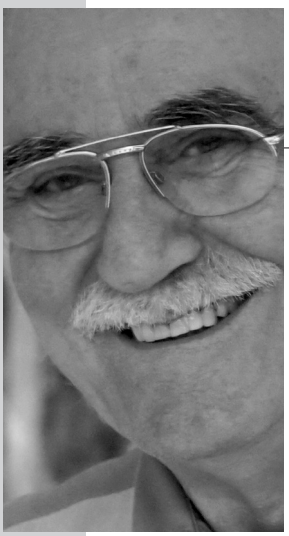

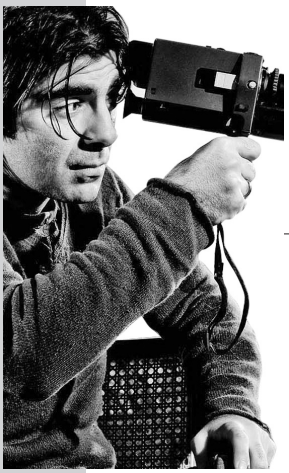

	3	güney'den	*GÜNEY*
	5	sizlerden güney'e	
haber	**8**	"1915-2015 100 YIL YETER!..."	*GÜNEY*
güncel	**14**	Ne Yapmalı	*Bekir KARADENİZ*
araştırma	**19**	HERKES O'NDAN SÖZ EDİYOR	*Ahmet Soner*
şiir	**25**	Chopin ve Kızım	*Tuncay KARADENİZ*
anı	**26**	ÖZ-HİKAYE	*Seyit OKTAY*
haber	**29**	24 NİSAN ANMA KONSERİ	*A. BİLMEZ*
soykırım	**34**	Ermeni Soykırımını Anlatan Görgü Tanıkları – II	*H. DEMİRCİYAN*
yitirdiklerimiz	**40**	Charles Aznavour	*GÜNEY*
yitirdiklerimiz	**42**	EDUARDO GALEANO	*Temel DEMİRER*
deneme	**44**	İNSANLIK KAZANACAK!	*Tefo*
haber	**46**	1. Amed Kitap Fuarından…	*GÜNEY*
haber	**47**	Bir Fuarın Ardından…	*Birsen İNAL*
şiir	**48**	Ekmek	*Orhan Bahçıvan*
röportaj	**49**	Ateş Berker ile keyifli bir sohbet	*GÜNEY*
röportaj	**51**	ADİL OKAY İLE KISA BİR SÖYLEŞİ	*Ali Osman Abalı*
şiir	**53**	DİLSİZ ZAMANLAR	*Tuğba BAYTUR*
dosya	**55**	*İsmail Çoban*	*Bekir Karadeniz*
makale	**62**	KÜLTÜR ENDÜSTRISI, MEDYA VE DEMOKRASİ	*Çetin Veysal*
makale	**65**	RESSAM MUSTAFA PEKER	*Seyit Harun ÖZDEMİR*
şiir	**68**	Dikenli tellerle kanayan...	*Halil Alp*
öykü	**70**	SİYAHIN KARANLIĞIN YANINDA BEYAZ....	*Metin Yoksu*
deneme	**72**	DEFNE NEDEN İNTİHAR ETTİ...	*Adil Okay*
deneme	**74**	LİLİTH'IN ÖLMÜŞ RUHUNA	*ESTER*
makale	**75**	KEL ÖLÜR, SIRMA SAÇLI...	*GÜNEY*
güncel	**76**	Blog Yazarı Raif Bedevi'ye Özgürlük!	*Mehmet Desde*
şiir	**78**	Strana Salan	*A. Karabax*
kitap	**79**	helbestvana şaşwaz	*Sema GÜLER*
kitap	**78**	O DERİN AĞAÇLARIN AĞITI	*Halil Çamay*
kitap	**82**	TENTENE	*Birsen İNAL*
kitap	**82**	Tuz ve Gece	*Nevin KOÇOĞLU*
sinema	**83**	"CUT" Gösterimi...	*GÜNEY*
sinema	**85**	Sinema Notları	*Anuş PAZARCIYAN*
karikatür	**98**	Karikatür	*Meray ÜLGEN*
afiş	**99**	Ermenilere yapılan soykırımın 100. yılında...	*GÜNEY*

Merhaba Arkadaşlar!

Ezilenlerin kurtuluşu kavgasının bayraklarının yükseltilmesi ve yeni mevziler kazanılmasına vesile olması dileğiyle hepinizin 1 Mayıs'ını kutluyorum.

Süleyman Yılmaz Bulduruç
27.04.2015

Merhaba Güney emekçileri!

Emperyalist kapitalizme karşı dünya işçi sınıfının birlik, dayanışma ve mücadele günü kutlu olsun.

Bütün ülkelerin işçileri birleşin!
Bıji 1 Gulan!
Yaşasın 1 Mayıs!
Selamlar, saygılar

Veysel kaplan
2 Nolu F Tipi Hapishanesi, Kocaeli

Merhaba dostlar!

İyi olmanız temennisiyle selamlarımızı gönderiyor, çalışmalarınızda başarılar diliyoruz.

Devrimin şanlı yolunda ilerleyen işçi sınıfı ve emekçi halklarımızın Birlik, Dayanışma ve Mücadele günü olan 1 Mayıs bayramınızı kutluyoruz. Hoşçakalın!

Mustafa Kocatürk
20.04.2015

Merhaba sevgili Güney dergisi emekçileri!

1 Mayıs emek gününüzü kutluyor, daha özgür bir ülke ve dünya için daha çok mücadele diyorum.

Sevgili dostlar!

Gönderdiğiniz derginin 72.sayısını aldım. Teşekkür ederim. Çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Özgür yarınlarda buluşmak dileğiyle…

Selam, sevgi ve saygılarımla.

Seyit Oktay
15.04.2015

Değerli dostlar!

Emperyalist kapitalizm yaşamın tüm alanlarında hayatlarımızı esir almakta, durdurak bilmediği koşullarda sokaklarda, meydanlarda "Biz başka bir alem isteriz!" diyen milyonların sesine katıyoruz sesimizi.

Taksim'deyiz, Amed'de, Berlin ve Katmandu da, yeryüzünün lanetlilerinin 1 Mayıs kutlamalarındayız bir kez daha. Bugün bizim, yarınlarsa her şeyiyle bizim olacak diyerek..

1 Mayıs'ınızı kutluyor, özgür ve aydınlık yarınlara birlikte yürümenin onuruyla…

Selam ve sevgilerimle, çalışmalarınızda kolaylıklar, başarılar diliyorum.

Dostlukla.

Hasan Gülbahar

Merhaba çok değerli Güney emekçileri!

İşçi sınıfı ve ezilen tüm emekçi halkların Birlik, Mücadele ve Dayanışma günü olan 1 Mayıs'ınızı en içten duygularla kutlarım.

Yaşamınızda ve çalışmalarınızda başarılar diliyorum.

Selam ve sevgiler.

Naki Demir

Gönül Bulut
Kadın Kapalı Cezaevi, C-16, Aliağa - İzmir

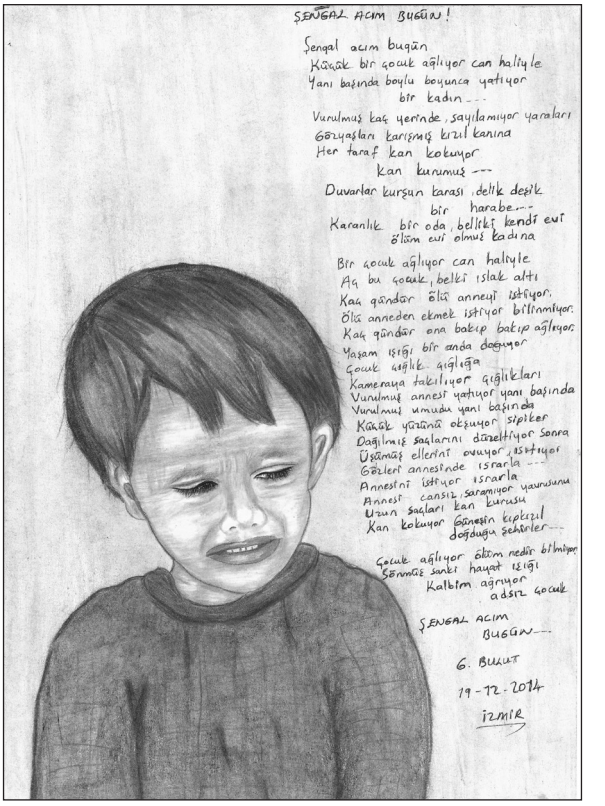

Gönül Bulut
Kadın Kapalı Cezaevi, C-16, Aliağa - İzmir

Bu mektupda 13 çizim var. 4 adet öykü var. Öyküler çok hepsi defterlerimizde mayalanıyor. Ben şimdilik dört tanesini paylaşabildim. Belki siz bir şekilde değerlendirebilirsiniz. Çok teşekürler ilgilendiğiniz için.

Ayrıca bir çizimimi kartpostal yapıp göndermiştiniz. İnanılmaz mutlu oldum ve çok sevindim. O değerde gördüğünüz için çok ama çok teşekürler. Ayrıca hiçbir çizimimi yanıma alma, yani bir örneğini yanıma bırakma şansım olmadığından ayrıca çok sevindim. Öyle bir çizimim olduğunu bile unutmuştum. Tekrar tekrar teşekürler. Emeğinize, yüreğinize sağlık.

Ayrıca bütün ailemin yurt içi yurt dışı sizi takip ettiğini ve çok sevdiklerini görmek beni çok mutlu etti. Benim ailem birazda kapitalist dünyanın tarumar ettiği bir ailedir. Ama yinede sizi takip etmeleri içlerinde birşeylerin hala korunduğu anlamına gelinki bu çok güzel. Bu anlamıyla da size koçaman bir teşekürler. İyiki yazmışım size demeden geçemiyorum.

Biz mahpuslar sizin gibi duyarlı yüreklerin daimi misafiriyiz. Kolay vazgeçmeyiz uzatılmış bir elden, bizim için olduğu gibi güzel bir dünya için mücadele eden bir yürekten. O nedenle güzel, Güneşli ve Barış dolu yarınlara kadar sizinleyiz. O günlerin yakın olduğu inancıyla sizleri selamlıyor Sevgilerimizi gönderiyoruz. Sevgiyle Kalın—

07.04-2015
Gönül BULUT
İZMİR

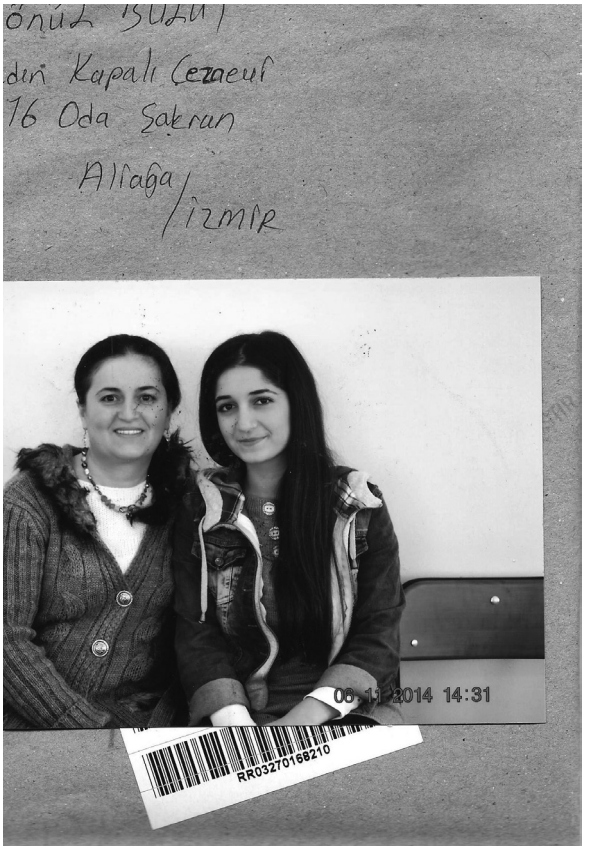

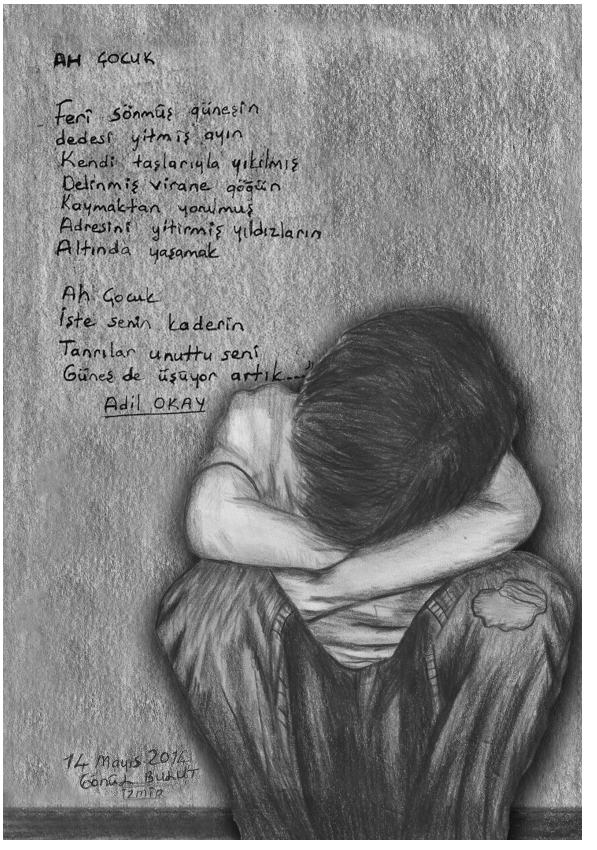

Mehmet Boğatekin

Değerli dostlar merhaba

Derginizin yeni sayısını aldığım gün buraya sürgün edildik. "Kapasite doluluğu" gerekçesiyle.

Golık dergisinin üç çizeri olarak çalışmalarımızı burada sürdüreceğiz. Yani çizmeye devam edeceğiz. Yeni adresimizi size bildirmek istedik. Güney dergisini bundan böyle yeni adresimize yönlendirebilirseniz çok seviniriz.

Selam ve sevgilerimizle…

19.05.2015

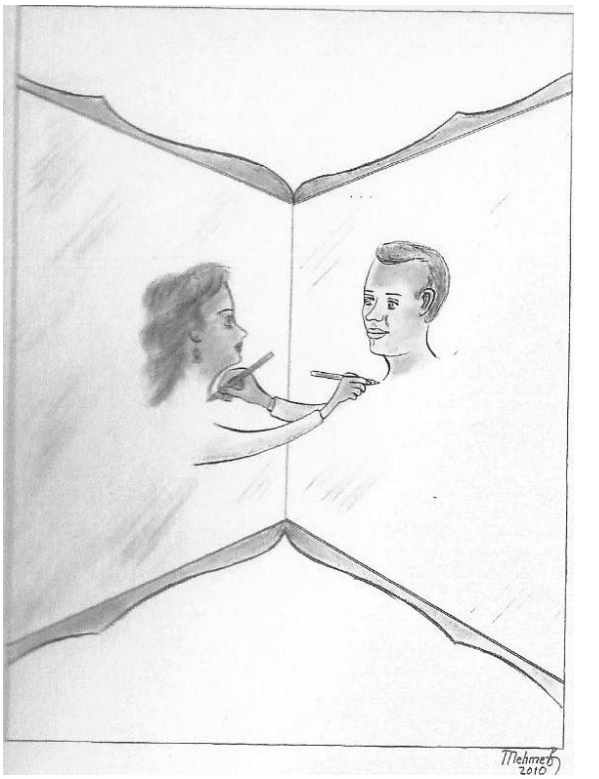

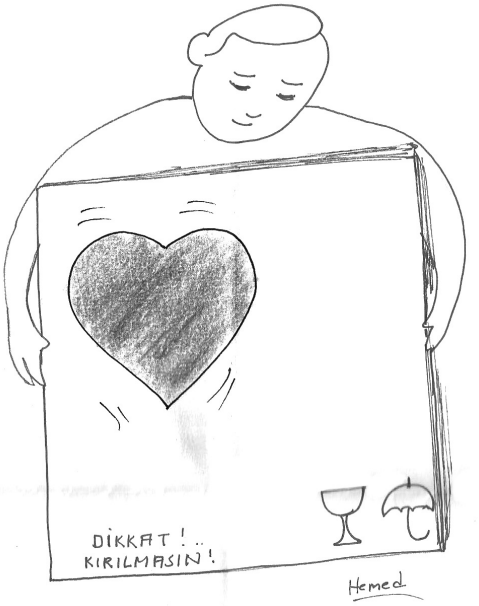

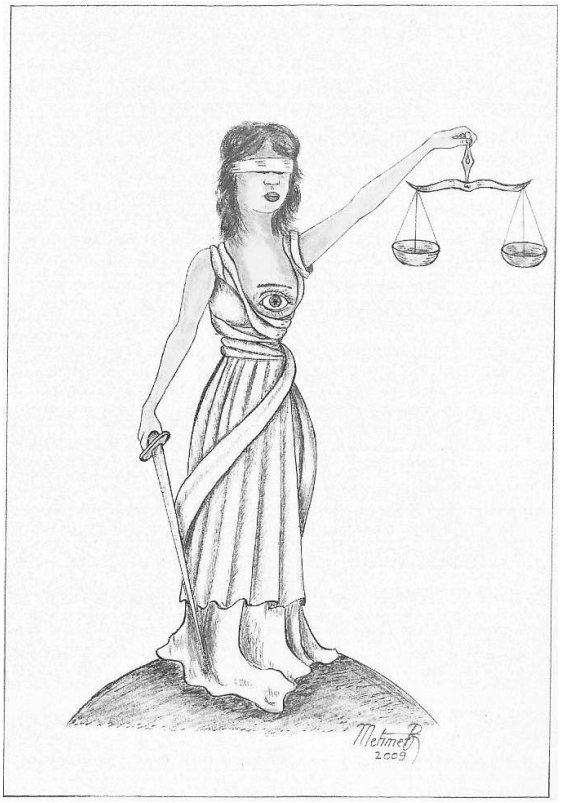

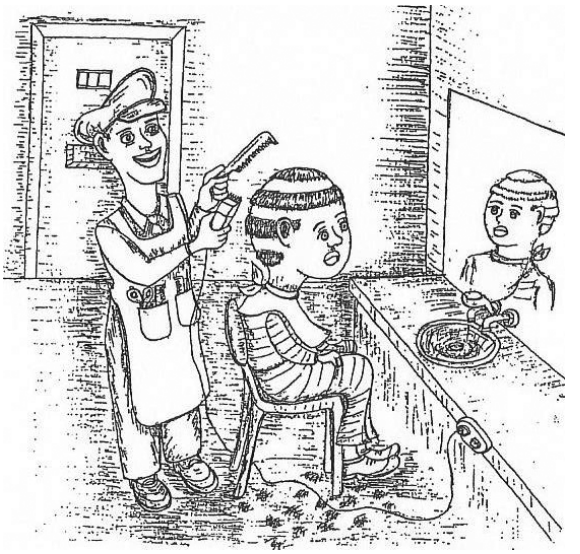

"1915-2015 100 YIL YETER! TARİHLE YÜZLEŞME ZAMANI!" SEMPOZYUMU BAŞARIYLA GERÇEKLEŞTİRİLDİ

Ermeni Soykırımın 100. yılı vesilesi ile Güney dergisi tarafından bir sempozyum düzenlendi. 12 Nisan Pazar günü Taksim Hıll Otel de yapılan sempozyumun konuşmacıları; Yetvart Danzikyan, (Agos Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni) Murad Mıhçı, (Nor Zartonk Temsilcisi) Ayşe Hür, (Araştırmacı, yazar) Çetin Desde (Güney dergisi) ve Pakrat Estukyan (Agos Gazetesi-Yazar) idi.

Sempozyum soykırımda katledilen Ermenilerin anısına saygı duruşu ile başladı.

Ardından Güney dergisi adına bir arkadaşımız açılış konuşması yaptı. Konuşma şöyle:

"1915-2015

Ermeni halkının acı dolu yüz yılı, Türk devletinin ise yalana inkara dayalı yüz yılıdır.

2015 yılı Ermeni soykırımının 100. yılıdır.

Hiç düşündünüz mü; "'Hiç'e yolculuk nedir?" Ölüme yolculuğun bir başka adıdır Ermeni tarihinde 'hiç'!

Ermeniler yaşadılar 'hiç'e yolculuğu... Çok acı bir şekilde!

Kadınıyla, çocuğuyla, yaşlısıyla yüzbinlerce Ermeni gerçekte ölüm yolculuğunu, Osmanlı paşalarının adlandırdığı üzere 'tehcir' (göç) olarak ya-

şadılar... Suriye'nin Deyr el Zor çöllerine doğru bu zorunlu yolculukta yüzbinlerce Ermeni kadını, çocuğu, yaşlısı bu ölüm yolculuklarında askerlerin, yerel çetecilerin tecavüzüne uğradı, işkence gördü, katledildi. Sayısız Ermeni açlıktan, susuzluktan hastalıktan kırıldı.

Kuzey'de, Karadeniz'de de 'hiç'e yolculuk, ölüme yolculuk vardı. Trabzon'da, Samsun'da, Ordu'da... Ermeniler kayıklara doldurularak "nakil" adı altında denize döktürüldüler.

Elbette sadece 'hiç'e yolculuk' yoktu tarihin söz konusu kesitinde...

Ermenilerin bulundukları yerlerde katledildiği belgelerle, anlatımlarla belgelidir. Bulundukları yerleşim birimlerinde, evlerinde, yurtlarında katledilenler, kiliselere toplanıp Ermenileri yakılarak imha edilen Ermeniler...

Çetelerin saldırıları sonucu katledilen Ermeniler...

Açlıktan, susuzluktan, hastalıktan kırılan Ermeniler...

Ne yazık ki Osmanlı barbarlığının 'tehcir' siyasetine Türk ve Kürt emekçiler de yardım ettiler, bu siyaseti hayata geçirdiler, soykırımın maşası oldular... Osmanlı'nın katliam tezgâhı 'gâvur Ermeni' üzerine kuruluydu. Müslümanlık islama inananlara 'gavur'a karşı savaşmakla cennet vaad ediyordu. Dünyalık için ise elkoyulan Ermeni malları, evleri, tarlaları, altınları vb. vardı! Nitekim boşaltılan Anadolu'da Ermenilerin mallarına Türkler, Kürdistan'da Kürtler el koydular. Ermenilerin yarattığı zenginliğin üstüne oturdular.

Ne pahasına?

Tarihin en barbar soykırımlarından birisi olan Ermeni soykırımının tarihi sorumluluğunu ve utancını taşıma pahasına!!!

Anadolu'nun en kadim yerleşik halklarından birisinin Anadolu'da, Suriye çöllerinde, Karadeniz'de... yok edilmesi pahasına!!!

Ermeni halkının kültür eserlerinin, sanatının, mimarisinin, müziğinin... yok edilmesi pahasına.

Türk, Kürt, Çerkes... müslüman halkları Ermenilere düşman etme, halklar arasına çitler çekme, zaten varolan şovenizmi daha da azdırma... pahasına...

Artık yeter! 100 yıllık inkar, 100 yıllık suskunluk yeter! Şimdi tarihle yüzleşme zamanıdır.

Bu sempozyum ile amacımız, bizim için açık olan 1915'de yapılan soykırımı ve sonuçlarını, 100 yıl sonra ne yapmak gerektiği ile ilgili olarak sizlerle konuşmak tartışmak istiyoruz."

Sempozyumun kolaylaştırıcılığını Şair Hasan Erkul yaptı.

Birinci bölümde konuşmacılar, 20 dakika süre içinde konu hakkında görüşlerini anlattılar.

Konuşmacıların konuşmalarından bir bölümünü aktarıyoruz:

YETVART DANZİKYAN:

"Ben daha çok 100 yıllık inkâr üzerinde durmak istiyorum.

Bir devlet nasıl oldu da bu meseleyi inkâr etmeyi becerdi? Sabıka kaydında soykırım olan devletler var. Şöyle ya da böyle yüzleşme çabası oldu. Kabul etme süreci oldu. Sadece Almanya'dan bahsetmiyorum. Avustralya'dan İngiltere, İspanya'ya kadar. Birçok yüzleşme çabası görüyoruz. Kimi son zamanlarda, kimi olayın hemen ardından, kimi zorlamayla şöyle ya da böyle, bunun en somut göstergesi Willy Brandt'ın diz çöküp özür dilemesidir. Bizde böyle olmadı. Biz derken devleti kastediyorum. İnkar üzerine kuruldu her şey. Tam tersine Ermeni'yi suçlu çıkarma üzerine kuruldu.

100 yılı geride bıraktık. Ürpertici ve kan dondurucu bir tarihimiz var. Şu veya bu nedenle bu tarihimizle yüzleşmeyi beceremedik.

Bu yüz yıllık inkar nasıl kuruldu? İlk gördüğümüz şey şu: Bu iş cumhuriyetin kuruluş tarihine kadar gidiyor. İttihat ve Terakki bunu planlı olarak yaptı. İnce ince planladı. Bunun bir nedeni vardı. Ekonomiyi millileştirmek gibi bir amaçları vardı. Ardından gelen cumhuriyet rejimi bunu çok büyük oranda devam ettirdi. Emvali Metruke kanunları bir şekilde devam etti. İttihat Terakki içinde bu işe bulaşmış insanlar Cumhuriyet döneminde Vali oldular. Kaymakam oldular. Milletvekili oldular.

"Hrant cinayetine bakınca, Hrant Dink'in öldürülmesi aslında 1915'i oluşturan, planlayan koşulların bir devamıdır. Devlet bütün kanatlarıyla işin içinde. Hrant cinayeti neredeyse 1915'in tamamlayıcısı gibi bir şey maalesef."

— YETVART DANZİKYAN

Meclis başkanı oldular. Bir yönüyle cumhuriyet rejimi bir parça Ermenilere, Rumlara karşı kurulmuş bir rejim olarak düşünülebilinir.

Cumhuriyet kurulduktan sonra da Türkleştirme hamlesi devam etti. Türkleştirme hamlesi sadece Ermenileri değil, 1925'e kadar bir şekilde iyi giden Kemalizm Kürt ilişkileri Şeyh Sait İsyanı ile birlikte kırıldı. Kürtler de rejimin düşmanı haline geldiler. Cumhuriyet Türkleştirme üzerine ayaklarını kurmuştu. İnkar da bunun devamı oldu. Ermenilerin el konulan malları İttihat ve Terakki üyelerinin ailelerine dağıtıldı. Hatta bir tanesi Diyarbakır celladı dediğimiz Doktor Reşit Bey'in ailesidir.

Daha sonra bazı yarım kalan işler tamamlanmak istendi. Bunlardan bir tanesi Varlık Vergisidir. Emvali Metruke ile yarım kalan ekonominin millîleştirilmesi, Türkleştirilmesi Varlık Vergisi ile tamamlanmak istenmiştir. Bu da yetmedi. Yarım kalan iş sonuçları itibariyle 6,7 Eylül 1955'te nerdeyse tamamlanmış sayıldı.

Geriye dönecek olursak Cumhuriyet tüm sertliğiyle sürüyordu. Başka bir yarım kalan iş Dersim katliamıdır. Dersim 1915 katliamından kaçan Ermenilerin sığındığı bölgedir. Daha önce de Dersim'de Ermeniler yaşıyordu. 1938 Dersim katliamı, 1915 katliamını tamamlamak istermişçesine bir katliam gibi görünüyor. Dönemin gazetelerine bakıldığı zaman, Dersimlilerin başka tür insanlar olduğu ima edilirken, Ermenilikte sezindirilir zaten."

"Hrant cinayetine bakınca, Hrant Dink'in öldürülmesi aslında 1915'i oluşturan, planlayan koşulların bir devamıdır. Devlet bütün kanatlarıyla işin içinde. Hrant cinayeti neredeyse 1915'in tamamlayıcısı gibi bir şey maalesef."

"İki meselemiz var. Bir: Toplumun da 1915 ile yüzleşmesi gerekiyor. İki: Hrant Dink davasına devletin dahli ile birlikte bir şekilde çözülmesi gerekiyor. Bu ikisini yapmazsak bence yol alamayacağız."

MURAD MIHÇI:

"Hrant bize yol olmuş, ışık olmuş biridir. O güne kadar yaşadığımız olayları herhangi birileri özellikle bize anlatmazdı. Biz aslında her şeyi Agos'un başlangıcı ile sorgulayarak öğrendik. Başta Hrant ahparigi ve 200'ü aşkın aydını, Der Zor, Şam'da soykırıma uğrayan, Hamidiye Alayları kullanılarak planlı bir şekilde soykırıma uğrayan atalarımı saygıyla anıyorum. Soykırım sırasında Ermeni toplumuna destek ve yardımcı olan, kurtulmalarını sağlayan kişilere de saygılarımı sunuyorum. Bunlardan bir tanesi de benim ailemi kurtaran memleketim Konya Ereğli'de yaşayan bir kişi.

"Talepler ne olmalı? Soykırım kabul edilip özür dilenmelidir. Sınırların açılması, soykırımı yapanların adlarının sokaklardan, okullardan kaldırılması, Diaspora'da yaşayan Ermenilere, isteyenlere yurttaşlık hakkı verilmesi, tazmin etmenin devlet ve burjuvaziyi kapsayacak bir şekilde yapılması. Soykırımı unutturmayacak varlıkların, yerlerin korunması."
"Geçmiş hiçbir zaman ölmüyor. Hatta geçmiş, geçmiş bile değil."
— *MURAD MIHÇI*

Ereğli'de ailem sürgüne gönderilirken Ulukışla'ya getirilir. Ulukışla'da kafileler, Der Zor ve Şam kafileleri olarak ayrılır. Bu işe bakan kişi Ereğli'dir. Ailemin yanında çalışmıştır. Babamın dedesine der ki "Usta sizin bize çok yardımınız oldu. Çok yararınız oldu. Sizi Şam'a gönderelim. Der Zor'a göndermeyelim." Yolda kafile de telefler olur. Çocuklara bir şey yapılmayacağı düşünülerek altınlar çocukların bellerine sarılır. Hayatta kalabilmek için bu altınlar kullanılır. Bir sarı lira karşılığında su aldıklarını anlatırlardı. Şam'a giderler. Şam'da çeşitli mücadeleler sonucu hayatlarını devam ettirirler. Ailemin bir bölümü bu dönemde Lübnan'a geçiyor. Bir bölümü Arnavutluk, Yunanistan, Suriye en sonunda da Erivan'a gidiyor."

"Soykırım sonrası Ermeni toplumunda acılar, korkular, baskılar sürdü."

"Talepler ne olmalı? Soykırım kabul edilip özür dilenmelidir. Sınırların açılması, soykırımı yapanların adlarının sokaklardan, okullardan kaldırılması, Diaspora'da yaşayan Ermenilere, isteyenlere yurttaşlık hakkı verilmesi, tazmin etmenin devlet ve burjuvaziyi kapsayacak bir şekilde yapılması. Soykırımı unutturmayacak varlıkların, yerlerin korunması."

"Geçmiş hiçbir zaman ölmüyor. Hatta geçmiş, geçmiş bile değil."

AYŞE HÜR:

"1915 tartışması, ad verme meselesi Ermeni toplumu açısından da çok kolay olmuş bir şey değil. Bu konuda bir yazı yazmaya çalıştığımda, kaynakları incelediğimde, uzun süre olay yaşandıktan sonra, yaşandığı sırada, ondan sonraki otuz yıl içerisinde, 1948'de soykırım tanımın yapıldıktan sonraki dönemde, Ermeni toplumunun, Diaspora'nın, Ermenistan'ın, Türkiye'deki Ermeni toplumunun uzun süre kavram konusunda netleşemediğini gördüm. 1930'lu yıllarda Adana katliamı için katliam deniliyor. Sonra 1915 için mülksüzleştirme, fırtına, felaket gibi kavramlar kullanılıyor. 1945'e gelindiğinde henüz net bir şey yok. jenoseid kavramına karşılık ırk cinayeti kavramının kullanılmasını öneriyorlar. Jenoseid kavramı imal edilmiş bir kavram. Jeno Yunanca ırk, seid Latince öldürme anlamına geliyor. Neoloji deniliyor buna. Yeni bir kavram icat ediliyor. Ermeniler de buna benzer bir şey yapmaya çalışıyorlar. Ama öyle bir şey oluyor ki kavram kargaşası yaşanıyor. 1915'in 50.yıldönümünde Beyrut'ta yayınlanan bir kitap var. Kitap içinde bir makalede 1915 için sekiz tane farklı terim kullanılıyor.

Batıda Jenoseid terimini kullanan yazarlar var. Ermeniler içinde de Medz Yeğern diyenler bir ana akım oluşturuyorlar. Türk resmi tarihinde Medz Yeğern terimi üzerinde uzlaşılabilir bir terim olarak görünüyor. Neden? ABD başkanları, parlamentosu bu terimi kullanıyor. Onlarda sıkıntı yaşıyor. Soykırım demenin politik bir ağırlığı var. 1915'e soykırım demek, Türkiye ile ilişkileri yeniden düzenlemeyi, yeniden tarif etmeyi gerektirecek kadar önemli maliyetleri olabilecek bir şey olarak görülüyor batı bloğunda.

Sonuçta terminoloji meselesini şunun için önemli görüyorum: Halledilmiş bir mesele olmayabiliyor her zaman. Bu bilgi bize Türkiye'de yaşanılan bazı kafa karışıklıklarını adlandırma şeyi veriyor. Anlayış diyaloğun her zaman ilk adımıdır. Karşı tarafın bir sıkıntı yaşadığını, bu salon dışındaki insanların bazı sıkıntıları olabileceğini düşünerek konuşmaya başladığınız zaman bence daha fazla ilerleme sağlanıyor."

"Toplum katliam, öldürme, Ermenilere yönelik kötü şeyler olduğunu kabul etmeye hazır. Fakat Soykırım denildiği zaman, hemen savunmaya geçiliyor. Gard alınıyor. Bu da öğrenilmiş bir tutum."

"Devlet zihinlere bir cips şeklinde yerleştirdi. Soykırım dedikleri zaman hemen karşı çıkacaksın. Bu çok kötü bir şey Türkler soykırım yapmaz! Katliam yapar. Öldürür. Yakar. Keser doğrar. Irzına geçer. Malını mülkünü alır. Çocuklarını alır. Her şeyi yapar, ama soykırım yapmaz. Bu enteresan bir şey.

"Benim önerim Ağrı Dağı eteklerinde bir alan Ermenilerin yerleşimi için tahsis edilmelidir. İnşaat izni verilmelidir. Çifte vatandaşlık hakkı verilmelidir. Talepleri daraltmamız lazım. Belli bir yere koç başını o yere vurmamız lazım. 100.yılda ne koparabilirsek kardır." — *AYŞE HÜR*

"Benim önerim Ağrı Dağı eteklerinde bir alan Ermenilerin yerleşimi için tahsis edilmelidir. İnşaat izni verilmelidir. Çifte vatandaşlık hakkı verilmelidir. Talepleri daraltmamız lazım. Belli bir yere koç başını o yere vurmamız lazım. 100.yılda ne koparabilirsek kardır."

ÇETİN DESDE:

"Tarihle yüzleşmesi gerekenler sadece Soykırımın sorumluları değil. Soykırımın sorumluları dönemin Osmanlı devletidir. İttihat ve Terakki'dir. Osmanlı devletinin devamı olan Türk devletidir. Osmanlı devletinin müttefiki olan Alman emperyalizmidir. Soykırımın sorumluları, planlayıcıları, uygulayıcıları bunlardır. Bu olguyu tespit etmek, mahkum etmek yetmez. Soykırıma şu veya bu şekilde katılan, soykırımda payı olan, Türk, Kürt, Çerkes Müslüman halkların da soykırımla yüzleşmesi lazım. Bu yapılmadan, halklar soykırımdaki sorumluluklarını kabul etmeden, soykırımla yüzleşmeden; Müslüman halklar ile Ermeni halkı arasında barış sağlanamaz."

"Ermeni halkına bir özür borcumuz var. Türk Kürt ve diğer Müslüman halkların Soykırımda suçu ve sorumluluğu vardır. Bu sorumluluktan dolayı Ermeni halkından özür diliyoruz. Bizim öncüllerimiz olanların bu soykırımı engelleyememiş olmasından dolayı utanıyor ve özür diliyoruz. Bizim öncüllerimizin Türk devletinin inkarcılığı ve yalanlarına

karşı on yıllarca suskun kalmasının utancını taşıyor ve özür diliyoruz.

70'lerin başında, devrimci önderler içerisinde, Ermeni katliamını, katliam olduğunu söyleyen, mahkum eden sadece İbrahim Kaypakkaya olmuştur. İbrahim Kaypakkaya gibi olumlu örnekler olmasına rağmen büyük çoğunlukla sol hareket bu meselede suskun kalmıştır. Nasılsa devrim olacak, devrimden sonra her türlü sorun çözülecek anlayışı egemen olmuştur."

"Ermeni Soykırımı tarihi haksızlık olarak kabul etmek yetmez. Ermeni soykırımı tarihin ana akışı dışında kalan, onun akışını engellemeyen bir soykırım değil. Tam tersine sonuçları günümüze kadar ulaşan toplumsal gelişmeyi bugün de şu veya bu şekilde etkileyen, sınıf mücadelesini şu veya bu şekilde etkileyen bir tarihi haksızlıktır.

Bu tarihi haksızlığı ortadan kaldırmak için bilinçli bir siyaset tespit etmek gerekiyor. Mahkum etmek yetmez. Ne yapmamız lazım? Murad arkadaş konuşmasında kimi talepler ileri sürdü. Ben o taleplere başka talepler eklemek istiyorum.

Soykırımın 100. Yılında, halkların, devrimcilerin, demokratların, ilericilerin, komünistlerin bu tarihi haksızlığı mahkum etmelerinin yanında, bilinçli bir siyaset tespit ederek bunun mücadelesini vermeleri gerekiyor. Bugün ne yapılması lazım? Hangi talepler ileri sürülmesi lazım? Bu konuda biz şunları düşünüyoruz:

*Kuzey Kürdistan Türkiye'deki Ermeni Cemaati için tam hak eşitliği sağlanmalı; Ermeni cemaati tanınmalı ve desteklenmelidir.

*Ermeni düşmanlığı üzerinden yükselen ırkçılığa ve şovenizme son verilmelidir.

*Ermeni soykırımı sırasında sürülen, öldürülen, ülkelerini terk etmek zorunda bırakılan tüm Ermenilerin bugünkü haleflerinin ülkelerine geri dönme hakkı tanınmalıdır.

*Haydutça el konulmuş Ermeni mülkleri geri verilmeli veya tazmin edilmelidir.

*Devletin mülküne geçirilmiş tüm ermeni mülkü tazmin edilmelidir.

*Ermenilerin Batı Ermenistan'a dönme, yerleşme, ayrılma hakkı tanınmalıdır.

*Türk devlet okullarında Türk egemenlerinin Soykırımcı politikası hakkında doğru bilgiler öğretilmelidir.

*Doğrudan mirasçısı olmayan Ermeni mülklerinin tazminatı Ermenistan Cumhuriyetine verilmelidir.

*Ermenistan/Türkiye sınırının bekletmeksizin açılması; Ermenistan Cumhuriyeti ile dostça komşuluk ilişkilerinin geliştirilmelidir.

Bu taleplere daha farklı talepler eklenebilir."

> ***"Bu tarihi haksızlığı ortadan kaldırmak için bilinçli bir siyaset tespit etmek gerekiyor. Mahkum etmek yetmez."***
>
> — *ÇETİN DESDE*

PAKRAT ESTUKYAN:

"100 yıl sonra, bu sorunun halen ne kadar çok bilinmez olduğunu, halen anlaşılmaz olduğunu, halen görünmez olduğunu da gözlemleme durumundayız. Bu da kendiliğinden bir yılgınlık haline yol açabiliyor. 100 yıl önce Türkiye'de yaşanılanı tek bir sözcükle ifade etmek ne kadar mümkün? Ya da sözcüklerden biri öbürünü tekzip eder mahiyette mi? Sevgili Ayşe Hür bir yazarın bir yazı içinde 8 farklı tanım kullanmasını, belki de kavram kargaşası gibi sundu. Kafaların net olmadığına dair, ama ben bunun soft edebi bir üslup olabileceğini de düşünüyorum. Çünkü burda önerilen sözcüklerin hiç biri bir diğerini çürüten, değersizleştiren anlamda değil ki. Siz bir satır üstte trajedi dediğiniz şeye bir satır sonra büyük felaket derseniz, öbüründe kırım, öbüründe sürgün, öbüründe tehcir deseniz; aynı sözcükleri yazı yazarken, hele ki yazıda biraz edebiyat dili kullanıyorsanız mütemadiyen aynı sözcüğü kullanmaktan kaçınırsınız. Birinde kıtal, öbüründe katliam dersiniz. Biri öbürünü çürütmez asla. Kıtal mıdır, katliam mıdır, tehcir midir, sürgün müdür? Hepsi aynı yere çıkar. Son

> ***"Tam da Ayşe hanımın dediği gibi ne derseniz deyin, o kelimeyi söylemeyin. Çünkü o kelime yükümlülükler yaratabilir. Bu bir devlet politikası. Devlet aklı. "***
>
> — *PAKRAT ESTUKYAN*

tahlilde soykırım kelimesi ya da jenoside kelimesi, hukuki bir tanım olduğu için bir tabuya dönüşüyor. Tam da Ayşe hanımın dediği gibi ne derseniz deyin, o kelimeyi söylemeyin. Çünkü o kelime yükümlülükler yaratabilir. Bu bir devlet politikası. Devlet aklı. Bir aydının o yükümlülük ile ne gibi bir derdi var ki, ben bu kelimeyi kullanayım mı, kullanmayayım gibi kendisini baskı altında hissedecek? Bunu da anlayabilmiş değilim. Hükümetler bundan sakınmayı çok doğal olarak isteyebilirler. Çünkü bundan sakınmadıkları anda bir külfetle karşılaşmaları söz konusu olabilir. Böyle bir ihtimal var. Bu ihtimali olabilir diye ifade ediyorum. Çünkü bizzat BM'ler sözleşmesinde altı çizilerek konulan bir şey var. Geriye dönük olarak işlemez bu diye. Bu konu o kadar dikenli bahçe ki, herkes bu dikenli bahçede dolaşırken çok korkuyor. Daha iki hafta önce Türkiye'de bir Yahudi aydın şu ifadeyi kullandı: Ermenilere yapılana soykırım dersek suhağa ne diyeceğiz? Hayret bir şey. Aynı şey ise aynı şeyi söyleyeceğiz. Ne demek suhağa ne diyeceğiz? Bu nasıl duygu halidir ki soykırımla açıklanacak? Benimki olsun bu. Başkasının olmasın. Olursa önemsizleşir. Terminolojinin saçma sapan kullanılması böyle bir risk taşıyor olabilir. Buna da değinmek gerekiyor. Belediye köpekleri itlaf ediyor. Bakıyorsunuz köpek soykırımı diyorlar. Olmaz. Ona başka bir şey söyleyeceksin. Başka bir ifade kullanacaksın. Ama sonuçta Rafael Berkin bu meseleyi hangi şartlarda çalışmış biliyoruz. Oturmuş 1915'te ne olmuş araştırmış, 30 sene araştırmış, 30 sene araştırma sonucunda bunu formüle etmiş.

Hrant Dink çok net söyledi. Siz bir halkı kimsenin burnu kanamadan, dünyanın en başarılı organizasyonuyla, en konforlu uçaklara bindirip, binlerce yıl var olduğu memleketten söküp gidip çok medeni yabancı bir memlekete koyarsanız, yaptığınız şeyin adı soykırımdır dedi. Soykırım ifadesi için bakmamız gereken şeyler bunlar. Yoksa ölülerin sayısı, az mı gösterildi, çok mu gösterildi? Bunun hiç anlamı yok. Esas mesele bu cinayetler niye işlendi? Esas olarak sonuç ne oldu? Sonuç varlığını binlerce yıl koruyabilmiş bir halkın varlığı şuanda tehdit altına girdi."

***

Sempozyumun ikinci bölümünde dinleyiciler konuşmacılara sorular sordular. Sorulan sorulardan bazıları şöyle:

*Holocaust'un tanınması ve ardından gelen yüzleşmenin, uluslararası alanda ve Türkiye'de Ermeni soykırımının tanınmasına olumlu ya da olumsuz etkileri nelerdir?

*Ermeni katliamı, kıyımı, soykırımı ne dersek diyelim, Ermeniler içerisinde siyaset yapan akımın, siyasetlerin sorumluluğu ne olmuştur? Katliam yapılırken bunların, Taşnakların sorumluluğu nedir?

*Soykırımın kabul edildiğini düşünelim. Soykırımın kurbanlarının torunları ile soykırımı yapanların torunları arasında helalleşme nasıl olacak? Bu süreçten sonra geri dönüşler olacak mı?

*SB kurulduktan sonra Sovyet devletinin Ermeni meselesine bakışı nedir?

*Sanat alanında soykırımı görünür kılmak için neler yapılabilir?

*Soykırımın adlandırılması konusunda Ermeni cemaati içinde görüş ayrılıkları var mı?

*Devrimciler, sosyalistler gerçekten Ermeni meselesini sahiplendi mi?

*Ermeniler Kürtlerin çok yoğun yaşadığı bölgelerde yaşıyorlar. Ermeniler Kürdistan'a nerden geldiler?

*Büyük Felaket kavramı soykırımı anlatır mı?

*Soykırımın yapıldığı yerlerde izler nasıl silindi? Soykırımda etkili olan ülkeler var. Bu ülkeleri nasıl teşhir edebiliriz?

*Devrimci harekette Kürdistan meselesinde ulusların kendi kaderini tayin hakkı, Kürtlere verilen bir hak vardır. Ermeni meselesini devrimci hareket bir program olarak önüne almadı. Bu bir handikap mıdır? Bir eksiklik midir?

*Kürtler diyor ki burası Kürdistan'dır, Ermeniler diyor ki burası Batı Ermenistan'dır. Neresidir burası? Yeni bir çatışmanın, yeni bir boğazlaşmanın ifadesi değil midir bu?

*Yüzleşme karşı tarafı incitmeden nasıl yapılır? Bunun metodu nedir?

İkinci bölümde konuşmacılar dinleyicilerin kendilerine sorduğu sorulara cevap verdi.

***

Soykırımın 100. yılı dolayısıyla düzenlediğimiz sempozyuma 120 civarında insan katıldı. Sempozyum toplam 5 saat sürdü. Sempozyumda canlı ve verimli tartışmalar yürütüldü. Genel olarak başarılı bir sempozyum oldu. Konuşmacı dostlarımıza ve katılım gösteren arkadaşlara bir kez daha teşekkür ediyoruz.

Mayıs 2015 ✎

Ne Yapmalı veya 24 Nisan 2015'e İlişkin Bir Öneri

(Ayrıca bu başlıkla ilgisi olmayan sivil itaatsizlik üzerine)

Bekir KARADENİZ

Solcular açısından düşünülünce bu başlık hemen Lenin'i (1870-1924) çağrıştırıyordur. Doğrusu eski bir solcu olarak benim de ilk aklıma gelen bu. İkincisi de Çernişevski (1828-1889) ve »Nasıl Yapmalı« kitabı ekleniyor. Zaten Lenin de ondan etkilenmişti. Ama benim kullandığım başlık bunların ikisine de benzemiyor. Nedeni ise, ne yapılabileceğine ilişkin belki birkaç basit öneri olacak. Çözümü ben de bilmiyorum çünkü.

Çoğu insan yine bu »eski solcu« kavramından hemen tersini çıkaracaktır, tahmin ediyorum. Eskiden şu ya da bu taraftan olduğunu söyleyen birinin artık bunun tam tersi olduğu düşünülür. Savrulmak ve ara renkleri yok saymak Türkiye toplumunun fena halde sarıldığı bir yöntemdir. Ama yanlış. Bu yazıda değineceğim şeylerden biri de bu zaten. Birisi eskiden solcuyken, şimdi değilse sağcıdır ya da eskiden sağcıysa ve şimdi değilse solcudur mantığı galiba çok rağbet görmektedir. Gerçi biri birinden daha kolay olabilir ama ikisi aynı kolaylıkla olmaz. Olması da gerekmiyor.

Sağın birçok teorisyeninin geçmişinde solcu olması, bu anlamıyla sağın yeterince entelektüel birikim oluşturamadığına örnek sayılabilir. Oysa geçmişinde sağcıyken sonradan sola geçerek teorisyen olabilmiş (gerçi ben olmamışını da hatırlamıyorum ya) bir örnek yoktur. Şöyle açıklayayım: Benim bildiğim kadarıyla Türkiye'nin sağ entelektüellerinde Cemil Meriç (1916-1987) hariç, soldan sağa geçmeyen biri yoktur. Necip Fazıl'dan (1904-1983) İsmet Özel'e tümü solcuyken edindikleri birikimleriyle sağcı oldular ve yine bildiğim kadarıyla ondan sonra çok özgünce sağa ait olan bir şey üretemediler. Yani solcuyken ulaştıkları birikimleriyle sağcılık yapmaya devam ettiler. Bu da çok zor olmadı onlar için. Tekrarlarsam, Cemil Meriç'i ayırıyorum. Çünkü her düşüncesini beğenmesem ya da mantıklı bulmasam da özgün ve çok değerli düşünceleri de bulunmaktadır. Düşüncelerinin temeli, ötekilerin tersine İslamiyet değil Doğu kültürü ve bilgisidir. Yani Cemil Meriç İslamiyeti de Doğu (hatta Hint) kültürünün içinde inceler ve özel bir yere oturtur. Belki de onun için solcular arasında da en çok okunan ve saygı duyulan sağcı entelektüel Cemil Meriç'tir.

İşte bu anlamda solda bir Necip Fazıl veya İsmet Özel yoktur. Herhalde Türkiye sağı da kendi özgünlüğünü yaratabildiği zaman bu gerçekleşmeye başlamış olur.

Yine üç önceki paragrafa döneyim. Eskiden solcu olma kavramının sağcılıkla ilgisini aramak yerine, solun var olan biçimlerinin sorgulanması ve (adı ne olursa olsun) yeni arayışlara yönelmenin, bu anlamda kafa yormanın öne çıkarılması daha anlamlı olurdu. En azından eskiden olunduğu gibi olunmadığı, olunamayacağı anlamını yükleyerek işe başlamak daha iyi olabilirdi.

Şimdi neden böyle bir giriş ihtiyacı hissettiğimi belki daha kolay anlatabilirim.

Türkiye'nin siyasi geleneğinde (galiba başka gelenekleri de böyle) her şeyi bir yerlerden beklemek fazlasıyla sorunlu bir durumdur. Hatta bu çoğu zaman sorumluluk üstlenmemenin gerek-

çesine dönüşebilmektedir. Belki ayrı bir inceleme konusu olabilir bu ama yine de biraz açmaya çalışayım. Belediyenin hizmet vermesini beklemek, vergisini ödeyen her yurttaşın en temel hakkıdır. Ancak sokağına çöp boşaltan, yerdeki herhangi bir çöpü alıp (varsa) çöp tenekesine atmayan insanın psikolojisi herhalde belediyenin hizmetindeki kusurla açıklanamaz. Evlerini pırıl pırıl tutan insanların kaçının evinin önündeki pisliği temizlediğini gördüğünüzü hatırlamaya çalışın. Bu ayrıntıları herkes kendi payına düşünebilir.

Türkiye'nin siyasi geleneği derken toplumun bir kesimin kastetmiyorum. Sistemin böyle işlediğini vurgulamayı amaçlıyorum. Yani nedense her zaman her şey hep başkalarından bekleniyor. Daha da kötüsü bu beklenen şey devlet tarafından yasalaşmadan toplumda da kabul görmüyor. Galiba Osmanlıdan bu yana hep böyle yürümüş bu iş. Artık bir davranış biçimi, kültür olmuş gibi. Devlet herhangi bir konuda resmi açıklamasını yapmıyorsa onu savunabilmek (tabii ki tehlikeli bir iştir) neredeyse imkansız olarak kabul edilmektedir. İşin kötü tarafı, bunu yaparken bilinçli ve sonuçları hesaplandığından değil, artık içgüdüsel olarak bu hale gelmiş olmasıdır. Resmi ideolojiyle uyuşmadığında itiraz etmemek doğal bir davranış olarak içselleştirilmiştir. Haliyle bunun ağır sonuçları oldu geçmişte veya bugün yine olabilir. Ama Gezi Parkı protestoları zamanında sivil itaatsizliğin bu denli geniş çevrelere yayılması, ilgi bulması itiraz zamanının geldiğine işaret ediyor olamaz mı?

Resmi olmayan, ancak toplumda karşılık bulan ve her zaman eleştirilebilirliği bulunan kuralların çoğalması demokrasinin gelişmişliğiyle doğru orantılıdır. Bireyin ya da herhangi bir grubun/topluluğun, başkalarını incitmeden düşüncelerini açıklamasını yasalarla belirlemek yerine, yasalarla böyle bir hakkın olduğunu belirlemeye yönelmek gerekir.

Bir şeyleri savunabilmek, bu konuda çeşitli işler yapmak için sadece yasaların belirlediği çerçevede kendini sınırlamak yerine ilerlemek ve yeni yöntemler geliştirmek gerekir. Her yeniliğin bir önceki eskinin içinde geliştiği ve kabuğunu kırabildiği oranda var olduğu düşünülürse bu gereklilik daha iyi anlaşılır.

Bu yazıda değineceğim soykırım(lar) meselesi değil herhangi bir konuda devletten açıklama ve tavır beklemek belki de Türkiye toplumunun en edilgen ve bu anlamıyla sevimsiz yanıdır. Oysa sivil itaatsizlik tam da buna karşı durmak demektir. Yani resmi olandan farklı bir yaklaşımda bulunma hakkını savunabilmek aynı zamanda demokratik muhalefetin de temelidir. Sorun, resmi olana karşı çıkmak değil, resmi olanın belirlediği kuralların sorgulanabilir olmasını sağlamaktadır. Yoksa resmi olan her şeyin yanlışlığından hareket etmek değil buradaki mesele. Ayrıntı, bir şeye iş olsun diye karşı durmak değil, gerektiğinde karşı durabilme hakkı arasındaki farkta gizlidir. Çünkü koşulsuz bir itaat aynı zamanda koşulsuzca devlet geleneğine bağlanmadaki tehlikeyi de belirginleştirmektedir.

Bir barda eğlenirken Kürtçe şarkı isteyen insanı öldürenler, Başbakan Kürdistan dediğinde sokağa dökülmedi, kan gövdeyi götürmedi, kimsenin gıkı çıkmadı. Bunun nedeni, o şarkının bilmem hangi dilde söylendiğinden dolayı insan öldürmekten geri durmayanların ikna olmaları ya da birdenbire hoşgörüyle donanmalarıyla ilgi değildir. Tam tersi devletten bunu duydukları için gıkları çıkmamıştır. Halbuki o cinayeti işleyenler devlet ağzından yapılan bu açıklamaya da itiraz edebilmeliydi. Gerçi sağın devlete itiraz geleneği galiba İslamiyetten itibaren fena halde törpülenmiştir ama yine de genelleştirmemek gerekir. Ancak burada İslamiyetten söz ederken İslamı temel alan ideolojilerden çok İslamla iç içe geçmiş gibi görünen milliyetçi ideolojileri kastediyorum. Özellikle Türkiye'nin siyasi geçmişinde devletten bir milim bağımsızlaşabilen bir milliyetçiliğin olmadığı görünür. Zaten tüm gücünü, şiddetini vs. devletten alır bu kesim.

12 Eylül dönemi belki bu paradoksu en iyi açık edebildiği için (de) önemlidir. MHP kesimi kendisini »Düşünceleri iktidarda, kendisi hapiste olan hareket,« olarak tanımlamıştı hatırlanacaktır. Buradaki paradoks şudur benim açımdan: Düşünceleriyle, ideolojisiyle ya da her neyiyleyse benzer veya aynı olunan birileri (bu devlet olur, baba olur vs.) başka birilerine eziyet ediyorsa burada haklılık aramak değil eziyete itiraz edebilmektir önemli olan. Çünkü öncelikle eziyetin bir tokat haline itiraz etmeyince işkencede öldürülmeye de itiraz edil(e)mez. Oysa Türkiye'de milliyetçilik devletçilikle özdeştir. Milliyetçi olunacaksa devleti sorgulamak tabudur. Dikkat edilirse geçtiğimiz yıllarda darbecileri yargılama konusunda birçok MHP'li oldukça aktif tavır alırken, bunun aslında devlet geleneğin bir yansıması olduğunu akıllarına bile getirmedi. Neredeyse darbenin başı Kenan Evren'in

ordu kökeni ve bu mantığın temelinin ordudan ayrı düşünülemeyeceğine hiç vurgu yapılmadı bu kesim tarafından. Bu da bir tabudur haliyle.

Türkiye'nin kültürü ve siyasi geleneğinde yanlış olanın yanlış olduğu genellikle söylenmez. Bir şeyler değişmeye başlar, eski yasalar geçerliliğini koruduğu halde işlemez ya da işletilmez, bir süre sonra da bu değişim genel bir kabul görür. Örneğin Dersim. Adından başlanarak birçok şey konuşulmaya başlanır. Katliamın boyutları tartışılır, belgeler sıralanır. Artık resmiyet dışında kabul görmüştür genel itibariyle. Ermeni soykırımı bundan böyle utangaç ve yasalara göre gizli saklı değil, doğrudan ve tüm gerçekliğiyle ifade edilir. Başta Pontus Rumları olmak üzere Rumlara yapılanlar rahatlıkla konuşulmaya, yazılmaya başlanır. Kürtler ve Kürdistan, Aleviler ve Alevilik sorunu tartışılır vs. Evet, bütün bunlar yapılmakta şu an. Ancak hiçbir şey resmi değildir. Hatta yasalar itibariyle bunların çoğunu bu biçimde dile getirmek, ifade etmek suçtur.

Birçok şey bu yöntemle iyileşir, gelişir ve kurallaşır. Ama asla tam olarak resmiyet kazanmaz. Çünkü resmiyet kazanması aynı zamanda bir şeylerin yasalaşmasını da gerektirir. Tabii, yasalaşma işin en son aşamasıdır ama en önemlisi değildir. Örneğin Ermeni soykırımı ya da Dersim katliamı rahatlıkla söz konusu edilebiliyorsa ve bundan dolayı kimseye ceza verilmiyorsa bir biçimde yasalarca da güvence altına alınıyor gibi yorumlanabilir. O halde bu olayların nedeni ve bu işin sorumluları da araştırılmalı, gereken yapılmalıdır. İşte bu bölümü Türkiye'nin siyasi geleneğinde, yani devlet geleneğinde yoktur. Onun için çok şey yasalarla belirlenmek yerine yöneticilerin o anki tasarrufuyla ilgili sonuçlarla açıklanır. Bundan dolayı aynı yasalarla birbirinden farklı »suç« aynı kapsamda cezalandırılır.

Türkiye'deki bu gelenek nedeniyle bugüne kadar işkence yaptığından dolayı hiçbir polise (hadi kayda değer diyelim) bir ceza verilmemiştir. Ceza derken sadece hapis cezasını -ki bu da olmaz- kastetmiyorum. Bunu hak eden bir işkenceci sadece hapis cezasıyla değil, aynı zamanda mesleğinden dolayı elde ettiği tüm maddi haklarından, emekliliğinden de men edilmelidir. Oysa 12 Eylül ve ondan çok önceleri (aslında tüm Cumhuriyet tarihinde), herhangi bir gerekçeyle binlerce insan ceza aldığı gibi işinden edilmiş ve tüm emeklilik hakları elinden alınmıştır. Sabıka kayıtları nedeniyle de yeni iş bulma imkanları ortadan kaldırılmıştır.

Bugün terör örgütü üyesi olarak cezası kesinleşen bilmem hangi rütbedeki emekli bir askerin bırakın bu tür şeylerden mahrum edilmesini, yurttaşların vergisiyle alınan milyon dolarlık lojmanda oturması devlet garantisiyle sağlanmaktadır. Bunun halen böyle devam etmesinin nedeni de bütünüyle Türkiye'nin siyasi geleneğinin bir parçasıdır.

Örneğin 1934'te başlayan Türk müziği yasağı 1938'de giderek işlerliğini yitirmeye başladığında da önceki uygulamanın saçma sapan olduğu söylenmedi, söylenmez. Yasağı uygulayan kişi o yasağı kaldırdığında bir lütuf gibi sunar ve öncekiyle hiçbir ilgisi yokmuş gibi yapar.

Günün birinde bir şey gerçekten tüm yaptırımlarıyla yasalaştığında ve uygulandığında belki bu tartışmalar artık anlamını yitirmiş olacaktır. Ancak o günlerin ne zaman geleceği, hatta gerçekten gelip gelmeyeceği konusu da ne yazık ki henüz belirsizdir.

İşte bu uzun girişten sonra şöyle bir şey diyebilmek gerekir: O halde toplum kendi davranış kurallarını belirleme hakkına sahip olmalı ve şiddeti reddeden her türlü sivil itaatsizliği gösterebilmelidir. Bir yandan da yasaların bu yönde değişmesi için mücadelesini sürdürmelidir.

Yüzlerce yıldır, herhangi bir biçimde devlet(ler) in uygun gördüğü bir kuralı sorgulamaya başlamak bile oyunbozanlık olarak nitelenmiştir. Söz konusu olan devletse, karşıda kalanlar yıkıcılıktan anarşistliğe, satılmışlıktan vatan hainliğine kadar bir sürü tanıma layık görülür ve ona göre de cezalandırılırlar. Genellikle bu tür suçlamalar işe de yarar. Çünkü çoğu kişi ne denli vatansever olduğunu kanıtlamaya çalışmaktan asıl konuyu savunmadan vazgeçer duruma gelir. Oysa isteyen istediği kadar bağırıp çağırsın, asıl olanı gözden uzak tutmaya çalıştığı unutulmadan o söylemleri muhatap almamak en iyisi olurdu. Zaten bu konularda çok kesin tavın alanları ikna etmek, onlarla dalaşmak yerine daha ortalarda duran çoğunluğu muhatap almak daha anlamlı gibi geliyor bana.

Sivil itaatsizlik hem kendi yöntemlerini geliştirebilir, hem de devlet bu anlamda söz konusu değişiklikleri yapmaya zorlanabilir. Bunun gerçekleşmeyeceği bilinse de bir hak, davranış biçimi olarak istek sürekli hale getirilebilir. En baskıcı yönetimler bile varlıklarını yasalarla meşrulaştırmaya çalıştıklarına göre, bizim gibi sıradan insanların yasal düzenlemeleri istemeleri ve bunun için mücade-

le etmeleri sürekli gündemde tutulabilir. Örneğin parlamenter düzeyde temsil imkanına ulaşamamış düşüncelerin parlamento dışı mücadele yöntemleri çok anlamlı sonuçlara ulaşabilir.

Şimdi asıl konuya dönelim. Ermeni (büyük) soykırımının üzerinden 100 yıl geçmiş olacak 2015'te. Büyük soykırım diyorum çünkü aslında 1800'lerin sonunda başlamış ve Erzurum (1895), Adana (1909) gibi bazı yerlerde de bir ölçüde işe koyulmuştu soykırımcılar. Ama 1915'teki vahşete ulaşamamışlardı.

Türkiye'nin resmi olarak bu soykırımı tanıması ve sonraki gerekli prosedürü takip etmesi beklenmektedir haliyle. Kuşkusuz bu çok önemli ve gereklidir. Muhtemelen de bir biçimde bu kabul edilecektir. 2015'te olmasa da sonsuza kadar sürmeyecektir. Ama yine muhtemelen bu kabul etme, bir gerçeklikten çok lütuf havasına sokulmaya çalışılacaktır. Çünkü devletin geleneğine başka türlüsü uymazdı.

Burada akla gelen başka bir soru var. Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılmayan ve hatta bu soykırımdan dolayı, başta soykırımın sorumlusu Talat (1874-1921) olmak üzere birçok kişi yargılanmış ve çeşitli cezalar almışlardı. İyi de kendisiyle ilgisi olmayan, başka bir devletin yaptığı ve kabullendiği bu vahşeti Türkiye Cumhuriyeti neden kabul etmekte bu denli zorlanıyor. Öyle ya Türkiye'yi kuranlar zaten hem işgal kuvvetlerine hem de Osmanlı idaresine karşı mücadele etmemişler miydi? Son Osmanlı padişahına ve yönetimine göre Mustafa Kemal (1881-1938) ile arkadaşları vatan haini değiller miydi?

İşte zurnanın tuhaf sesler çıkardığı yer de burasıdır. Çünkü Kurtuluş Savaşı olarak 90 yıldır anlatılan ve topluma empoze edilen savaş aslında ve bir biçimde 1915'in devamıydı. 1915'te bir buçuk milyon insanın yok edilmesiyle doruğuna ulaşan bu iş bitmemişti tabii ki. Kısa bir moladan sonra -ki bu süreçte Talat ve bazıları yargılandı-, yani 1919'dan itibaren her nasılsa Anadolu ve Trakya'da kalabilmiş öteki gayrimüslimlerin boğazlanmasına devam edildi. Yani görev sürdü 1923'teki ilk etabın sonuna kadar devam etti. Tabii 1930'lar, 1938'ler, 1950'ler ve 1960'lar gibi sonrası da var. Ama şimdilik asıl konumuz bunlar değil. Durup dururken ve eğlence olsun diye bu kadar insan yok edilmedi haliyle. Topal Osman (1883-1923) gibi bunu kendisine artık eğlence eden birçok katil de olmasına karşın, asıl sorun gayrimüslimlerin mal varlığının el değiştirmesiydi. Bu süreçte çok büyük bir sermayenin yeni sahipleri tarafından kurulan yeni Türkiye aynı zamanda en büyük açmazını da bağrında taşıdı/taşımaktadır. Bundan dolayı Türkiye'nin bugünkü yöneticileri de öncekiler gibi soykırım gerçeğini kabul etmeyeceklerdir. Çünkü artık bu kabul, kabul edildiği yerde kalmayacaktır. Birileri bunca mal mülkün şimdi kim(ler)in elinde olduğunu soracaktır. Kimbilir belki Talat'ın tüm bölgelerde ısrarla tutturduğu ve büyük bir ihtimalle halen devlet arşivlerinde bulunan evraklar sorulmaya, kurcalanmaya başlayacaktır.

Bunlar haliyle devletin (de) içinden çıkması gereken sorunlardır. Ama bu sorular artık daha sivil boyutlarda sorulmaktadır, sorulmaya devam edecektir.

Bütün bunların dışında sadece ve sadece bu denli vahşete maruz kalmış bir halkın ardından insani görev olarak yapılabilecek bir şeyler olmalıdır. Yazmalar, belgelemeler, anmalar, hatıralar ve başka birçok şey yapılabilir, yapılıyor da.

Benim aklıma gelen ise Nazi dönemindeki soykırımın ana hedefi olan Yahudilere (ve başka gruplara) ilişkin bugün Almanya başta olmak üzere tüm Avrupa'da yapılanlardır.

Evet, bu kadar rahatlık yeter herkese. Madem bu rahatlık düşündürmeye yetmiyor, o halde bir biçimde rahatsızlık vermeli insanlara. Bu rahatsızlık Almanya'da[1] şöyle verilmektedir: Soykırımı hatırlatmak amacıyla evlerin önündeki kaldırıma, çoğunlukla Yahudilerin olmak üzere orada yaşamış ve bir biçimde Nazilerin kurbanı (örneğin Romalar) olanların isimleri, doğum ve ölüm tarihleri, nerede ve nasıl öldürüldüklerine ilişkin bilgilerin bulunduğu pirinç levhalar/kaldırım taşları yerleştirilmektedir.

Kare bir kaldırım taşı ölçülerinde[2] ve adı »Stolperstein« olan bu levhaların amacı da adıyla özdeştir. »Stolperstein« ayağa takılan taş ya da tökezleten taş anlamına gelmektedir.

Bu aslında iyi bir emsal teşkil edebilir Türkiye'de yaşananlara. Böylelikle sadece bilinen ve tespit edilen değil vicdanıyla hesaplaşabilecek birçok insanın da bazı şeyleri hatırlamasına veya en azından bazı soru işaretlerinin ortaya çıkmasına yardımcı olabilir. Belki vicdanında ve gözünde bir diken olabilir. Gelin biz de »tökezleten taş« yerine »vicdan taşı« ya da »vicdan dikeni« diyelim. Ya da herkes kendine göre bir isim, bir kavram düşünsün.

Almanya'da bir sokakta bulunan bu tür örneklerden birisi şöyledir:

Fotoğraf: B. Karadeniz

Bunlara ilişkin şu bilgiler bulunmaktadır:

Burada 1895 doğumlu
Leo Marx
yaşıyordu.
1942'de Riga toplama kampına gönderildi. 1942'de katledildi.

Burada 1901 doğumlu
Else Marx
yaşıyordu.
1942'de Riga toplama kampına gönderildi. 1944'te Stutthof toplama kampında katledildi.

Burada 1927 doğumlu
Ruht Marx
yaşıyordu.
1943'te Sobibor toplama kampına gönderildi. 1943'te katledildi.

Burada 1931 doğumlu
Gerda Marx
yaşıyordu.
1943'te Sobibor toplama kampına gönderildi. 1943'te katledildi.

Anlaşılacağı gibi 2 çocuklu bir aile yok edilmiş. Çocukların biri 16, öteki 12 yaşında.

Almanca »deportieren« kelimesinin karşılığı tehcirdir. Tehcir edilen insanlar genellikle birbirinden ayrılarak ya götürüldükleri yerde ya da başka bir toplama kampına aktarılarak orada öldürülmekteydi.[3] Dikkat edilirse kadın ve erkek birbirinden ayrıldığı gibi çocukların da daha başka bir yere götürüldükleri görülecektir. Çünkü savaşın ortalarına doğru artık öldürmek tümüyle bir sanayi sektörüne dönüşmüş, en hızlı ve en az artık bırakarak öldürmek için sanayi geliştirilmişti.

Osmanlı döneminden itibaren soykırım (veya devamı uygulama) anlamında herhangi bir biçimde öldürülen insanların yaşadığı yerlerde böylesi işaretler konabilir. Böylelikle hem o insanlara ilişkin bir hatır(latm)a, hem de belki canları alınan bu insanların mallarının da nerelere gittiğine ilişkin soru işareti yaratmaya yardımcı olabilir.

Tabii sadece öldürülenler değil, yerinden yurdundan edilen insanlar için de aynı işaretler konmalı ve biliniyorsa akıbetleri belirtilmelidir.

Sonra da bu süreç daha genişletilip güncelleştirilir. Dersim'den tutun da Maraş'a, oradan 12 Eylüle, oradan Kürdistan'da kaybedilen binlerce insana kadar, daha çok iş var. ✎

DİPNOTLAR:

1) Bu proje Almanya'da başlatılmasına ve ağırlıkla Almanya'da yürütülmesine rağmen Avrupa'nın birçok ülkesinde de hayata geçmektedir. Şu ana kadar tüm Avrupa'da yaklaşık 45.000 »Stolperstein« yerleştirilmiştir. Günter Demnig adlı sanatçının başlattığı bu projeye ilişkin web sayfasında ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. www.stolpersteine.eu (Sitenin dili şimdilik sadece Almanca ve İngilizcedir.)

2) Tam ölçüler: 96x96x100 mm.

3) Bu toplama kamplarını çoğu sadece öldürme amaçlı değildi. İlk anlamda tehcir edilen insanlar ölümüne çalıştırılırdı. Zaten birçoğu bu zoraki çalıştırma sırasında hayatını kaybederdi. (Bu durum Ermeni soykırımı sürecinde de aynen böyle işlemişti. Bu konuyu başka bir zaman ayrıntılı ele alacağım.) Savaşın ilk yıllarında bu yöntem ağırlıktaydı. Daha sonra, öldürme işlemleri tam bir endüstri haline getirilince işleri bit(iril)enler asıl yok etme kamplarına (Vernichtungslager) gönderilmekteydi. Almanya'nın değişik yerlerinde 30 kadar ana toplama ve yok etme kampı bulunmaktaydı. Ancak Auschwitz-Birkenau başta olmak üzere bunların beş tanesi (tümü şu anki Polonya sınırları içindedir) bütünüyle yok etme amaçlıydı.

HERKES O'NDAN SÖZ EDİYOR/ 23 Kitap

Ahmet Soner

Yılmaz Güney üzerine yazılan kitapların sayısı 23'e ulaştı. Son otuz yıldır sürekli yeni basımları yapılan bu kitapları topluca değerlendirmek, böylece sapı samandan ayırmak, ciddi incelemelerle yalan yanlış, çabucak çırpıştırılmış, ticari kazanca yönelik kitapları ortaya çıkarmak gerekiyor. Yayımlanma tarihleri gözönüne alınarak kitapları tek tek gözden geçirelim.

YILMAZ GÜNEY DOSYASI

O' nunla ilgili ilk kitap, Altan Yalçın'ın 1973 yılında hazırlamış olduğu bu kitaptır. Kitabın yayımlandığı 1974'ün Ocak ayında Yılmaz Güney Selimiye Kışlası'nda bulunmaktaydı. Henüz af çıkmamıştı. Altan Yalçın belgeci bir anlayışla topladığı mahkeme kararlarını, bilirkişi raporlarını ve gazete haberlerini belli bir düzen içinde sıralayarak, sanki bütün bunlar bir mahkemede olup bitiyormuş gibi bir kurguyla kitabı oluşturmuş. Mahkeme başkanının Tarih, üyelerinin Kültür ve Sanat -, savcının ise Eleştiri adıyla anıldığı bu hayali oturumlar üç yüz sayfaya sığdırılmış. Kitabın sonunda Güney'in filmografisine yer verilmiş. Ciddi ve özenli bir kitap çalışması olarak diğerleri arasında öne çıkan, sivrilen bir yapıt...

NEDEN YILMAZ GÜNEY

1974 yılının sonlarına doğru Yumurtalık Olayı patlak vermiş, Yılmaz Güney çok kısa süren özgürlük günlerinin ardından yeniden demir ve beton yığınlarının arasına kapatılmıştı. Agah Özgüç 1975 yılında, apar topar derlediği "Neden Yılmaz Güney" adlı küçük bir kitap yayımladı. Büyük boy bir posterin de katlanarak kitabın içine armağan olarak konulduğu gazetelerde ilan edilmişti. Kitabın ticari kazanç sağlamak için yayımlandığı açık seçik belli oluyordu. Agah Özgüç, magazin yanı ağır basan kitabında kendi anılarına ve Güney'in birkaç mektubuna da yer vermişti. Kitabın sonunda özenle hazırlanmış bir filmografi ile fotoğraflar sıralanıyordu. Yazar, bu bu çalışmasını kendisi de beğenmemiş olmalı ki, 13 yıl sonra "Arkadaşım Yılmaz Güney" adlı daha derli toplu bir kitap yayımladı.

YILMAZ GÜNEY GERÇEĞİ

1977 yılında yayımlanan kitabın yazarı Metin Öztürk... Önsözü Nevzat Çalıkuşu kaleme almış. 3218 yazar ve şairin yer aldığı "Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi"nde bu kişilerin adları geçmiyor. Belki takma ad kullanmışlardır. Çünkü kitapta öylesine ağır hakaretler var ki, dava açılsa çok büyük tazminat alınabilir. Üstelik hapis cezası da söz konusu. Güney'in bölücü, yıkıcı ve katil olduğu öne sürülüyor. Güney üzerine yazılan yirmiyi aşkın kitabın arasında sağcı ve milliyetçi görüşle hazırlanmış tek kitap bu.

BİR SİNEMACI VE ANLATICI OLARAK YILMAZ GÜNEY

1978 yılında yayımlanan Mehmet Ergün'ün incelemesinin ilk yarısında, oyuncu ve yönetmen Güney masaya yatırılıp titizlikle eleştirilir. Daha sonra O'nun sinemadaki etkileri, genç yönetmenlerin filmleri üzerinden araştırılır. Kitabın ikinci yarısı, Güney'in edebiyat yapıtlarına ayrılmıştır. Önce ilk öyküleri, sonra ilk romanı "Boynu Bükük Öldü-

ler" ayrıntılı bir biçimde incelenir. Daha sonra sıra "Selimiye Üçlüsü"ne gelir. Üçyüz sayfayı aşkın bu inceleme, bugüne kadar yapılan en kapsamlı, en nesnel çalışma olma özelliğini, aradan 33 yıl geçmesine karşın hala korumaktadır. Umarım Mehmet Ergün yeni basımında araştırmasını bütünler, Güney'in son yapıtlarını da kapsayan güvenilir bir başvuru kitabına dönüştürür.

YUMURTALIK OLAYI VE YILMAZ GÜNEY (1974- 1976)

Dava Dosyası biçiminde derlenmiş olan kitapta duruşmaların seyri, tanık ifadeleri, bilirkişi raporları, savcının iddianamesi, avukatların savunmaları ve olay yerinin çizimleri yer almaktadır. Kitapta hazırlayanın adı yoktur. Mahkeme tutanaklarından oluşturulan kitap belge değeri taşımaktadır.

YILMAZ GÜNEY KİTABI

Yukarıda sözü edilen kitaptan sonra on yıl tam bir suskunluk dönemi yaşanmış, bu arada Güney Fransa'da ölmüş ve aradan dört yıl geçmiştir. 1988'de piyasaya üç kitap birden sürülür. İlki sinema yazarı Atilla Dorsay'ın imzasını taşımaktadır. "Umut" filmini izleyene kadar hiçbir yerli yapım hakkında yazı yazmayan Dorsay, bu kitapta Güney'in filmleri üzerine yazdığı tüm yazıları toplamış, O'nunla yaptığı konuşmalara ve anılarına da yer vermiştir. 280 sayfalık kitapta gazete haberlerinin yanısıra başka yazarların yazıları da bulunmaktadır. Bu düzensiz ve savruk durumuyla tıpkı bir parça bohçasını andıran kitapta Dorsay'ın kullandığı ağız, resmi ideolojinin söylemidir. Hele Güney'in Kürt kimliğini vurgulamış olması Dorsay'ı çileden çıkarmaktadır nedense. Cumhuriyet gazetesinde uzun yıllar çalışan Dorsay, Kemalizm'in en ateşli savunucularından biri olduğunu ilan etmektedir. Oniki yıl sonra, 2000'de yapılan ikinci basımda eklenen yazı ve haberlerle kitap tuğla boyutuna yükselip 632 sayfaya ulaşmıştır. 2000 yılında açılan Güney'i karalama kampanyası sırasında yazılan yazılar ve onlara karşı verilen yanıtlar belge niteliği taşımaktadır en azından. Kitabın yarısından çoğunun başkalarının yazılarından oluşması, Dorsay'ın en büyük kusuru. Buna kolaya kaçma da denilebilir.

MAHPUS YILMAZ GÜNEY

Roman ve öykü yazarı Hasan Kıyafet'in bu derlemesi de 1988 yılı ürünü. Yazar, dergi ve gazete-

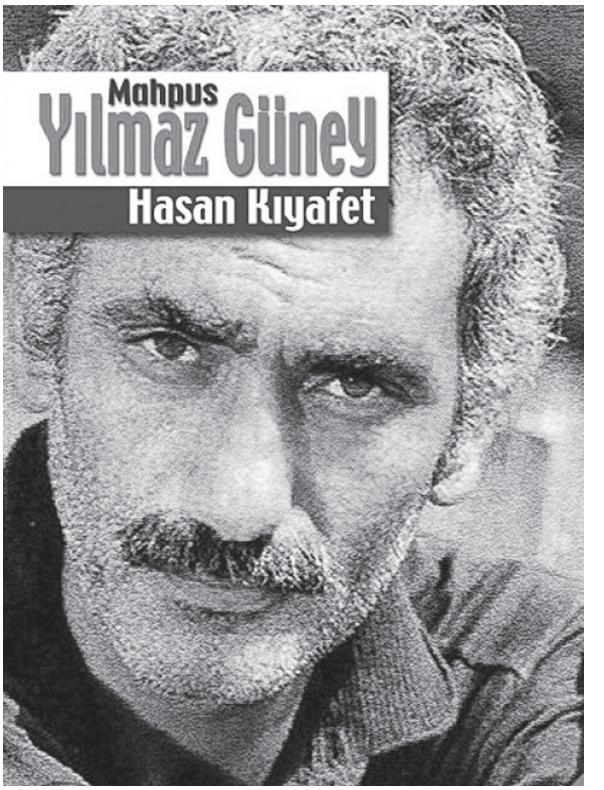

lere gönderdiği bir ilanla, Yılmaz Güney'in birlikte hapis yattığı mahpuslara çağrı yapmış, onların anılarını toplamıştı. Gelen mektuplar arasında gardiyanların yazdıkları da vardı. Hasan Kıyafet, Güney'in kaldığı cezaevlerine göre yaptığı sıralamada Nevşehir'den başlayıp Selimiye, Bayrampaşa, İzmit, Kayseri, Ankara, Adana, Bursa, İmralı ve Isparta'ya kadar uzanmıştı. Kitapta ilginç anılara yer verilmiş. Ispartalılar ağız birliği etmişçesine O'na sahip çıkıyorlar. Elime geçen kitap altıncı baskıydı.

ARKADAŞIM YILMAZ GÜNEY

Agah Özgüç, 13 yıl önce "Neden Yılmaz Güney" adıyla yayımladığı kitabı, biraz çeki düzen vererek ve adını değiştirerek 1988'de yeniden piyasaya sürer. Kitap yine magazin kokusundan kurtulamamış. Güney'le yakın arkadaşlık ettiği "Çirkin Kral" döneminin imgesi, yazarın her an gözlerinin önünde olmalı ki, bu imge kitaba da yansıyor. Aynalara ateş edip olay çıkaran, skandallar yaratan bir Yılmaz Güney imgesi bu. O'nun en iyi filmlerini çektiği dönemler başkalarının ağzından aktarılıyor. Bu yüzden gerçek dışı bilgiler de kitaba yansıyor ister istemez.

BÜTÜN FİLMLERİYLE YILMAZ GÜNEY

Agah Özgüç'ün Yılmaz Güney Filmografisi de değerli bir çalışma. Oynadığı, yönettiği ve senaryosunu yazdığı tüm filmlere birer, ikişer sayfanın ayrıldığı kitapta fotoğrafların da yer alması çok önemli. Sinemamızın kütüğünü tutmayı uzun yıllardır tek başına üstlenen Özgüç, 6500'ü aşkın filmin künyelerini çıkartmış olmasıyla da saygıyı çoktan hak etmiş bir yazar. Ticari çıkar uğruna değişik ad ve afişlerle piyasaya sürülen Yılmaz Güney filmleride Özgüç'ün gözünden kaçmıyor. Aralarında Sürü, Düşman, Yol ve Duvar gibi başyapıtların da olduğu son altı filmin fotoğraflarına nedense yer verilmemiş 1988'de yayımlanan ilk baskıda. Umarım bu eksiklik sonraki basımlarda giderilmiştir.

YILMAZ GÜNEY EFSANESİ

Gazeteci Ahmet Kahraman, Yılmaz Güney'in yakınında bulunmuş onbeş kişiyle yaptığı konuşmaları 1991 yılında bir araya toplayıp yayımlar. Güney'in babası Hamit Pütün ve üvey kardeşi Yaşar Pütün'ün anlatımlarıyla başlayan kitap, arkadaşları Onat Kutlar ve Nihat Ziyalan'la devam eder. Daha sonra Güney'in birlikte yaşadığı kadınlara söz hakkı verilir, Can Ünal, Nebahat Çehre ve Fatoş Güney O'nu anlatırlar. Ardından sinemacı Abdurrahman ve Arif Keskiner kardeşler, Tarık Akan ile Zeki Ökten'e sıra gelir. Derken Mahmut T. Öngören ve Kürt İdris de söz alır. Güven Şengil ise örgüt ilişkileri, Selimiye dönemi ve yurt dışında sürgün yaşadığı günleri anlatır. Asıl konuşması gerekenler kitapta yoktur nedense. Bazı olaylar, kulaktan kulağa geçen bilgilerle üçüncü şahıslar tarafından dile getirilmiş. 12 Mart 1971 sonrasında, Güney'in evinde sakladığı üç kişiden, yaşayan sonuncusu Oktay Etiman'la konuşulmamış olması büyük eksiklik. Isparta'dan yurt dışına çıkış da öyle... Ahmet Kahraman'dan daha özenli ve kapsamlı bir çalışma yapması beklenirdi.

HALKIN SANATÇISI, HALKIN SAVAŞÇISI, HALKIN AYDINI YILMAZ GÜNEY

H. Yeşil'in derlediği bu kitap, Güney'in siyasi görüşlerine ağırlık vermesiyle öne çıkmıştır. Güney'in Maoizm, Üç Dünya Teorisi, Sosyal Emperyalizm, Lenin, Stalin ve Enver Hoca üzerine yazdıklarını, zaman içinde değişen düşüncelerini öğrenmek isteyenler bu küçük kitabı mutlaka okumalıdır. 1992'de yayımlanan kitap, yurt dışında basılmış olan üç ciltlik "Siyasi Yazılar"dan yapılan alıntılardan oluşturulmuş. Doksan sayfalık kitabın sonunda Güney'in fotoğraflarına da yer verilmiş.

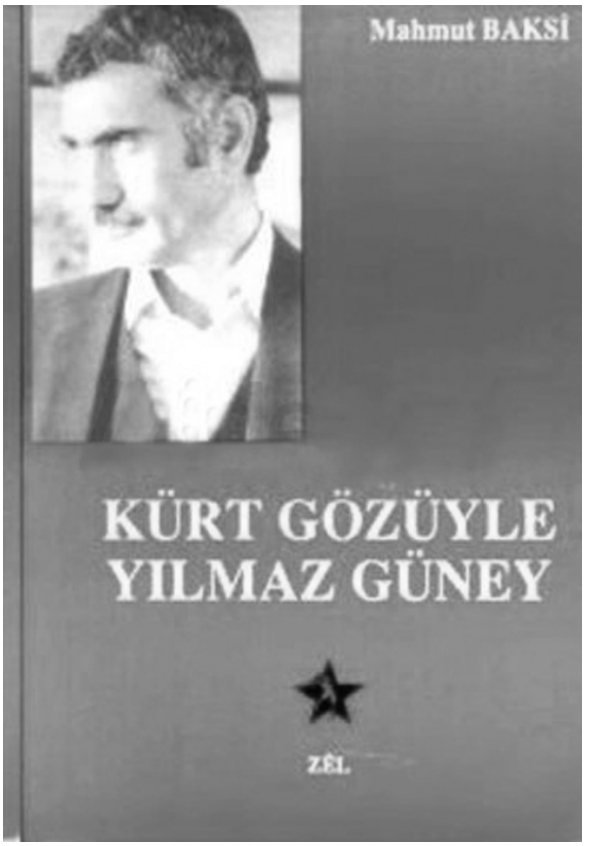

KÜRT GÖZÜYLE YILMAZ GÜNEY

Özellikle yurt dışında sürgünde yaşadığı dönemde Kürt kimliğini sıkça vurgulayan Yılmaz Güney'i, bu kez uzun yıllarını sürgünde geçirmiş bir başka Kürdün, Mahmut Baksı'nın gözünden izleriz. Yazar, daha önce yazdığı yazıları da katarak küçük bir kitap hazırlamış, sonuna Kendal Nezan ile Şiwan Perwer'in görüşlerini de eklemiş. 1994'de yayımlanan bu kitap, bakış açısıyla bir ilk olma özelliği taşıyor.

İNSAN YILMAZ GÜNEY

Fransa'da yaşayan M. Şehmus Güzel'in bu kitabı da 1994 tarihli. Kendi anılarına da yer veren yazar, kitabın ağırlığını Fransa'da yaşayan sürgünlerin anlatımlarından oluşturmuş. Türkiye'de Güney'le birlikte hapis yatan bu gençler, daha sonra çeşitli yollardan yurt dışına çıkıp O'nun çevresinde buluşmuş, O'nun kurduğu örgütte görev almış, ölümüne kadar O'nun yanından ayrılmamışlar. Bu adsız kahramanların anıları da böylece belgelenmiş oldu. Bu yüzden yazara teşekkür borçluyuz. Kitabın başında, yazarın daha önce çıkmış diğer kitap-

ları değerlendirdiği bir bölüm yer alıyor. Agah Özgüç, Hasan Kıyafet ve Atilla Dorsay'ın kitaplarının yetersiz olduğunu dile getirmiş yazar. Haklılık payı olsa da fazla iddialı bir görüş bu. Hiçbir yoğurtçu, yoğurdunun kara olduğunu söylemez elbette. Bu iddiasıyla yazar, yaptığı titiz, derli toplu ve özenli çalışmasına biraz gölge düşürmüş oluyor.

BASINDA YILMAZ GÜNEY

Dergi ve gazetelerde yayımlanan Yılmaz Güney'le ilgili tüm haber ve yazıların derlenip toplandığı bir kitap bu. Özellikle yurt dışında yayımlanmış yazıların çoğu sol yayınlardan aktarıldığı için önemli, çünkü o yayınların 12 Eylül 1980 sonrasında Türkiye'ye girmesi pek söz konusu değil. Bolşevik Partizan, Ala Yekiti, Ekim, İşçi Gerçeği, Mücadele, Newroz Ateşi, Orak- Çekiç, Partizan, Azadi, Yeni Dünya İçin, Türkiye Postası gibi dergi ve gazetelerden derlenen yazılar arasında 1993'de Özgür Gündem'de yayımlanan "Yılmaz Güney Öldü mü?" adlı yazıma da yer verilmiş. Kitabın kapağında "Birinci Kitap" olduğu belirtilmesine karşın 17 yıldır "İkinci Kitap" yayımlanabilmiş değil. 1994 yılından bu yana basında çıkan yazılar bir an önce toplanıp yayımlanmalıdır.

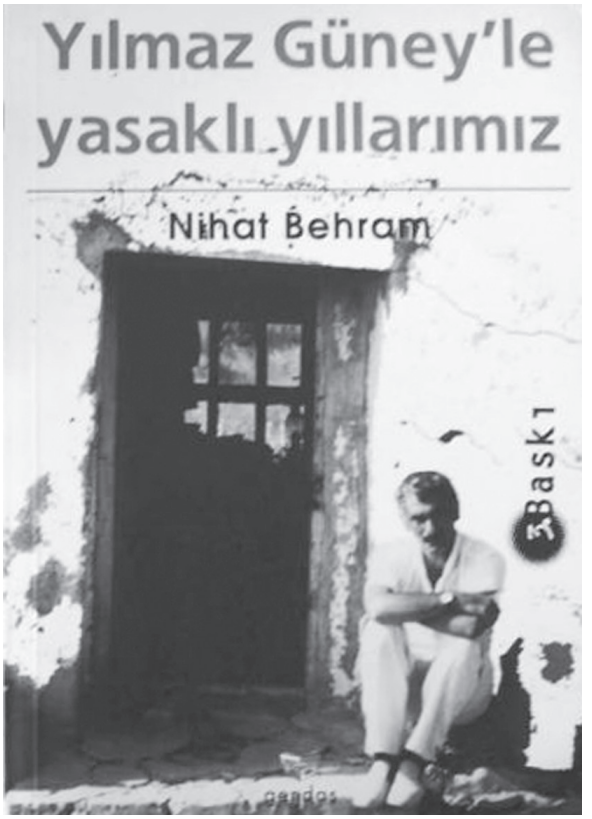

YILMAZ GÜNEY'LE YASAKLI YILLARIMIZ

1994'de yayımlanan Nihat Behram'ın kitabı, en çok tartışılan kitap olma özelliğini koruyor. Önce Milliyet'te tefrika edilen bu anılar geniş yankılar uyandırmış, başkalarını da bu konuda yazmaya zorlamıştı. Güney'in ölümünden sonra tam on yıl bekleyen Behram, sonunda baklayı ağzından çıkarmış oldu. Güney'in yurt dışına çıkışını planlayan Behram, sırf bu işi başarmış olmasıyla bile övülmeye değer. Kitap iki bölümden oluşuyor. Birincisi "Senaryomuz Son Türkü", ikincisi "Film Kopmadan Az Önce" adlarını taşıyor. İlk bölümde Güney'in Behram'a yazdığı şifreli mektuplar tek tek açıklanıyor, ikinci bölümde ise yurt dışına çıkışın tüm ayrıntıları polisiye bir roman gibi ortaya seriliyor. Behram'ın çizmiş olduğu Güney portresi sanıyorum daha uzun yıllar tartışılacak. Yalnız şunun altını çizmekte yarar var; anıların basımından yedi yıl önce Tohum dergisinde, altı yıl önce de 2000'e Doğru'da yayımlanmış Nihat Behram imzalı iki yazıdaki Yılmaz Güney övgülerini yazar acaba nasıl açıklar?

HERKES O'NDAN SÖZ EDİYOR

Buraya kadar söz konusu olan 15 kitabın adlarında mutlaka Yılmaz Güney adı geçiyor. Bundan sonra sözünü edeceğim kitaplar da öyle. Üstelik tüm kitapların kapağında O'nun fotoğrafları kullanılmış, yani adını yazmaya hiç gerek yok. Adında Yılmaz Güney olmayan bir kitap hazırladım, ama yayınevi yukardaki başlığın önüne O'nun adını konduruverdi: YILMAZ GÜNEY... 1996'da yayımlanan kitabın bu yıla kadar beş baskısı yapıldı. Kitap dördü Fransız, 52 kişinin anlatımlarından oluşuyor. Bu sayıyı arttırmak için üçüncü basıma yazdığım önsözde 14 kişiye çağrı yapıp yazmalarını istemiş, ama hiçbir yanıt alamamıştım. Bu kişilerden dördü (Vedat Günyol, Bülent Oran, Demirtaş Ceyhun ve Zeki Ökten) o sırada yaşıyorlardı. Kitapta yer alanlardan bazıları, aradan geçen zaman içinde öldüler. Onat Kutlar, Erdal Öz, Aziz Nesin, Mahmut Tali Öngören, Gani Turanlı, Ali Uğur ve Hayri Caner onlardan birkaçı... Tüm konuşmaları video kamera ile kaydetmiş, bu kayıtlardan " Adana- Paris" adında 150 dakikalık bir belgesel film hazırlamıştım. Yani kitap bir yan ürün oldu.

YILMAZ GÜNEY SİNEMASINDA KÜRT GERÇEĞİ

1977 yılında Almanya'da yayımlanan kitabın

yazarı Hüseyin Kalkan, çalışmasını altı bölüme ayırmış. "Köklerini Arayan Sinemacı" başlığı altında Güney'in yaşamını anlatan ilk bölümden sonra, "Yılmaz Güney Sinemasında Kürt Gerçeği" adı verilen bölümde Güney'in önemli filmleri incelenmiş. Üçüncü bölümde "Güney Sinemasında Kürdistan'daki Toplumsal Yapı" başlığı altında eşkiyalık, kaçakçılık, kan davası ve Kürt kadını konularına ağırlık verilmiş. Sonraki bölüm "Yılmaz Güney Sinemasında Sınıfsal Gerçek" adını taşıyor. Acı, Baba, Zavallılar, Arkadaş, İzin, Bir Gün Mutlaka, Düşman ve Duvar filmleri bu bölümün konusunu oluşturmuş. Beşinci bölümde "Kürt Sinemasına Kalan" adıyla kısa bir özet yapılmış. Son bölümde "Ekler" başlığı altında iki konuşma ile iki kısa yazıya yer verilmiş. Göze batan birkaç yanlışa değinmek gerekiyor. "Bir Gün Mutlaka"nın yönetmeni Temel Gürsu değil, Bilge Olgaç... "Yol" filminde, "...yol kenarına dikilmiş bir levha" da "Kürdistan" yazısı yoktur. O yazı görüntü üzerine sonradan bilgisayarla yazılmıştır. "Endişe"nin kahramanınım adı Cehver değil, Cevher'dir. Yazar bu adı tam 13 yerde israrla yanlış yazmış.

BİLİNMEYEN YÖNLERİYLE YILMAZ GÜNEY VE KOÇALİ

Yılmaz Güney'in ana tarafından üvey kardeşi Osman Oymak, 400 sayfalık kitabın ilk 142 sayfasını babası, yani Güllü Ana'nın ilk eşi Koçali'ye ayırmış. Kitabın diğerlerinden farkı, Güney'in fazla bilinmeyen yönlerine yer vermesi. Şişli'de bir kumarhaneyi devralan Güney, işin başına üvey kardeşi Osman'ı getirir. Kitapta mafya ve kabadayılara da epeyce yer verilmiş. Kitabın 120 sayfası, "Yılmaz Güney ve Kumarhane Dünyası" başlığı altında yer altı dünyasına ayrılmış. Kitapta yayın tarihi unutulmuş, ama sanırım 2000 yılından sonra yayımlanmış olmalı.

YILMAZ GÜNEY- Bir Çirkin Kral

Turhan Feyizoğlu'nun kitabı tam 645 sayfa… 2003 yılında yayımlanan kitabın beşinci basımı 2010 yılında yapılmış. Yazar, uzun bir önsöz yazarak Erzurum'un İspir ilçesinde ilk izlediği filmlerden ve sinemalardan söz etmiş. Kitap beş bölüme ayrılmış. 1- Hikayeciliği, 2- Sinemacılığı, 3- Hayatından bazı kesitler, 4- Siyasal etkinlikleri, 5- Evlilikleri ve ölüm…Küçük punto ile dizilmiş "Dipnotlar ve Ekler" bölümü 87 sayfaya sığdırılabilmiş. Kitabın sonundaki kaynaklar bölümü tam 67 sayfa tutuyor. Güney'le ilgili basında yer alan tüm yazılara

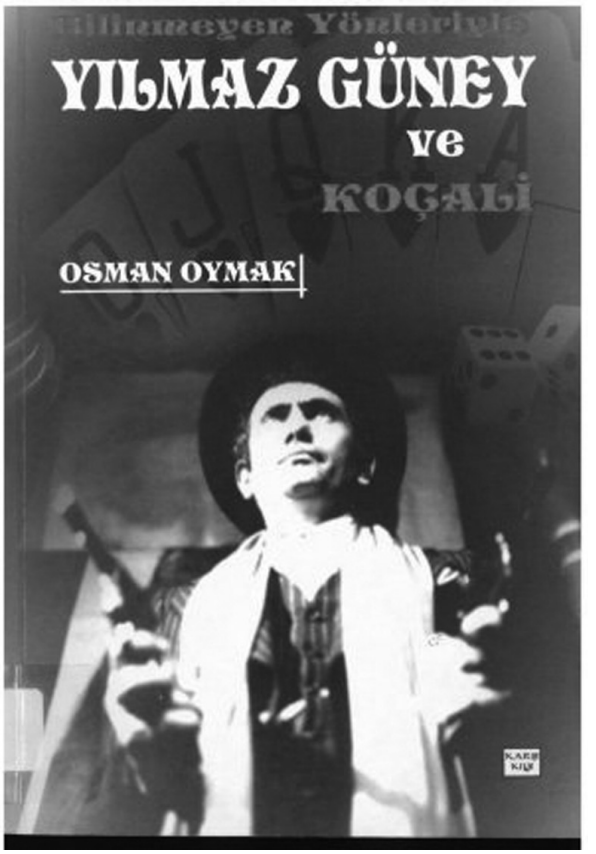

ulaşılmış. Yazar, bazı gereksiz ayrıntıları ayıklamadan olduğu gibi aktarmış. Agah Özgüç'ün bir yazısına hem ana metinde, hem de dipnotlar bölümünde yer verilmiş. Uzun süren titiz bir çalışma sonucunda ortaya çıkan kitap, bu konuda yapılmış en kapsamlı çalışma şimdilik.

YILMAZ GÜNEY SİNEMASI

Tiyatro üzerine inceleme ve araştırmalar yapan Nihat Taydaş'ın 2009 yılında yayımlanan derlemesi, Tarık Akan'ın kısa bir sunuş yazısıyla başlıyor. Yazar, Güney üzerine yayımlanmış kitaplardan epeyce alıntı yapmış. 144 sayfalık kitabın yaklaşık yüz sayfası bu alıntılardan oluşmuş. Bu şekliyle yeni bir şey söylemiyor kitap. Bilinenleri tekrarlamakla yetiniyor.

CEZAEVİ ARKADAŞIM YILMAZ GÜNEY (Çirkin Kral'la Ulucanlar'da)

Avni Bektaş'ın kitabı, bu konuda yayımlanan 21'inci kitap. Ankara Ulucanlar Cezaevinde Yılmaz Güney'le 14 ay birlikte kalan Avni Bektaş aynı zamanda roman kahramanlarından biri. Yılmaz Güney'in 1977'de yayımlanan SOBA, PENCERE CAMI VE İKİ EKMEK İSTİYORUZ adlı romanının

"Adınızı Deftere Yazıyorum" adlı altıncı bölümünde başrol Avni Bektaş'a verilmiş.

Avni Bektaş, anılarına bir önsözle başlıyor:"Bu kitap neden yazıldı?" Ardından cezaevine nasıl düştüğünü anlatıyor. 18 Şubat 1975 tarihli Günaydın Gazetesindeki haber şöyle: "Bir avuç leblebi ile bir büyük rakı içen mimar müteahhit Avni Bektaş, tek kurşunla 14 yıllık, altı aylık hamile eşini öldürmüştür." Yılmaz Güney, romanında şöyle yazmış:"Karısını öldürdüğü suçlamasıyla tutuklanmıştı. Avni Bektaş, duruşmaları sonunda suçsuz görülerek beraat etmiş, suçsuzluğu Yargıtayca da onaylanmıştır."

Avni Bektaş'ın anılarında Yılmaz Güney'le ilgili bilinmeyen pek çok şey anlatılıyor. Ulucanlar'da Deniz Gezmiş'le arkadaşlarının idam edildikleri avluya Yılmaz Güney "Katliam Alanı" adını vermiş."Yılmaz Güney, en çok ziyaretçisi gelenlerin başındaydı. Bu nedenle günde birkaç kez bu katliam alanından ve o servi kavakların önünden geçmek zorunda kalırdı.Her ziyaret dönüşünde müthiş duygulanır, 'Ordan her geçişimde Deniz'leri görür gibi oluyorum' diyerek üzüntüsünü belirtirdi. Çok mükemmel olmamakla birlikte bağlama da çalardı Yılmaz Güney. Böyle hüzünlü günlerinde, Deniz'ler için yazdığı, 'Uzun kavak, servi kavak, sen nelere tanık oldun/ Bu yüzden mi üzüntünden böyle incecik cılız kaldın' şiirini türkü normunda, bağlamayla çalıp söylerdi. Ben onunla birlikte olduğum zaman içinde, onun bu türküyü söylerken gözyaşlarını tutamayarak sessiz sessiz ağladığına çok tanık olmuşumdur."

BİR ODADAN BİR ODAYA

Yılmaz Güney'in kızı Elif Güney Pütün, "Bir Odadan Bir Odaya" adlı anı kitabında içtenlikle babasını anlatır. Elif' in kısa yaşam öyküsü şöyle: "1966'da İstanbul'da doğdu. 15 yaşına kadar Türkiye'de yaşadı, 1981 yılında ailesiyle birlikte Fransa'ya yerleşti. Liseden sonra psiko-pedagoji eğitimi aldı. Eğitiminin ikinci yılında yaptığı bir staj sırasında otistik çocuklarla tanıştı ve tüm iş hayatını onlara adadı. Psikanaliz formasyonunun yanı sıra aile terapisti formasyonunu da alan yazar, eşi ve iki çocuğuyla Fransa'da yaşıyor." Kitabın arka kapağındaki tanıtım yazısında şu nota yer verilmiş: "Elif Güney Pütün, babası Yılmaz Güney'i bambaşka bir pencereden yansıtıyor. Küçük bir kızın acılarını, yalnızlığını ve çaresizliğini anlatırken bir baba, bir eş ve bir insan olarak bilinmeyen yönleriyle yepyeni bir Yılmaz Güney portresi sunuyor okura."Yılmaz Güney'i efsaneleştirmeyen, onun insan yönünü öne çıkaran bir kitapla karşı karşıyayız.

170 sayfalık kitap kolay ve çabuk okunuyor. Bunun nedeni, kısa cümlelerin şiir gibi alt alta dizilmiş olması. Elif anılarını Fransızca yazmış olmalı, çünkü kitapta "Çeviren: Nükhet İzet" in adına yer verilmiş. Beni en çok rahatsız eden şey tekrarlar oldu. "Bir odadan bir odaya geçiyorum, tıpkı bir günden bir güne geçeceğim gibi." sözleri kitap boyunca belki yüz kez tekrarlanıyor. Elif'in en büyük şikayeti, babasının ona mektup yazmaması. Yılmaz Güney'in ölümünden yıllar sonra Elif, 1970 yılında çekilmiş bir filmde kendi çocukluğuna rastlar. Filmin adı "Canlı Hedef/ Kızım İçin".

TÜRKİYE'NİN RUHU – Direnmenin Trajedisi

Sinema yazarı Zahit Atam, Yılmaz Güney'in ağzından bir anlatı yazmaya soyunmuş. "Direnmenin Trajedisi" altbaşlığını taşıyan biyografi (otobiyografi değil, çünkü Yılmaz Güney'in elinden çıkmamış) üç kitaptan oluşuyor, toplam 955 sayfa… Kapakta "roman" olduğu ileri sürülse de bu uzun monolog roman değil. Ticari kaygılarla olsa gerek, roman adı konulmuş. Çalakalem yazılmış biyografi, belli ki redaksiyondan geçmemiş, çünkü pek çok yanlışlar ve tekrarlar bulunuyor. De, da ve ki ekleri çoğu kez yanlış, ayrı yazılması gereken yerlerde bitişik, bitişik yazılması gereken yerlerde ayrı yazılmış. Bergman'ın Yaban Çilekleri filminin adı bile bitişik yazılmış. Bu uzun metin redaksiyondan geçse yarı yarıya kısalırdı bence.

"İkisi De Cesurdu" filminin kabadayısı Ali Duran'ın adı iki yerde değişmiş, Aziz olmuş. "Yol" filminde Diyarbakır'ın Ali Paşa mahallesinde çocuklara sigara dağıtan oyuncu Necmettin Çobanoğlu değil Halil Ergün'dür.

İkinci kitapta Tarkovski'nin "Mühürlenmiş Zaman" adlı kitabından söz edilir: "… orada üzerinde çok düşündüğüm kimi satırlar var, okudukça etkilendiğim kadar, hayıflanmışımdır da." Oysa Tarkovski'nin kitabı Yılmaz Güney'in ölümünden iki yıl sonra yayımlanmıştır, bu yüzden okuması mümkün değildir.

Yılmaz Güney'i yakından tanıyanlar onun çok konuşkan olmadığını bilirler. Kitapta 955 sayfa gevezelik eden bir başka Yılmaz Güney'le karşılaşıyoruz.

Kitabın adı da bence çok iddialı, daha alçakgönüllü bir başlık bulunabilirdi.

Chopin ve Kızım

Tuncay KARADENİZ

Uyurken seyretmek seni

ve dinlemek en güzel mazurkasını Chopin'in

Hayat gerçekten varolmaya değer diyorum

Uyuduğunda seyrederken seni

Yaşadıklarımız resme dönüşüyor

Bembeyaz suların döküldüğü bir nehirde

Yıkanıyoruz seninle

Sen uyuduğunda dinlerken Chopin'i

Varşovalı demircilerin çekiç sesleri duyuluyor.

Gelecek geçmiş kadar yakın

ve mutlak yaşayacaklarımız var insanlarla

aşırı ve hırçın

ve sabırlı, cesur

dinleteceksiniz meydanlarda Etude Revolutionaire

Yarın sen uyandığında

ilk çığlığınla çağıracaksın Chopin'i

ÖZ – HİKAYE
(yüzüncü yılda yüzleşme)

"Bir gün gitmek mecburiyetinde kalırsak ama… Tıpkı 1915'teki gibi nereye gideceğimizi bilmeden… Yürüyerek yürüdükleri yollardan… Duyarak çileyi, yaşayarak ızdırabı…"

Hırant Dink
(Ruh Halimin Güvercin Tedirginliği)

— Ermeni soykırımının 100. Yılı Anısına —

Seyit OKTAY
E-Tipi Cezaevi D-3
Ümraniye / İSTANBUL

Size bir sırrımı açıklayacağım. Belki ilginizi çekmez yine de 'sır' merak uyandırır klişesine sığınacağım. Kafa kâğıdımda (Nüfüs Cüzdanı) doğum yerim Siirt-Eruh'a bağlı Herekol Dağı'nın eteklerinde kurulu çizmeli (Nivila) köyü yazar. Aslında babamın doğduğu köydür. Ben ise kafa kâğıdımdakinin aksine Van'da doğdum, büyüdüm. Çocukluğumda sorana şöyle derdim; Aslen Siirt'liyim ama Van'da doğdum, büyüdüm. Kendimi Siirt'liden çok Van'lı hissederdim. Sonra Siirt'li bir komşumuz; " İnsan aslından utanmaz, insanın babası nereliyse insanda oralıdır. Siirt'lisin sen." Deyip bu ataerkil ilkeyi çocuk aklıma düşürünce sanki aslımdan utanıyormuşum, şimdiye kadar çok kötü bir şey yapıyormuşum hissiyle kendimi tanıtma cümlemi yeniden bu ataerkil ilkeye göre yeniden düzenledim. Hiç gitmediğim ve hiç görmediğim halde "Siirt Eruh'ta doğdum ama Van'da büyüdüm" demeye başladım. Bu karmaşa yıllardır tartışmalarımda, ilişkilerimde süre dursun, Van'lı olduğumu bana hissettiren, yaşatan esasında ruhumda izlerini taşıdığım hüzün ve o hüznün kaynağı olan soykırım gerçeği idi. Sırrımın ifşası böyle anlam kazanıyor, varlığım hakikatle bu çizgide buluşuyordu.

Mensubu olduğum halk ile toprağında, kentinde ve tarihinde yaşadığım halkın iç içe geçmiş ortak trajedisiydi soykırım! Ve bu trajediyi ikiye katlayan, hüznümü derinleştiren en önemli saik ise; mensubu olduğum halkın köle-efendileri ile egemen olan devletin birleşip, asıl kader-tarih ortağı olunan halka karşı işlenen suç ortaklığıydı. Bu işbirliği bile halkımı egemen devletin gadrinden, gazabından kurtaramamış, yaşattığı yazgıyı kendisi de fazlasıyla yaşamıştı.

Burada öz hikâyemin tümünü elbette anlatmayacağım. Sadece yazgısını hüznümde yaşadığım bu güzel halkın yüzyıl önce yaşadıklarının benim ço-

cukluğuma düşürdüğü iz düşümlerden birkaç kesit sunacağım. O Büyük trajedinin anısına soykırımın yüzüncü yılında ruhumda bir mum yakacağım.

Katliama uğramış bir halkın çocuğuydum ve soykırıma uğramış bir halkın topraklarında, evlerinde, coğrafyasında büyüdüm. Nasıl hüzünbaz olmaz, hüzünle yoğrulmazdım? Ruhumda hep Hırant'ın tedirgin güvercinleri uçuşup durur halden. Kişiliğimde, belleğimin ulaşılamayacak ücralarında saklıydı. Ermeni soykırımı tarihi ve gerçeği. Ben bile yıllar sonra bilecek, öğrenecek hissiyatımın adını öyle koyacaktım.

Bir zaman yarılmasıydı yaşadığım. Yaşıyordum ama bilmiyordum. Bilmediğim ama hissettiğim meğer kentimin trajedisinin trajedimle kesişmesiymiş. Bir başka zaman aralığında tıpkı Hırant'ın hissettiği ve yaşadığı gibi. O büyük yalnızlıkta ve 'herkesin' bildiği 'sır' cinayete giden yolda sesindeki kavalın ezgisiyle atalarının izinde hüzünle şöyle seslenecekti; "Birgül gitmek mecburiyetinde kalırsak ama…Tıpkı 1915'teki gibi çıkacaktık yola… Atalarımız gibi…Nereye gideceğimizi bilmeden…yürüyerek yürüdükleri yollardan…Duyarak çileyi, yaşayarak ızdıradı…" Atalarının, atalarımızın ortak yurdunda doğmuş, büyümüş, yaşamış bir Kürt olarak aynı trajediye ortak olacaktım.

Zaten bütün mazlumların ortak olduğu en büyük hikâye ACI değil miydi?

Gözlerimdeki kalıcı hüznün sebebini sordular ömrüm boyunca. Bende bilmiyordum, taki etime, ruhuma sinen, sızan ve orada kalıcılaşan katliamın izlerini yüreğimin coğrafyasında bulana, Hırant'ın gözlerinde de tanık olduğum aynı hüznü ve sebebini öğrenene dek. Bizimkisi "Hüzün Kardeşliğiydi…"

Çocuktum, bilmiyordum elbette. Bu kentin kurulan ilk ermeni kenti olduğunu, Urartular'dan beri Kürtler ve diğer halklarla birlikte mekân eylediklerini adını "Tuşba" yanı 'Güneş Kenti' koyup yurt bildiklerini. Bir gün biri çocukluğuma fısıldadı: " Bu kaldığımız evler aslında eski Ermeni evleri…" Bir anda hayatıma, çocukluğuma giriverdiler, sonradan olmaya devam edeceklerdi. Bazen uzak bir sürgün ezgisi bazende bir küfür-aşağılama sıfatı olarak, ne tuaftı; en çok katliama uğradıkları yerlerde aşağılanıyorlardı. Hem öldürülüyor, sürülüyor, kırılıyor hem de bir küfre dönüştürülüyorlardı dillerde! Bu, bir sömürge-egemen soykırım yöntemiydi. Kurdukları ilk kentte kendileri gibi katledilip – aşağılanan kardeş halk Kürtler tarafından bile aşağılanıyor olmak ne acıydı! Yıllar sonra büyük bir utançla hatırlayacaktım atalarımızdan bize kalan bu 'mirası ve dili!!" Oysa tarihin bu ironisi değilse soykırımın bir ilkesiydi çünkü biz de yüzyıllar boyunca kardeşlik yaptığımız, kader ortağı bildiğimiz Türk halkı tarafından aynı aşağılanmaya maruz kalacaktık. Bize ait olmayanları bize mal edip, bizi birbirimize düşman etmede ustaydı soykırım mimarları. Bilmeyecek ama yapacaktık.

Şimdi bir zaman çatlağından bakıyorum çocukluğuma; mahallemizin adı 'şerefiye', caddemizin adı 'Ordu'ydu. 'Şerefli ve 'Ordu'lu mahallemizde Kürt, Türk, Arap, Acem bütün arkadaşlarım bir tuhaf Türkleşme potasında buluyorduk kendimizi. Ermeni çocukları zaten yoktu, soykırımdan geriye çığlıkları kalmıştı. Bizde varlığımızı benliğimizi ret ede ede yeni bir 'varlık' için de kayboluyor bir karanlığa akıyorduk. Zaten okulda her sabah bağırtılıyorduk. "…varlığım varlığına armağan olsun!" diye. Bunlar hep bir soykırım inşası, soykırımın belleğimize çizilen yol haritasının kilometre taşlarıydı. Varlığımızı o "tek" varlığa armağan ettikçe soykırım sürüyordu ruhumuzda. Hepimiz bir garip yarışla Türkleşmeye koşturuluyorduk. Nedenini sonradan anladım bunun da; meğer kendini inkâr, bir soykırım öğretisiymiş! Bir daha maruz kalınan o acımasız katliamla karşılaşmamak için yok oluşla, kendine ihanet etmeyle ödenen diyetmiş!

Türkleştirilmeye çalışılırken unutturulmak ya da yok edilmek istenen; Kürtlüğüm, Ermeniliğim, Araplığımdı. Kürtlüğüm yok sayılıyor, Ermeniliğim aşağılanıyor, Araplığım unutturulmaya çalışılıyordu. Türklüğüm üzerime giydirilen bir deli gömleğine dönüşüyordu. Oysa kimliklerin doğal haliyle barışıktık. Kültürlerle bir sorunumuz yoktu, farklı dillerle bir arada yaşıyorduk. Yaşadığımız topraklar neyse bizde oyduk…

Yıllarca ruhumdaki hüznün sesini aradım. Meğer o katliam kokan kentin yasak – mühürlü ve asla öğretilmeyen tarihinde gizliymiş, çocukluğumun sesiz sularında saklıymış.

İnsanın yaşadığı topraklar ne ise insanda odur. O toprağın kimliklerinden, kültürlerinden koparılan insan kendisine yabancıdır. Soykırıma uğramıştır! Ben yaşadığım topraktım.

Türkçe, Kürtçe hissettim, Ermenice hüzünlendim, Arapça dinledim. Soykırım betonunu ruhumda parçaladıkça kendimi tanıdım. Köklerimin kendini saldığı topraklarda kaç türlü kimlik varsa hepsini özümsedim.

Yerinde yeller esen çocukluğumun hazin zaman-

larda hüzün kokan Ermeni evlerinde, hatıralarında yoktu şimdi ama ruhumda izleri kaldı ve pek kalacaktı. Adlarımız, dillerimiz, kültürlerimiz, kimliklerimiz zaman ve soykırıma direnecekti, direniyor halen…

Niye paramparçaydım, hep bir sızının kalbimi niye yokladığını sonradan anladım. Katliam yorgunu bir kentin ruhu sirayet etmişti bana. Hiçbir şeyi unutmaz kent, kaydeder taşına-toprağına ve durmadan fısıldar…bazen ruha bazen kulağa…hep duydum kentimin acılarını.

Çocukken havasını soluduğum Van'da ki o eski Ermeni evlerinin iç içe geçmiş ahşap parkelerine, aynalı gömme dolaplarına karanlık kilerlerine, cumbalarına, ahşap balkonlarına ve toprak duvarlarına sinmiş katliam çığlıkları, tehcir gözyaşlarıymış meğer o acıları diri tutan. Dokunduğumda hissettiğim meğer ermeni kadınlarının çocuklarının, erkeklerinin ve dahi tüm insanlarının anlatılamaz yarasıymış…

Meğer katliama uğramış bu kentin katledilmiş çocuklarının haykırışlarıymış bu kentin göğünde aslı kalan. Meğer Hırant'ın "ruh halinin güvercin tedirginliği" daimi bir hissiyatmış ürpertiyle karışık bir endişe heyulası gibi içimizde dolaşan. Kanat çırptıkça çırpınan çığlıklarmış o güvercin meğer… ruhunun ve yüreğinin kapıları ziftle- katranla insanlığa ve merhamete kapanmamış olanlara çağrıymış meğer…o çığlıklar ki halen derimi altında inceden sızlamakta. Hayatıma daimi sızışıdır katliamın. İnsanın derisinin altına sızan çıkmıyormuş kolay kolay… Öğrendim!

Eski bir Ermeni köyünde doğmuş ya da yaşamış Kürtçe konuşan bir Annenin çocuğuydum. Babamın sesini hiç hatırlamıyorum. Arkadaşlarımla Türkçe konuşuyorduk. Bazı arkadaşlarımın annesi Arapça, bazılılarınki ise Türkçe konuşuyordu ve yaşadığımız evler katliama uğramış, soykırımdan geçmiş Ermeni halkından geriye kalan evlerdi…

Annemin doğduğu köy ya da dedemin gelip sonradan 'yurt edindiği' annemin büyüdüğü köyün adı "yedi kiliseydi" adından da anlaşılacağı gibi oda eski bir Ermeni köyüydü. Van merkezine çok yakın hemen arkasından yükselen Erek Dağı'nın yamacına kuruluydu. Sırtını derin vadileri olan Erek Dağı'na vermiş, içinden güzel bir çayın geçtiği, meyve ağaçlarının bol olduğu yemyeşil, harika bir köydü. Annem erken yaşta hayata veda etmeden önce birçok defa gidip – geldiğimiz köy, Türkçeleştirilmiş adı 'Bakraçlı' Ermenice ve asıl adını hiç bilmediğim… Hâkim bir tepesinden bakıldığında hüzün kokan o güzel kent Van, rengârenk ışıklarıyla göz kamaştıracak biçimde karşında belirirdi. Kentin ışıkları geceye serpilmiş bir avuç yıldız gibi görünür, büyüler düşleri çağırırdı. Ama kentin göğünden akan yıldızlarda yine de rahatsız edici bir tuhaflık vardı. Üşüyorlardı sanki. Gördüklerinden yorgun düşmüş bir halleri vardı sanki. Utanç içindeydiler belki. Kanlı hatıralardan kaçmak gibiydiler. Ne var ki kan yıldızlara dahi sıçramıştı. Bu yüzden yıldızların tanıklığı hüzün yaratıyordu. Şimdi anlıyordum; niye bu kadar çoklar, niye bize ölü olanların ışığı kalıyor… Tanıklık ettikleri katliamların, kaydı tutulmamış cinayetlerin şahitleri, dilsiz tanıklarıydı onlar! Belki de kendi dillerince hep anlattılar da biz anlamadık, anlamak istemedik…

Yerinde yeller esen kapısının köy meydanında baktığı Ermeni kilisesini hatırlıyorum. Çocukluğumun büyülü anlarından biriydi. Köye her gidişimizde kubbesinin yıkık olan boşluğundan ışık sızan, duvarlarında hayal-meyal hatırladığım birkaç aziz yada azize resimleri olan. Maalesef ya hayvanların yada onların yiyeceğinin konulduğu metruk bir yere dönüştürülmüş harabeye çevrilmiş, viran eylenmiş, hazine arama sevdasına her yeri delik deşik edilmişti. Oysa en büyük hazine o kilisenin orada oluşuydu… Her mekânın ruhu var. Oraya girdiğimde adını koyamadığım bir sessizlik, bilmediğim bir dilsizlik çarpardı yüzüme. Onu da sonradan öğrenecektim; Her inançta olduğu gibi tanrıyla baş başa kalmanın manevi sessizliği ve katliam çığlıklarını içinde barındıran kanlı dilsizliği buluşturan ruhani hüzün'dü… soykırım hüznüydü!

"Yedikilise" hem çocukça neşeyle koşturduğum hem de hüznümün atlasını çizdiğim

Annemin güzel köyü…'soykırım ganimeti' çocuk aklımla asla hüküm veremeyeceğim ama çocuk kalbimle hep hissedeceğim bir 'Soykırım Güvercina'sı"…

Toprak damlı, ahşap katlı rutubet kokan evlerinde birinde doğduğum benim esmer kentim, Van'ım… bu katliam kokan evler her gece hem adını hem acını fısıldadı kulağıma. Bir müneccim ayını gibi durmadan adını sayıkladılar kalbime. Ne seni unuttum ne sende yaşananları nede sende yaşadıklarımı. Sokakları katliam kokan, tarih koridorları kanlı Van'ım. Seni ben hep gökyüzünde asılı kalmış bir Ermeni çığlığı gibi hatırladım. Elleriyle utancından yüzünü kapamış bir Kürt gibi… tepemizde kılıcıyla duran o zalim muktedire karşı dururken hep sendeki ortak kaderi taşıdım yüreğimde. Sen benim hüznüm, hüzün dolu kalbim ve hüzünlü aşkımdın… Van'ımdın…

Soykırım bu hikâyenin öz'ü, görünmeyen YÜZ'üydü.

Hırant'ın ruhuna dua niyetine, ruhu şad olsun.

24 NİSAN ANMA KONSERİ

A. BİLMEZ

Ermenilere yönelik soykırımın 100. yılında dünyanın bir çok ülkesinde anma etkinlikleri yapıldı. Ermenistan Cumhuriyeti'ndeki görkemli anma eylemleri dışta tutulduğunda, kuşkusuz bu etkinliklerin en anlamlısı kuruluşunun temelinde bu soykırım da yatan Türkiye Cumhuriyeti'nde yapılanlardı.

Bu etkinliklerden biri 22 Nisan'da İstanbul Kongre Merkezi'nde düzenlenen "In Memoriam 24 Nisan" konseri idi.

Anadolu Kültür ve Kalan Müzik tarafından, 24 Nisan 1915'te İstanbulda tutuklanan Ermeni aydınlarının anısına düzenlenen "24 Nisan Anma Konseri" Türk sanatçılar adına yapılan şu konuşmayla açıldı:

"In Memoriam/Seslerini duymak ve duyurmak için..

Yüz yıl önce bu gece İstanbul'daki Ermeni aydınlar yataklarında son defa rahat uyudular, ertesi gece yarısı kapıları vuruldu ve ölüm yolculukları başladı. Bu tarihten sonra, acı ve endişe geride kalanların da tüm hayatlarını esir aldı.

Biz bu gece, yüz yıl önce tutuklanarak ölüme gönderilen aydın, yazar ve şairlerin seslerini duymaya ve duyurmaya çalışacağız.

Yüz yıl önce savaş vardı, bütün Avrupa Kafkasya ve Ortadoğu, nüfuz ve paylaşım mücadelesinin acılarını çekti, siyasi liderlerin başlattığı savaşlarda her ırktan ve inançtan insanlar hayatlarını kaybettiler. Savaştan sonra yeni sınırlar çizildi, yeni devletler tarih sahnesine çıktılar. Yeni sınırlar içinde yaşamaya başlayan toplumlar yaralarını sarmaya çalıştılar.

İki bin yıldır Anadolu'da yaşayan, bu topraklarda sosyal kültürel, iktisadi değerler yaratan bir halk, ve onunla birlikte kadim Batı Ermeni kültürü bu süreçte dağıtıldı, yok edildi. Sağ kalanlar için geri dönme, ülkelerinde yaşama kapıları açılmamak üzere kapatıldı.

Ermenilerle birlikte İstanbul'da, Trabzon'da, Harput'ta, Diyarbakır'da ve Van'da, bu toprakların bizi besleyen en güçlü kültür katmanlarından birisi yok oldu.

Öldürülmeselerdi, memleketimizin farklı köşelerinde daha fazla yazar, şair, mimar, sanatçı yetişecekti. Bu topraklardaki hayat sadece Ermeniler için değil, Ermeni olmayanlar için de daha renkli, daha huzurlu, daha yaşanılır olacaktı.

Ve geçmişle gerçekten hesaplaşılsaydı, 6-7 Eylül olmayacaktı. Dersim'de, Kahramanmaraş'ta, Sivas'ta katliamlar yaşanmayacaktı.

Ermenilerin malını gasp etmenin helal olduğuna inanılmasaydı, hak ve hukuk normlarının sadece çoğunluk için değil herkes için geçerli olması gerektiğini çok daha öncesinden anlayacaktık.

İnsanların farklılıklarıyla birlikte eşit yaşadığı, hukukun hükmettiği, özgürlüklerin sürekli tehdit altında bırakılmadığı bir memleket isteyen aydınlar, yazarlar, sanatçılar olarak, 1915'te işlenen suçların sonuçlarını ve bu ülkede Ermenileri kaybetmiş olmanın boşluğunu hergün daha fazla hissediyoruz.

Bu duygu ve yapılanlardan duyduğumuz utanç, onlar için ve ülkemiz için adaleti aramak yolunda bizi daha fazla sorumlu kılıyor, bize daha fazla güç veriyor.

Bizi kendi gerçeğimizle yüzleştiren, bize kendi hikayemizi anlatan Ermeni aydınların anıları önünde saygıyla eğiliyoruz." (Sf. 1-2)

Türkiye'deki ilerici, demokrat aydınlar, yazarlar, sanatçılar adına okunan bu konuşmada bir tek kez bile soykırım lafının geçmemesi ilginçti. Kuşkusuz soykırımın yüzüncü yılında aydınlar adına "yapılanlardan duyulan utanç"tan söz edilmesi de, "geçmişle hesaplaşılmamış" olmasının tespit edilmesi de önemli. Fakat bu "hiç yoktan iyi" bir olumluluk. Geçmişle gerçekten hesaplaşmak Ermeni sorununda yüz yıl önce olanların adını doğru koymakla başlar: Soykırım.

Ermeni kökenli İngiliz tarihçi ve Gomidas adlı araştırmakKültür örgütünün kurucusu Ara Sarafian konser için hazırlanan broşüre yazdığı "24 Nisan'da Ne oldu" başlıklı yazısında şöyle diyor:

"23 nisan 1915'i 24 Nisan 1915'e bağlayan gece yarısında ve 24 Nisan'ın erken saatlerinde, Osmanlı hükümeti, İstanbul'daki Ermenileri, toplu halde tutuklamaya ve sürgün etmeye başladı. Tutuklananlar, çoğunlukla entellektüeller, toplum liderleri ve aktif olarak siyasi faaliyette bulunanlardı. Güvenlik güçleri tarafından Ayaş ve Çankırı'daki toplama kamplarına götürüldüler. Çok sayıda insanın tasfiyesi ve akabinde Osmanlı imparatorluğunda yaşayan bütün Ermeni cemaatlerin yok edilmesi 24 Nisan 1915 tarihinin, Ermeni Soykırımı'nı anma günü haline gelmesine yol açtı.

İstanbul'da sürülenlerin sayısı 240'ın üzerindeydi. Bu isimlerin yaklaşık 85'i Ayaş'a sürülürken, geriye kalanlar Çankırı'ya gönderildi. Sürgün edilen tutukluların bazıları salıverilmek için Osmanlı hükümetine başvurdu, birkaçı serbest bırakıldı. Bu isimler arasında en bilineni, ünlü Ermeni etnomüzikolog Gomidas Vartabed'di.

Bu olanları daha çok sayıda tutuklamalar takip etti. Meşhur yazar, hukuk profesörü ve Osmanlı Meclisi İstanbul Mebusu Krikor Zohrab, Mayıs 1915'te sürgüne gönderildi.

Ayaş'ta bulunan siyasi tutuklular, 1915 yazında iki grup halinde tasfiye edildiler. İlk gruptakiler, Angora'ya (bugünkü Ankara) birkaç saatlik mesafeye götürüldüler ve diğer Ermenilerle birlikte öldürüldüler. Diğer gruptakiler ise Ayaş'ın hemen dışında infaz edildiler. Çankırı'daki tutuklular başka yerlere nakledildiler ve birçoğu Suriye çölüne gönderildi. Tutukluların büyük kısmı öldürüldü veya yokluk ve açlıktan dolayı hayaatını kaybetti. Bunların yaklaşık yarısı, dehşet verici şartlar altında hayatta kaldı.

Bu tutukluların sürgüne gönderilme ve katledilmelerinin zamanlaması, Ermenilerin tasfiyesine yönelik nihai kararın 1915 yazında verildiğine işaret etmektedir. Tutuklamalar önce gözetim altına almak için yapılmışsa da, bunlar zamanla bir soykırım politikasına dönüşmüştür. Haziran 1915 itibarıyla, Osmanlı hükümeti, kesin olarak tüm imparatorlukta Ermeni ileri gelenlerinin toplu tutuklanmasına ve tasfiyesine girişti. Bunu, geriye kalan Ermenilerin Suriye çöllerine doğru toplu olarak sürgün edilmesi takip etti. Binlerce Ermeni cemaati yok edildi, İstanbul ve İzmir dışında hemen hemen hiçbir yerde Ermeni topluluğu bırakılmadı.

Çok sayıda kaynağa göre, bugün Ermeni Soykırımı olarak tanımladığımız göçler ve katliamlar, ilk olarak 24 Nisan 1919'da (eski takvime göre 11 Nisan) İstanbul'da anıldı.

24 Nisan 1915'te İstanbul'dan sürülen ve akabinde öldürülen kurbanların öne çıkanlarından bazıları, Osmanlı Meclisi Sivas Mebusu Dr. Nazaret Dağavaryan, şair ve gazeteci Armen Doryan, Gigo dergisi editörü Krikor Torosyan, Marmnamarz spor dergisi editörü Şavarş Krisyan, şair ve dergi editörü Levon Larents, şair Rupen Sevag, aktör Yenovk Şahen, şair Siamanto(Adom Yarcanyan), yazar Hagop Terzian, şair Taniel Varujan, tercüman ve öğretmen Krikor Yesayan, yazar ve şair Rupen Zartaryan ve yazar ve Türk dili profesörü Diran Kelekyan'dır." (Sf. 3-4)

Konserin yapıldığı Kongre Merkezi'nde 24 Nisan 1915'te İstanbul'da tutuklanan Ermeni aydınlarının resim ve isimlerinden, kısa biyografilerinden oluşan bir sergi de vardı.

Konser iki bölümden oluşuyordu.

Her iki bölümde de Kardeş Türküler ya tam ekiple, ya da kimi grup üyeleri olarak sahnede idiler.

Kimi zaman kendileri çalıp söylediler; kimi zaman değişik, çoğu Ermeni sanatçılara eşlik ettiler.

Kardeş Türküler bu Konser'de neden yer aldığını konser için üç dilde hazırlanan kitapçıkta şöyle açıklıyordu:

"Biri yapmış; biri yapana yardım etmiş; biri susmuş, ses çıkarmamış; biri de ses çıkaranları susturmuş… Ne yazık ki bu coğrafyanın tarihi böyle yazılmış; ve ne yazık ki yaşadığımız, tanığı olduğumuz çağda da böyle yazılmaya devam ediyor. Şimdi suyu kesilmiş, yaprakları dökülmüş, çeçeklerine don vurmuş bu kuru ağacı birlikte yeşertme zamanı… Birlikte hatır-

layarak, birlikte konuşarak, kaybettiklerimizin ruhları için birlikte dua ederek, birlikte şarkılarımızı söyleyerek… Yeni acılar yaşanmasın diye bir arada durarak, birlikte ses çıkararak, birlikte haykırarak…"

"Anma Konseri" alışılmış konserlerden değildi. Müzik parçaları arasına yerleştirilmiş Ermenice –Türkçe projeksiyonla sahneye yansıtılan– konuşmalar vardı. Bu konuşmalar İstanbul'da 24 Nisan'da tutuklanarak ölüm yolculuğuna çıkarılan Ermeni aydınlarının yazılarından, mektuplarından, şiirlerinden parçalardı. Ayrıca Project 2015 isimli eylem çerçevesinde Diaspora'dan 24 Nisan eylemlilikleri için İstanbul'a gelmiş olan ve 24 Nisan 1915'te tutuklananlar ile akrabalık bağları bulunan kimi Ermeniler de, kimisi anne/babasını; kimi dedesini, ninesini, büyük dedesini anan duygu dolu konuşmalar yaptılar.

1. BÖLÜM:

Konserin ilk şarkıları Kardeş Türküler tarafından sunuldu: Khatchadour Avedissian'ın "Oror"u; ve geleneksel "Gudi-Meşke."

Ardından Arsinee Khanjiyan Taniel Varujan'ın "Dünyayı Takdis" ini okudu.

Sonra her ikisi de Ermenistan Cumhuriyeti'nin "Seçkin Sanatçı" ünvanına sahip Hasmik Harutyunyan ve Karine Hovhannisyan sahne aldılar. Seslendirdikleri anonim halk şarkısı "Gorani" ve "Kele Lao" adlı şarkılar aslında soykırımla nasıl bir kültür mirasının da yok edilmeye kalkıldığını gösteriyordu.

Onlardan sonra Boğos Çalgıcıoğlu Dikran Çöğüryan'ın "Anneme" adlı ağıtını okudu.

Ardından Erkan Oğur geldi sahneye. Kardeş Türkülerin eşliğinde "Ahçik" ve "Zülfü Kaküllerin Amber Misali" şarkılarını çaldı ve söyledi.

Ertan Tekin & Ari Hergel Gomidas'ın son sözlerine dayanan "Ben sizin dünyanızda" başlıklı bir parça sundular.

Karin Karakaşlı, 24 Nisan tutuklularından Keğem Perseğyan'ın "Mütevazi Kahramanlar" adlı yazısını okudu.

Sonra sahneye kökleri Diyarbakır'a dayanan bir Ermeni ailenin çocuğu olarak, ABD'de doğan ve dünyanın en iyi ud icracılarından olan olan Ara Dinkjian çıktı. Kendi eseri oldan "Even If You Leave" adlı eserini mükemmel seslendirdi.

Ara Dinkjian ile iyice yükselen beklenti ertesinde, onun Diyarbakır'dan Paris'e göç etmek zorunda kalan bir Ermeni ailenin çocuğu olarak 1929'da Paris'te dünyaya gelen; 1940'da ABD'ye göç eden babası Onnik Dinkjian çıktı sahneye. Ermeni müzik dünyasının şimdi 75 yaşında bir delikanlı olarak yaşayan efsanesi Onnik Dinkjian oğlu Ara'nın udunun eşliğinde geleneksel "Garod"u söyledi. Ama nasıl… Salon alkıştan yıkılıyordu.

Ardından Ara ve Onnik Dinkjian ve kardeş Türküler birlikte "Mamiş"i (Ağlama Yar) çalıp söylediler.

Sonra kökleri Kayseri'ye dayanan Suriyeli Ermeni bir ailenin çocuğu olarak doğan udi, besteci ve yorumcu Haig Yazdjian da onlara katıldı. "Bingöl"ü seslendirdiler birlikte.

Konserin birinci bölümü Haig'in seslendirdiği "Kuyr Grung" ve "Hazar Nazov Yar" şarkıları ile kapandı.

Biraz salonu anlatayım... 2000 kişilik salon hemen hemen bütünüyle doluydu. Salondakilerin büyük çoğunluğunu Ermeniler oluşturuyordu. Bunların hiç de az olmayan bir kesimi Türkiye dışından gelenlerdi. Ermeni diasporasının hemen her ülkesinden ABD'den, Latin Amerika ülkelerinden, Avrupa'da Fransa, Almanya, Avusturya, İsviçre, İsveç, Portekiz'den, Ortadoğu ülkelerinden 24 Nisan'ın yüzüncü yıldönümünde kendi ülkelerinde adeta "biz varız" demek için gelen Ermeniler vardı. Hatta Ermenistan Cumhuriyeti'nden gelen, bu 100. yılı İstanbul'da anmayı, Ermenistan Cumhuriyeti'nde anmaktan daha anlamlı ve önemli bulan Ermeniler vardı. Ve tabii Türkiye'li Ermeniler vardı. Salonda Türkler ve Kürtler ne yazık ki küçücük bir azınlıktılar. Var olanlar da bildik, liberal ve solcu olarak tanınan kimi aydınlar ve onların tanıdıkları idi. Yurtdışından gelenler de vardı. Örneğin Almanya Yeşiller Partisi'nden Cem Özdemir ordaydı. Bu dengesizlik öyle açıktı ki, birbirlerini ilk kez orada gören, birbiriyle sohbet eden insanların birbirine ilk sordukları sorulardan biri "Ermeni misin, nereden geliyorsun" sorusu oluyor. Hayır Ermeni değilim, Türküm cevabı, soru soranı önce şaşırtıyor, sonra soru soran Ermeni 24 Nisan'ı soykırımı lanetleyerek anan Türk'e sevinçle "çok teşekkür ediyor"du.

Bence utanılacak bir durumdu bu. Tam da bu soykırımın faillerinin sonraki kuşakları olan bizlerin, Türklerin ve Kürtlerin işi olması gerekirdi 24 Nisan 1915'in 100. yıldönümünde soykırımı lanetlelemek ve soykırım kurbanlarını anmak. Tabii burada biletlerin pahalılığı, işçi ve emekçilerin Kongre Merkezi gibi mekânları tanımaya, oralara gitmeye izin vermeyen yaşama şartları vb. gerekçe olarak gösterilebilir Konser'deki fail ulus mensuplarının azınlık olmasına. Emekçiler için geçerli olabi-

lecek olan bu gerekçe fakat İstanbul'da hiç de küçük olmayan kültür etkinliklerine katılacak parası olan ve bunu diyelim ki başka etkinlikler olduğunda kullanabilen kesim için geçerli değil. Neredeydi bunlar? Neden eksiktiler? Bence cevap açık. Bunların büyük çoğunluğu için zaten "Ermeni soykırımı" diye bir şey yok. Bir bölümü hâlâ büyük bir coşku ile bunun emperyalist bir yalan olduğunu söylüyor! Bir bölümünü ise bu gibi "siyasi mesele"ler zaten hiç ilgilendirmiyor. Şehirli orta kesimin siyasi meselelerle ilgilenenlerinin büyük bölümü için ise, bu sorunun Ermenilerden önce Türklerin ve Kürtlerin sorunu olduğu kavranmıyor. Sonuç: İstanbul'da sadece siyasi açıdan önemli olması nedeniyle değil, salt sanatsal/kültürel açıdan ele alındığında bile son on yılların en önemli kültürel etkinliklerinden birinde Türkler ve Kürtler parmakla sayılabilir sayıdalar.

Sade bu da değil. Etkinliğe sponsor olan kurumlara bakıyorsunuz: Fineco/Projekt 2015 İstanbul/ Fundacao Calouste Gulbenkian. Hepsi Yabancı ve Ermeni sorunu ile özel olarak ilgilenen kurumlar. Türkiye'de burjuvazi içinde sanat ve kültüre önem verir görünen kesimin vakıfları nerede? Nerede "İstanbul Kültür Sanat Vakfı"? Nerede Eczacıbaşılar, Koçlar, Sabancılar? Nerede çok "demokrat" TÜSİAD? Bugün Ermeni dünyasının en önemli sanatçılarının katıldığı İstanbul'da yapılan bir etkinlik önemsiz mi? Desteklenmeye değmez mi? Hem de reklamınızı yapar, ne kadar da hoşgörülü ve demokrat olduğunuzun propagandasını da yapabilirdiniz! Bu soruların cevabı belli aslında. Onlar yoklardı, çünkü soykırım diye bir şey yaşanmadı Türkiye'de! Egemen burjuvazinin yüzyıldır anlattığı masal bu; onların masalı. Bu masalı sorgulayan bir etkinlik tabii ki desteklenecek bir etkinlik değildir. Burjuvazi için bu anlaşılır bir şey. Peki kendine sol, sosyalist devrimci diyen örgütlerin insanları nerede idiler? Benim gördüğüm bir iki istisna dışında yoktular. Neden yoktular? Bunun cevabını 24 Nisan'da Beyoğlu'nda Nor Zartonk'un başını çektiği yürüyüş sırasında "kendi işlerini yapan", 24 Nisan yürüyüşü önlerinden geçerken "devrimci" örgütünün bildirisini dağıtan bir genç kadın veriyordu; "Biz 1 Mayıs' bildirisi dağıtıyoruz. 1 Mayıs'ı çok önemli görüyoruz!" Kimi 1 Mayıs'ı, kimi seçimleri 24 Nisan'ın 100. yıldönümünde yapılan bir yürüyüşe katılmaktan önemli gören, katılmamasına gerekçe yapan bir "sol!". "Ermeni soykırımı/yüzyılın yalanı"-"Ermeni soykırımı/emperyalizmin yalanı" diye sokağa çıkan Nasyonal Sosyalist "sol"dan hiç söz etmiyorum.

2. BÖLÜM:

Konserin ikinci bölümünün müzik kısmı, kapanış dışında, klasik müzik ağırlıklıydı.

Bölüm Seda Byurat'ın okuduğu, Simpad Pürad'ın "Ayaş Hapishanesinden Mektuplar"ı ile başladı.

Şöyle yazıyordu Simpad Pürad eşine gönderdiği mektuplarında:

*"**28 NİSAN 1915.** Benim için endişelenmeyin. Hayattayım be iyiyim. Yalnız da değilim, 84 kişiyiz. Tez vakitte kurtulacağız inşallah.*

***16 MAYIS.** Teodor Mendzikyan, Ali Ekber Han'dan gelen –İstanbul'a dönmesi için izin alındığını haber veren- telgrafa rağmen burada tutuluyor. Burada İran uyruklu sekiz kişiyiz. Dilekçe yazdık, cevabını bekliyoruz. Patrikhane'ye de telgraf gönderdik ama bir haber çıkmadı. Bir İncil gönderin ki sıkıntım biraz dağılsın.*

***26 MAYIS.** Adaletin eninde sonunda tecelli edeceğine dair umudum büyük. Bu bir fırtına, geçecek, dert etmeyin.*

***30 MAYIS.** Geçen hafta, aramızda Agnuni, Khajag, Zartaryan, Cangülyan, Dağavaryan ve Sarkis Minasyan, Ankara'dan çağırılıp yola çıktılar. Şimdi nerede olduklarını bilmiyoruz. Üzülüyorum, çünkü istibdat rejimi altında onca zorluk çektiğimiz halde, bu Hürriyet ve Meşrutiyet döneminde de haksız yere eziyete uğruyoruz. Vatan uğruna onca sene çile ve sıkıntı çekenlerin bahtına bu mu düşecekti! Talat bey ailecek ne büyük bir felakete ve yoksunluğa maruz kaldığımı bilse, mertliğine gölge düşüren bu vaziyete son verir. Zavallı karım! Sen ki istibdat döneminde o kadar sefalete düşüp gözünün nurunu ve görme yeteneğini kaybettin, hangi polis müdürü halini görüp de sana şefkat göstermez! Elbet adaletin yerini bulacağı gün gelecek ve o gün çok yakın! Ama ne çare, çektiğimiz yanımıza kâr kalacak!*

***6 HAZİRAN.** Patrikhane'ye gidin ve Patrik hazretlerine hürmetlerimi ilettikten sonra, bir tek Hocasaryan'ın serbest bırakılmasıyla yetinmemesini, diğer mahkûmların da özgürlüğünü sağlaması gerektiğini söyleyin. Bu satırlarımı kendisine okuyun." (Sf. 15)*

Ölüme gönderildiğini bilmeyen, hala "hiçe göç" kararını bizzat veren Talat'ın yapılanlardan habersiz olduğuna inanan bir insan görüyoruz bu mektuplarda.

Sonra İstanbul doğumlu, New York'ta yaşayan Piyanist Şahan Arzruni aldı sahneyi. Arno Babacanyan'ın "Ağıt"ını; Aram Haçaduryan'ın

"Toccata"sını çaldı. Bir kez daha Türkiye'nin yitirdiği kültür zenginliğini yaşattı bize.

Sonra 1994 İstanbul doğumlu viyolonselist Erman İmayhan katıldı Şahan Arzruni'ye. Birlikte Aleksandr Harutyunyan'ın "Impromptu" adlı eserini seslendirdiler.

Amerika'dan 24 Nisan eylemi için özel olarak gelen soykırım kurbanlarının ikinci ve üçüncü kuşak iki akrabası konuşma yaptılar. Kaliforniya'dan gelen bir genç kadın, büyük dedesini anarken çok açık bir biçimde adını koyarak soykırımı lanetledi.

Bu haleflere tasarımı Hale Tenger tarafından yapılan birer heykelcik verildi. Bu heykelcik bakırdan bir nar/niyet ağacı şeklinde idi. Bunun büyük boyutlu olanı 24 Nisan'da Beyoğlu'nda Fransız konsolosluğu önünde yapılan anma sırasında insanların dileklerini yazdıkları bir uğrak yeri oldu.

Heykelcikleri Konsere "Homage to Gomidas" isimli bir kompozisyonla katılan Zülfü Livaneli verdi. Verirken yaptığı konuşmada , Ermenilere yönelik soykırım lafını almadı ağzına! Halkların çektiği acılar vb. genel laflarla geçiştirdi. Bir Türk sanatçısı için tipik bir tavır bu. Haksızlık etmeyeyim.Soykırımın 100. yılında soykırım kurbanlarının anısına düzenlenen bir etkinlikte ilk kez icra edilecek "Homage to Gomidas"ı bestelemek de bugünün Türkiye'sinde hâlâ kural dışı, vicdan ve cesaret isteyen bir iş. Çok iyi bir şey bu da, bunun ötesine geçmesi gerek artık Türk sanatçıların. Onların, korkmadan ve yüksek sesle adını koymaları gerek 1915 ve ertesinde Ermenilere yaşatılanlara: Soykırım!

Alman Hening Schmiedt piyanoda, Emrah İmayhan viyolonselde Zülfü Livaneli'nin bu konserde ilk kez çalınan "Homage to Gomdias" adlı bestesini seslendirdiler.

Gerard Malkassian, Siamanto'nun "Dzarav" (Susuzluk) isimli şiirini okudu.

Ermenice şiirde sembolizm akımınının en önemli temsilcilerinden biri olan ve 37 yaşında katledilen Siamanto bu şiirinin son dörtlüğünde şöyle sesleniyordu:

"Ve tüm ölmüşlerin hayaletleri bu gece
Gözlerim ve ruhumla bekliyor şafağı
Susuzluğunu gidersin diye hayatları
Gökten belki bir huzme düşer üstlerine."

Ermenice okunuşundaki müzik yok tabii bu çeviride. Yine de bu satırlarda tarihi pogromlarla dolu bir ulusun acısını his edebilirsiniz.

Sonra bir sürpriz geldi sahneye. Eileen Khatchadourian ve gurubu. 1978'de Lübnan'lı bir Ermeni ailenin çocuğu olarak doğan Eileen geleneksel Ermeni şarkılarıyla alternatif rock ritmlerini birleştiren bir müzik yapıyor. Eileen grubuyla birlikte üç şarkı seslendirdi. Sahne performansı harikaydı.

Karolin Mamigonyan'ın Perseğ Şahbaz'a ait "Kaghakaganutyun" (Siyaset) isimli şiiri okumasından sonra finale gelindi.

Konserin finalinde Jordi Savall& David Mayoral, Gaugik Mouradian, ve Haig Sarıkouyoumjiyan anonim iki parça ("Azat Astvatsn" ve "Ter Kedzo") Gomidas'tan iki parça ("Garun" ve "Alagyeaaz") ve Tchukhadjian'dan bir parça ("Menk kadj tohmi") selendirdiler.

Günümüz müzik dünyasının önemli isimlerinden biri olan Jordi Savall, Memoriam konserinin kitapçığında şunları söylüyor:

"1915'in yüzüncü yılında, yaşanan trajik olaylar sırasında Ermeni halkının çektiği acıları anmak için düzenlenen bu etkinlikte yer aldığımız için gerçekten memnun ve müteşekkiriz. Bu geceye müzikle katkıda bulunmaktan mutluyuz. Çünkü müzik insanın ruhuna dokunan ve tüm yaralarını ve acılarını hem duyusal hem de manevi anlamda usulca iyileştiren özgün bir merhemdir. Bu akşam Ermeni tarihindeki ilk çok yönlü besteci Tigran Tchukadjian (1837-1898) ve bir çok Ermeni ezgisini sistematik bir biçimde titizlikle derleyen ve hayatta kalmalarını sağlayan Gomidas (1869-1935) gibi büyük müzisyenler Ermeni müziğinin tüm güzelliği ve duygusu ile yorumlanacaklar. Duygu olmadan Hafıza, Hafıza olmadan Adalet, Adalet olmadan Medeniyet olmaz. Ve Medeniyet olmadan insanlar için gelecek de kalmaz."

Sonunda Konsere katılan bütün sanatçılar birlikte sahneye çıkarak hüzün, umut ve çoşku dolu bu etkinliği sonlandırdılar.

İzleyiciler için unutulmaz bir konserdi "In Memoriam 24 Nisan." Sanırım 24 Nisan'ın 100. yıldönümünde vatanlarının bir parçasında Ermeni kültürünün kimi ürünlerini sunan Ermeni sanatçılar için de; vatanlarının bir parçasında bu vesileyle soykırıma uğrayan seleflerini anan Diaspora ve Türkiyeli Ermeniler için de, Ermeni soykırımının utancını iliklerinde yaşan bu etkinliğe katılan Türk/Kürt sanatçılar ve seyirciler için de çök özel bir konserdi "Memoriam 24 Nisan."

Düzenleyen Anadolu Kültür ve Kalan Müzik'e, bütün katılanlara, emeği geçen herkese teşekkürler, teşekkürler, teşekkürler…

5 Haziran 2015

Van katliamlarında kurtulan Ermeni görgü tanıkları anlatıyor!

H. DEMİRCİYAN

1885'te ilk Ermeni partisi Armenakan, Van'da kuruldu. Daha sonra, 1887'de Cenevre'de Devrimci Hınçak Partisi ve 1890'da Tiflis'te Taşnaksutyun (Ermeni Devrimci Federasyonu) kurulur. Her üç partinin Van'da küçümsenmeyecek oranda bir örgütlülüğü vardır. II. Abdülhamid'in kurduğu Hamidiye Alayları Haziran 1896"da Van'da katliam yapar. Şehir merkezinde 500 kadar Ermeni ile 250 kadar Müslüman ölürken, kırsal alanlarda Ermeni ölümleri 10 bine ulaşır. Aynı yıl Devrimci Hınçak Partisi militanları, Van'daki katliamlardan sorumlu tuttukları Kürt lider Şakir'e başarısız bir suikast girişiminde bulunur. Kürtlerin buna tepkisi sert olur. 18-21 Haziran 1896 günlerinde şehrin Ermeni erkekleri üç bölüğe ayrılır ve sınıra doğru yürüyüşe geçirilir. Yürüyüş kolları Hamidiye Alayları tarafından yokedilir.

1 Kasım 1914'te Çarlık Rusya'sının orduları Osmanlı topraklarına girer. 2 Kasım 1914'te Osmanlı Devleti, Rusya'ya savaş ilan ettiğini açıklar. Ekim 1914'te, Enver Paşa'nın bacanağı Cevdet Bey Van'a vali olarak atanır. Ardından Sarıkamış faciası gelir. Bu dönemde hazırlıkları önceden yapılan ve potansiyel suçlu olarak görülen Ermenilere karşı saldırılar artarak devam eder. Van çevresinde yaşayan Ermeniler, Kürtler tarafından katledilir. Kürt çetelerden kaçan Ermeni köylüleri Van'ı doldurur. Cevdet Bey'in uzlaşma bahanesiyle çağırdığı Taşnak lideri İşkhan Bey 16/17 Nisan 1915 gecesi, Hirç Köyü civarında tuzağa düşürülerek öldürtülür. İşkhan beyin iki oğlu da diri diri kuyuya atılır. Van valisi Cevdet Bey bununla da yetinmez, emrindeki Kasap Taburu'na (Van valisi Cevdet Bey'in çetecilerden kurduğu ve esas görevi Hristiyanları katletmek olan bu tabura 'Kasap Taburu' adı verilmiştir. Bu taburun 8.000 kişi (kimi kaynaklarda 5.000 olduğu belirtilmektedir.) Ermeni köylerinin yerle bir etme talimatı verir. Nisan ortasına doğru Van'daki Ermeni toplumunun tüm ileri gelenleri valilik emriyle tutuklanıp öldürülür. Köylerdeki Ermenilerin silahları toplanır. Erciş'te bütün Ermeni erkekleri köy meydanlarında toplanıp boğazlanır. 15 Nisanda Van'ın Akants köyünde 500 Ermeni Osmanlı hükümeti tarafından kurşuna dizilir. Katliamlar Van'a yakın 80 köyde sürer. 3 gün içinde 24 bin Ermeni katledilir.

20 Nisan 1915'te bir Osmanlı askerinin bir Ermeni kadınına şiddet uygulaması ve bunu gören, Ermeni gençlerinin de askerlere ateş açmasıyla direniş başlar. Ayaklanma haberi İstanbul'a gelir. Bu aslında önceden alınmış bir kararın uygulanmasına geçilmek için bir bahane olarak değerlendirilir ve tehcir kararı alınır. Van ve çevresinde yaşayan Ermenilerin büyük çoğunluğu katledilir. 9 Mayıs'ta Van ve Bitlis vilayetlerine çekilen bir şifreli telgraf ile Van ve civarındaki Ermenilerin tümünün tehcir edilmeleri emredilir. Van valisi Cevdet Bey, 14 Mayıs 1915'te Van'ı terk ederek Başkale'ye yerleşir. Van Ermeni direnişi 19 Mayıs 1915'e kadar sürer. 20 Mayıs'ta, Rus ordusu Van'ı işgal eder. Rus birlikleri Ermenilerin kontrolündeki Van'a Aram Manukyan'ı vali olarak atar.

Van isyanını tetikleyen Ermenilerin katledilmesi ve Ermeniler üzerinde uygulanan baskıdır. Van isyanından çok önce Ermenileri sürme kararı alın-

mıştı. Dâhiliye Nezareti'nin 26 Mayıs 1915 tarihinde Sadrazamlık makamına gönderdiği resmî yazıda Ermenilere yönelik sürgün eyleminin, esaslı bir şekilde sona erdirilmesi ve tamamen yok edilmesi için gündeme getirildiği açıkça yazılıydı.

Yaygın olarak "Tehcir Kanunu" olarak bilinen; resmî adıyla "Savaş Zamanında Hükümet Uygulamalarına Karşı Gelenler İçin Asker Tarafından Uygulanacak Önlemler Hakkında Geçici Kanun" bu tezkereden bir gün sonra 27 Mayıs 1915'te Meclis-i Vükela'da (Bakanlar Kurulu) kabul edildi. Altında Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa ve Sadrazam Said Halim Paşa'nın imzaları vardı. Bu kanun, Sultan Mehmed V. Reşad tarafından da onaylanmıştı. Kanunda herhangi bir etnik kimliğin adı geçmiyordu. Ermeni adı kanunla birlikte çıkarılan talimatnamelerde, şifreli telgraflarda geçiyordu.

1915'te Ermeni halkına karşı planlı, programlı, bir soykırım yapılmıştır. Soykırım 1915'de başlamış "Kurtuluş Savaşı" içinde de devam etmiştir. Soykırım sonucu Ermeniler Batı Ermenistan'da ulus olmaktan çıkarılmış, geriye bir "ulusal azınlık" kalmıştır. Geriye kalan "ulusal azınlık" sömürgeci Türk devletinin baskıcı, sömürgeci, katliamcı politikaları sonucu yıllar içinde azalarak, günümüzde on binlerle ifade edilen bir rakama düşmüştür.

Soykırımın, katliamların hedefi sadece Ermeniler değildi. Kürdistan'da, Batı Ermenistan'da, Türkiye'de yaşayan "gayri Müslim" olarak adlandırılan Asuri (Süryani, Nasturi, Keldani) ve Rum halkı da katliamdan geçirilmiş, Asuriler ve Rum'lar da, Ermenilere uygulanan soykırım içinde kırımdan geçirilmiştir. Soykırım devletin önderliğinde gerçekleşmesine rağmen, ne yazık ki Kürt ve Türk emekçileri de soykırıma katılmış, Suriye çöllerine gönderilen kafileler geçtikleri yerlerde, toplu olarak dere kenarlarında, meydanlarda kurşuna dizilmiş, malları-mülkleri yağma edilmiştir. Bu anlamda esas suçlu ve sorumlu Osmanlı/Türk hakim sınıfları olmasına rağmen, Kürt ve Türk emekçilerinin katliamlara katılması, yağmaya katılması, Ermeni kızlarına, çocuklarına el koymaları vb. onursuz işlerde de sorumlulukları vardır. Biz bu sorumluluğu tanıyor ve kınıyoruz.

Bu sayımızda, Van katliamlarını yaşamış ve katliamdan kurtulan görgü tanıklarının anlatımlarına yer veriyoruz. Tanıkların anlatımlarında da görüleceği gibi, Ermeni halkının yaşadığı bir vahşettir. 100. yıldönümünde soykırım suçlularını birkez daha lanetliyoruz.

Tovik Tovmasi Bağdasaryan'ın Tanıklığı
(1901, Van, Hayots Dzor'un Hindistan K. Doğumlu)

Fakir bir ailenin çocuğuyum. Köyümüz bugün de gözlerimin önüne geliyor. Köyümüzde 37 hane vardı; bunların 29'u Ermeni, 8'i Türktü. Toplam 220 kişi vardı.

Köylüler tarım ve hayvancılıkla uğraşırlardı. Köyde, bedava kapı ve pencere tamir eden, tabure imal eden iki marangoz vardı. Köyümüz bağlar içine gömülmüştü. Uzak Hindistan'dan bir adam gelip bu köyü kurduğunda isminin Hindistan olarak kaldığını anlatırlardı. Mıkırtiç Khırimyan ise bunun aslında "aygestan" [bağlar] anlamına geldiğini, "hand" [tarla; otlak] ve "andast an" [tarla] kelimelerinden oluştuğunu; o yüzden köye "Hindistan" adı verildiğini söylerdi.

Köy nüfusunun kendi ekonomisi vardı. Evler yuvarlak olur, saman ve toprak harcıyla birbirine yapıştırılmış küçük taşlardan yapılırdı. Her evin, çok gizli ve önemli bilgileri birbirine ilettiği özel gizli bir geçidi vardı. Türk zaptiyeler istediklere yere giriyorlardı; Ermeniler de Türkler kendi kızlarına sahip olamasınlar diye yetişkin kızlarını o geçitlerden geçirerek kaçırırlardı. Zemin topraktı. Tandırı tezekle yakıyorlardı; o duman 2-3 saat boyunca o kadar koyulaşıyordu ki, göz gözü görmez oluyordu. Dışarı çıkıyor, sonra tandırın etrafında çömeliyorduk. Küçük, elişi kilden bir çanağın içine yağ doldurup içine de bir fitil koyarak sütuna çakıyorlardı. Sütunun altında duran yetişkin bir kız fitili bir yayın ucuyla kaldırıyordu.

Olayları kavrayabilecek yaşa gelmiştim. Bizim dişi bir danamız vardı. O inek olmuştu ve benekliydi. Bazen annem beni onu yalnız başıma otlatmaya mecbur ediyordu. Orda akan bir nehir vardı. Öğleyin hayvanlar suyun yakınında dinleniyorlardı. Bizler ise nehirde yıkanıyorduk.

Ermeni Protestanlar bir okul açtığında 6-7 yaşındaydım. Öğretmen gözlerini yumup dua ediyordu; Tanrı'ya tapıyordu. Sürekli İsa Mesih'in adını anıyordu. Biz öğrenciler 20-30 kişiydik. Birçoğu İncil'in adını kendi ebeveyninden duymuştu ve öğretmenden ders almaya geliyordu. Biz, şarkı söyleyerek öğrenelim diye harfleri sesleriyle değil, "ayb" "ben" "gim" diye adlandırarak öğreniyorduk. Bu metotla Doğu'da Kuran'ı da öğretmişlerdi. Ben köyde okula az gittim. Kim yanında ne kitap getirmişse başlıyordu onu okumaya. Babam ölüp annem yeniden evlendiğinde ben üç aylıkmışım. Kocası da ölmüş ve ben de onun evladıyla birlikte öksüz kalmışım. Ama dayım beni bizim köye 25 km mesafede bulunan Varaga Manastırı'na götürdü. Oranın ne kadar güzel olduğunu kelimelerle anlata-

mam. Pencereden aşağıya doğru bakınca, kıyıdaki Van şehri, Şamiram kalesi, göle karışan Şamiram kanalı gözler önüne seriliyordu.

Köyümüzün Kürtleri Ermenilerle kardeş gibiydiler. Biz Ermenilerle Kürtler arasında kardeşlik ilişkileri vardı. Ermeniler Kürtçe, Ermenice konuşurlardı; Kürtler de öyle. Ermeniler Kürtlerle beraber çalışır, ürünü hasat ve harman eder, kaşıklarını birbirlerine ödünç vererek yemek yerdi. Kürtler içeri girdiğinde zavallı Ermeniler Bey'in önünde eğilir, atına yem verirlerdi. O yüzden de Kürtler Ermenilere iyi davranırlardı. Ama sonra, Kürtler Ermenileri katletmeye başladılar.

Ermenilerin güçlü ve zengin olduğunu bilen Hükümet Kürtlerden oluşan Hamidiye Alayları'nı kurdu; bunlar Ermenilerin başına büyük bir bela oldu.

Türk zaptiyeleri köylere gidip vergileri topluyordu; ama Kürt Beyleri geldiğinde Ermeniler evlerini terk ediyorlardı. Gelen aslında dehşetti.

Ben Varaga Manastırı'nda öğrenim görüyordum. 1912'de Ermeni alfabesinin bulunuşunun 1500'üncü yıldönümü olması sebebiyle büyük bir kutlama yapıldı. İşkhan'nın yaptığı konuşmayı hatırlıyorum. Ermeni-Kürt ilişkilerinin düzelmesi amacıyla İşkhan'dan kurtulmak için Cevdet Paşa onu ortadan kaldırmak istedi.

Otuz gün boyunca Türkler Ermenilerle çatıştı. Ermeniler siperler kazıyordu. Biz tecrübesizdik; ne olup bittiğini bilmiyorduk; ama Vanlı çocuklar çok şey

biliyorlardı. Bizi Varaga Manastırı'ndan Van'a getirdiklerinde Ermeni mahallesi Aygestan'da bandonun "Mer Hayrenik"i çaldığını ve çarpışanlara moral verdiğini gördük. Otuz gün sonra Türkler Rusların adını duyunca kaçmaya başladılar. Enver Paşa'nın ordusundan geriye sadece döküntüler kaldığından Andranik Bitlis'i işgal etti. Ruslar Bitlis'i işgal etmek istemiyorlardı. Andranik gönüllü müfrezelerinin yardımıyla Bitlis'i işgal etti.

Çatışmalar sona erdiğinde köye gittim. Annem altı çocuğuyla birlikteydi. Ben ve üvey erkek kardeşlerim elele vererek gasp edilen hayvanlarımızı Kürtlerden geri aldık. İki inek ve bir at sahibi olduk. Köyümüzdeki köylüler kaçmışlardı. Silahı olanlar dövüşmüş, gelip Varaga Manastırı'nda toplanmıştı; orası muhacirlerin merkezine dönmüştü.

Çarlık Rusyası ordularına geri çekilme emri verdi. Biz de mecburen Berkri'ye doğru göç ettik; orda uçurum gibi derin bir vadi vardı; ordan Abağa Ovası'na giriş yapacaktık. Yüzbinlerce muhacir oraya doluşmuştu; onlar kendi kurtuluşlarını Yerevan'a varmakta görüyorlardı. Annem ve çocuklarla köpüklü Bandimahu Nehri'ne vardık. Gidip yüzümü suyla ovmak için annemden izin istedim. Gittim ve aniden dolu gibi bir şey yağmaya başladı. Kürtler karşı vadinin üst kısmını işgal etmiş ateş ediyorlardı; insanlar yuvarlanıyordu. Gelenlerin kendilerini nasıl suya attıklarını görüyordum. Ben de soyunup suya atladım. Nehrin ortasına gelene kadar akıntı beni aşağıya sürükledi. Yüzlerce ceset arka arkaya gelip denize doğru sürükleniyordu. Aniden bana bir etek dokundu; ucundan bir kadın tutuyordu. Onun eteğine yapışıp yavaş yavaş sudan çıktım. Hayatımı o kadın kurtardı. O kadın kimdi, bilmiyorum. Nehirden çıktık; üşüyor ve titriyordum. Bir Rus askerden beni atına bindirmesini rica ettim. At ilerlemedi ve attan indim. Bir inek gördüm. Yük taşıyan ineğin çuvalları sırtından düşmüştü; içlerinde kete vardı. Ben de acıkmıştım ve onları yedim. Bir adam beni ineğin üstüne oturtup iple bağladı. Halk bağırıp çağırıyor, her biri kendi yakınlarını arıyordu.

Akşam ben de diğerleriyle birlikte bir yere vardım. Dinlenmek için oturduk. İneğin sırtından inip ipini ayağıma bağladım ve yattım. Bizimkilere ne oldu diye düşünüyordum. Birden bir ses duydum; bir de baktım ki, evli ablammış. Birbirimize sarıldık. Ben inekle birlikte ilerledim. Annemi, ablalarımı ve teyzemi otların üstüne oturmuş vaziyette buldum; vay vuy çekiyor, ölümüme ağlıyorlardı! Aniden beni görüp omuzlarına aldılar. Yolumuza devam edip, Abağa Ovası'na vardık; sonra da Orgov'a. Orası Rus hududuydu. Ermenilere ilk yardım yapıldı; ekmek getirip dağıttılar. Biz ilk defa olarak afiyetle bokon ek-

mekleri yemeye başladık. Orda iki-üç gün kalıp, sonra Iğdır üzerinden Eçmiadzin'e doğru geldik.

Aklıma, arkadaşımla beraber Eçmiadzin'e gidip orda öğrenim görmek fikri geldi. Aniden bir kadın bana yaklaştı ve okur yazar olduğumu öğrenince: Ey oğul! Evlatlığım olmak istemez misin?" dedi.

Annem zaten gitmişti. Ben ve arkadaşım Eçmiadzin Kilisesi'nin yakınında kalmıştık. "İsterim" diye cevap verdim.

-Haydi kalk! evimize gidelim.

Beni Khatunarkh Köyü'nde bulunan evine götürdü. Kocasını ve dostlarını çağırdı ve bir şölen düzenlediler. Beni vaftiz edip ismimi de Ağvan koydular. Sonunda bir çocukları, hem de okur yazar bir çocukları olduğu için mutluydular.

Onlar bana yiyecek bırakıp çalışmaya gidiyorlardı. Orda bir hafta kaldım; ama bizimkileri özledim. Aniden adımın telaffuz edildiğini işittim: "Bağdasar!" Arkadaşımdı. Bana kaçarsak iyi olacağını söyledi. Eve gittik. Bir sürü değerli şey vardı. Bizim ise paramız pulumuz yoktu. Bir sandıkta bir rubli vardı; aradım ve gümüş bir kemer buldum. Satmak için aldım; iki kere belime doladım. Eçmiadzin'e gittik. Yetimhanede uyuduk. Sabah kalktığımızda iki yüze yakın çocuk ölmüştü. Kolera kurbanlar alıyordu. Cesetleri arabalarla götürüp çukurlara dolduruyorlardı.

Hovhannes Tumanyan o sırada muhacirleri teselli etmek için Eçmiadzin'e gelmişti. Van'da, Şatakh'ta savaşan insanlar şimdi hastalıktan ölüyorlardı.

Sabah ruhban okulunun önündeydik. Birden üvey annem geldi ve arkadaşımın kafasına vurdu ve: "Oğlumu nereye götürüyorsun?" dedi.

Geldi beni kucakladı ve başladı ağlamaya ve dedi ki: "Ağvancığım, niye gidiyorsun? Neye ihtiyacın var?"

O zavallı kadın ağlıyor ve her yolla beni ikna etmeye uğraşıyordu. Ona: "benim ağabeyim, ablam, annem var" dedim.

-Demek bir annen var... Eh oğlum, ben seni annenin elinden alacak değilim. Beni kucakladı, sıktı; kemer gevşeyip ayaklarıma düştü. Kadın kemeri yerden alıp gitti.

Artık Eçmiadzin'de cesetler arasında kalmak mümkün değildi. Açtık, kimsemiz yoktu. Kavun kabukları yiyerek yayan olarak Yerevan'a vardık. Su satmaya başladım. Bir gün bir kağnının zangak ekmekleriyle dolu olarak geldiğini gördüm. Gidip rica ettim : "Bir parça ekmek lütfen..."

-Bunlar muhacirler için, diye cevap verdi arabacı.

-Ben de muhacirim!

Bana büyük bir zangak ekmeği attı. Birden arkadaşımın annesi, ablası ve erkek kardeşi karşıma çıktılar. Bizi buldular. O arkadaşımın, adı İsrael olan ve Almanya'da okumuş bir kayınbiraderi vardı. Ermenilerin göç ettiğini duymuş, annesini bulup geri götürmek için Berlin'den gelmişti. Bana: "Gel seni Bakü'ye götüreyim" dedi.

O arkadaşımla birlikte beni Bakü'ye, yetimhaneye götürdü. 1916 yılında artık Bakü yetimhanesindeydim. Sabah kalkıp ilahiler söylüyorduk. O çok iyi bir yurttu. Yönetici İsrael'di. Sabah dua edip sonra yemeğe oturuyorduk. Yönetici de bizimle yiyordu. Bir kopeğin bile hesabını soruyordu. Bakü'de bir Protestan cemaati vardı. Her sabah hediyeler alıp gelirlerdi. Ne kadar iyi, ne kadar yumuşak huylu insanlardı onlar! Bizi yıkayan o banyocu kadın bizi kendi elleriyle giydiriyordu. Biz de öyle büyüklerimiz olduğu için mutluyduk. Bir yıl üç ay kaldım orda. Pişmiş soğan yemeye alışık değildim. Onlar da yemekleri yağda kızartılmış soğanla hazırlıyorlardı. Ben o soğanları kaşıkla toplayıp arkadaşımın tabağına dolduruyordum. Yönetici bunu görüp: "Ne yapıyorsun?" dedi.

-Bıktım! dedim.

Kaşıkla soğanları toplayıp ağzıma doldurdu. Ben de tükürdüm; tükürdüklerim suratına yapıştı. O da sinirlenip beni dövmeye başladı. Ben de ona:"Ben artık yetimhanede kalmam" dedim.

Ertesi sabah gitmemem için rica etti.

-Hayır gideceğim, diye cevap verdim.

O adam bana bir palto satın aldı. Bilet almak için sekiz rubli aldı; Akstafa Tren İstasyonu'na gidecek, ordan da yayan olarak İcevan ve Dilican'a geçecektim. O gün bilet alamadık. Ben Balaca İstasyonu'na gittim; bilet aldım ve Akstafa'ya gittim. Amcamın oğlu Melkon'u buldum; onun babası fedayiydi. Sonra bizi Tebriz'e naklettiler. Farslar çok fanatik ve cahildiler. Orda iki buçuk ay kaldık. Miyasnikyan adam gönderip: "Kim muhacirse gelsin" dedi. Biz de Ermenistan'a geldik.

Arşaluys Köyü'nde ev inşa ettim. Ağabeyim Komünist Partisi hücresinin sekreteri, ben de öğretmendim. 1929'da üniversiteye girdim. Evlendim; altı oğlum ve bir kızım oldu.

Lenin Madalyası ve Kızıl Yıldız nişanıyla taltif edildim.

Ermeni Soykırımı'nın sebebi Ermenilerin Türkler ve Kürtlerle eşit şartlarda yaşamak istemesiydi; ama şeriat onlara bu hakkı vermiyordu. Bunun dışında, Türkiye'deki en zeki millet yüksek bir kültüre sahip olan Ermenilerdi; mimarlar, besteciler ve tüccarlar hep Ermenilerdi. Ermenilere muhtariyet vermemek, yeni bir Bulgaristan yaratmamak için onlar her yola

başvurarak Ermenileri ortadan kaldırmak istediler.

Türklere karşı takındığımız tutum şudur ki, biz olanları asla unutmayacağız. Ama Türk halkı ne yapabilirdi ki; zira bizi herkesten evvel üst düzey Türk yöneticiler katletti. Biz onların yaptıklarını asla unutamayız. Biz, topraklarımızı geri vermeleri için haklarımızı talep etmemiz gerektiğini çocuklarımıza öğretmeliyiz. Onlar [Türkler] 4000 kilisemizi yıktılar; binlerce insanı katlettiler. 24 Nisan bizim için kutsal bir gündür. Biz ailece, çocuklar, torunlar ve torun çocuklarıyla o gün Felaket Anıtı'na gidiyoruz ki, onlar o hafızayı ruhlarında saklasınlar.

Gelecek nesillere şunu söylemek istiyorum: her Ermeni dedelerinin Doğu Ermenistan'a hangi şartlarda ayak bastığını hissetmelidir. Ermeninin kendi eşsiz vatanı olmuştur. Yeni nesiller unutmamalı, hukukun zaferi ve batı Ermenileri sorununun çözümü için gereken ne varsa yapmalıdır. Büyük Alman liderler Karl Liebnecht ve Rosa Luxemburg Wilhelm Hükümeti'ni eleştirdiler. Türklerin bizzat kendileri Talat Paşa'yı ve başka birçok kişiyi mahkûm etti. Bir gün BM'nin adil bir karar vereceğinden umutluyum.

(Ermeni Soykırımı, Hayatta Kalan Görgü Tanıklarının Anlattıkları, Belge Yayınları, sf. 192-195)

Ağasi Garegin Kankanyan'ın Anlattıkları
(1904, Van Doğumlu)

Ben güzel Vaspurakan'ın eşsiz güzellikteki Van Şehri'nde doğdum. Babam oyma ustası-zanaatkârdı. Yeteneğiyle ün salmıştı. Sipariş veren kişiyi karşısına oturtup gümüş kutu üzerine onun resmini yapabilirdi. Annem, Van Sandukhtyan-Maryamyan Ortaokulu'nda öğretmendi. Van'ın ilk bayan öğretmenlerindendi. Onun öğrencileri arasında Silva Kaputikyan'ın annesi Jajan Liya ve başkaları da bulunuyordu.

Biz Van'da namusumuzla ve yaratıcı bir şekilde çalışarak huzur içinde yaşıyorduk. Yalnız Türkler tarafından katledilme tehlikesi tepemizde bir Demokles Kılıcı gibi asılı duruyordu. O tür katliamlar düzenli aralıklarla Batı Ermenistan'ın farklı yerlerinde tekrarlanıyordu. Dedemin ve dayımın kurban gittiği o tip katliamların 1894-96 yılları arasında yapıldığı bilinir. Onlar Van'ın Aziz Hakob Kilisesi'nin bulunduğu mahallede yaşarlarmış; mahallenin bir tarafında Ermeniler, diğer tarafında ise Türkler yaşarmış. Katliam başladığında o mahallenin erkekleri Aziz Hakob Kilisesi'ne sığınmışlar. Yabancı sekiz konsolosun aracılık yapacağı ve katliamın sona ereceği umuduyla kapıyı sımsıkı kapatmışlar. Ama Türkler kiliseyi ateşe vermeyi denemişler. Kiliseye sığınan Ermeniler kapıyı açıp hızla kaçmayı kararlaştırmışlar. Kiliseden kaçanlar arasında benim 43 yaşındaki dedem Khaçatur İşkhanyan ile 17 yaşındaki dayım da varmış.

Büyükannem dayımın kaçmasına izin vermemiş. Komşuları Türk Mahmut Ağa ona: "Sara Hatun, oğlunu ver karışıklıklar geçene kadar saklayayım" demiş. Ama büyükannem ona güvenmemiş. Oğluna kız elbisesi giydirmiş. Oğlan koşarak Ermenilerin çoğunlukta olduğu mahalleye varmak için koşmuş. Onun açık bir alandan geçmesi gerekiyormuş. O alanda, kendisini tanıyan Türk piçlerine rastlamış; onu öldürmüşler. Büyükannem arkasından yetişmiş; yaralı oğlunu kucaklamış. Kan büyükannemin önlüğünden aşağı akıyormuş. Büyükannem üzüntüden aklını yitirmiş; kanlı önlüğü üzerinden çıkarmamaya başlamış. Yere yatmış ki kendisi de ölsün. On iki yaşındaki kızı, babasını ve erkek kardeşini kaybettikten sonra aynı şekilde ruhi sarsıntı geçirmiş. Dili tutulmuş. Dostları bir araya gelip öğüt vermişler: "Sara Hatun, aklını başına al; kızın küçük; sana bir şey olursa öksüz kalır" demişler.Sara büyükannem yavaş yavaş kendine gelmiş; ama kanlı, kararmış önlüğünü üzerinden çıkarmıyormuş. Yıllar geçmiş; 1902'de kızı, yani annem, bir öksüzle, yani babamla evlenmiş. Ertesi yıl tornu Andranik doğmuş ve büyükannem mucize eseri olarak iyileşip kanlı önlüğünü tandırın içine atmış. 1904'te ikinci tornu dünyaya gelmiş. Büyükannem ev işleriyle uğraşmış. O yıllarda annem okulu bitirmiş; yetenekli olduğu için ona Sandukhtyan-Maryamyan okulunda din ve dil öğretmeni olarak görev vermişler. İki kız çocuğu doğurmuş; aile büyümüş. Bizim iyi bir yaşamımız vardı; mali durumumuz iyiydi. Annem ve babam iyi para kazanıyorlardı. Van'da harika bir bağımız vardı; o bağı bugüne kadar özlerim. Menekşelerin, lalelerin nerde bittiğini hatırlıyorum. Yeni inşa ettiğimiz evimizde oturmanın keyfini ise çıkaramadık...

İşte buydu ailemiz. Savaş zamanında, Vaspurakan muharebesinden sonra Rus ordusunun Van'a doğru ilerlediği ve Türkler Van'ı işgal etmek istedikleri için Rusların Van'ı tekrar alacağı haberi yayıldı.

Rus ordusu savaşmak istemiyordu; Ermenilerin ise gücü yoktu. Van'ı terk edip Rus toprağı olan Iğdır'a gitmek gerekiyordu. Paniğe kapılmış halk göç hazırlığı yaptı. Göç, yüzyıllar boyu kendi öz şehrinde yaşamış bir millet için korkunç bir olaydır. Ailemiz de hazırlık yaptı.Annemin önderliğinde on günlük yayan yolculuğa dayanabilmek için neleri yanımıza alacağımıza karar verdik.

Kendi evimizi 13 Temmuz 1915 günü saat 11'de terk ettik. Evden çıkmadan evvel annem aile fertlerini topladı; ağlayarak herkesi öptü ve: "zor ve bili-

nemeyen bir yola gidiyoruz; bize ne olacak, belli değil. Sizin için asıl sorun kargaşada babanızı, annenizi kaybetmemeniz" dedi.

Evden çıktık. Kapıyı kapatmadık; sanki taşlaşmış, hissiz olmuştuk. Ana cadde Khaçpoğan'a doğru hareket ettik. Evlerden sürekli yeni aileler çıkıp birleşiyorlardı. Kortej büyüyor ve ilerliyordu. Iğdır'a varana kadar yağmurun, güneşin altında, çamurların içinde, yarı aç ve susuz on günlük yol katettik. Yolda Kürtler sık sık üzerimize saldırıyor, insanları katlediyor ve soyuyorlardı. Bu olaylar özellikle yığılmaların olduğu Bandimahu Köprüsü yakınında cereyan etti. Türklerin eline geçmemek için nice anneler çocuklarını kucaklayarak o köprüden suya atladı. Yolda öldürülenleri ve ölenleri yol kenarında bırakıyorlardı; çoğu zaman üstlerini toprakla örtmüyorlardı. Ben gömülmemiş ceset görmekten o kadar etkilendim ki, yüreğime bir hüzün çöktü ve bu durum bugüne kadar da sürüyor. Doya doya sevinemiyorum. Mahallemizin en sağlıklı çocuğu olmama, karın üstünde yalınayak koşup hastalanmama rağmen, göçten sonra o kırmızı yanaklı sağlıklı çocuğun rengi attı, soldu, üzüldü ve konuşmaz oldu. Annem babamı beni doktora götürmeye zorladı. Biz artık Yerevan'daydık. Babam doktora vermek üzere iki ayda iki altın biriktirdi ve beni, faytonla ve bir elinde bastonla dolaşan doktor Aram Ter Grigoryan'a götürdü. Doktor beni muayene etti ve dedi ki: "Oğlanın hiçbir hastalığı yok."

-Peki niye hiç konuşmuyor; çok zayıfladı; rengi soldu.

-Nerelisiniz?

-Vanlı muhaciriz.

-Oğlan göç yolunda gördüğü onca üzücü olay nedeniyle melankolik olmuş. Bu göçün bir sonucu. Üzücü olaylar onun üzerinde etki yapmış. Zamanla geçer.

Bu psikolojik bir sorundu.

Dolayısıyla biz göç yolumuza devam ettik. Akşam Lezk (Aralezk) Köyü'ne vardık. Nerde dursak, başımızı yere koyup uyuyorduk. Babam, annem ninem sırayla başımızda nöbet tutuyorlardı.

Sabah Ararat'a doğru yolumuza devam ettik. Yolda sık sık Kürtler saldırıyor, öldürüyor ve elimizdekileri gasp ediyorlardı. Mesela okul arkadaşım Semerciyan'ın ebeveynini yolda boğazladılar ve o küçük çocuk öksüz kaldı.

Bayazıt yakınlarından geçtik. Annem vakit bulup bize: "Bu Raffi'nin tasvir ettiği Bayazıt Şehridir" dedi. Şehirde tek bir ağaç bile yoktu; evlerin kapı ve pencerelerini yerlerinden çıkarıp yakacak olarak kullanmak üzere götürmüşlerdi. Ararat'ın öbür tarafındaki Abağa Ovası yoluyla, Çıldır dağ geçidinden Ararat Ovası'na geçtik. On birinci gün Iğdır'a vardık ve bir dostumuzun evinde konakladık; o evin odaları bizden önce gelenler tarafından tutulmuştu.

Bize balkonda bir yer tahsis ettiler. Bana üzerinde uyuyacağım bir oğlak postu verdiler. Bu şekilde zayıflamış, hırpalanmış, eziyet çekmiş aile Yerevan'a ulaşmayı denedi. Ama talihsizliğimizden, Ruslar Markara Köprüsü'nü kapatmış, muhacirlerin içeri girmesine izin vermiyorlardı. Iğdır civarında ise tifüs ve kolera salgını vardı. Annem: "Bir çare bul da, daha uzaklara gidelim" diyerek babamın yakasına yapıştı. Babam, bir lira ödememiz koşuluyla bizi Markara Köprüsü'nden geçirip Yerevan'a ulaştırmayı kabul eden bir arabacı buldu. O bugünün parasıyla 100 dolar eder. Hemen hemen hiçbir eşyası olmayan ailemiz arabaya bindi. Köprüye varmadan evvel arabacı atları kamçıladı ve "Khabarda!" diye bağırdı. Rus nöbetçiler ürkmüş atları görüp dehşete kapıldılar ve kaçtılar. Biz arabanın içinde gözükmüyorduk. Arabanın içinde kimse yokmuş gibi üstümüzü bir bezle kaplamıştı. Arabacı bizi götürüp eski Zangu Köprüsü'nün üzerinden geçirdi; Apteçkaya Ulitsa'ya kadar getirdi. Bugünkü Devlet Bankası'nın bulunduğu yerde muhacir kampları vardı. Ve biz Haziran sonunda arabadan inip güneşin altında toprağın üstüne oturduk; hiçbir şeyimiz yoktu.

Ailemiz 8 kişiden oluşuyordu; bize oda vermediler. Babam Türk mahallesinde küçük bir oda tuttu; oda kirası olarak da bir lira verdi. Cebinde sadece bir lira kalmıştı. Çeltik sapları üstünde yatıyorduk. Annem 98 yıl yaşadı. Büyükannem dizanteriye yakalanıp öldü. Ailemiz mücadele etmeye başladı. Hayat zordu. Yerevan'da ise salgın vardı. Arabalar gelip korna çalıyor ve cesetleri toplayıp götürüyor, Şimdiki Komitas Parkı'ndaki bir kuyuya atıyorlardı. Orda bir Ermeni kilisesi de vardı. Sardar Kalesi vardı. O bahçelerin hepsi İranlılara aitti. Şimdi Yerevan'da İranlıların mescidini yeniden inşa ediyorlar.

On yaşında çalışmaya başladım. Babam işçi pazarında emek gücünü satıyordu. Ben de su, tütün satıyordum. Akşam muhacirlerin gittiği bir okula koşuyordum. Öğrenimimi yarıda bırakmadım. Yerevan Devlet Üniversitesi'ni bitirdim. Almanya'da öğrenim görmüş hocalardan ders aldım. Ben de üniversitede hoca, kimya profesörü oldum.

Pedagoji Enstitüsü'nde psikoloji hocası olan Gayane Hovsepyan'la evlendim. On üç kitap yazdım; bunlardan altısı yayımlanmıştır. Benim yazdığım analitik kimya kitabı bugüne kadar öğrenciler tarafından kullanılır.

(Age, sf. 201-203)

Gelecek sayıda devam edecek

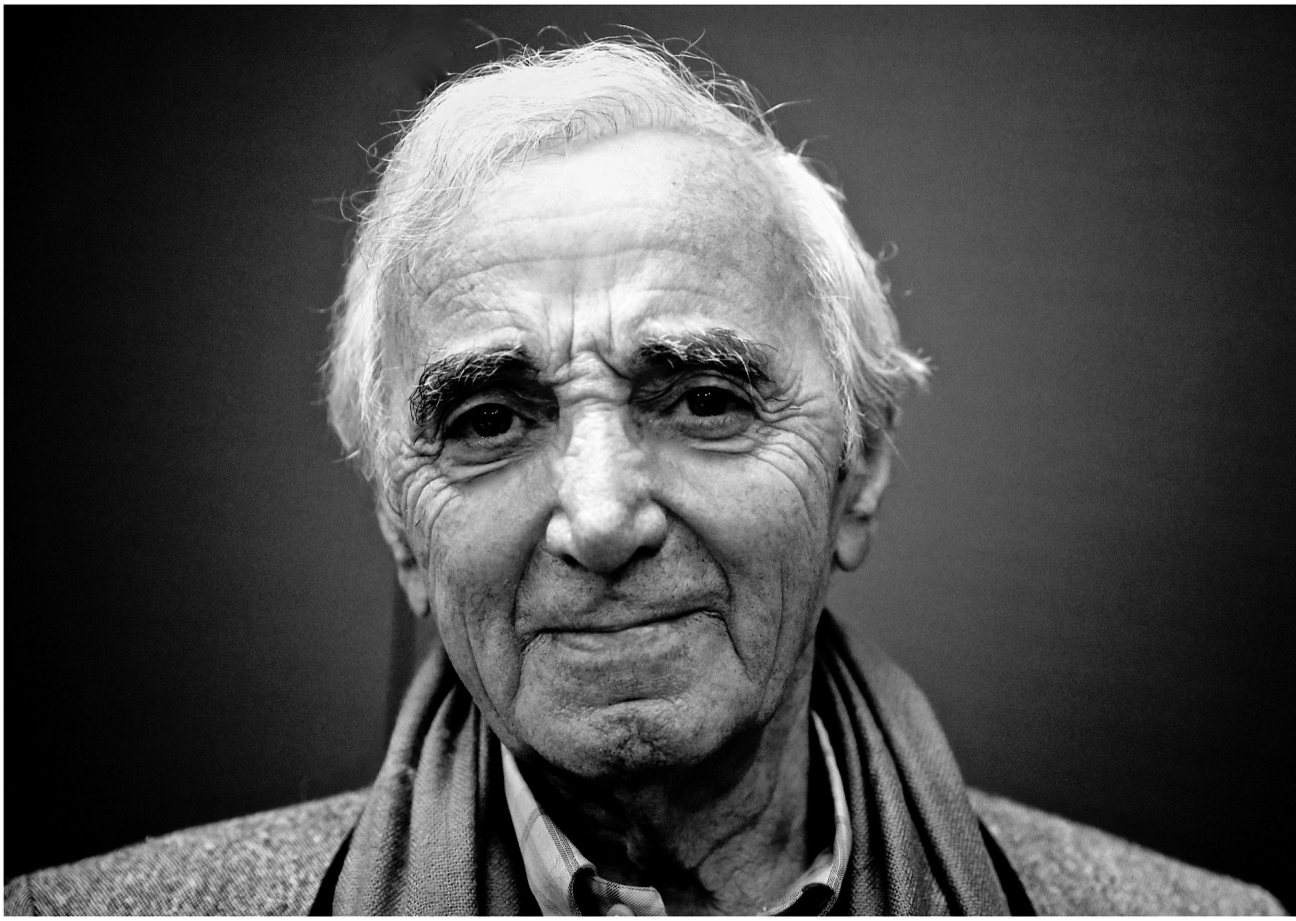

Charles Aznavour

GÜNEY

Charles Aznavour'u 1960'lı, 1970'li yılları yaşamış müzikseverler içinde tanımayan herhalde yoktur. O kendine özgü sesiyle söylediği çoğu kendi kompozisyonu olan Fransızca şarkılarıyla ünlü bir şanson sanatçısıdır. Yazdığı ve bestelediği binin üzerinde şanson vardır. Şarkıları Edith Piaf başta olmak üzere Liza Minelli, Johnny Hallyday, Ray Charles gibi bir çok ünlü sanatçının repertuarında yer almıştır. Albümleri dünya çapında 100 milyondan fazla satılmıştır.

Fakat o yalnızca şarkı sözü yazarı, komponist ve şarkıcı değildir.

Sanat hayatına daha çocukken başlamıştır. Çocukken Paris'te sirk sanatçıları yetiştiren "Ecole des Enfants du Spectacle"ye gitmiştir. 9 yaşında IV. Henry'nin hayatını konu alan bir tiyatro oyununda ilk kez oyuncu olarak sahneye çıkmış, ardından "La guerre des gosses" isimli sinema filminde bir çocuk rolü üslenmiştir. Bu dönemde bir yandan da anne/babasının Paris'in Quartier Latin semtindeki küçük restoranında ermenice şarkılar söylemektedir. 14 yaşına geldiğinde öncelikle sinema/tiyatro ile şarkıcılık arasında tercihini şarkıcılık yönünde yapmış; fakat daha sonra da sinemadan bütünüyle vaz geçmemiş, toplam 70 filmde, son olarak 2002 Atom Egoyan'ın Ararat'ında, 2006'da Fransız-Belçika ortak yapımı "The Colonel" isimli filmde oynamıştır.

Şarkıcı olarak kariyerinin başında boyunun kısalığı ve sesinin alışılmamış tonu handicap olarak karşısına çıkmış, fakat o yılmamıştır.

1946'da Charles Aznavour'u ilk kez dinleyen

Edith Piaf onun destekçisi olmuştur. Edith Piaf'ın gerek Fransa gerek Fransa dışı konserlerinde yer almış, böylece şarkıcı olarak giderek ünlenmiştir.

1960 lı, yetmişli yılların en ünlü şansonyerlerinden biridir.

Şimdi 91 yaşında olan Charles Aznavour, 22 Mayıs 1924' de "Shanourh Aznavourian" ismi ile doğmuştur. Annesi İzmirli ve babası Gümrülüdür. Ermeni soykırımı sırasında annesinin ailesinin, hemen tümü yok edilmiştir. Charles Aznavour kendini otobiyografisinde "Ermeni kökenli bir Fransız" olarak tanımlamaktadır. "Ermeni kökenli"lik onun kişiliğinin belirleyici özelliklerinden biridir. Bu yüzden onun yaşayan en ünlü Ermeni sanatçılardan biri olarak anılması da yanlış değildir.

1988'de Ermenistan'da yaşanan büyük deprem ertesinde başlatılan uluslararası yardım kampanyasının en önde gelen inisiyatör ve aktörlerinden biri olmuştur. Aynı zamanda UNICEF' te Ermenistan temsilciliği yapan Aznavour'a 2008'de Ermenistan Cumhuriyeti vatandaşlığı da verilmiştir.

Haziran 2009'dan bu yana Charles Aznavour İsviçre'de, Cenevre'de Ermenistan Büyük Elçisi'dir. Aynı zamanda BM Cenevre temsilciliğinde ülkesini temsil etmektedir.

Sanatsal alanda kazandığı ününü soykırımın unutulmaması, unutturulmaması davasının hizmetine severek sunan bir sanatçıdır.

2014 yılında İtalyan Corriere della Sera gazetesine verdiği bir röportajda *"1992 yılında iki ülke (Ermenistan/Türkiye) arasında Ankara hükümetince tek taraflı kapatılan sınırın barışla açılmasını diliyorum. Bu arada Türkiye'den çok konser önerileri aldım ve hâlâ alıyorum. Ancak bana "Bakın şimdi bizimle işbirliği yapıyor" denmesinden çekiniyorum. Ciddiyetle anılmak ve bir oyuna alet olmak da istemiyorum. Hele bu yaşta."* diyor. *(Aktaran Reha Erus, 7 Mart 2014, Hürriyet)*

Şimdi 91 yaşındaki Charles Aznavour'un bu dileğinin gerçekleştiğini ölmeden görüp yaşaması, bunu İstanbul'da bir konserde kutlaması ne kadar iyi olurdu.

Aşağıda onun soykırım hakkındaki şarkısının sözlerinin Türkçe çevirisini yayınlıyoruz. ✎

Öldüler…

Onlar nedenini bilmeksizin öldüler
Yaşamak istiyorlardı oysa yalnızca
Kadınlar, çocuklar, erkekler…
Sarhoş erkeklerin ölümcül vuruşlarıyla
Parça parça edildiler, dehşetle açılmış gözleri
Katliamı gördüler.
Tanrılarına yakararak
Kliselerinin ya da evlerinin eşiklerinin önünde.
Güdülen bir sürü gibi, çöllerde uzun kafilelerle
Açlıkla, susuzlukla, ateş ve demirle yok edildiler.

Kendi kendini kutlayan dünyada kimse ses çıkarmadı
Bir halk kendi kanında boğulduğunda.
Avrupa Cazı keşfetti ve
Trompetlerin gürültülü sesi bastırdı
çocukların feryadını
Onlar sessizce öldüler binlerle, milyonlarla
Kılını kıpırdatmadı dünya.
Yalnızca küçük bir an kızıl bir çöl çiçeği oldular,
Bir kum fırtınası ve daha çok da unutma örttü
üzerlerini.
Gözlerinde güneşle öldüler
Uçarken kurşunla parçalanan bir kuş gibi
Bir yerlerde hiçbir iz bırakmadan
Yok sayıldılar, unutuldular son uykularında.

Safça bir inançla öldüler
Çocuklarının çocukluklarını sürdüreceğini düşünerek
Onların günün birinde umut dolu bir dünyada
oynayacaklarını düşünerek
Kollarını insanlığa açmış insanların özgür ülkesinde.

Ben mezarsız uyuyan bu halkın bir insanıyım
İnancından vaz geçmek yerine ölümü seçen
Haksızlığa hiçbir zaman başını eğmeyen
Her şeye rağmen var olan ve şikayetlenmeyen
Cesaretlerinin sonunda
Zamanın sonsuzluğunun gecesine göçen.

Ölüm onları yaşlarını sormadan buldu
Çünkü onlar Ermenistan'ın çocukları
olmaktan suçluydu.

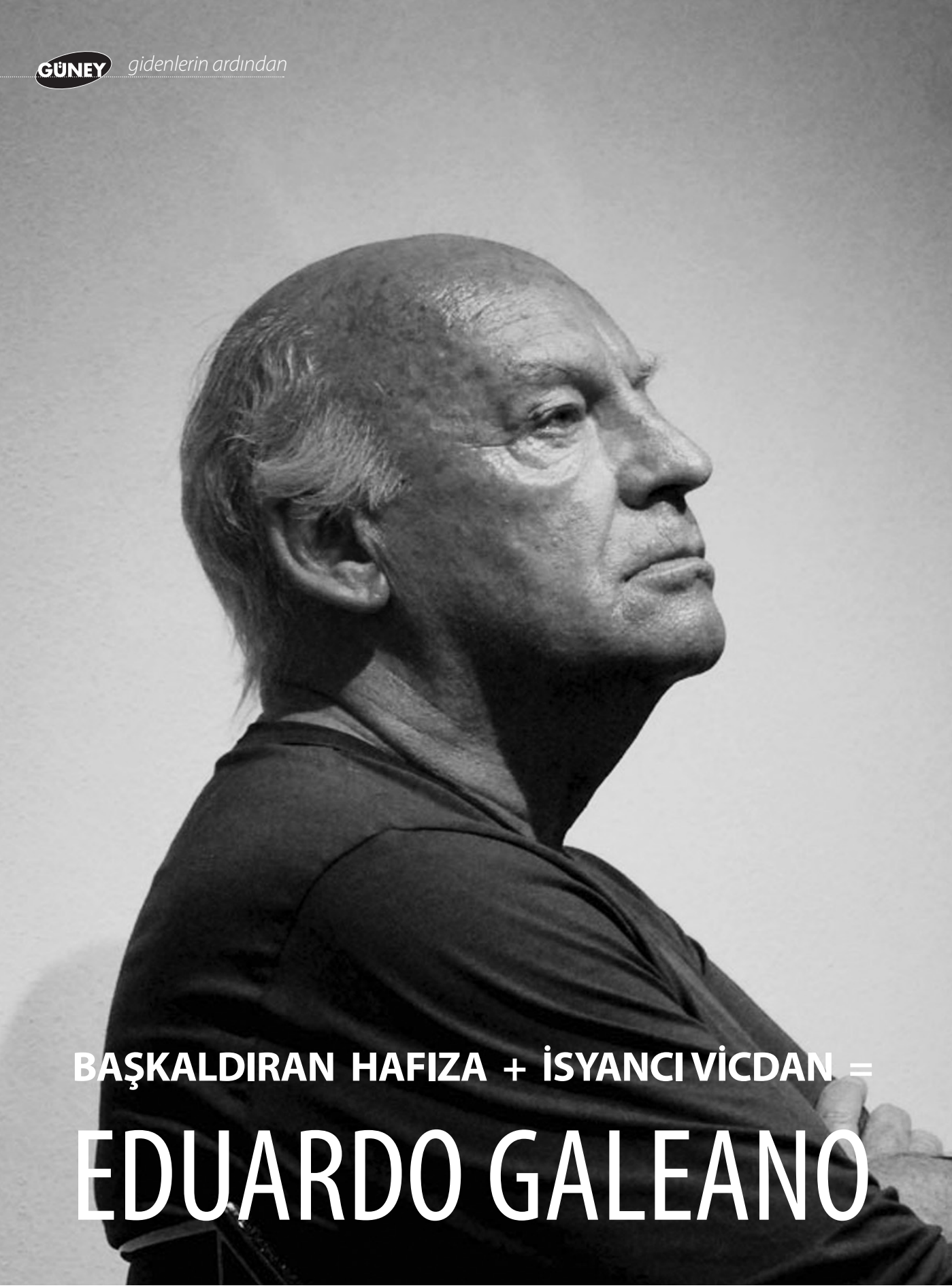

BAŞKALDIRAN HAFIZA + İSYANCI VİCDAN =

EDUARDO GALEANO

"Esto, quod esse videris."[1]

Latin Amerika'nın başkaldıran hafızasıydı O… Diz çökmeyen, dik duran bir aykırıydı.

Her isyancı gibi çok önemli soru(n)lardan söz ederdi; tıpkı 'Verdiğim Rahatsızlıktan Dolayı Bağışlayınız' başlıklı makalesinde dedikleri gibi:

"Verdiğim rahatsızlıktan dolayı bağışlayınız

Kafamın içinde sinekler gibi vızıldayan bazı soruları paylaşmak istiyorum

Adalet adil midir? Dünyanın adaleti ayakları üzerinde ters mi duruyor? Bush'un üzerine ayakkabılarını fırlatan Iraklı Zapatista, üç yıl hapis cezasına mahkûm edildi. O daha iyisini, bir madalyayı hak etmiyor muydu?

Terörist olan kim? Ayakkabı fırlatan mı yoksa ayakkabı ile ezen mi? Yalan söyleyerek Irak savaşını yaratan, bir yığın insanı öldüren, işkenceyi onaylayan ve uygulanması emrini veren seri katil bir terör suçlusu değil mi?

Topraklarını savunma haklarını kullandıkları için terörizm yaratmakla suçlanan Brezilya'nın topraksız köylüleri, Şili'nin Mapuche ya da Guatemala'nın Kekchíe yerlileri ya da Meksika - Atenco'da yaşayan yerli halklar suçlu mudur? Eğer toprak kutsal ise, her ne kadar yasalar bunu ifade etmeseler de; onu savunanlar kutsal değil midir?

Foreign Policy dergisine göre Somali en tehlikeli yer. İyi de korsan olan kim? Açlıktan gemilere saldıranlar mı yoksa yıllardır dünyaya saldıran ve bu çabalarından dolayı multimilyonluk ödüllere konan, Wall Street'in vurguncuları mı? Niçin dünya kendini soyanları ödüllendirir?

Niçin adaletin tek gözü kör? Şirketlerin en güçlüsü Wall-Mart, çalışanlarına sendika yasağı koyuyor. McDonald's da. Uluslararası hukuku ihlâl eden bu suçlu şirketler niçin cezadan muaf olurlar? Günümüz dünyasında işçi hakları şimdiye kadarkinden daha az değerli olduğu için mi?

Kim haklı kim haksız? Eğer gerçekten uluslararası adalet varsa; niçin güçlüler hiçbir zaman yargılanmazlar? Onlar mahkûm değiller. Cezaevlerinin anahtarlarının sahibi onlar oldukları için mi?"[2]

Soru(n)ların ardında ikircimsizce ve umutla eklerdi:

"Tarihin gelişim aşamaları bazen kötü biter; ama o, Tarih, bitmez. Elveda derken daha sonra görüşmek üzere"!

* * * * *

Evet, 13 Nisan 2015'de aramızdan (aynı gün Günter Grass'la birlikte) ayrılan Eduardo Galeano'dan söz ediyorum!

74 yaşında; ardında 'Ateş Anıları', 'Latin Amerika'nın Kesik Damarları', 'Aşkın ve Savaşın Gündüz ve Geceleri', 'Biz Hayır Diyoruz', 'Tepetaklak', 'Zamanın Ağızları', 'Yürüyen Kelimeler', 'Kucaklaşmanın Kitabı', 'Gölgede ve Güneşte Futbol', 'Söz Mezbahası', 'Görüşmeler', 'Gözlemler', 'Görünümler', Aynalar', 'Ve Günler Yürümeye Başladı'yı bırakıp giden O; 1940'ta Montevideo'da doğdu.

'Marcha' dergisinin yazı işleri müdürlüğünü, 'Epoce' dergisinin de yayın müdürlüğünü yaptı. Uruguay'daki askeri darbeden sonra hapis yattı, daha sonra ülkeyi terk ederek Arjantin'e yerleşti. Buenos Aires'te 'Crisis' dergisini kurup yönetti. 1973'ten sonra Arjantin ve İspanya'da sürgünde yaşadı.

Ancak bir dakika! Onu, Kenan Başaran'ın, "Galeano da bir futbol efsanesidir, Pele gibi, Cruyff gibi, Maradona gibi" ya da Erinç Yeldan'ın, "Galeano kendisini basit bir futbol dilencisi olarak tanıtıyor," gibi betimleyenlerden değilim.

Bizim için Mithat Fabian Sözmen'in ifadesiyle, "Elbette, Galeano'yu tanımlayan şey futbol üzerine yazdıkları değil… Galeano, her şeyden önce Güney Amerika'nın maruz kaldığı emperyalist saldırganlığın aktarıcısı, tarihçisi ve yazarıdır…"

Çünkü Onu betimleyen şu saptamalarıydı; herkesin malumu üzere:

"Ben her zaman boğanın tarafını tuttum matadorun değil ve hâlâ aynı taraftayım…"

"Beni güldürmeyen hiç bir şeyi ciddiye almamayı öğrendim hayatta…"

"Bizim tek bilmek istediğimiz yoksulların neden yoksul oldukları. Sakın onların açlığı bizi doyuruyor ve çıplaklığı giydiriyor olmasın?"

"Bir yalnızlaşma yalıtılmışlık düzeni: Her koyun kendi bacağından asılır. Komşun senin ne kardeşindir ne de sevgilin. Komşun bir rakip bir düşmandır ortadan kaldırılacak bir engel ya da kullanılacak bir araç. Bu düzen ne bedeni besleyebilir ne de ruhu. Birçok insan ekmek bulamadığı için açlık çekmeye mahkûmdur; kucaklaşma yoksun-

luğu yüzünden gönül açlığı çekenlerin sayısı ise daha kabarıktır…"

"Buenos Aires'ten bir kara mizah örneği: 'İktidar' derler orada Keman gibidir. Sol elle tutulur ve sağ elle çalınır…"

"Üst sınıf istatistiklerle oynuyordu orta sınıf borsada oynuyordu alt sınıfsa spor toto oynuyordu…"

"Hayırseverlik dikeydir aşağılar. Dayanışma yataydır yardım eder…"

"Hayır işlerine inanmıyorum. Dayanışmaya inanıyorum. Hayırseverlik çok dikey, dayanışma yataydır: Ötekine saygı duyar…"

"İnsan haklarının evde başlaması gerekir…"

"Dünya bir zamanlar uçsuz-bucaksız-sınırsızdı gerekli tek pasaport ayaklardı..."

* * * * *

Akciğer kanserinden 74 yaşında kaybettiğimiz "Galeano Latin Amerika'nın kesik damarlarıydı. Latin Amerika'nın türküleri, nehirleri, kanlı sokakları, çiçek açmış tropik ormanları, ağlayan çocukları, gülen sevdalılarıydı. Baskıya, zulme, işkenceye ve yasağa direnendi.

Askeri yönetimleri rezil edendi. Tek adamların iştahına, zorbanın şehvetine, iktidar tutkunlarının aptallığına meydan okuyandı. Yeryüzünün vicdanıydı."[3]

1971'de yayımlanan 'Latin Amerika'nın Kesik Damarları' 20 dile çevrilen O, yeryüzündeki adaletsizliğe, eşitsizliğe ve haksızlığa karşı hayatın her alanında yazdı.

Hatırlar mısınız Hugo Chávez, Obama'ya 'Latin Amerika'nın Kesik Damarları'nı hediye etmişti, okusun da Güney'in hâlini anlasın diye…

Gazetecilik ve yazarlığa başlamadan önce fabrika işçiliği de yapan Onu 'Latin Amerika'nın Kesik Damarları'yla tanıdık çoğunluk…

Hemen ardından 'Savaşın ve Aşkın Gece ve Gündüzleri'... 70'li yıllarda okuduk onları…

Sonra da 'Ateş Anıları', 'Kucaklaşmanın Kitabı', 'Biz Hayır Diyoruz', 'Aynalar'…

* * * * *

Tupamaro sempatizanıydı. Yazdığı için, yazıları için tutuklandı ve sürgün edildi.

"Sürgün olmak. Korkunç bir şey! Çünkü seçim hakkın yok. Ama yine de zaman ve mekân içinde ülkeme uzaktan bakmama yardımcı oldu... Burada hep dans ediyordum ve müziği duymuyordum. Sürgün yılları müziği de duymamı sağladı... Tam 12 yıl..."

Diz çökmeyen; dik duranlardandı; tavır alan, taraf tutan ve toplumsal dönüşüm için bu duruşu savunan özellikleri üzerinde taşıyan bir entelektüeldi.

"Galeano (ve Grass), kendi ülkeleri ve coğrafyalarında ve ötesinde, yazılarıyla, düşünceleriyle, 'geçmişle yüzleşme' konusunda önemli rol oynadı."[4]

"Onlar, askeri diktatörlükler, ülkemde ve tüm Latin Amerika'da korkuyla zehirlediler insanı ve insan ilişkilerini. Herkesi biri birine düşman ettiler. Toplumu zehirlediler, geriye açlığı ve şiddeti yerleştirdiler," derdi.

Ayrıca bir entelektüel olarak 90'larda uyarmıştı hepimizi: "Şimdilerde, düşman, eskisi gibi göze görünmüyor, eskisi gibi somut değil, onun için daha da tehlikeli. Şimdiki düşman seçeneksizlik... Şimdi tek bir modelin diktatörlüğü, tek imgenin diktatörlüğü, seçeneksizliğin diktatörlüğünü yaşıyoruz... Şimdi kapitalizmle kapitalizm arasında seçim yapmaya özgürüz."

"Şimdi tüketim toplumunun tutsaklarıyız... Artık kim olduğumuz, ne olduğumuz, ne yaptığımız önemli değil, yalnızca neyi ne miktarda tükettiğimiz önemli... Sistem bugün bize tek gelecek öneriyor. Herkesin daha çok tüketmesi gerektiği bir gelecek. Sistem, 'neye sahipseniz O'sunuz' diyor. 'hiçbir şeye sahip değilseniz, hiçsiniz', diyor..."

Tam da bu tabloda, "Ve ben bunun için yazıyorum: Bugünün yarın demek olmadığını, kader olmadığını, önerilen bu geleceğe mahkûm olmadığımızı anlatmak için yazıyorum. Böyle bir geleceği kabul etmediğim için yazıyorum," diye haykırıyordu.

* * * * *

Bu haykırış hep kulaklarımızda çınlayacak ve unutulmayacak!

28 Nisan 2015 ✎

NOTLAR

[1] "Göründüğün gibi ol."

[2] Eduardo Galeano, "Verdiğim Rahatsızlıktan Dolayı Bağışlayınız…", 13 Nisan 2015… http://www.sendika.org/2015/04/verdigim-rahatsizliktan-dolayi-bagislayiniz-eduardo-galeano/

[3] Zeynep Oral, "Yeryüzünün Vicdanı...", Cumhuriyet, 14 Nisan 2015, s.19.

[4] Sezin Öney, "Entelektüelin Sonu", Taraf, 16 Nisan 2015… http://www.taraf.com.tr/yazarlar/entelektuelin-sonu/

İNSANLIK KAZANACAK!

Tefo

Tarih, insanlığın geçmişine ışık tutarak geleceğine yön vermek istediği bir bilim dalıdır. Her bilim gibi kendi yöntem ve kuralları olan kendine has felsefesi olan bir daldır. Yeryüzünde tarihsiz hiçbir şey yoktur. Bunun bilincinde olan yalnızca insanlardır. Insanlarında büyük bir çoğunluğu tarih bilincinden yoksundur. Tarih bir medeniyet aracı olarak gelişmiştir. 5 bin yıllık medeniyet tarihi insanlık gelişimini gösteren bir çok yazılı yazısız eserle doludur. Özellikle medeniyete beşiklik etmiş olan üzerinde onlarca uygarlık kurulmuş olan Ortadoğu, insanlığın derin belleğini bünyesinde taşımaktadır. Bilindiği gibi yaşanılan buzul çağda bile insanların Afrika'dan başlayıp gelip yaşayabildikleri tek yer olmuş bütün kaynaklarda cennet olarak dimağa yerleşmiştir. Günümüzde ise özünde büyük egemenlik savaşları olan her türlü etnik, dini, mezhebi çatışma ile adeta cehenneme çevrilmiş durumdadır. Tarih boyunca yaşanılmış tüm savaşların en kanlısı en acımasızı günümüzde cereyan etmektedir. Bunu arkeolojik kazılarda bulunan bulgular yine kütüphanelere, müzelere kaldırılmış eski el yazması kitaplardan, anıtlardan vb. eserlerden anlıyoruz. Medeniyet ilk kurulduğundan bugüne teknik, bilgi, ve araçsal olarak değişsede öz itibariyle aynen devam etmektedir. Tarih tekerrürden ibarettir dedikleri budur. Tarih boyunca kurulmuş devletler hep bir birini takip etmiş aynı şeyleri yapmışlardır. Atomun parçalandığı teknolojinin altın çağının yaşandığı günümüzde de bu durum değişmemiştir. Konuyu günümüzde yaşanılan tarih katliamlarına getirecek olursak, hepimizce malum olan ve hergün bir yenisini duyduğumuz Işid'in tarihi yerleri yağmalaması ve yok etmesinin nasıl bir arka geçmişinin olduğunu ve nasıl bir dünya tasavvuru peşinde olduklarını anlamaya çalışalım. Katliamcı Işid çetesi bugün ele geçirdiği topraklarda kendinden olmayan bütün bireyleri, grubları, mezhepleri katliamdan geçirmiş kadınlara tecavüz etmiş ganimet yapıp köle pazarlarında satmıştır ve hâlâ bu tür insanlık dışı uygulamalarını yer yer yapmaktadır. Işid'in bu saldırı ve yağmalarından binlerce yıllık tarihi yerler; müzeler, kütüphaneler, mezarlıklar, ibadet yerleri de nasibini almaktadır. Tarihte de yağmacı, talancı uygarlıklar bunun aynısını yapmış beli bir zamana kadar korku imparatorlukları kurmuş olsalarda sonları hezimet olmuştur. Peki bunlar neden talana yağmaya katliama tecavüze başvurmaktadır. Çünkü daha çabuk sonuç elde etmekte ve daha kolay egemenlik kurmaktalar. Ayrıca sahip oldukları bu terörle etrafınıda korkuta bilmektedirler. Tarihte bu tür bir uygarlık kuranlar ele geçirdikleri yerlerdeki kendinden önceki izleri silmişler ya da yok etmişlerdir. Yerlerine ya kendi eserlerini koymuşlar ya da bir daha kimse bir eser yapmamacasına yıkık virane bırakmışlardır. Amaç tarih boyunca aynı olmuştur, tarihi kendinden başlatıp kendinde sonlandırmaktır. Günümüzde de ortaya çıkan türevleri, işid gibi aynı şeyi istemekte ve yapmaktadır. Muvaffak olamadıklarını tarihte göstermiş, kara bir leke olmak dışında yer de vermemiştir. Dünya ve insanlığa hiçbir faydası olmayan bu kara zihniyetlerin bir ucube olmak dışında ucubeler yaratmak dışında bir görevi olmamıştır. İster adına ideoloji deyin ister inanç deyin farketmiyor. Hepsi birer kara delik olmanın ötesine gitmiyor. Yaptıkları her türlü katliamla insanlığı ve dünyayı bu kara delikte boğmak istiyorlar. 21. yüzyıl insanlığın şafağı olacakken tarihin en katliamcı yüzyılına aday yaptılar. Yer olarakta insanlığın beşiği olan Ortadoğu'yu seçtiler. İnsanlık nasıl burdan dünyaya yayıldıysa yine burda boy verecek olması onları korkutmaktadır. Uyanan insanlık bu korkanların korkusunun gerçek olduğunu gösterecek insanlık kazanacaktır.

29.05.2015

1. Amed Kitap Fuarından…

12-17 Mayıs 2015 tarihleri arasında Amed (Diyarbakır) Büyükşehir Belediyesi tarafından 1. Amed Kitap Fuarı düzenlendi. Kitap Fuarına 70'in üzerinde Yayınevi katıldı. Kürtçe dilinde yazılmış kitaplar, stantlarda kitapların çoğunluğunu oluşturuyordu.

Amed'de ilk defa böyle bir kitap fuarının düzenlenmiş olması olumludur. Diğer Kürt illerinden çoğu genç önemli sayıda kişi fuarı ziyaret etti. Özellikle Kürtçe kitaplara ilgi büyüktü. Gençler tarafından standımızdaki İnter ve Dönüşüm yayınlarına geçen yıllara oranla daha yoğun bir ilgi olması bizi sevindirdi.

Fuarda onlarca yazar, şair ve araştırmacı kitabını çıkardığı yayınevlerinin standında kitaplarını imzaladı. Çoğu yayınevi çeşitli konularda söyleşiler, şiir dinletileri vb. düzenledi. Tüm etkinliklerin anonsu iki dilde Kürtçe ve Türkçe yapıldı.

Etkinliklere ağırlıklı olarak gençler tarafından ilgi gösterilmesi olumluydu.

Bizler de ilk günde hem Ermeni sorununda tavrımızı özet olarak belirten büyük bir pankart ve "1915 – 2015 Yüz Yıl Yeter! Tarihle Yüzleşme Zamanı!" pankartını standımıza astık. Ayrıca İbrahim Kaypakkaya yoldaşı anan resimli büyük bir pankart astık. Bu iki pankartta herkesin dikkatini çekiyordu. Standımıza fuarın en iyi yerinde kurulu olmasından dolayı ilgi büyüktü.

Fuarın etkinlik programında duyurusu eksik yapılan iki etkinlik düzenledik. Nesrin Erdoğmuş'un şiir dinletisi ve Ermeni soykırımı üzerine söyleşi.

Nesrin Erdoğmuş şiir dinletisini Amed'li iki şair ve bir ozanla birlikte yaptı. Dinleti katılımcılar tarafından büyük bir beğeniyle izlendi.

İkinci söyleşide katılımcıların çoğu gençti. Katılımcılar arasında Ermeni asıllı olanlar da vardı. Bu arkadaşlar dedelerinden ve büyük annelerinden soykırımla ilgili duyduklarını bizlerle paylaştılar. Çok duygusal anların yaşandığı bu söyleşide; "Ermeniler neden soykırımdan geçirildi?", "Neden soykırım halen devam ediyor?", "Biz komünistler, devrimciler, ilericiler tarihin dışında kalmamış; toplumsal gelişmeyi engelleyen bu tarihi haksızlığın nasıl ortadan kaldırabiliriz ve görevlerimiz nelerdir?" sorularına yanıt verilmeye çalışıldı. Katılımcıların soruları ve katkılarıyla söyleşi oldukça verimli geçti. Katılım 30 civarındaydı. Fuarın ilk olması nedeni ile deneyimsizlikten kaynaklanan bazı teknik aksaklıklar, etkinlik duyurusunun yetersiz yapılması vb. eksikliklerine rağmen etkinlik oldukça başarılıydı. Ayrıca stant yerlerinin ücretsiz olması, fuarın şehir merkezine yakın olması katılımcıları ve ziyaretçileri oldukça memnun kıldı.

Kuzey Kürdistan'da bu tür etkinliklere çok gereksinim var. Seçim çalışmalarının en yoğun olduğu bir dönemde Amed Büyük Şehir Belediyesi'nin böyle bir fuar düzenlemesi kutlanacak bir çalışma olarak değerlendiriyor ve emeği geçen tüm dostlara bir kez daha teşekkür ediyor ve devamını diliyoruz.

25.05.2015

Bir Fuarın Ardından…

Amed'de kitap fuarı rüzgârı esti. Bu rüzgâr Amedlilleri bahar yeli gibi mest ederken Amed'i gözden çıkaranlarda ise bahoz (fırtına) etkisi yarattı...

Birsen İNAL

Fuarın bahar yeli gibi esen rüzgarı bahoz etkisini kimler üzerinde gösterdi? Amed'i gözden çıkaran TÜYAP üzerinde göstermiştir diye düşünüyorum...

Büyükşehir Belediyesi, TÜYAP'ın bu yıl kitap fuarı yapmama kararı alması üzerine kolları sıvayarak; **"Medeniyetler Beşiğinde, Kitapların Işığında"** sloganıyla Kültür ve Turizm Daire Başkanlığı, Aram Yayıncılık, TZP Kurdi, Eğitim Sen'in içinde yer aldığı Fuar Komitesi tarafından günler süren hazırlıklar sonucunda **amacı sadece kitap satışı olmayan** 1. Amed Kitap Fuarı'nın kapısını halka açtı.

Açılış töreninde konuşan **Diyarbakır Büyükşehir Belediye Eş Başkanı Fırat Anlı**, bu coğrafyada kendi dilimiz ile konuşma özlemi içerisinde olduğumuzu vurgulayarak; *"Kürtlerin kendi coğrafyalarında, kendi dilleriyle kitap fuarlarına dönük bir birincilik var burada. Bu fuarda en azından yüzde 50 pozitif ayrımcılığı müsadenizle kendi dilimiz Kürtçe'ye yapmak istiyoruz. Bu coğrafyada yaşamış ve yitirdiğimiz farklı dil ve inançlardan insanların buluşması için bu fuarı yaptık. Fuar programına bakarsanız belki kolay kolay bir araya gelemeyecek ve belki Amed'de bir fuarda konuşmayacak birçok insanı bu fuar bir araya getirdi. Böyle bir özgürlüğü var, bu şehir tekrardan kendi kimliği ve kökü üzerinde yeşerecektir. Bu fuarı, 'Medeniyetler Beşiğinde, Kitapların Işığında' sloganıyla Kobanê ve Şengal direnişine adıyoruz. Kültürel ve sanatsal bir çalışma olan bu fuar Amed için büyük önem taşıyor. Amed herkesin gözünün üzerinde olduğu tarihi ve kadim bir kenttir. Başur, Bakur, Rojava ve Rojhilat Amed'in gündemini takip ediyor.*

TÜYAP'ın bu yıl kitap fuarını düzenlememesi bizi çok üzdü. Bunu kabul edemezdik. Bu nedenle bu yıl kitap fuarını belediye olarak yapmak için harekete geçtik. 12-17 Mayıs tarihleri arasında sürecek bu fuara, Amed halkıyla, öğrencisiyle bölgedeki diğer iller

ve ilçeleriyle birlikte sahip çıkmalıyız. Seçim atmosferinde bu etkinliğin pozitif anlamda moral olacağını düşünüyoruz. Biz hazırlıklarımızı tamamladık. Artık fuarın sahibi kent halkıdır" dedi.

Açılış resepsiyonunda **Diyarbakır Büyükşehir Belediye Eş Başkanı Gültan Kışanak** da, bu yıl fuar yapmadığı için eleştirmek yerine TÜYAP'a teşekkür etmek istediğini ifade ederek, *'Bu sene onlar kitap fuarı yapmaktan vazgeçmeselerdi, belki biz yıllardır tartıştığımız özlemimiz olan böylesi bir fuar için harekete geçmeyecektik. Bütün yayın evlerimize kadın yazar ve şairlere pozitif ayrımcılık göstermele-*

rini bekliyorum. Kadınları daha çok yazmaya ve üretmeye davet ediyorum.

Kürtçe, bir dilin başına gelmiş en kötü serüvenleri yaşamış bir dil olmasına rağmen güçlü bir şekilde ayakta kaldı. Çok büyük eserler üretmiş bir dil olarak bugünlere kadar geldi. Şimdi bunu güçlendirmek gö-

revi bize düşüyor. Bu konuda yayınevlerimizin Kürtçe konusunda pozitif destek sunan bir noktada olması gerekir" diye konuştu.

Konuşmaların ardından katılımcılar açılış kurdelesini keserek, kitap stantlarını gezdi ve katılımcılarla bir araya geldi.

Sümerpark Ortak Yaşam Alanı'nda 12-17 Mayıs tarihleri arasında gerçekleşen 1. Amed Kitap Fuarı'na 70 yayınevi katıldı. Bu yayınevlerinin içinde Tüyap'ın iddia ettiği 'Diyarbakır Kitap Fuarı'nda yayıncılarının bir kısmının yeterince kârlı olmadığı için gelmek istemediklerini' söylediği yayıncılar da bulunmaktaydı... İlginçtir… Fuar kapsamında; söyleşi, panel, seminer, çocuk etkinlikleri ve konserlerden oluşan çok dilli 80 farklı etkinlik yapıldı.

Çeşitli kültürel etkinliklere ev sahipliği yapan fuar, şehir merkezinde bulunan Sümerpark Ortak Yaşam alanında düzenlendi. İki ana salonun dışında konferans salonları, sinema salonları, toplantı salonları, amfi tiyatro salonu fuar süresince dolup solup taştı adeta… 1. Amed Kitap Fuarı alanı oldukça renkli ve coşkulu bir görünüme sahipti. Yağmura rağmen şiirlerini amfi salonda gökyüzüne doğru okuyarak Şengal ve Kobanê'ye doğru ses veren şairler, ellerinde kitaplarıyla söyleşi yapmak üzere salondan salona koşan katılımcı yazarlar, dinleyiciler bu coşkuya coşku katıyorlardı. Büyükler salonlarda kitap seçimlerini yaparken, küçüklerde çocuk parklarında doyasıya eğleniyorlardı. Panayır havası vardı fuar alanında. Halay çekenleri izlemek, her dilden şarkı söyleyenlere eşlik etmek, akşamları düzenlenen konserleri izlenmek büyük bir keyifti Amedliler için… Kentin simitçileri, naneli ayran satanları, elmalı şekercileri, şerbetçileri, gözlemecileri hepsi oradaydı… Ayrıca Kobanêli ve Şengalli kadınların el emeği ürünlerini sergiledikleri stantları da ayrı bir renkti alanda…

Kitap alım ve satımından çok kitapların tanınması, okurlarla buluşması ve değişik etkinliklerle zengin programlarla son bulan 1. Amed Kitap Fuarı'nın devamlılığını diliyor,

'TEŞEKKÜRLER
DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'
diyorum. ✎

Ekmek

Orhan Bahçıvan

Şiir bana göre sıcak bir somun
Tandırlarda pişirilmiş
Karanlığın çırası

Çiçek açar her baharda
Kıyameti düşünmeden

A benim canım
Ekmek emek demektir
Emek alınteri
Önünde eğilmek insanlıktır

Karanlığın son noktası
Tikel çıkış
Gökyüzünde renk olmak
Mavi

Tütsülenmiş gecelerin yıldızı
Haydi gel
Bölünmüşlüğü bitirelim

Ekmek yaşamdır
El altında tandır sıcaklığı
Çit kırıldım seçkilerin arifesinde
Bizim olan ne varsa
Ona özeldir

Ateş Berker ile keyifli bir sohbet

Devrimci müzik gruplarının son dönemlerde kendilerini yenileyememe, farklı melodilere kapılarını kapattıklarına yönelik çeşitli eleştiriler vardı. Son yıllarda Kürtçe Rep'te çeşitli gruplar çıktı. Özellikle de ulusal mücadelenin diri tuttuğu sanat Kuzey Kürdistan cephesinde canlılığını koruyor. Türkiye tarafında ise devrimci saflarda özellikle "kabuğunu kırma" tartışmaları yer almaktadır. Gezi Direnişiyle birlikte mücadele eden irili ufaklı müzik gruplarından, sanat cephelerinden kitleler haberdar oldu. Gezi Direnişi sonrasında ise çeşitli sanat grupları ortaya çıktı.

İzmir'de küçük ama sözleri kocaman bir müzik grubu son günlerde özellikle de gençlik içinde çok popülerleşmeye başladı. Biz de Güney Dergisi olarak yeni melodiler ile müzikte yer edinen ve rap müziği özüne uygun yapmaya çalışan Argo İzmir'in üyelerinden Ateş Berker ile keyifli bir sohbet gerçekleştirdik.

Argo İzmir nasıl kuruldu?

Argo İzmir, grup oluşumundan ziyade Gazapizm, Boykot, Çağrı Sinci, CashFlow(Çağdaş Küçükaydın), Zorba(Deniz Sungur), Zeze(Kerem Özcan) gibi isimlerin ön plana çıktığı, sadece rap değil, film, reklam, rock, pop, tribün bestesi gibi her tarz müziğin üretildiği bir müzik stüdyosu.

Hepimiz kendi albümlerindeki şarkılarda siyasete, devrime değinir ama Boykot grubu(Emre Olkun - Gökhan Uzgider) albümlerinde sadece siyasi şarkı yapar. Boykot için Argo İzmir'in siyasi kanadı diyebiliriz.

Ateş Berker kimdir? Müziğe nasıl başladı?

Müzisyen bir aileden geldiğim için doğduğumdan beri müzikle iç içeyim. Çeşitli rock, funk, pop, elektronik gruplarda sahne aldıktan sonra sahneden ziyade işin prodüksiyon kısmıyla ilgilenmeye başladım. Çeşitli albümlere bazen enstrümanlarımla, bazen miksajımla, bazen de aranjmanlarımla dâhil oldum. Gazapizm(Anıl Acar) ile tanıştıktan sonra ayrı ayrı devam ettiğimiz müzik yolculuğumuza birlikte devam etme kararı aldık. Sonrasında stüdyodaki Boykot grubundan Emre Olkun, Zorba(Deniz Sungur), Çağrı Sinci gibi prodüktör arkadaşlarla da tanışıp bir araya gelince ortaya böyle şarkılar çıktı.

Yaptığınız müzik halk tarafından nasıl karşılandı?

Ulaşabildiğimiz kesimi tarafından gayet olumlu geri dönüşler aldık. Konserlerine davet edenler oldu. Hem içerik olarak muhalif, hem de müzikal olarak

kulaklarına yatkın buldukları için beğenmiş olmalılar.

Devrimci sanatta, müzikte alışagelmiş belli kalıplar var. Devrimci müzik grupları yıllardır hemen hemen protest müzik dışına çıkmıyordu. Farklı türlerde ve melodilerde yavaş yavaş yenilikler başladı. Siz de bunlardan birisiniz devrimci müzik kabuklarını kırmaya mı başlıyor?

Protest ruh taşıyan insanlar zaten alışılagelmiş kalıpların dışına çıkmak isteyenlerdir. Müzikte de bu böyledir bence. Biz yaşadığımız coğrafyanın melodilerini günümüz sounduna uyarlayarak kullanıyoruz, farkımız güncel soundu takip etmek, yeni enstrümanlara ve dijital dünyaya açık olmamız. Alternatif ya da reggea tarzlarında daha çok eğlenceli melodilerle isyanlarını dile getiren protest müzik yapan gruplar da var. Ülkemiz eğlenceli melodilerle isyanı anlayabilecek insanlarla dolu olmadığı için etik bulmuyorum ben, ama müzikteki tekdüze mantığını kırmak adına girişimlerde bulunulması güzel bir şey.

Sizin albümünüz tüm müzik severlere mi, yoksa özellikle rap dinleyicilerine yönelik bir çalışma kaygısı mı taşıdı?

Türkçe Rap müzik, genel olarak sample dediğimiz, başka şarkıların belirli bölümlerinden alıntı yapılarak oluşturulan altyapılarla yapılıyor. Biz canlı enstrümanlara ağırlık vererek rapin sadece edebi değil, müzikal boyutunu da güçlendirme çabası içine girdik. Bu amaçla sadece rap dinleyen kesime değil, olayın müzikal kısmıyla da ilgilenen kişilere de hitap ederek sesimizi duyurmak istedik.

Sözleriniz sert ama küfür yok. Kimi insanlar rap müzik deyince sürekli küfür edilmesi gereken bir tarz anlıyor. Bu algının sebebi ve bu algıyı yıkma gibi bir düşünceniz var mı?

"Ne yaparsak şu algıyı yıkarız?" düşüncesiyle bir şey yaptığımız yok aslında. Sadece kendimizi küfür etmeden de ifade edebildiğimiz için tercih etmiyoruz. Rap müzikte genelde diss veya battle denilen sataşma, yerme tarzında şarkılar hâkim olduğu için yerleşmiş bir küfür dili oluşmuş. Bizse daha çok sokak jargonu dediğimiz argoyu, yani günlük hayattaki konuşmamızdaki dilimizi kullanıyoruz. Bunun yanında şarkıların içeriğine bakacak olursak, pek de küfürlü şeyler değil. Gerek olmadıkça küfür etmeden derdimizi anlatmayı tercih ediyoruz yani.

Albüm çıkarma sürecinden biraz bahsedebilir misiniz? Albümde yer alan söz yazarları ve emek verenler kimlerdir?

Herkes söylediği sözleri kendisi yazar, kendi düşüncesini ifade eder müziğinde. Albüm veya tekli şarkı çıkartma sürecinde de herkes kendi müziğini üretme, kaydetme yeteneğine sahip zaten. Hepimizin ortak emeği söz konusu olduğu da çok olur. Örnek vermek gerekirse; Çağrı Sinci bir altyapı hazır-

lamıştır mesela. Ben üzerine perdesiz gitar çalarım, Anıl(Gazapizm) şu kısmına bağlama ekleyelim der, Emre(Boykot) bağlama çalar, şarkının miksajını Deniz Sungur(Zorba) ele alır gibisinden farklı duyum açılarının bir araya getirdiği şarkılar oluşur.

Argo İzmir'in için sözlüklerde "anarşist hip hop" grubu tanımlaması var. Bu doğru mu? Ya da şöyle soralım sen ya da grubun kendini nasıl tanımlıyor?

Böyle bir tanımlamayı kabul etmemiz mümkün değil. Her şeyden önce Argo İzmir bir müzik stüdyosudur, siyasi bir fraksiyon değil. İçinde farklı müzik tarzlarından müzisyenler barındırdığı gibi farklı siyasi duruşlarda müzisyenler de barındırmaktadır. Bir müzik stüdyosu olmasının ötesinde ideolojik bir duruşu temsil etme gibi bir çabamız yok.

Albüm çıkarır çıkarmaz mı you tube koydunuz? Birçok müzik grubu satış olmuyor gerekçesi ile buna karşıyken siz neden bunu yaptınız? Belli bir amacı var mı?

Çağrı Sinci ve CashFlow'un son albümleri bütün dijital müzik platformları ve müzik marketlerde yer aldı zaten. Zorba, Gazapizm ve Boykot'un albümleri de önce satışa sunulup, belirli vakit aralıklarıyla teker teker Youtube'da yayınlandı. Belirli bir amacı yok. Şarkılar Youtube'ta olsa bile bizi seven ve destek olmak isteyen arkadaşlar albümü alıyor zaten.

Bir şey dikkatimi çekti. Tüm sözlerinizde genel olarak belli tespitler var. klasik hikâye de okumuyor ve böyle yapanlara da karşı olduğunuzu açıkça söylüyorsunuz. Gezi Direnişi hakkında bir tespitiniz var "devrimci ayaklanma" diyorsunuz sözler içinde, Gezi içinde halkın çeşitli katmanları olmasına rağmen gerçekten iktidarı mı hedefledi? Bu anlamıyla da tespitiniz çelişkili değil mi?

Doğrudur. Gezi isyanının devrimci olduğunu düşünüyor olmamızın altında da teorik bir sebep yatmıyor. Onun hedefi doğrudan hükümetti. Başka hiç bir şey için bir araya gelemeyecek insanlar hükümetin birçok uygulamasına, politikasına karşı bir araya geldi. Bakıldığı zaman özel hayata müdahale edilmesi, örneğin alkole engel konulması gibi en lümpen insanların bile karşı çıktığı nedenleri vardı. Ancak tek tek toplumun her katmanının karşı duruşu, genel anlamıyla hükümetin gericiliği noktasında birleşiyordu. Eğer örgütlü bir ayaklanma şekline bürünmüş olsaydı iktidarı hedefleyebilirdi, ancak bunun olmamış olması bu hareketin devrimci olmadığı anlamına gelmez.

Gelecek dönem çalışmaları neler?

Albümden ziyade tek olarak yayınlayacağımız düetlerimiz var. İleriki dönemde herkesin bulunduğu Argonizasyon adında bir albüm çıkacak. Ama şu sıra önceliğimiz Gazapizm'in yeni solo albümü ve Boykot'un 2. albümü.

Güney Dergisi okuyucularına söylemek istediğin bir şeyler var mı son olarak?

Boykot - Geri Dönmek Yok albümünü dinlemelerini şiddetle tavsiye ediyorum.

Kendini devrim yoluna adamış bütün arkadaşlara selamlar...

Vakit Ayırdığınız için teşekkür ederiz…

Asıl ben teşekkür ederim…

05.06.2015

"ŞAİR KAPILARI" HAKKINDA ADİL OKAY İLE KISA BİR SÖYLEŞİ

Ali Osman Abalı

Enis Akın, Fatma Aras, Gökçenur Ç., Halide Yıldırım, Hayati Baki, Hüseyin Peker, İlker İşgören, Kenan Yücel, küçük İskender, Levent Karataş, Metin Cengiz, Metin Kaya, Metin Kaygalak, Mitat Çelik, Murathan Çarboğa, Mustafa Güçlü, Mustafa Köz, Muzaffer Kale, Müesser Yeniay, Nalan Çelik, Nevin Koçoğlu, Nilay Özer, Nisa Leyla, Nurettin Taşçı, Ogün Kaymak, Perihan Baykal, Sabahattin Yalkın, Selim Temo, Sema Güler, Sennur Sezer Sezai Sarıoğlu, Sina Akyol, Şaban Akbaba, Şükrü Erbaş, Tuğrul Keskin, Turgay Fişekçi, Türker Özşekerli, Yaprak Öz, Yavuz Özdem, Yılmaz Odabaşı, Zehra Betül, Zeynel Çok, Zeynep Köylü.

"Şair Kapıları"; yazar, şair, tiyatrocu, fotoğrafçı ve İnsan Hakları Aktivisti Adil Okay'ın 16. Kitabı. Şiir, fotoğraf, tiyatro, öykü, anı belgesel kitaplarıyla ve dönem dönem yazdığı siyasi makale ve araştırma yazılarından tanıdığımız Adil Okay'ın, 2013'te yayınlanan "Ben Çıkana Kadar Büyüme e mi… Görüş günlerinde büyüyen çocuklar" adlı kitabı belleklerde hüzünlü bir yer bırakmıştı.

Okay'ın son kitabı "Şair Kapıları"nda ise dünyanın üç kıtasından 55 kapı fotoğrafı ve 55 şiir yer alıyor. İki sanat disiplinini birleştirip özgün bir çalışmaya imza atmış Okay. Şiirlerin büyük çoğunluğu özel olarak onun 'kapı'larına yazılmış. Okay'ın kapılarına yazan şairler arasında kimler yok ki: **A.Rahim Kılıç, Âba Müslim Çelik, Ahmet Ada, Ahmet Çakmak, Ahmet Günbaş, Ahmet Telli, Arife Kalender, Arzu Demir, Ayten Mutlu, Ali Osman Abalı Kaya, Cafer Demirtaş, Celâl Soycan Cevahir Bedel,**

Adil Okay'a "Neden kapı, neden kapılar" diye sordum. O da yanıtladı:

Adil Okay: "Her kapının bir açanı kapayanı var. Farkında mısınız ne kadar çok insan geçer gider "kendilerinin olmayan" kapıların önünden. Ayıp örten, korku savan, yaşamı kamudan özele geçiren. Bir zamanlar özel olan ama modernizmle birlikte kamuya göreceli olarak açılan kapılar. İnşası uğruna binlerce işçinin can verdiği saray kapıları. İşte bu kapılar asıl sahiplerine gecikmeli olarak teslim edilmiştir. Yani kamuya. Ama o kamuya açık kapılardan geçmek için de 'Vize' gibi yeni engeller çıkmıştır karşımıza. Örneğin Yunan uygarlığından, eski Mısır uygarlığına kadar dünyanın ortak emeğiyle oluşan Louvre müzesine gitmek için sınır kapılarını aşmanız gerek.

Velhasıl Modernizmin aklı tüm kapıları ardına kadar açmadı. Hâlâ avama kapalı kapıların olduğu bir dünyada yaşıyoruz.

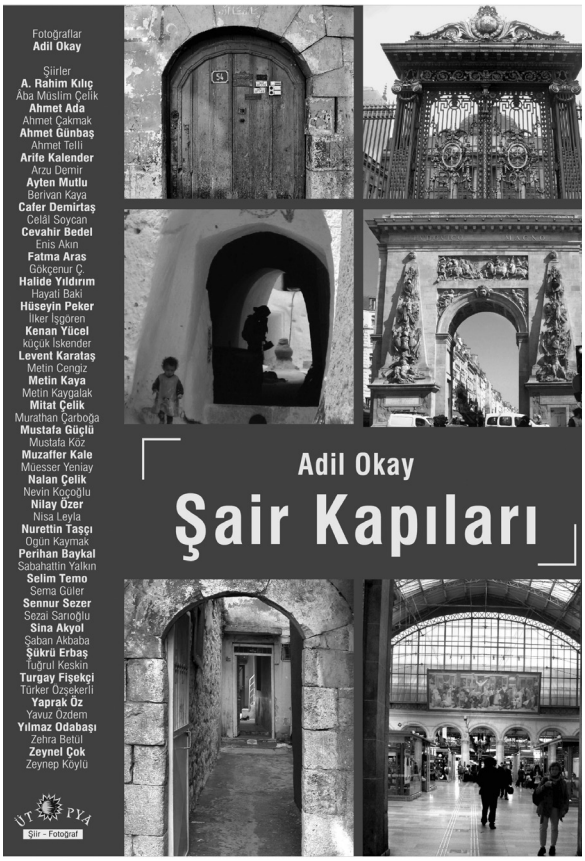

Ali Osman Abalı: Ben kendi adıma kapılar ve mısralarla uzun bir yolculuğa çıktığımı söyleyebilirim. Umarım tüm okuyucular bu yolculuktan yararlanır. Peki, bir soru daha sorayım: Neden Fotoğrafların altında, kapıların hangi coğrafyadan olduklarına dair not yok?

Adil Okay: Bu unutma değil bilinçli bir tercihtir. Öncelikle okuyucunun, izleyicinin düş gücünün harekete geçmesini istedim. Sonuçta kapıların örttüğü (veya açtığı): "Korku - Sevinç, Zafer - Yengi, Utanç - Gönenç, Varlık - Yokluk, Çirkinlik - Güzellik, Kan ve Ter…" insanlığın eseridir. Bu saydıklarım da sadece doğal evrim (determinizm) değil, insan iradesinin (volontarizm) sonuçlardır. Kapıların hep "barış"a açılması da yine "İnsan"ın eseri olacaktır. İnsan'ın iradi mücadelesi sonucu gerçekleşecektir."

Ali Osman Abalı: Teşekkür ediyorum…

Adil Okay: Ben teşekkür ediyorum ilginiz için.

Mayıs.2015

DİLSİZ ZAMANLAR

Tuğba BAYTUR

Ah! Bugün demir bedenim pudra rengi düşlerin ortasında,
Uzanmıyor ellerim uzanamıyor,
Mor erguvanların gölgesinde keyif çatıyor yüreğim…
Böğürtlen kokulu gözyaşlarım ıslatıyor düşlerimi.

Nice fotoğraflar vardı nice sesssiz düşler,
Öteki zamandan kalan…
Pencereden soğuk sabaha açılan yaşanmamış aşklar.
Eski bahçenin sessiz duvarlarına yazılmış romanlar.

Hangi umutlar adınaydı beklenenler
Hangi düşler adına beklenen doğurgan ölümler…

Buz mavisi gecelerde soğuyan ellerim,
Kim bilir kaç kez ateşböceği düşlerinde ısındı,
Kaç kez umutlarımla sevişti yüreğim…

Ben miydim? Yağmurlara farklı bakan,
Yoksa bahar yağmurları mıydı farklı olan?
Sessiz sedasız,
Karanfil sokağında bir bankta ıslanan…

Beklenmedik anda,
Beklenmedik ayrıntılarda saklıydı,
Sürgün yemiş hüzünler.
Kokmuyordu yağmur, kokmuyordu ıslak toprak…

Ah! O sevdiğim taze zencefil kokusu yoktu artık,
Söylenecek ne kalmıştı
Yitip giden, dilsiz zamanlardı…

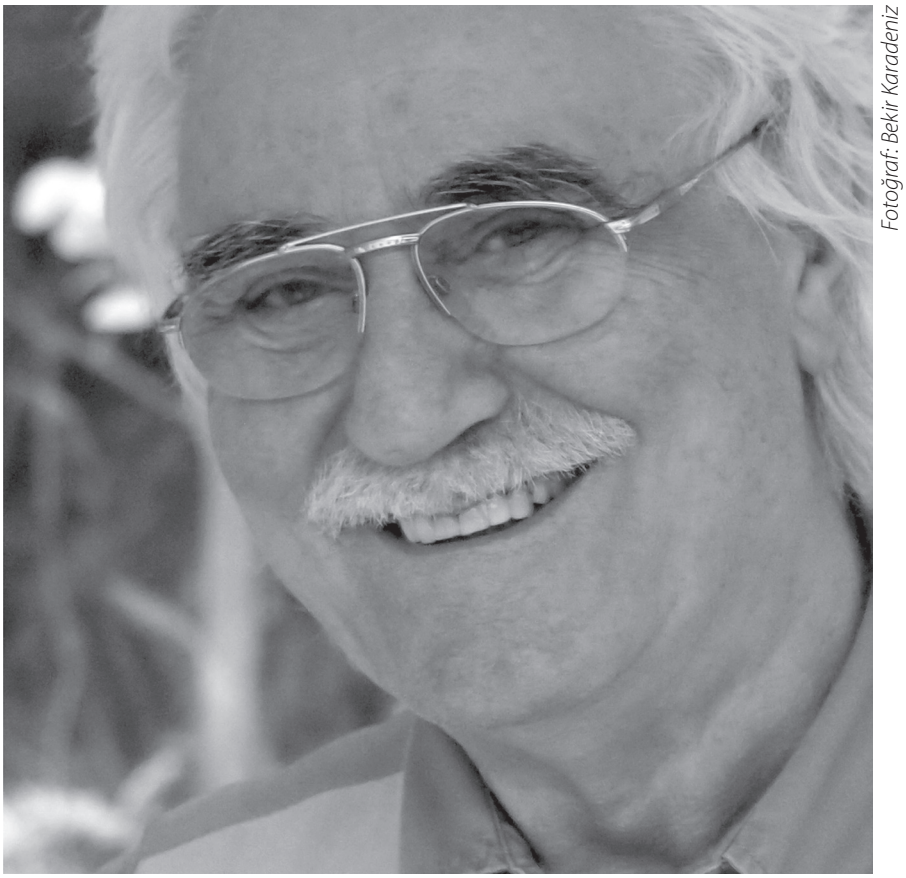

Fotoğraf: Bekir Karadeniz

İsmail Çoban

SUNGURLU'NUN BİR KÖYÜNDEN DÜNYANIN HEMEN HER KÖŞESİNE UZANAN BİR SANAT KÖPRÜSÜ

Bekir Karadeniz
BekirKaradeniz.com

Bir rastlantı soncu resim ve beraberinde heykel ve grafik sanatıyla ilgilenmeye başlayan ilginç bir yaşam öyküsüdür İsmail Çoban'ınki.

Anadolu'nun herhangi bir yerindeki birçok başkası gibi hayata tutunabilmenin, ailesine, çevresine katkı sağlayabilmenin bir aracı olarak girdiği ögretmen okulunda başlayan bu serüven şimdilerde artık dünya kültürünün bir parçası olarak devam etmekte.

Sungurlu'nun bir köyünden çıkıp Uzakdoğu'dan Latin Amerika'ya, Avustralya'dan Ortadoğu'ya kadar dünyanın hemen her köşesine uzanan bir sanat köprüsü gibi İsmail Çoban.

İsmail Çoban, doğduğu topraklardan göç etmek zorunda kalmış ama buna rağmen geçmişinden kopmamış ve izlerini hem geriye doğru takip etmeyi sürdürmüş hem de gelecekle bağlantısını sağlamış. Belki de sanatın toplumdan yalıtılarak anlaşılmaz hale gelmesine bir karşı duruş olarak her şeyi bir bütün olarak işlemesi bundandır.

İsmail Çoban'ın sanatı dışında/yanında en önemli özelliklerinden biri de herhangi bir biçimde çaresiz kalmış insanlara yardım etmesinde gizlidir. Bu yanı gerçekten gizli kalmış, özenle sözünü etmekten kaçınmış ama en azından kendi kuşağından, herhangi bir konuda veya biçimde sıkıntıya düşmüş ve kapısını çalmamış insan yok gibidir.

Onun için böylesi bir sanatçıyı olduğu kadar böylesi bir insanı anlatmak, yeniden anlatmak veya en azından anlaşılmasına aracı olmak güzel bir duygu.

Bu kısa söyleşinin amacı da bu.

İsmail Çoban

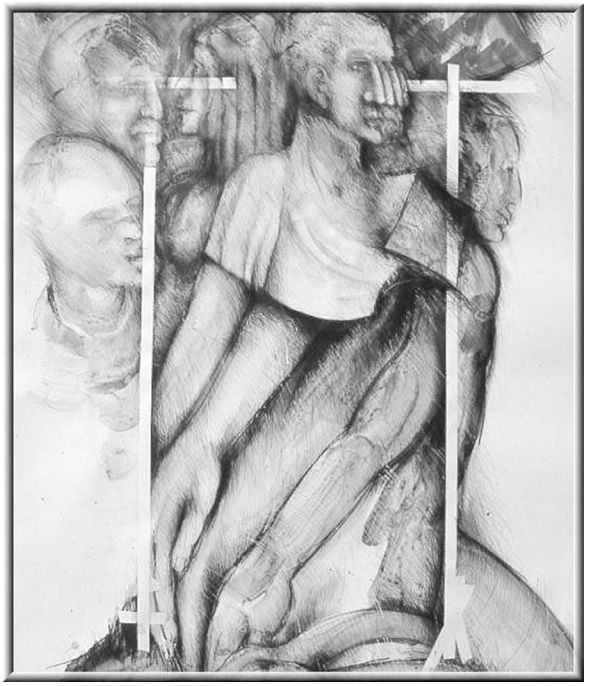

1945 yılında Alaca'nın Harhar köyünde doğdu. İlköğrenimini köyünde, ortaöğrenimini Ankara'da, yükseköğrenimini İstanbul'da tamamladı. Daha sonra Seul'da (Güney Kore) doktorasını yaparak profesör oldu.

1965 yılında Hasanoğlan İlköğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra birkaç ay ögretmenlik yaptı. Daha sonra İstanbul'da Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nda ögrenim gördü. Aynı zamanda da Doğu Anadolu'da foto muhabiri olarak çalisti. Aynı dönemlerde bir yayınevinde kitap kapaklarının tasarımlarını gerçekleştirdi.

1968 yılında politik nedenlerle Almanya'ya gitti. Essen Üniversitesi ve Wuppertal'de değişik okulları bitirdi.

Ögretmen Okulu döneminde bir rastlantı sonucu resme başlayan *Çoban*, *1971* yılından itibaren serbest resim, grafik, heykeltıraş sanatçısı olarak çalismalarini sürdürdü. Zamanla, başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesindeki tanınmaya ve geniş çevrelere ulaşmaya başladı. Bir süre de *(1978-86) Federal Almanya Sanatçılar Derneği Genel Sekreterliği* görevinde bulundu.

Bazı sanatçı arkadaşlarıyla birlikte *Romantik Gerçekçilik* ekolünü oluşturan *İsmail Çoban*'a *1985-87* yıllarında Krakau (Polonya) kentinin restorasyon çalismalarina olan maddi ve manevi katkısı nedeniyle fahri doktorluk unvanı verildi. Ayrıca *Bakü Devlet Güzeller Akademisi* uluslararası alanda profesör olarak yetkilendirdi ve fahri doktorluk unvanı verildi.

Yaşadığı Wuppertal kentinin uluslararası sanat elçisi unvanı verilen *İsmail Çoban* Genç Sanatçılara Destek Vakfı'nı kurdu. Bu vakıf aracılığıyla genç kuşak sanatçıların yetişmesine katkı sağlamayı sürdürmektedir.

1988 yılında Seul ve Busan Üniversiteleri Güzel Sanatlar Fakülteleri'nde, klasik heykel ve temel eğitim dallarında blok dersler veren *Çoban* şu ana kadar yaklaşik *170*'i kişisel ve *350*'nin üzerinde karma sergisiyle ABD, Almanya, Arjantin, Avusturya, Belçika, Brezilya, Bulgaristan, (eski) Çekoslovakya, Çek Cumhuriyeti, (eski) Demokratik Alman Cumhuriyeti, Fransa, Hollanda, İngiltere, İspanya, İsviçre, İtalya, Japonya, Kanada, Güney Kore, Küba, Macaristan, Mısır, Nikaragua, Polonya, Romanya, Suriye, Şili ve Türkiye'de sergilere katıldı. Ayrıca önemli sanat etnikliklerinde jüri üyesi olarak yer aldı.

İsmail Çoban Söyleşisi

Resim, heykel ve grafik sizin sanatını ifade eden üç temel yan, sacayağı gibi. Hangisine önce ve neden etkilenerek başladınız. Resim dışındakiler sonradan mı geldi yoksa hepsi başından beri birlikte var mıydı?

Resme, sanata başlamam tamamen tesadüfü oldu. Gönlümde iki şey yatıyordu biri; matematik ögretmeni olmak, ikincisi de ögretmen okulundan sonra, iki yıllık yüksek pedagoji eğitimi okumak ve ilköğretim müfettişi olmaktı. Bu iki niyetimden birini gerçekleştireceğime inanıyordum. Ögretmen okuluna da öyle başladım.

Kır kökenli olduğum için sanat -sanırım köyde yaşadıklarımdan aklımda kalmış olmalı- sanatçı lafını ilk defa ögretmen okulunda duyduğumda *15* yaşindaydım ve yüzüm kızarmıştı. Ögretme-

nim *Himmet Şahin* ögretmen okulunun üçüncü sınıfına geçtiğimde, »Oğlum sen çok kabiliyetlisin, sen bir gün büyük sanatçı olacaksın,« dediğinde, »Eyvah yandık, babama bunu nasıl anlatacağım,« diye kara kara düşünmeye başlamıştım.

Sanatçı, köylerimizde güz aylarında gelen, köyün gençlerine eğlence sunan ve sabahlara kadar bağ sefalarında köyün gençlerini eğlendiren gruplara denirdi. Bunlar biraz müzik, biraz saz, biraz sözlü tiyatro grupları idi. Bunlar köyün yaşlıları tarafından pek hoş karşilanmazdı. *1955*'de İstanbul'a gittiğimde de aynı şeylerle karşilaştım. Yaşadığım çevre oldukça yoksuldu. İstanbul'da da bu gruplar ortada daha fazla aktif bir yer alıyorlardı. Her saz çalan, türkü söyleyen, göbek dansçısı, sinema sanatçısı, »sanatçı« idi. Tiyatro, bale, klasik müzik, resim, daha bu çevrelere *sanat* olarak yaşamlarına girmemişti. Onun için *sanatçı* olmaktan utanmıştım.

Yine de bir biçimde bunları aşarak sanata yöneldiniz. Resme (ve öteki sanat dallarına) başlamanızda doğrudan etkilendiğiniz ve/ya yardımını gördüğünüz biri oldu mu?

Burada çok önemli bir konuya değinmekteyiz. Yani *Köy Enstitüleri* eğitim programlarına.

Köy Enstitüleri, köylerden yoksul ailelerin çocuklarini toplar, okuma şansı verir ve tekrar geldikleri ve benzer başka yerlere geri göndererek onların ülkenin kalkınmasında katkılarını sağlama amaçlı bir eğitim programı uygulardı. Bu eğitim, tabii ki sadece kitapların yazdığı programlara dayanmazdı. Aynı zamanda o genç çocuklarin, doğuştan var olan kabiliyetleri de göz önüne alınır, başarılı olduğu alanlar bulunur ve bu kabiliyetleri düzeyinde özel destekler sağlanılırdı. Bu programı da uygulamak için de imkânlar elverdiği ölçüde, *Köy Enstitüleri*nde ögretmenler ülkenin en yetenekli kişilikleri olan eğitimcilerinden seçilirdi. Benim de şansım varmış ki böyle bir okulda ögretmenlik yapmış bu gün ülkemizin unutmayacağı eğitimcilerin elinden geçtim, ögrencisi oldum. Benim *Atatürk İlköğretmen Okulu*nda okuduğum yıllarda okulumuz artık köy enstitüsü statüsünde değildi ama daha burcu burcu o hava kokuyordu. Bu gün bile önemle itiraf ediyorum. O okullara gelip de ögretmenligin yanısıra, bir zanaat ögrenmeden mezun olan kimse yoktu. Ben de bu program dahilinde, elektrikçilik, marangozluk, duvarcılık, fotoğrafçılık programlarına katıldım. Bugünkü çalismalarima çok yardımcı olan bu bilgileri ögretmen okulundaki aldığım eğitime borçluyum.

Resim yapma, müzik ögrenimi, yazı yazma sanatını, okumayı, yani sanatın, sanatçının kötü bir şey olmadığını *15* yaşina geldiğimde, işte orada ögrendim.

Resim yapmaya başlamam ise bir tesadüf oldu. *1960* yılında bir yemekhane nöbetinde işimizi bitirip sobanın başina oturmuştuk. Kimimiz kitap okuyor, kimimiz resim yapıyor, kimimiz de biraz neşeli olsun diye fıkralar anlatıyorduk. Ben de yanımızda resim yapan ağabeyimiz *Hüseyin İhtiyar*'a boş bulunup güldüm. Okulumuzda hiyerarşi çok büyüktü, bizden bir sınıf daha ileride olan ögrenciye, bizden yaşça küçük de olsa ağabey derdik. Ben de bu sırıtmamla *Hüseyin Ağabey*i kızdırmışım. »Ulan bir resmimi yapacaksın, eğer bana benzemezse seni döverim,« demişti. *Hüseyin Ağabey*in portresini yaptım ve benzedi. Korkuyordum, döverdi de. *Hüseyin Ağabey* yaptığım resmi beğenmiş olacak ki, bu kez de, »Bundan sonra resim yapmazsan seni döverim,« demişti.

O zaman ilk resim hocam, ünlü sanatçı *Nevzat Akoral*'dı. Kendisi Gazi Eğitim'e profesör olarak çagrildiginda sene sonuna kadar eşi, *Neriman Hanım*ın ögrencisi oldum. Resim ögrenmemde en etken kişi ise, çok değerli hocamız *Himmet Şahin*'dir. İki senemi onun yanında geçirdim ve ardından da *Cafer Özcan*'ın ögrencisi oldum. *Himmet Hoca*nın bugünkü sanatçılığımın temel taşlarını attığını söyleyebilirim. Tabii *Cafer Hoca*nın da çok katkıda bulundu ama asıl desteği okuldan ayrılana kadar *Himmet Hocam*dan aldım. *Himmet Hocam 86* yaşinda ve bu gün bile yapıtlarımı takip etmekte.

Şimdi biraz da İslamiyete bağlı olarak Osmanlı döneminde resmin durumu ve bunun Cumhuriyet sonrası Türkiye toplumuna yansıması konusuna değinmek anlamlı olur sanırım.

Bu soruyu kendime çok sordum. Konu hakkında araştırmalarım da oldu. Kuzey Ren Vestfalya Eyale-

geçmiştir. Osmanlılarda ise bu çok daha sonraki tarihe denk düşer. *Osman Hamdi Bey* tarafından 1882 yılında *Mekteb-i Sanay-i Nefise-i Şahane* adıyla kurulan ve ülkedeki ilk sanat ve mimarlık yüksek okulu olan eğitim kurumu1928'de *Güzel Sanatlar Akademisi* adını aldı. Görüldüğü gibi İtalya ile Osmanlı arasında yaklaşik *350* yıllık bir zaman farkı bulunmaktadır.

ti Sosyal İşler ve Çalisma Bakanlığı, *1981*'de »İslam Dininde Sanat ve İslamın Sanata Etkileri« hakkında bir konferans dizisi hazırlamamı istediğinde, ilk işim *Kuran-ı Kerim*i okumak, incelemek ve diğer dini kitaplarla karşilaştırmak oldu.

Önce *Kuran-ı Kerim*'in Türkçe çevrisini, sonra Almanca çevrisini, *Tevrat* ve *İncil*in Almanca çevrilerini okuyup karşilaştırdım. İki dini kitapta da (İncil ve Kuran-ı Kerim), sanatın yasak olduğu hususunda bir satır yazıya rastlamadım. Tarihi araştırmalar da yaptım. *Tevrat*'ta böyle bir yasaklama var. Fakat Hıristiyan dininin kitabı *İncil*'de yok olmasına rağmen, zamanının kilisesi tarafından *5*. yüzyılda görsel sanatların bir dini ögretim aracı olarak kullanılması yasaklanır. İslam dininde ise bu konu yalnızca, *Hazreti Peygamber*'in ölümünden sonra *Halife Hazreti Ömer*'e ait olan şöyle bir rivayet vardır: »*O kimseler ki; şu suretleri yaparlar. Onlar yevmi kıyamette azap içinde olurlar. Onlara Allah tarafından* yaptığınız şeye ruh verin/diriltin,« dediği ifade edilmektedir. Ancak bu kavram da sadece dini hadislerde yer alır. *Kuran*'da bunu ispat edecek hiç bir satır yazı yoktur. Bu cümle de bitkiler ve cansız hayvan resimleri bu deyimin dışında tutulmuştur.

Osmanlı zamanında sanat, kültür, eğitim saray ve saray çevresinde önemliydi. Onun dışında halkın eğitimi için hiç çaba gösterilmemiştir. O yüzdendir ki Osmanlı döneminde okuma yazma oranı oldukça düşüktü.

Akademi kavramı Roma İmparatorluğu zamanında MS *529* senesine rastlar. Batı ülkelerinde ise sanat akademileri *1433*'de ilk defa İtalya'da tarihe

Osmanlı zamanında da, sanat sarayın duvarları içinde yapılmış, hatta resim yapmasını ögrenen ressam padişah olan sanatçılar bile vardır. Örnegin *Sultan Abdülaziz*, resim yaptığı gibi, kendini batı müziğinde de yetiştirmiş biridir. Ama ulema, sanatın din açısından yasak olduğunu savunmuş ve her yerde görsel sanatçıyı lanetlemiştir.

Değerli üstat *Hikmet Onat*'ı *1965*'de ziyaretimde *1905*'te yaşanan bir olayı anlatmıştı. Aynen aktarayım.

Bir gün akademinin kurucusu ve müdürü *Osman Hamdi Hoca* akademide çıplak model derslerinin yapılmasına izin verir. Tophane çevresinden bir erkek, bir de kadın model bulunur. Bu modellerle derse başlanır. Modellerin edep yerlerini açmamasına rağmen bu olay İstanbul halkı arasında bomba gibi patlar. Yüzlerce kişi Tophane'deki çesme meydanında toplanır ve akademiye hücum eder. »Din elden gidiyor,« diye bağıran halk kapıları kırarak içeri girer. Tabii tehlike nedeniyle modeller akademinin arka kapısından kaçırılır. Protestocular söz konusu çıplak modelleri bulamaz ama içeri girince *Arkeoloji Müzesi*'nden bir sürü mermer heykel görürler. Kadın figürlerinin memeleri, bazılarınınsa mahrem yerleri açıktır. Bunun üzerine galeyana gelen halk bu heykellerin bütün uzuvlarını kırarlar. Kıramadıklarını da üzerine bez örtüp kapatırlar. *Hikmet Onat*, »O yıllarda bizim sanat anlayışımız buydu,« demişti.

Osmanlıdaki Hıristiyan sanatla daha içi içe ol-

masına, bu konuda çesitli eserler vermiş olmasına karşin, Müslümanlar için bir tabu olarak devam etmişti. Demek istediğim bizde bu yöndeki sanat anlayışı Cumhuriyet devrinde başlar. O kadar geç başlamasına rağmen de oldukça önemli bir yol alabilmiştir.

Özellikle *Charlie Hebdo* katliamıyla fazlasıyla güncelleşen bir İslam ve tasvir yorumu meselesi var. Başka İslam yorumlarıyla benzeşen ve/ya benzeşmeyen yanları olsa da Anadolu merkezli İslamın gelişiminde resmin ve heykelin yasak kabul edilmesine karşin uzun bir dönem halifelik makamını da elinde bulunduran Osmanlı hanedanlarının önemli bir bölümü resmedilmiştir. Hatta son dönem padişahlarından *Abdülhamit (1842-1918)* iyi bir fotoğrafçıdır. Burada sormak istediğim, bu durumlar bilinmesine karşın sanki iki karakterli bir işleyiş hakim olmuştur topluma. Bu durum geriye doğru, sanatçılarca ne denli sorgulandı acaba?

Önce de belirttiğim gibi saray hayatı Batıdan aldığı her şeye büyük değer vermesine rağmen, toplumun hele hele Türk toplumunun bilinçli olarak sanat ve kültür yönünden gelişmesi kısıtlamıştır. Hatta öyle bir noktaya vardırılmıştır ki, askerde Türklerin, piyadelikten daha ileri gitmesini bile engellemiştir.

Bugünkü Osmanlılaşma hevesi de bunun bir benzeridir. Sanata, eğitime konulan kıstaslar bunun bir örnegidir. Anlamadığım şeyse, sanatçıların bütün çabalarina rağmen, cahil, ögrenim görmemiş toplumun bugünkü rejime sıkı sıkıya sarılmasıdır. Yani bilinçsiz bir politikanın aydın-cahil zıtlaşmasından başka bir şey değildir.

Ben *Charlie Hebdo* katliamı da cehaletle aydınlığın birbiriyle zıtlaşmasının neticesi olarak görüyorum. Fikir özgürlügünün olduğunu söylüyoruz ama cehaletin varlığını ve gücünü unutuyoruz. O dini cehaleti yenmeden, bu dinler arası gibi görünen kavgayı bitirmek mümkün değil.

Ben, *Charlie Hebdo* katliamının tohumunun bundan yıllarca önce atıldığını düşünmekteyim. *Salman Ruşdi*'ye ilişkin *Ayetullah Humeyni* tarafından ölüm fermanı verildiğinde maalesef Batı bunu yeterince ciddiye almadı ya da bu fermanı geçersiz kılacağına inandı. Aynı zamanda tohumu ekilen irtica, giderek filizlendi. Gözümüzün önünde radikal İslamcılar gelişti, onlarla da terör son safhasına erişti. Demokrasiye inanan Batı da bunu birçok bakımdan doğru değerlendiremedi ve tavır alamadı. Bu yanlıştı, yani yedi başlı ejderhanın kucağında büyümesine müsaade etti. Bu gerçeklerin ardında tabii ki Batının çikarlari yatıyordu. Peki »Bu tehlike *Charlie Hebdo* olayından önce yok muydu?« diyeceksiniz, Tabii vardı, halen de var. Üzerine basa basa söyledikleri, »Entegrasyon Politikası« var oldukça, asıl sorun da ortadan kalkmış olmayacak.

İslamın İran yorumunda tarihten beri bazılarınca tabu kabul edilen İslam peygamberi dahil hemen herkesin tasviri-resmi yapılmıştır. İslamın Ortodoks yorumlarından biri olan İran/Fars bakışı buna izin vermesine karşin şu an sanki Türkiyeli Müslümanları etkileyen daha çok İslamın Arap yorumu gibi görünmektedir. Çünkü kendisini doğrudan İslamla ifade etmeyen birçok Türkiyeli örnegin *Charlie Hebdo* sonrasında oldukça çekimser tavır aldı. Ne dersiniz?

Burada bir şeyi göz ardı ediyoruz, görmüyoruz. İran toplumu İslamın asimile edilmiş kesimi ve hep zayıf olan kesimi *Haşimi* olan ailelerin birleşiminden gelen *Şii* toplumudur. Yani *Şii* inancındaki İran toplumu, Haşimiler ve Alevilerden, (Şamanlardan) bir araya gelen karma ama bir ibadet tarzına dayanır ve İslamın da en tutucu (Ortodoks) şartlarına inananlardır. Ona rağmen Şaman inancında olan semboller onların İslami inançlarında da yer bulmuştur. Örnegin resim, onların inançlarında minyatür sanatıyla büyük yer alır. Ve hatta resmin Emevi kavminin İslamda yasak olduğunu söylemesine rağmen en güzel cinsellik konulu minyatürler İran ve İslama inanan Orta Asya ülkelerinde yapılmıştır.

Türkiyeli sanatçıların böylesi eylemlere yeterince tepki göstermemeleri belki siyasal İslamın dünya genelinde ulaştığı şiddetin maalesef amacına ulaştığı anlamında yorumlanabilir.

Buna bağlı olarak, Türkiye'de sanatın gelişmesi sürecinde siyasi iktidarların olumlu/olumsuz etkileri üzerine neler söylenebilir?

Bu sorun cevabını vermek için önce ülkede sanatın gelişme dönemlerine ayrılması gerekir. Sanat eğitiminde de ülkemizin zaman ve zemin aşama-

sından geçmesini birbirinden ayırmamız gerekir: Burjuvaziden gelen eğitilmiş sanatçılarımız, proletaryadan gelen eğitim görmüş sanatçılarımız.

Burjuvaziden gelen sanatçılar, zaten Osmanlı zamanında da eğitim görmüş kesimden gelmekteydi. Bunların hem maddi sorunları yoktu hem de destekçisi çoktu. Paris ekolüne özenen, orada eğitim gören bu sanatçılarımız sanki Paris'i Türkiye'ye getirmişlerdi. Proletaryadan gelen sanatçıların kökeni ise büyük ölçüde *Köy Enstitüleri*ne dayanır. Onların çogu toplumun sorunlarına eğilmişlerdir. Politikanın sanattan korkması da böyle başlar. Yazarlar, sanatçılar, entelektüeller sürgüne gönderilir, hapishanelere kapatılır, hatta *Sabahattin Ali* örneginde olduğu gibi öldürülür.

Tabii toplumun bağrından çikan bu sanatçılarımızın bir önderi yok değildi. Bu anlamda Rusya'daki *Ekim Devrimi* büyük rol oynamıştır. Ona rağmen burada da Türk sanatçıları kendi kişiliklerini bulmuştur. *Köy Enstitüleri*nin ve *Yüksek Köy Enstitüleri*nin bu çabasiyla bir »Ankara Ekolü« doğmuş ve ardından da *Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu*nun kurulması, Almanya'dan gelen hocalarımızın da katkısıyla »Bauhaus« ekolünün Türkiye'ye girmesi sanat eğitiminde çok büyük bir ilerleme sağlamıştır. Bugün Türkiye'de sanat Batıyla yarışacak durumdadır. Ama ne yazık ki sanat ve sanatçı Batı standartlarında özgür değildir. Var olan politik anlayış halen sanatçıya baskı yapmaktan geri durmamaktadır. O yüzden de sansürlü sanatçının zorluklar içinde yaşadığını söylemekte haksız değiliz. Sanatçı ülkemizde hala tutsaktır.

(Bauhaus Ekolü: Weimar Cumhuriyeti döneminde gelişen ve temelde önceki şaşaalı ve abartılı sanatı reddederek sade bir estetikle ve halka yakın biçimde, mimariden sanata uzanan bir akım.)

Cumhuriyet kurulduğundan beri Batıya yönelişten söz edilmekte. Ancak giyim kuşam veya yemek yeme tarzı dışında gerçekten özgürlükçü bir Batılılaşma talebi olmadığı belirmekte çogu zaman. Haliyle bu durum sanata da yansımakta. Sizin hayatınızın büyük bölümünü Türkiye dışında geçirmenizin bu anlamda bir avantaj sayılabilir mi?

Cumhuriyet tarihinde bir batılılaşma çabasi gösterilmiş, büyük bir de ilerleme kaydedilmiştir. Ama batılaşma ülkemizin insanlarının anladıkları gibi bir çirpida olacak bir şey değildir. Batılıları örnek almak için onların demokratik görüşler, kültürü, bilim ve eğitiminin de toplumumuzda kabullenmesi gerekir. Sadece dış görünüş bu açından yeterli değildir.

Batılılaşmanın temelini atan, din ile devleti birbirinden ayıran laiklik anlayışı başından beri doğru işlemediğinden ve giderek ve artarak çesitli politik çevrelerin kötü niyetleri için seçim malzemesi olarak kullanıldığından, ülkemiz maalesef bugün uçurumun eşiğine gelmiştir. Her gün, »din elden gidiyor,« diye cahil halka sunulan bu düşman arama politikasıyla toplum yeniden biçimleştirilmiş, kutuplaştırılmış ve epey bir parçalanmıştır. Bu olumsuzluğun başlangıcı da çok öncelere uzanır. Politik çikarlar için yapılan bu yanlışlıkla da hiç bir zaman ülkemizin gerçek anlamda batılılaştığına kanaat getiremeyiz.

Sanatçı olarak Türkiye dışındaki kazançlarım, konuşma, fikir üretme ve gerçeği söylemeyi ögrenmem bugünkü sanat da geldiğim yerin kılavuzu oldu. Yapıtlarımla burada söylediklerimi, bilmiyorum, ülkemizde söyleseydim acaba yerim ne olurdu? Onu şu an kestirmem zor. Yani demek istediğim sanatta başarıyı yaşadığım bu ülkedeki demokrasi anlayışına borçluyum. Ama şunu da eklemeden geri duramayacağım: Yaşadığım ülkede de belli ölçülerde sansür var. Yani her şeyi, her zaman tam istediğiniz gibi söyleyemiyorsunuz.

Bir önceki soruya bağlı olarak, Türkiyeli sanatçılarla bu anlamda ortaklıklar ya da ayrılıklar yaşamakta mısınız?

Uzun yıllar Türkiye sanat çevresinden ayrı olduğum için bu soruyu cevaplamam zor. Yalnız her iki sorunun cevabının da doğru olduğunu söyleyebiliriz. Bu iki konuyu da göz önüne alırsak benim sanatta gittiğim yol Türkiye'nin sanat pazarının güttüğü, istediği yoldan çok farklı. Ben Türkiye sanat çevresinden ziyade dünya sanat çevresindeki gelişmeleri kendime örnek almaya çalisiyorum.

İlk sorunun bir devamı gibi düşünülürse, adınızın ağırlıkla resim sanatıyla birlikte anılmasına karşin heykeltıraşlıktan grafik tasarımlarına kadar çok yönlü yanlarınız var. Bu çoklu uğraşlar birbirini tamamlayan bir destek mi yoksa bazen de sizi sınırlayan bir duruma mı dönüşmekte?

Bunu ne birbirini sınırlayan ne de destek veren bir olay olarak kabullenmeli. Sanat bir aşktır. Sanattan yaşamak için sanat yapmak yerine, sanat için yaşiyorsanız, o zaman sanat olur, sanatçı olursunuz. Yani sanat gönülden gelen bir çagridir.

Birçok sanat dalında giderek usta-çirak ilişkisi ortadan kalkmaktadır. Her ne kadar alanında uzmanlık hizmetleri sunan çesitli eğitim kurumları bulansa da bazı durumlarda sanki usta-çirak ilişkisi halen önemini hissettirmektedir. Acaba bu denli bağımsızlaşma bir bireyselleşme ve kapitalizmin ortaya çikardigi (ve bir anlamda teşvik ettiği) bir durum olarak da değerlendirilince doğru görünüyor mu?

Usta-çırak ilişkileri aslında güzel şeydir. Ona rağmen bir şeyi unutmamak lazım. Usta size öğretir, gösterir, kapıyı aralar. Aralanan kapıdan girmek, bir şeyler ögrenmek ve gelişmiş olarak o kapıdan çikmak size kalmış bir durumdur. Ama iş orada bitmez; kişiliğinizi kendiniz bulmanız gerekir. O da öğrenmekle, daha fazlasını öğrenmekle olur. Yani öğrenmenin sonsuzluğunu kabul etmek gerekir. Öğrenmek yaşamın sonuna kadar devam eder. Bu anlamda, ben de halen öğrenmekteyim.

Alanınızda yeni ve gelişmeye açık gençlere önem veriyor ve destekliyorsunuz. Bunu biraz açalım isterseniz. Bir boyutuyla usta-çırak ilişkisi mi bu durum?

Bu, usta-çırak ilişkisinin de biraz ötesinde. Benim emelim, bulunduğumuz toplumda çocuklarımızın istenen öğrenimi alması ve toplumda söz sahibi olmasına katkı sağlanmasıdır. Bu gençler başarılı olursa seviniyorum. İmkanım olduğu müddetçe onların başarılı olmaları için buradan ayrıldıktan sonra da destekliyorum. Beni de destekleyenler oldu. Onlardan aldıklarımı gençlerimize geri veriyor, onların başarılarıyla gururlanıyorum. Bilgide olduğu gibi sanatta da süreklilik ancak bu biçimde sağlanabilir.

Çorum'da bir kültür sanat evi/müze kurulması çalışmalarınız vardı. Hatta AB kaynaklarından yüksek bir ödenek sözü aldığınız halde Çorumlu yerel yöneticiler tarafından ilgi görmedi. Bu projenin gelişimin, fikir, finans boyutunu ve geldiği aşamayı açmak iyi olur sanırım.

Bu projemiz maalesef bazı çevrelerin çıkar hesapları yüzünden suya düştü. Çorum'da bu projeyi destekleyen varlıklı ve çok aydın bir kesim vardı ama politik çevrelerin bazı yaklaşimları beni bu projeden şimdilik soğuttu. Eğer ömrüm yeterse, politik imkanların da elverdiği başka bir zaman ve zeminde bu projeyi yeniden değerlendireceğim.

***2007'*de *İstanbul Üniversitesi Kuyucu Murat Paşa Medresesi'*nin galerisinde sergi açmışsınız. Bu Osmanlı paşasının geçmişte yüz binleri bulan Türkmeni öldürdügü bilinmektedir. İsmi katliamla özdeşleşmiş birinin adının verildiği bir yerde sergi açmak sizi rahatsız etmedi mi?**

Burada iki farklı durum söz konusu. Birincisi, bu benim kişisel sergim değildi. *İstanbul Üniversitesi* hocalarının sergisiydi. *İstanbul Üniversitesi'*ne emeği geçmiş hocalarla birlikte, benim de biraz emeğim geçmiş olduğu için onurlandırıldım.

İkincisi, bu sergiye katılma önerisi geldiğinde hangi salonda olacağına ilişkin bir bilgi yoktu. Doğrusunu isterseniz, kimin aklına gelir ki salonun adını araştırmak.

İşin bir başka yanı da, Türkiye'nin politik görüşlerinde yaşanılan çelişkilerin hepsini göz önüne alırsak, *Yavuz Sultan Selim*'den *Talat Paşa*'ya, hatta *Kenan Evren*'e kadar o kadar çok cani var ki. Aslında onların hepsini göz önüne aldığımızda neredeyse Türkiye'de hiçbir şey yapacak yer kalmıyor.

Resimde şu an sıralaması mümkün olmayan birçok akım/ekol bulunmaktadır. Bunlardan özellikle Fransız Devrimi öncesi ve devamıyla bağlantılı olan gerçekçilik akımının yeni bir yorumu gibi görünen ve *Romantik Gerçekçilik* adlı ekolün kurucularındansınız. Dahası bu kurucu ekipten bugün yaşayan birkaç kişiden birisiniz. Biraz bu ekolden bahsetmek gerekecek. Bu ekolün bu günkü durumu nedir ve devamlılığı nasıl olacak. Yeni kuşaktan ve doğrudan sizin takipçiniz olan sanatçılar var mı?

Bu akıma, anlatıcı, şiirsel gerçekçilik de denir yani *Lirik Realizm*. Evet kurucu gruptan sadece üç kişi yaşıyoruz ama geleneği devam ettiren bir ben kaldım. Ötekiler modaya uyarak veya başka düşüncelerle tarzlarında değişiklik yaptılar. Bu akıma sonradan katılanlar da oldu. Leipzig ve Dres-

den ekolleri bu akımın takipçisi oldu. Akımın özelliği ise yapıtlar ne kadar eski zamana ait olsa bile gelecekte de özelliklerini koruması, yaşamın gerçeklerini özünde taşıması ilkesine dayanmaktadır. Yani zaman, konuyu geride bırakmamalı, eser eskimemeli, her zaman benliğini zamana uydurmalı, yol gösterici olmalı.

Resimlerinizde çokça öne çıkan bir yan var. Bunu anlamak için özel olarak sanatınızı bilmek değil, sadece görmüş olmak yeterli. Çok fazla ve önde kullandığınız bir »el« imgesi var. Bana ilk bakışta Ekim Devrimi sonrasında gelişen ve Türkiye'de daha çok *1970*'li yıllarda belirginleşen işçi sınıfı imgeli sembolleri çağrıştırıyor. Böylesi bir geçmişi mi var, yoksa sizdeki ifadesi başka türlü müdür?

Lirik Realizmin gerçeklerinden birisi de geldiği kültürün ögelerini kullanmaktır. Ben *Şaman-Alevi* kültüründe yetiştiğim için o sembolleri halen devam ettiriyorum. El de sembollerimden sadece biri. Yapıtlarım iyi incelendiğinde birçok başka sembol olduğu da görülecektir. Bunlar kültürümüzün güzelliğini, çesitliligini ifade eder. El verme, el alma, frenleme, sevme, dövme gibi anlatımlarda benim yapıtlarımda şekil değiştirir. Hatta anlatma, konuşma bile ellerimin konusu olmuştur. Yani elsiz hiç bir işi hakkıyla yerine getiremeyiz demek istiyorum.

Vakıf bünyesine aktardığınız binlerce eserin dışında »Kardeşim Mandela« adlı bir çalışmanız vardı. Bu çalışmayı ne zaman gerçekleştirdiniz ve neler hissettiniz?

»Kardeşim Mandela« adlı eserim *1993*'de Tayland'da bir koleksiyoncuya satıldı. O eseri *1990* yılında Mandela'nın özgürlügüne kavuşmasına sevinerek yapmıştım.

İncelemelerim sırasında sipariş üzerine çalışmayı reddeden bir yanınızı fark ettim. Günümüz koşullarında »piyasa« için çalışmamak bazen belirli zorlukları da göze almak demektir. Bunu göğüsleyebilmenin bir bedeli olmalı. Ne dersiniz?

Sanatçının sipariş resim yapması biraz zor. Yapanlar da var haliyle. Ben de yaptım ama istenileni değil benim yaptığımı kabul etmelerini önkoşuluyla. Benden istenen, bir fotoğraf kopya ya da bir portre yapmam. Yaptığım siparişlerde ne olursa olsun, resim, heykel, özgün grafik, afiş tasarım gibi her çalışmada konuyu kendim belirlerim. Tabii bu kuralları geçerli kılabilmek herkese nasip olmuyor. O da çok uzun senelerin birikimi ve sipariş veren yayınevi, tiyatro, kültür kurumu veya kişinin bana güveniyle ilişkili bir durum. Onun dışında hiçbir resmimi satma kaygısıyla yapmadım. Ortaya çıkardığım eser satın alındı, eserlerim sevenini buldu.

Son dönemde »Anadolu Eşkıyaları« üzerine yoğunlaştınız. Niye böyle bir çalismaya yöneldiniz?

Olumlu veya olumsuz değerlendirmeden öte, eşkıyalık toplumun bir gerçekliği olarak ele alındığında ilginç bir konu. Politik yönden bakılınca başka bir ağırlığı var. Bir eşkıya niçin doğuyor, yaşıyor, toplum o kişiyi niçin efsaneleştiriyor? Bu çeşitliliği incelemek, çalışmak istiyorum. Bu konunun tarihsel yönü ve eşkıyaların yaşadıkları toplumlar ilgimi çektiği için konu üzerinde çalışıyorum. Her toplumun kendine mal ettiği eşkıyalar var ve bunların kim olduğunu bilmek istedim. Daha konunun başlangıcındayım, onun için ne zaman tamamlanacağını bilmiyorum.

Bundan sonra aklınızdan geçen proje ya da projeler hakkında bir şeyler söylemek ister misiniz?

Zamanın aktüelliği planları değiştirebilir. Planlar hakkında konuşmak içinse daha erken. Ben günü gün olarak yaşayan biriyim. Bakarsınız bugünkü projelerim yarın önemli bir gelişme ile güncelliğini kaybedebilir. Onun için konular hakkında önceden bir şey diyemeyeceğim.

Yaşamınız, dahası sanatınıza ilişkin küçük bir kesit verilmesine yardımcı olduğunuz için çok teşekkür ederim.

Böylesi söyleşiler sadece ilgili insanları bilgi vermek değil aynı zamanda sanatçının kendi geçmişini hatırlayarak geleceğe daha sağlıklı bir biçimde yönelmesine de yardımcı olmaktadır. Bu anlamıyla ben de teşekkür ederim.

KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ, MEDYA VE DEMOKRASİ

Çetin Veysal

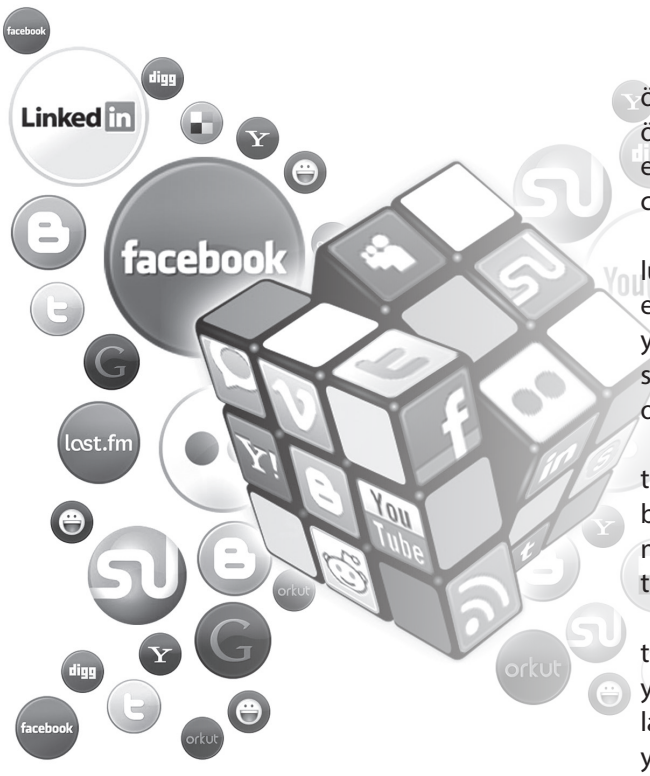

Kültür Endüstrisi, Medya ve Demokrasi başlığı, karşılıklı olarak birbirleriyle çelişkilere ve ayrılıklara işaret eder. Bu ayrılıklar üzerinde durmadan burada hemen belirtilmelidir ki, günümüzün insan haklarının ihlalinin ve özgürlüklerin sorunsallaştırılmasının muhatabı olarak da ele alınan bu olgu ya da kavramlar, kendi içlerinden seçeneklerini çoktan yaratmaya başlamışlardır.

Kültür endüstrisinin amacı: "Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev"in yazarı Boetié'den Adorno, Chomsky ve İllic'e kadar bakıldığında, kültür ögelerinin, topluma yaptırılmak istenenleri taklide bağlı mekanik öykünmeler olarak tekrar etmeleri için yönlendirici öğreticiler şeklinde verilmeleri ve bu yönlendirici etkilerin Kapitalizmin sürekliliştirilmesini sağlayacak dinamikler olarak belirlenmektedir.

Kültür endüstrisi bu bağlamda ele alınırsa, toplumda egemen ve denetleyici iktidarları temsil edenlerin sürekliliklerini destekleyerek yeniden ve yeniden toplumu istendik yola sokarak, söz konusu kültürün değişik tarz ve içeriklerle yaratılması olarak adlandırılabilir.

Kültür endüstrisinin ve ürünlerinin yeniden yaratım süreçleri, bütünü oluşturan teklerin yetenek ve becerilerini değil, egemenin iradesinin yaratımlarının taklidini yapacak tekniklerin ve ürünlerin üretilmesini işaret eden üretimleri anlatır.

Kültür endüstrisi, kısaca, aslında her bir insan tekinin özgün ve özgür yeteneklerinin ortaya koyacağı bir ürün olan kültür ögelerinin, tıpkı insanların denetim ve planlamalı bir sürece sokularak yönlendirilerek kimin neyi yapacağına toplumun iradesini yönlendirenlerin belirleyerek, insanları ve çalışmalarını pazar malına dönüştürmeleridir.

Adorno'nun da belirttiği gibi, kültürün uzmanlar tarafından yaratılarak kitlelere sunulması, kitlelere yalnızca seçenekler arasından birşeyi "sözde seçme" olanağının verilmesine işaret eder. Burada Kant'ın ileri sürdüğü Trancendental Şema ortadan kalkar. Çünkü bu şemaya göre, insan duyularınca aldığı verileri belli anlama yetisi kategorilerine uygunluğu bakımından derleyip toplayarak bilgiyi oluştururken, günümüzde zaten verili kategorizasyonlar hazır olarak sunulduğundan, anlama yetisinin işlevi çoktan çökmüştür. Böylelikle insan, anlama yetisinin kendine özgü kategorileri altında

duyu verilerini toplayamaz olduğundan, düşünme yeteneği zayıflayarak aptallaştırılmıştır.

Kitlelerin aptallaştırılması, kültür endüstrisinin ya da onun bir başka şekliyle yansıması olan kitle kültürünün işlev ve amaçlarından biridir. Burada gerçekleşen, kitlelerin yönlendirilerek yönetilmeye açık hale gelmesinin kolaylaştırılmasıdır. Bu amaçla, insanların kitleler halinde benzer şeyleri istendik şekilde tartışmasızca düşünmeleri, düşündüklerini de eleştirmeksizin yapmaları ve koyulan kural, ilke, norm, yasa, kanun ya da her türden inanmaya itirazsız boyun eğmeyle tepki vermeleri sağlanacak şekilde kültür geliştirilir. Kültür endüstrisi, kültürün endüstrileşmiş halidir. Kültür burada, bir meta olarak ve geniş kitlelerin beğenilerine uygun olarak hazırlanır. Beğeniler, istekler, eğilimler ya da özgür tercihler de, kültür endüstrisinin üretim gereksinimine uygunca yaratılmıştır.

Burada, ister tekil ister tümel olsun, Horkheimer'in ifadesiyle, yönlendirilmiş bir dünya söz konudur. Herşey denetim (ya da Camus'nün deyişiyle silah) altına alınmıştır. Yönlendirilmiş dünya, kültür endüstrisinin ve kitle kültürünün egemen olduğu tüketim toplumudur. Tüketim toplumunda herşey para ya da pazar malı olarak üretilir ve tüketilir. Insan bile.

Üç çocuk yapınız! Egemen ve güç sahibi yöneticilerin; karın tokluğuna, sigortasız, sendikasız, gelecek güvencesi olmayan, mezarda emekliliğe razı olarak çalışıp sömürülecek emek gücü organik-makinalara, sokakta boş gezen eğitimsiz, işsiz ve açlara, kolluk kuvvetlerinde silah altına alınarak ölüme gönderilecek kuklalara ve bunların yedeklerine ihtiyacı var.

Medya, iletişimin tüm araçlarına işaret eder. Özellikle medyanın tekelleşmesinde bile denetlenemez olanakların bu alanda olması nedeniyle, egemenler için, kitleleri burada denetlemelerin yollarını aramak ve bulmak gibi çözülmemiş bir sorun söz konudur. Burada egemenler, kültür endüstrisinde olduğu denli, kitle kültürü yaratmakta başarılı olamamışlardır denebilir.

Medya çok önceleri, insanların yeterli bilgilenmelere sahip olmadıkları için politik eylemlerin tıkanmasına işaret eder olarak görülebilir. Ancak modern dönemlerden başlayarak, özellikle bilgisayar teknolojilerinin kitleselleşmesinden beridir, tek yanlılık yerine karşılıklılık ve katılımcılığın artarak ortak kararlarla iletişime etki etmesi giderek yayılmakta, öznelerin karşılıklılığı güçlenmektedir. Özellikle Blog, Facebook, Youtube ve Twitter gibi ağların seçenek olarak kitlelerce kullanımının yayılması, egemenlerin bu gelişmeleri denetim alma yolları aramaya itmiştir.

İnternet ağlarının denetim dışı nitelikleri ve bireylerin ya da grupların ağ içerisinde özerk eylemleriyle bulunabilme olanak ve koşulları, internet işletimcilerinin ağ'da kitlelere karar yetkisini tanıması anlamına da gelmektedir. Gerçi bu gelişme ve sonuçlar, internet düzeni yaratımcılarını kendi istemeleri ile yaptıkları değil, ağa katılımcıların istençlerine uygun düzenlemelerin internet programlayıcılarını zorunlu olarak öznelerin özerkliğine giden izlenceleri yaratma zorunluluğu ile karşı karşıya bırakmasından kaynaklanmaktadır.

Bu konuda bir başka bakış açısı şöyledir: İşçilerin "değer tespit eden enformasyon" üretirken, idari bürokrasinin "kontrol enformasyonu" ürettiğini, insan üretkenliğinin borçlandırılma figüründe maskelendiğini, medyalaştırılan figürün de gizemlileştirilen ve içi boşaltılmış insan zekası barındırdığını ileri süren Hardt ve Negri, medya araçları bağlamında Deleuze'ün (Hardt ve Negri, 22-24) "... baskıcı güçler insanların kendilerini ifade etmelerine engel olmuyor, tam tersine onları kendilerini ifade etmeye zorluyor... " düşüncesinden hareket ederek, "medya ve iletişim teknolojileri giderek daha fazla, her tür üretici pratik için merkezi önem kazanırken, günümüz biopolitik üretimi için zorunlu işbirliği türleri açısından da vazgeçilmez bir hal alıyor. … egemen ülkelerdeki birçok işçi için, sosyal medya onları aynı zamanda hem işlerinden özgür kılıyor hem de işlerine zincirliyor... nereye giderseniz gidin, yine de çalışıyorsunuz. Medyalaştırılma, iş ile yaşam arasındaki ayrımın giderek belirsizleşmesinde ana etkendir" diyorlar.

Bu bağlama yabancılaşma değil medyalaştırılma adlandırmasını uygun görüyorlar. Onlara göre, yabancılaşmış işçinin bilinci ayrılmış ya da bölünmüşken, medyalaştırılan işçinin bilinci ağ ortamına tabi kılınmış ya da özümsenmiştir. Medyalaştırılanın bilinci gerçekte yarılmamıştır, parçalanmış ve dağılmıştır. Bu anlamda medya, katılımcılığa, seçime, yoruma ve değerlendirmeye yöneltir. Medyalaştırılanın özelliği paradoksaldır, ne edilgin ne de etkin kılan bir alandır. Tersine sürekli bir dikkat kesilme söz konusudur. Medyalaştırılan, canlı enformasyon yaratma güçlerimizi boğan ölü enformasyonla doludur. Bu nedenle, internet ağları yararlıdır, ancak kolektif politik zeka ve eylemin

temeli olan bedenlerin birliğinin yerini hiçbir şey tutmayacağı düşüncesindedirler (Hardt, M& Negri, A., Duyuru, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yay., İst., 2012:24-25).

Demokrasi nedir? Bu sorunun yanıtı kısaltılarak ve daraltılarak, bireysel ve toplumsal özgürlüğün içiçe geçmiş uyumuna benzetilebilir. Bu anlam, insanın ve toplumun ontolojik bedeninden epistemolojik uzamına değin giderek, insan ve insanla ilgili her alanda coğrafyalaşmış olması anlamına gelir. Demokrasi, kültür endüstrisi ve medyadan ayrı olarak büsbütün olumlu içeriklere sahip olmakla ayrılabilir. Ancak yine de güncel görünüşleri bakımından sorunlu ve yanılsamalıdır. Öte yandan demokrasi, içerikçe de genel bir yanılsamalı algı ile özü olan özgürlükten uzakta konumlandırılarak dile gelmektedir. Oysa demokrasi ve insan olgu ya da kavramları da, benzer teklerin birliğine-ortaklığına işaret eden toplum ve sosyal kavramlarından ayrılamaz ilgi ve niteliklerle özgürlüğe bağlanırlar.

Demokrasinin (demos'un kratia'sı=halkın iktidarı) özerklikle (oto-nomos=öz'ün kendi koyduğu yasası=özgürlük) ilişkisi açıktır. Demokrasi, doğrudan özgürlükle ve insanla temas halinde ele alınmak zorundadır. Tıpkı özgürlüğün zorunlu olan bakımından ele alınması, zorunlu olanı bilme ve bilginin sınırlarının özgürlüğün sınırlarını vermesi gibi. Demokrasinin ve özgürlüğün ortaklıkları, ister tekil ister tümel olsun, insanın kendi kararlarını, bilgisi, bilme gücünün sınırları ile kendini gerçekleştirmesi bağlamında kesişir görünmektedir. Burada özgürlüğün zorunlulukla ilişkiselliğine vurgu yapmak ve nedenselliklere bağlı olduğu kadar, insan bilgisinin olanak ve koşullar hakkındaki bilinci olarak özgürlüğe bakmak önemli bir noktadır.

Demokrasi ile özgürlüğün içeriksel benzerlikleri, birbirleri yerine kullanılmaları olanağını ya da anlayışını da izah eder. Çünkü demokrasi özgürlükleri ve özgürlükler de demokrasiyi içerisinde taşır ve anlatır. Demokrasi, çok bilindiği gibi, halkın kendi hakkındaki kararları kendinin vermesidir. Böylesi bir toplumsallığın ya da politikanın çeşitli ve birbirine karşıt görünen ama aynı adla sunulan uygulamaları, eskil dönemlerden günümüze farklı anlam ve içeriklerle dile/süre/gelmektedir.

Demokrasi, çokluğun katılımı olduğundan, tekil öznenin özerkliğinin gerçekleşme olanaklarının tekil ve tümel her zaman ve uzamda engellenmemesi anlamına da geleceğine göre, bireyin düşünce ve kararlarının bulunduğu yerlerde toplum yaşamının tüm alanlarında genel geçer ilke olarak dinamik gücünün dile gelerek, bedenselleşerek görünür olması anlamına gelir.

Demokrasi ve özgürlüğün arasında bulunan "ve"nin kaldırılması; demokrasi ile özgürlüğü birleştirerek, demokrasi-özgürlük, yani daha anlaşılır olarak demokratik özgürlüğü-özerkliği dile getirir, demokrasi ve özgürlüğü ilişki içerisinde değil, bir bütünlük, birlik içerisinde ele almayı olanaklı kılar. Demokrasi her dile gelişinde, sözün gösterdiklerinin arkasında, katılım, paylaşım, ortaklaşma, birlik, eşitlik, adaletle görünmesindeki zorunluluğu da, insan oluşumuza ve bu niteliğimiz bağlamında herşeyde ortaklımızın ortaya çıkmasına bağlamak gerekir.

Kısaca toparlanacak olursa: Demokrasi ile ilgileri bakımından medya'nın olumlu ve olumsuz etkileri bir arada söz konusu edilebilirken, kültür endüstrisinin demokrasi ile ilgisinin neredeyse bütünüyle olumsuz etkileri açısından değerlendirilebileceği görülebilir.

Medya ve kültür endüstrisinin de demokrasinin yukarıda aktarılan temel nitelikleri bakımından içeriklendirilerek değerlendirilmesi, demokrasinin belirleyici niteliklerinin beslenmesine hizmet eder olarak ele alınması, sözü edilen kavram ve olguların karşılıklı ilişkilerini insansal amaca yönlendirebilir.

Kültür Endüstrisi, medya ve demokrasi arasında yakın ilişki vardır. Bu yakınlık, günümüzde içiçe geçmiştir ve birbirlerinden ayrılmaz bir ilişkiyi betimlemeyi gerekli kılar.

Kültür Endüstrisi, medya ve demokrasi karşısında yabancılaşmanın ya da medyalaştırmanın en olumsuz içeriklerine işaret eder görünmektedir. Bunun nedeni; medya ve demokrasinin, günümüz koşullarında bile olumlu içerikler taşıyabilmesine karşın, kültür endüstrisinde olumluluğun hemen hiçbir ögesinin bulunmamasıdır denilebilir.

Medya ve demokrasinin toplum ve bireyi içermesi bakımından özerkliklere yer ayırma niteliklerini halen taşıması bağlamında kültür endüstrisinden ayrılmaktadır. Ancak medya ve demokrasi, kültür endüstrisi ile koşut ilişkiler bağlamında (ya da kapitalizme hizmet anlamında) olumsuzlukları birlikte taşımaktadırlar.

KAYNAKÇA

Hardt, M., & Negri, A., (2012), Duyuru, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yay., İst.

DALDAKI KUŞA ERİŞMEKTEN FARKSIZ RESSAM MUSTAFA PEKER

Seyit Harun ÖZDEMİR

"Sanatın defne ağacından bir yaprak koparmakla sanatçı olunmaz. Sanat için hayatını veren kişiye sanatçı denir"

Ressam Mustafa Peker'in sanata bakış açısı, sanatıyla işçilere, köylülere ve topluma yönelmesinde aranmalıdır. Kendi sınıfının sanata olan ilgisi seviyesini geliştirmiştir. Kapitalist sistemde sanatın boyutu değiştirilip tüketime dahil edilmiş metalaşmıştır. Bu da üretilen yapıtların kalitesini çok etkilemiştir. Bundandır ki sanatın estetik boyutu yerine para kazanmak için ticari yapıtlar üretenlerin yarıştığı bir sanat pazarı gerçekliği oluşturmuştur.

Ressam Mustafa Peker sanat eylemliliğinde hemen hemen ürettiği tüm yapıtlarında toplumları özelliklerine göre ayırmış, Marx'ın « Ekonomi Politiğin Elestirisine Katkı » yapıtında belirttiği « İnsanların varlığını belirleyen şey bilinçleri değildir, tam tersine onların bilincini belirleyen toplumsal varlıklarıdır. » sözünü yapıtlarıyla işlemiştir. Sanatçı resimlerinde yaşam süreçlerinden yola çıkarak kendine pozitif bilim maddi yaşam koşullarını ve üretim süreçlerini konu olarak belirlemiştir. Sanatını devrimci bilinçle yapan ressam; üretilen ürünün paylaşımındaki adaletsizliği, sermaye sahibinin gün geçtikçe daha da zenginleşirken, işçi sınıfı ve köylülerin emeğini daha ucuza sattıklarını, ezeni, ezileni çok iyi bilmektedir. Bilime küçücük pencereden bakmaya öğrencileri zorunlu tutan birçok profesörün tam tersine bir Köy Enstitülü olan Mustafa Peker sanatıyla çizdiği yeni bir dünyaya büyük bir pencereden baktırmıştır öğrencilerine… Bunu ancak onun gibi araştırma ruhu güçlü olan bir öğretmenler yapabilir. Darwin yaşamda bizim merkez olmadığımızı, diğer tüm varlıklar gibi başka yaşam biçimlerinden meydana geldiğimizi gösterdikten, Marksizm peygamberlerin sonunu getirdikten sonra, maymun; ağzını, gözünü, kulağını açmıştı çoktan…

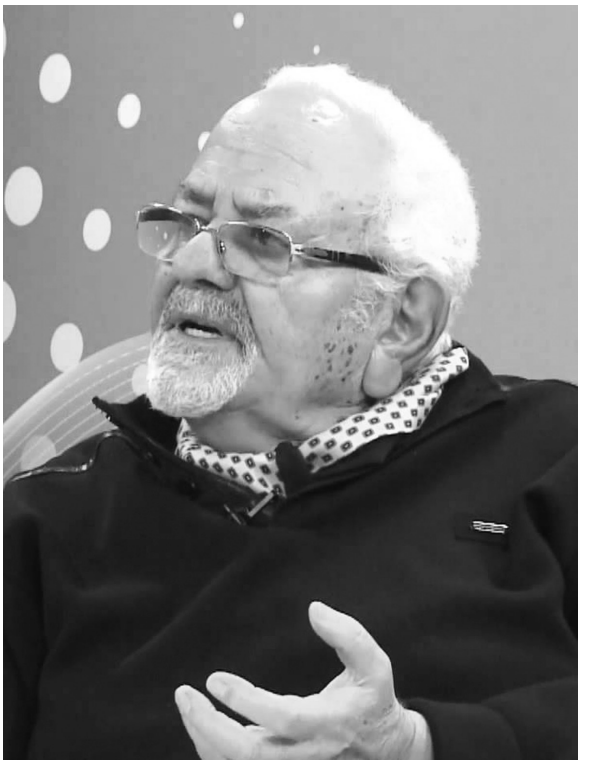

Egemen güçlerin insanlığa zorla giydirmek istediği post-modern kültüre karşı alternatif bir kültür

sanatı yaratmak için yola çıkan Ressam Mustafa Peker metafiziğe karşı diyalektiği, idealizme karşı materyalizmi savunan devrimci bir sanatçıdır. Onu, büyük bir titizlikle ürettiği yapıtlarındaki yöntemleridir ayrıcalıklı kılan. Toplumsal çelişkileri enternasyonal bir yaklaşımla sorgulayıp, baş kaldırarak yapar resimlerini. Öznelliği işleyerek nesnelliğe varandır. Çağdaş sanatın sınıfsal nitelikler taşıyan yapıtlarının ustasıdır. Biçimi içerikle bütünleştiren ve bir tablosu üzerinde günlerce, hatta aylarca çalışan ressam, Soutin geleneğinin devamcısıdır sanatçı Mustafa Peker. O daha iyi ve barışçıl bir yenidünyanın oluşması için burjuva şoven milliyetçilerinin ulusal kültür sanatını değil, enternasyonal çok renkli bir insanlar mozaiğinin sanatını savunmaktadır. Bir sanat yapıtında sanatsallık aranacaksa yeni ve ileri sanatlara gereksinim vardır. Şeyh Bedrettin'i, Pir Sultan'ı, Hallac-ı Mansur'u katledenin Osmanlı olduğunu ve Mustafa Suphi ve yoldaşlarının kimler tarafından Karadeniz'de boğdurulduklarını bilendir sanatçı. Resimlerinde vermeye çalıştığı mesajlarla her kölenin bir Spartakus olmasını arzulamıştır.

Devlete güvenmek Osmanlı aydınlarından bu yana bir gelenektir. Kendi burjuva hukuk kurallarını bile tanımayan, toplumun her kesimini boğmaya çalışan ve kitlelerden korkan bir devlet mi ? « Gezi »nin küllerinden yeniden doğacak olanlara gebe bir Türkiye'de susmak cinayete ortak olmaktır. Marx ve Engels'e göre sınıf karşıtlarının bir ürünü olan ve sınıfların ortaya çıkmasıyla oluşturulmuştur devlet. Kapitalizmden arta kalanlar yıkıldıkça bu devlet de yok olacaktır.

Nasıl ki Marksistler Hegel için, Hegel'de gerçeklik baş aşağı duruyordu ve biz onun ayaklarının üstüne oturttuk diyorlarsa devrimci sanat için de Ressam Mustafa Peker aynısını yapmıştır. Sanatı politik düşüncenin dışında düşünmek yanılsamadır. Niceliğin niteliğe dönüşmesi kadar bilimsel bir gerçekliktir. Kim ne derse desin sanatın toplumsal ve siyasal yaşamı sorgulamasını Mustafa Peker ve diğer tüm sanatçılar Marx'a borçludurlar.

Tanrılardan ateşi kamulaştıran sanatçılar kurtaracaktır dünyayı… Burjuvazinin ruhunu okşayan sanat yapıtları yerine, devrimci ressam Courbet bilinci ve inancıyla fırçalarına sarılan, Rodin gibi heykeller yapan, Brecht gibi tiyatroyu sokaklara taşıyan, Fazıl Say gibi müzikler üreten, Enver Gökçe gibi şiirler yazan, özgürlük inancını kanıyla yazan Hırant Dink gibi, duruşuyla sınıf bilincinden

" Sanatı politik düşüncenin dışında düşünmek yanılsamadır. Niceliğin niteliğe dönüşmesi kadar bilimsel bir gerçekliktir. Kim ne derse desin sanatın toplumsal ve siyasal yaşamı sorgulamasını Mustafa Peker ve diğer tüm sanatçılar Marx'a borçludurlar."

asla taviz vermeyen devrimci öncü Yılmaz Güney'lere ihtiyacı vardır sanatın… Tarafsız aydınlarına ülkemizin lanetler yağdırıyorum » diyen Atila Jozef'i anımsadım bir an. Sanatçının başarısı dayandığı kuramını eyleme dönüştürmesiyle mümkündür. Sanatçı kendi süreç ve nesnelliğinin dönüşümünden ayrı ele alınamaz. Boyun eğmeyen, bilimsel olarak sorgulayan ve hayatın her alanında haksızlığa kafa tutan sanatçılardır kalıcı olacak olanlar. Ressam Mustafa Peker de değişmenin ve dönüştürmenin sanatını yapandır. Onun özellikle köylü kadınları ve işçileri içeren figürleri nicelik birikimlerinin nitel sıçramalarda yol almasıdır. Almanya onun sanatını şöyle etkilemiştir. « Renkler konusunda bir etkileşim oldu. Anadolu karamsar topraklardan oluştuğu için daha çok koyu renklere rağbet ediyordum. Burada farkında olmadan yeşile, maviye daha çok rağbet ettiğimi farkettim. Konularımda daha çok işçi sorunlarını, horlanmayı, sıla özlemini, yolculuk serüvenlerini dile getirmeye başladım. Soyut çalışmayı seviyorum ve tablolarımın en büyük özelliği dört ayrı köşeden bakılabilinir olmaları. Sanat ilkem ise çoğunluğa anlatım » der Mustafa Peker.

1870 yılından sonra bir okul haline gelen Empresyonizmin büyük ustalarından Claude Monet bir mektubunda şöyle der : « Renoir bana ara sıra evinden biraz ekmek getirmese açlıktan öleceğim. Sekiz gündür ne bir lokma ekmeğim, ne ateşim, ne de ışığım var. Artık resim yapmaktan da vazgeçmem gerekiyor. Çünkü boyam kalmadı, alacak param da yok… » 21. yüzyıl hızlı tüketim dünyasının üzerinden bir tufan gibi geçiyor bas-

kı, zulüm, işkence, tecavüz, sömürü, katliam ve diktatörlükler.. 1870 'lerin yokluk-yoksulluğu içindedir sanatçıların çoğu. Maalesef yine bir çoğu Renoir'in « Suya durmuş küçücük bir mantar parçasıyım, kendimi akıntıya kaptırdım, sular nereye götürürse oraya giderim. » dediği gibidir. Buna karşılık Türkiye'de Courbet duruşu sergileyen devrimci sanatçılarımız da vardır, bir köylü çocuğu olan Köy Enstitülü Mustafa Peker gibi iğne ile kuyu kazan sanatçılarımız da. Sanatın kalite seviyesini yükseltecek olan bilinçli, donanımlı sanatçılardır. Sınıflar var oldukça, devrimci sanatçı kendi sınıfını temsilen cephedeki yerini terk etmeyendir. Bilimsel sosyalizmin gerçek savunucularından Yılmaz Güney şöyle der : « Gerçeğe uygun olmayan temeller üzerine kurulu olan her şey gerçeğin ateşi karşısında erir, yıkılır. Hayatındaki yalanları, zaafları, o yalanlara zaafla tekabül eden bütün ilişkileri nesnel koşulların elverdiği oranda temizle. Yalnız kalmaktan korkma. Gerçek seni güçlendirecektir. » (Siyasal yazılar)

Her sanat yapıtı bizi ayrı bir yolculuğa çıkarandır. Türkiye'de sanatın değer yargıları henüz oluşmamıştır. Sevgili eşi Güler Peker'in dayanışmasıyla, gerek yurt içinde, gerek yurt dışında yüzlerce önemli sergiler yapmasına, Avrupa'da birçok sanatseverin koleksiyonunda olan, özellikle Almanya ve Hollanda'da sanat eleştirmenlerinden takdir görmesine karşın, Ressam Mustafa Peker'in bir yapıtını bile koleksiyonuna almış bir müze yoktur Türkiye'de. Komünist diye Nobel verilmeyen Yaşar Kemal ve şair Enver Gökçe'nin ressam tarafı olan Mustafa Peker. Sevginin yalnızca sevgiyle değişebileceğinin, yaşamı birlikte üretmenin ressamıdır Mustafa Peker. Resimlerinde öne çıkanla arka plan birbirinden ayrı olup, bir renkler dinginliği uyumu vardır. Turgut Pura, Sabri Berkel, Cavit Atmaca gibi sanatçılarla jüri üyeliği yapmış, dostu Mustafa Ayaz ve Adnan Binyazar'la çalış olan sevgili hocam Mustafa Peker'e göre sanat, gönülden gönüle akan bir ırmağın sularıdır. Anadolu köylülerini, maden işçilerini, ezilmişleri, horlanmışları, Almanya ve Hollanda'daki göçmen işçilerin yaşamlarındaki toplumsal çelişkileri ve yüzyılımızın tüketim sistemini kendine özgü estetik bir duyarlılıkla sorgulatarak şöyle der : « Dilini, geleneğini bilmediğim insanlar arasında sanatım sayesinde rahatlıkla yaşadım. Sanat diliyle anlaştım. Çünkü resimlerim onları da anlatıyordu. O zaman anladım ki sanat sınır, din, dil, renk tanımıyor. » Ressam Mustafa Peker'in başyapıtları arasında « Büyük Göç», « Gurbet », « Devinim », « Yorgunlar », « Beklenti », « Evrim », « Benzeşsim », « Göreme'den », «Metafizik »,« Ağır Yük », « Tutsaklar », « Newruz », « Çırpınış », « Bizim Kadınlarımız » ve « Ben Anadolu » sunu sayabiliriz.

Toplumsal fırtınaların dışında kalmayıp, yeniyi oluşturmak için inandiği sanatını eskiyle kıyaslayabilen Mustafa Peker, kömürle, tebeşirle resimler yapmaya başlamış, bir gaz lambasının ışığında okuyarak öğrenmiş, kağnı arabalarının sesleriyle büyümüş uyumuş , Ürgüp-Mustafapaşa (Sinesos)'dan dünyaya uzun ve kalıcı bir devrimci soluktur.

Renkleri parçalayarak birleştirmeyi başaran Mustafa Peker, savaş tanrısı Ares'in hizmetkârı olacağına, bilgelik tanrısı Minerva'nın aşığı olmuştur…

Dikenli tellerle kanayan...

Halil Alp

vuruldu;
önce düşlerimiz,
günaha bulanmamış...
sonra umutlarımız;
Fırat suyunda sürüklenen...
ve ardından,
Kürdistan parçası çocuklarımız;
ölümüne gülümseyen...

kederli Şengal dağının eteklerine
çarparken çaresiz haykırışlarımız,
kör vicdanlar
kadeh tokuşturur
vakitsiz
can verişimize...

Tanrı bile unutmuştur
Musul'un köle pazarında
arap "şeyhlerine" satılan
Êzidî kadınlarımızı...

ve artık
masum hayallerimiz;
yıldızlar kadar yakın...
ölüm;
gölgemiz kadar uzaktadır...

cinnet deryasında
çamura bulanmış bir yobazın
kör bıçağıyla kesilirken soluğumuz,
ağzı salyalı cellat
yarattığı cehennem de
"kendi cennetini" hayal eder
tekbir naralarıyla...

ve Laleşin kadim topraklarında,
tarihin kirlenmemiş sayfalarından
aksakallı Şeyh Adî'nin
sitemkar sesi yankılanır;
"...ne yazık ki insan, hala insan olamamıştır..."

ahlaksız bir zalimin kollarında
çırpınırken ecelsiz!
gözlerimiz,
Musul ovasında
şahlanmış Hedban'ın sırtında
düşmana meydan okuyan
Dewrêşê Evdî'yi arar...
ve Edûlê ağıtlar yakar
mezarsız ölülerimize,
mateme bürünmüş dağların şahitliğinde...

Kobanê asice direnirken
yüzyılımızın dehaklarına,
ölüm rüzgarları uğuldar semalarında...
artık kesilmiştir çocuk sesleri,
ve ölüm kokar sokaklar...
her duvarın ardında;

ciwanmert bir yürek direnir
kızıl şafağı bekleyen...

sevda serpili topraklarda
sarı mekapların asi izleri
ve her adımda yarım kalmış gülüşler...
yanıbaşımızdaki kalleş "komşu"
can verişimizi seyreder
karşı tepeden,
zevkle...
umutla çekilirken tetikler,
yeniden yazılır tarih;
Mıştenur tepesinin
matemli yamaçlarında...
bir yanda karanlığın "Don Kişotları"
karanlık bayraklarıyla!
diğerinde bir tutam aydınlığın
son savaşçıları,
çıplak yürekleriyle...

ceylan bakışlar solmuş,
örgülü saçlar al kanlara bulanmıştır...
ve Arin Mirkan düşmüştür artık;
halkının yaralı yüreğine,
bir seher vakti,
gülümseyerek...

ve parçalanmış ülkemizde,
parçalanmış bedenlerimiz üzerinde dalgalanır
Kürdistan'ın asi renkleri;
Kesk u Sor u Zer...

matemli bir dengbêjin hançeresinden yinelenir

kadim bir halkın isyan sesi;
"Hey felekê xayînê te çima lime wakir..."

kanla çizilirken yeniden sınırlar,
özgürlük;
bir damla sudur;
çatlamış dudaklarında
Şengal'li bir çocuğun...
ve çaresiz Êzidi bir Ana'nın,
dağları delen bedduasıdır;
ölüm rüzgarlarına karışan...

ve umut;
Kobanê harabelerinde
zalime inat
asice boyveren
kızıl bir güldür,
berfindir,
nergizdir...
kanla sulanan!

ölüm yağmurları yıkar
kanlı sokakları
ve barut kokar artık geceler...
matemli şiirlerimin
can çekişen dizelerine
yaralı bir gerillanın son bakışları işler;
kana kana su içemeyen...
son sigarasının külleri savrulur
tüm kederlerimizin üstüne...
ve mayın tarlasıdır yorgun yüreği,
sahte sınırları aşıp
dikenli tellerle kanayan...

SİYAHIN KARANLIĞIN YANINDA BEYAZ KALDIĞI GECE

Metin Yoksu

Gece soğuktu. Bedeni zangır zangır titriyordu. Soğuktan değildi. Korkudan titriyordu. Ve kaçmaya çalışıyordu. Kaçtıkça, ardındakinin daha çok yaklaştığını düşünüyordu.

Bir an durdu. Derin derin nefes aldı. Yumruğunu sıktı. Sol elini daha iyi kullanıyordu. Sol yumruğunu iyice sıktı. Sağ elini ise açık bıraktı. Sağ elinin parmaklarını aslanpençesi gibi yaptı. Solundan döndüğü zaman önce yumruk atacak ardından da sağ pençesini kullanacaktı. Tüm gücünü topladı. Gözlerini kapattı. Daha etkili olmak için bağırarak döndü ve yumruğunu salladı. Yumruğu boşluğa geldi. Dengesini kaybetti ve yere düştü. Hızlıca toparlandı. Ayağa kalktı. Kaçmaya başladı. Koşarken bağırıp yerini belli etmek istemedi. Koştu. Sadece koştu. Kurtulmak için koştu. Önünü görmeden, nereye gittiğini bilmeden koştu.

Terliyordu. Koştukça havanın soğukluğunu hissetmez olmuştu. Oysa yanakları al al olmuştu soğuktan. Elleri iyice uyuşmaya başlamıştı. Korkudan titreyen bacaklarında ise güç kalmamıştı. Her şeye rağmen koşmaya devam etti.

Durması sonu olacakmış gibi düşünüyordu. Durursa az önce annesini öldüren babasının kendisini öldüreceğini düşünüyordu. Neden öldürsün ki onu? O, onun kızıydı. İnsan kızını öldürür mü? Hem ne yapmıştı ona… Suçu neydi? Bu düşünce onu duraklatır gibi oldu bir an… Yavaşladı. Al al olmuş yüzüne tebessüm geldi. Telaşı, kaçıcı boşuna mıydı? O babasının ilk kızıydı. Biricik canıydı. Cancağızıydı. "Evet. Evetttt ben onun canıyım…" diye bağırdı. Bu düşünce onun umudu oldu. Umudu gecenin sessizliğini, karanlığını yırtarak gidebildiği yere kadar gitti. Sesi uzaklaştı. Uzaklaştıkça yankılanmasını bekledi. Ama bir dağ doruğunda değildi ki sesi yankılansın!

Umutlu sesi, yankılanmadı. Sesi tekrar gelmedi kulaklarına… Umut olan sesi önce binalara çarptı, kendine gidecek yer aradı. Ses, soğuk duvarlara çarpa çarpa uzaklaştı. Havaya karıştı. Ardından gökyüzüne doğru gitti. Uzay bilimcilerin dediği gibi ses bir frekanstı. Ve ses uzay boşluğuna doğru gitti. Diğer seslerin içine doğru yol aldı. Yerini biliyormuşçasına "Yapmaaaa, etmeeee, bıraaaak, ne olursuuunnn, kocamdır, oğlumdur, beyimdir, atamdır…" gibi seslerin içine karıştı…

Bağırdığı yöne kulak kesildi. Sesin tekrar kendisine doğru gelmesini bekledi, bekledi, bekledi… Bekleyişi yüzyıllardır süren bir eziyet gibi gelip önünde durdu. Hiç gelmeyen umut, hiç gelmeyen ses… Diğer sesler gibi hiç gelmedi. Aynı diğerleri gibi o ses de kaybolup gitti!

Sessizlik, umutsuzlukla birleşmişti. Kendini iyice çaresiz hissetmişti. Hâlbuki ses yankılanıp ona geri dönse umutlanacaktı. Gelmedi. Artık biliyordu. Babası annesini de çok seviyordu. Yıllardır gördükleri, duydukları hepsi yalanmış. Tüm o sevgi sözcükleri, hepsi beş para etmezmiş. Zaten kıymetli olsalar parayla ölçülmezlerdi! Artık her şeyin farkındaydı. Babasının sevgisi, sevgi olsaydı annesini öldürmezdi.

Etrafına baktı. Artık koşmuyordu. Durmuştu. Yüzündeki tebessüm gerçeği anladığı anda yüzünden kaybolup gitti. Umutsuz ve korku tüm benliği tekrar ele geçirmeye başladı. Sessizlik, derin ve ürkütücüydü. Sessizlik tek başına olsa belki ses çıkartıp kurtulabilirdi. Ama sessizliğin yanında bir de karanlık vardı.

Karanlıktan çok korkardı. Babası bir gün kovalamış, babasının korkusundan saklanmış. Öyle bir yere saklanmış ki siyah orada beyaz renk gibi kalır. Varoluşun sonlandığı yer gibiydi. Neyin nereden, nasıl geleceği belli olmayan bir karanlıktı. Tam iki saat saklandı orada. İki saat ona bir ömür gibi geldi. Bazen gözünü kapattı. Bazen de gözlerini açtı. Gözlerini açsa da aynı karanlık açmasa da aynı karanlık vardı. Karanlık yetmezmiş gibi üstüne bir ıslaklık. Terden miydi? Hayır! O ufak bedeni vücudunda

biriken suları daha fazla tutamamış. Ve bırakmış kendini hiç olmadık bir zamanda, hiç olmadık bir mekânda… Karanlıkta kalmaktansa biraz dövsün, küfür etsin babası! Yeter ki, o karanlığa bir daha hiç dönmesin. Ve en sonunda dayanamamış çıkmış dışarı… O gün bugündür, korkar karanlıktan.

Sessizlik önce umutsuzlukla, sonra da karanlıkla birleşmişti. Ne yapacağını bilmiyordu. Ardından gelen var mı artık onu da bilmiyordu. Babasının elinde bıçak, annesine saplayışlarını hepsini görmüştü. Annesi can çekişmeye başlamıştı ama yavrusuna gözleriyle kaç diyordu. Git diyordu. Uzaklaş diyordu. Ama hiç birini anlamamıştı. Donup kalmıştı oracıkta. Babası elinde bıçak onu görüp ona doğru dönünce annesi tüm gücünü toplayıp son kalan kalp atışlarını da yavrusunu kurtarmak için kullanmıştı. O andan beri koşuyordu; soğuk, sessiz ve karanlık gecede. Ama artık yorulmuştu. Dizlerinin üzerine çökmek istedi. Ne olursa olsun bitsin artık bu eziyet, diyordu kalbi…

Ardında olandan ya da olmayandan kaçmaya devam etti. Tekrar koştu, koştu, durmadan koştu. Deli divane gibi, peşinde koşan bir leoparın olduğunu bilen ceylan gibi koştu. O leopara teslim olmak istemiyordu. Onu kötülüklerden koruyacak en kutsal hazinesi de yok olmuştu. Yok, olmanın eşiğindeyken dahi onu koruyan annesi…

Yoruldu. Yavaşladı. Artık koşmuyor, yürüyordu. Her adımda iyice yavaşladı. Dizlerinin üzerine çöktü. Soğuk ve korku tüm vücudunu esir almıştı.

Gözlerini kapattı. "Artık ne olacaksa olsun" diye bağırdı. Bir daha, bir daha ve bir daha bağırdı. Sonra sustu ve bekledi. Gözlerini açtı hiçbir şey göremiyordu. Birisi var mıydı yok muydu? Bilmiyordu. Etrafına bakmaya cesaret edemedi. Bir köpeğin duruş vaziyetinde, yorulmuş ve yere bakıyordu. Yeri görebiliyordu. Demek ki o kadar karanlık değildi. Kafasını kaldırdı. İleri de belli belirsiz bir ışık vardı. Daha dikkatli baktı. Kalabalık bir cadde gördü. Gücünü son kez topladı. Caddeye, kalabalığa, ışığa doğru son gayretiyle, umutla koşacaktı. Gücünü topladı. Gözlerini ışığa dikti ve hızlıca kalktı yerinden. Yüz metre koşucusu gibi yüksek bir çıkış yaptı. Koşmaya başladı. Koştukça hızlandı. Hızlandıkça cesaret geldi. Caddeye vardı. Durmadı. Gücünün yettiği yere kadar koşacaktı. Kaçmak çare değildi.

Koşarken nerede olduğunu anladı. Evlerine çok uzak değildi. "Ama nasıl olur?" dedi. Hem koşuyor hem düşünüyordu. "Demek o kadar da uzaklaşmamışım" dedi. Karanlıkta nerede olduğunu anlayamamıştı sadece… Caddede kalabalık vardı, her taraf ışıl ışıldı. Karanlık kaybolmuş yerine ışıl ışıl bir dünya gelmişti. Işıklar güvende hissetmesini sağlaması gerekiyordu. Güvende hissetmiyordu kendini… Her yaştan birileri bir şeyler diyordu. Korkuyordu. Az önce karanlıktayken korktuğu gibi.

Evine kadar koştu. Evin önünde polisler, ilk yardımcılar, kolu komşu kimi ararsan vardı. Bir tek o yoktu. Annesini öldüren. Polisler yakalamışıydı. Neredeydi. Kafasında sorular… Gidip bakmak istedi. Hesap sormak istedi. Ama gitmedi, gidemedi. Uzaktan seyretti. Kimseye görünmeden herkesi seyretti. Ne yapacağını bilmiyordu. Evin önünde bir kalabalık birikti. Herkes oraya bakıyordu. O da baktı. Annesinin ona aldığı pembe battaniyeyi gördü. Battaniyenin içinden sarkan annesinin o güneş sarısı saçlarını gördü…

Annesi yoktu. Gitmişti. Kendi gitmek istemediği halde gitmişti. Ne yapacağını artık biliyordu. Korkmayacaktı. Yenilmeyecekti. Uzay boşluğuna yeni çığlıklar yollamayacaktı. Yalvarmayacaktı. Gücüne inanacaktı. Ama önce yapması gereken bir şey vardı. Yüzleşecekti. Korkularıyla yüzleşmeden olmayacaktı.

Karanlığa yürüdü. Adım adım. Korka korka yürüdü. Ama bu sefer farklıydı. Korku benliğini ele geçiremiyordu. Korkuyordu ama korkuyla savaşıyordu. Titriyordu ama yürüyordu. Işık kayboldu. Karanlık etrafını sardı. Önünü göremiyordu. İleriye bakmadı. Ayaklarına bakmaya çalıştı. Ayaklarını göremiyordu. Sonra durdu. Başını kaldırıp geriye doğru baktı. Artık çok geçti. Karanlığın tam ortasındaydı. Geri dönüşü olmayan yoldaydı. Ne ileri gidebiliyor ne de geri dönebiliyordu. Korku tekrar benliğini ele geçirmeye başlıyordu.

Gözlerini kapattı. Açtı. Bir daha kapattı gözlerini ve tekrar açtı. Değişen bir şey yoktu. Siyahın karanlığın yanında beyaz kaldığı geceden farkı yoktu. Başı önündeydi. Sonra annesini düşündü, annesinin son kalp atışlarındaki cesareti… Kaldırdı başını, dimdik ileriye baktı. Sağa baktı. Sola baktı. Öne ve arkaya da baktı. Tüm yönlere baktı. Karanlıktı. Ama karanlığa baktıkça karanlığın aydınlandığını fark etti. İlerdeki çöp tenekesini, duvardaki yazıları… Karanlığa baktıkça azalıyordu. İlerde görmediği yerler de vardı. Orada karanlıktı. Yaklaştı. Yaklaştıkça karanlık kayboldu. İlk zaferini en çok korkuttuğu karanlığa karşı aldı…

10 Mart 2015

DEFNE NEDEN İNTİHAR ETTİ YA DA APOLLON - DEFNE SÖYLENCESİNİN İÇ YÜZÜ !!!

Adil Okay

"Eskiden çok eskiden yeryüzünde

Güzelliği dillere destan

Bir su perisi vardı adı Defne

Upuzun saçları altın sarısıydı

Dolaşırdı kuytu ormanlarda bütün gün

Defne Irmak Tanrısının kızıydı…"

Melih Cevdet Anday

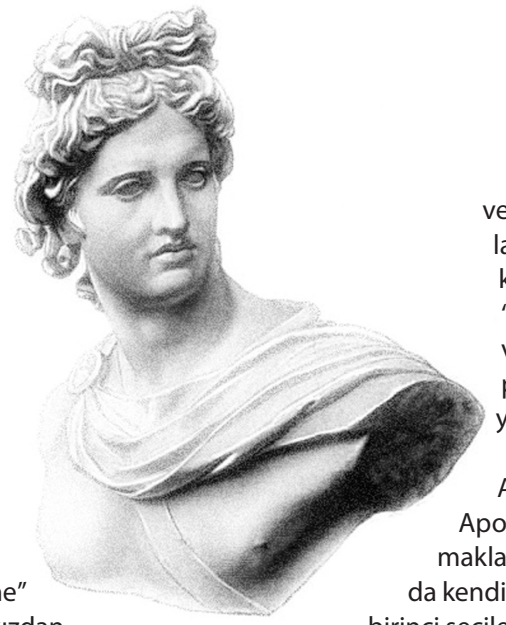

M.Ö: 333 yılında yani Musa'dan, İsa'dan, Muhammed'ten, Ali'den, Buda'dan önce, çok tanrılı dinler döneminde, bu gün Antakya yakınlarında Harbiye adıyla bilinen ama asıl adı Defne (Daphne) olan bir sayfiye beldesi vardı. Yeryüzünün cennet köşelerinden olan bu bölge adını, "Defne" adında güzeller güzeli bir kızdan almıştı. Henüz ondördünde olan Defne, bir doğa aşığıydı. Yalnız dolaşır, hayvanlar ve bitkilerle söyleşir, meyveyi dalından koparıp yemez, ağacın onu sunmasını yani olgunlaşıp yere düşmesini beklerdi.

Günün birinde aynı yöreye tanrıların babası olarak bilinen Zeus (Jüpiter) ile Gök Titanları Koios ve Phoebe'nin kızı Leto'nun oğlu Apollon gelir. Efkârlı ve öfkelidir. Zira şiddet uyguladığı karısı Koronis evden kaçmıştır. Apollon da karısına "sadakatsizlik" iftirasını atmış ve onu cezalandırmak için peşinden kız kardeşi Artemis'i yollamıştır.

Ayrıca inanılmaz kıskanç olan Apollon'un yaptığı kötülükler saymakla bitmez. Örneğin flüt çalmada kendisinden daha başarılı bulunup, birinci seçilen Marsias'ı, yarışma sonucunda bir ağaca bağlayarak diri diri derisini yüzmüş ve oyunu Marsias'tan yana kullanan Midas'ın kulaklarını da eşek kulaklarına çevirmiştir.

Apollon'un bu ve benzeri vakaları çoğalınca diğer tanrılar ile "yarı insan – yarı tanrı"lar ve insanlar arasında huzursuzluk artmıştır. Olayları duyan baba Zeus, Apollon'u, "Çok tepki çekiyorsun, olay-

ların patlamasına, ayaklanmalara neden olursun, saltanatımız çöker, tahttan oluruz, git biraz dinlen, ortalıkta görünme" diye uyarıp Antakya'ya yollar. Aslında Baba Zeus da Apollon'dan daha masum değildir. O ki zulmün mührünü mazlumun bağrına vurandır. Ateşi çalıp insanlığa armağan eden Prometheus'ü ebediyen bir kayaya zincirlenmiş olarak yaşamaya mahkûm etmiştir. Zincirlemekle kalmamış, bir kartalı sürekli olarak, her gece yeniden oluşan karaciğerini kemirmekle görevlendirmiştir. Onu Kafkas dağının tepesindeki bu işkenceden yarı tanrı, yarı insan Herakles kurtarmıştır.

Zeus'un bilinen kötülüklerinden biri de eşlerinden Metis'i yiterek katletmesidir.

Sonuçta Apollon, Zeus'un talimatı üzerine bölgenin en güzel beldesinde bir şatoda kalmaya başlar. Orada da rahat durmaz. Genç kızlara saldırıları, taciz ve tecavüz girişimleri devam eder. Yöre sakinleri korkudan baş eğerler.

Günlerden bir gün Apollon ormanda avlanırken, henüz yeni ergen olan Defne'yi görür. Yanına çağırır. Defne gelmez, ısrar eden Apollon'un bakışlarından ürker ve kaçmaya başlar. Ama Apollon daha hızlıdır. Yetişir saçlarından yakalar, elbiselerini parçalamaya, bir yandan da dudaklarından öpmeye çalışır. Defne direnir. Apollon'un yüzünü tırnaklar. Apollon bu direniş karşısında daha da öfkelenir. Defne'yi yumruklarıyla yere düşürür. Ve elbiselerini parçalayarak çıkarır.

"(…)Korkak adımlarla uzaklaştı Defne
Kaçarken daha bir güzelleşti de
Ardında tir tir titreyen avcı
Tavşan kovalayan hırslı bir tazı
Gibi düştü Defne'nin peşine.
Ben de yılmadan kovalayacağım
Büyülediğin kimmiş öğren
Ben ne bir dağlı ne bir çobanım
Oklardan sakınılmaz tanrıyım
Koca Zeus'tur babam (…)"

Defne, salyaları akan ve iğrenç bir koku salan Apollon'un gücüne karşı daha fazla direnemeyeceğini anlayınca yakarır: "Ey toprakana beni ört, beni sakla, beni kurtar", "Ya da al canımı. Bu zalime cariye olmayayım."

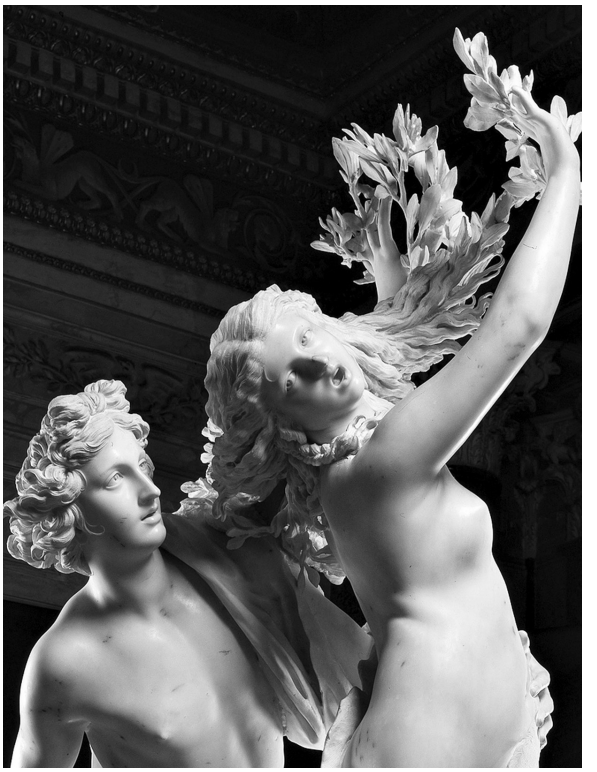

"Yalvarması daha bitmemişti ki
Bir gevşeklik sardı her yerini
Örtüldü göğsü yaprakla
Kolları, saçları dal oluverdi."

Toprakana onun yakarışını duyar, Defne bacaklarının uzadığını, toprağa kök saldığını hisseder. Uzun güzel kokulu saçları yapraklara, kolları ise dallara dönüşür. Ve bu gün Defne adıyla bilinen ağaç dünyaya gelir. Apollon bu dönüşümü fark edince korkuya kapılır ve kaçar.

O gün bu gündür Defne, Antakya - Harbiye'de kendi adıyla anılan ağaçların misk-i amber kokulu yapraklarıyla insanlığa şifa dağıtmaya devam etmektedir.

O gün bu gündür Defne, tiranlara, tanrılara methiyeler düzen kalemşorların yazdığı "Apollon – Defne" söylencesinin yeniden kaleme alınmasını yani hakikatin gün yüzüne çıkmasını beklemektedir.

okayadil@hotmail.com

Melih Cevdet Anday'ın "Defne İle Avcı" adlı şiirinden bir bölüm. A.g.e.

LİLİTH'İN ÖLMÜŞ RUHUNA

Ester

Âdemin ilk eşini hep Havva olarak biliyoruz değil mi? Büyük bir eksiklikle ve bundan habersiz olduğumuz bir hikâye var aslında. Belki de bilerek Lilith'i hiç tanıştırmadılar bizimle. Aman eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürmeyelim demiş olmalı birileri. Hoş bilinse de pek dişe dokunur bir iş çıkmaz bu zihniyetten diyorum.

Lilith Âdem için yaratılan ilk kadın, Âdem ile birlikte Cennetinde mutlu mesut yaşıyorken varlığını ve fonksiyonunu düşünmeye başlıyor ilk annemiz, Âdem'in kendisinden fazlaca farklılıkları onu düşündürüyor. İlk olarak kutsal birlikteliklerinde neden üstte kendisinin olmadığı sorusu kendisini celbedince bu soruyu onunla paylaşıyor. Âdem bu, altta kalır mı hiç? Cevap hazır: "Sen yeryüzünü, bende gökyüzünü temsil ediyorum birbirimizi tamamlıyoruz yetmez mi" deyince, olmaz diyor Lilith ve kendince itiraz ederek değişsin istiyor bazı durumlar ve istediklerini kabul ettiremeyince Âdemi terk ediyor. Ardından üç melek gönderiliyor dönmesi için. Fakat Lilith kararlı eşitlik sağlanmadıkça istedikleri karşılık buluncaya kadar dönmeyecek. Şeytanla işbirliğine kadar varıyor bu zıtlaşma ve Tanrı bir yerde yanlış yaptığını düşünerek Âdem'in sol kaburgasından bir parçayla, ancak bu kez Lilith'i yaratırken kullandığı malzemelerden çalarak yapyalın Havva'yı yaratıyor. Kaburganın altındaki parçadan olmalı ki itaatkâr ve boyun büken cinsten olsun diyor. Ve galiba Tanrı bu kez tutturuyor kıvamı baksanıza; asırlar oldu hep tek tipiz hep siniğiz… Ve Lilith isyanına eşlik eden kusursuz güzelliği ve nefretiyle her gün doğan Âdemin oğullarını öldürmeye yemin ediyor iş birlikçisi Şeytanla.

Lilith Tanrıyı çok kızdırmış olmalı ki bu çatışma devam ediyor kanımca. Bakın ki bugünde Tanrı gibi erkek olan Âdemoğlu onun hemcinslerini gözünü kırpmadan ortadan kaldırıyor. Şu sıra bu zıtlaşma dorukta gibi. Her gün arabaların altında çiğnenen, yol ortasında defalarca bıçaklananlar daha da artıyor. Bazen öldürmek rahatlatmıyor yüzünde ve vücudunda derin izler bırakılıyor, böylelikle her gün farklı şekillerde öldürülüyor. Gözleriniz okurken, kulaklarınızda duyarak eşlik ediyor bu taciz,

darp ve artık çok normale dönen ölüm haberlerine değil mi? İnsanca duyguları olduğunu düşündüğü adamla, insanca bir yaşam kurmayı planlıyor ve evleniyor. Döngü bu ya! Ancak çok sonra en azılı Cellat'a bile taş çıkaracak eşi zannettiği Azraili tarafından sorgusuz sualsiz ve de hesapsız öldürülüyor. Araştırmalar ve son çalışmalar; eşi, sevgilisi hatta bazen babası, abisi tarafından yaralanan ya da öldürülenler için öyle şaşırtıcı rakamlar veriyor ki inanılması güç. 7 yılda %1400'lük artış ile adeta bir cins kırımı yapıldığını duyuyoruz artık. Haksızlık, tahrik, erkeklik indirimi diye de bir şey var ki neye kime hizmeti var bilmiyoruz.

Havva'nın itaatkârlığı yine işe yaramamış gibi onun hatırına onun bu başeğmişliği geleneğini bozmamış bu kadın cinsine azda olsa rahatlık sunulmalı. Çarnaçar kelimeleri artarda sıralamak değil niyetim aslında, sadece yaşanan şu kısır döngülü sıkışmışlıklardan öteye atabilmek bazı şeyleri. Kendini kontrol edemeyen, sonu gelmeyen isteklerinin ve aşağılık erkek komplekslerinden kurtulamayan bu insanoğlunun uçkurunun faturasını kadına kesmelerine katlanılmamalı. Hâkimler savcılar kadın mı olmalı? Yoksa kadınlar mı yeryüzünden kaldırılmalı bilemiyorum. Belki Birer Lilith olunamayabilir. Ancak farkına varmalı Havva'nın kızları, ruhlarında müthiş bir başkaldırıyı barındırdığını fark etmeli, fark ettirmeli.

30.05.2015

KEL ÖLÜR, SIRMA SAÇLI, KÖR ÖLÜR, BADEM GÖZLÜ OLUR….

Hemen her ölüm sonrası nedense ölenin ardından onun hep iyi görülen yanları hatırlanır. Bu konuda hep neden diye sorulduğunda, alınan cevap hep "Ölenin arkasından kötü konuşulmaz" cevabı oluyor. Bir başka halk deyimi ile bu üst üste binen bir açıklama:

Kel öldüğünde onun sırma saçları üzerine; kör öldüğünde onun badem gözleri üzerine güzellemeler yapılması normal olan şey. En son Evren'in cenazesinde iki kadın "Hakkımızı helal etmiyoruz" deyip onu lanetlediklerinde apar topar uzaklaştırıldılar cenaze töreninden.

Dün kendi deyimiyle "6 kez gidip,7 kez gelen" bununla herhalde bir dünya rekoru kırmış olan, tam 5 kez başbakanlık yapan, son olarak da T.C'nin 9. Cumhurbaşkanı olarak görev yapan Süleyman Demirel öldü. Devlet adına üç günlük yas ilan edildi. Ardından bir övgüler, güzellemeler silsilesi başladı. Ve bu herhalde önümüzdeki günlerde de devam edecek. Bizim gibi Demirel'in "Morrison Süleyman, yolculuk ne zaman?"lı günlerini, Denizlerin idamı sırasında elini idama onay için kaldırırken, grubundan kimsenin ayrı bir oy kullanıp kullanmadığını görmek için çaba sarf eden günlerini; Türkiye/Kuzey Kürdistan'da onun başkanlık ettiği Milliyetçi Cephe hükümetleri günlerindeki faşist terörü vb. ni yaşayan ve hatırlayanlar için Demirel'in sırma saçlarına düzülen methiyeler tuhaf geliyor. Keldi yahu o!

Sağcı çetelerin devrimci avına çıktığı yıllarda "Bana sağcılar adam öldürüyor dedirtmezsiniz" diyecek kadar sağ gözü körü idi yahu o! Faşist Türk devletinin yılmaz bir savaşçısı idi yahu o!

12 Eylül'ün burjuva partilerini de bir süre tatile çıkardığı günlerde ve sonrasında birazcık da olsa burjuva demokrasisinin iyi yanlarını olduğunu keşfetmiş olması; esprili, halkla kaynaşmasını bilen iyi bir demagog olması da, son dönemde demokrat laflar etmesi de, ona yapılan övgüleri haklı çıkarmaz.

Demirel'i bilmeyenler ve tanımayanlara, Fikret Kızılok'un "Süleyman hep başbakan" isimli şarkısını dinlemelerini öneririz. Fikret Kızılok, Süleyman hep başbakan yazın. Tıklayın.

18 Haziran 2015

Blog Yazarı Raif Bedevi'ye Özgürlük!

Mehmet Desde

Raif Bedevi, "Suudi Arabistanlı Liberaller" isimli internet sitesinin yazarı ve editörü idi. 2008'de internette "Suudi Arabistanlı Liberaller" adlı forum sayfasını kuran blogcu Raif Bedevi, dinin yaşam üzerindeki etkisini sorgulamaya başladı. 2008'de Raif Bedevi hakkında soruşturma başlatıldı ve 2009'da ülke dışına çıkması yasaklandı. Banka hesapları donduruldu. Şeriat hükümlerinin uygulandığı bir ülkede dinin sorgulanmasını engellemeyi ve "artık kamusal hayat üzerindeki din etkisi kalkmalı" diyen Bedevi'nin susturulmasını amaçlayan Suudi egemenleri, 22 Aralık 2012'de Raif Bedevi'yi 'İslam'a hakaret ettiği' gerekçesiyle tutukladı. Bedevi tutuklanmadan önce internet sitesinde "özgürlük günü" çağrısında bulunmuş ve "Artık kamusal hayat üzerindeki din etkisi kalkmalı" demişti.Yazılarında imamların bazı fetvalarının "dini yanlış yansıttığını" söyleyen Bedevi ardından ülkenin önde gelen imamları tarafından açılan davalarla karşı karşıya kaldı.

Mayıs 2014'e kadar Bedevi'nin davası farklı mahkemelerde görüldü. 7 Mayıs 2014'te Cidde'deki bir mahkeme Bedevi'yi 10 yıl hapis cezasına çarptırdı. Bedevi'ye ayrıca 1000 kırbaç ve yaklaşık 266 bin dolar para cezası da verildi. Temyiz Mahkemesi 1 Eylül 2014'te Bedevi'ye verilen cezayı onayladı. Uluslararası Af Örgütü, Raif Bedevi'ye verilen cezayı protesto etti. Uluslararası Af Örgütü, Raif Bedevi'nin düşüncelerinden ötürü mahkûm edildiğini duyurdu ve Bedevi'nin derhal serbest bırakılması için dünya çapında aktif kampanya yürütmeye başladı. Bu kampanya sonucu Raif Bedevi'nin durumu kamuoyunun gündemine oturdu. Suudi Arabistan egemenlerinin Raif'i susturma çabaları ters tepmeye başladı. Af Örgütü'nün kampanyası sonucu Suudi Arabistan'daki insan hakları ihlalleri ABD ve Batı Avrupa'da kamuoyunun gündemine yerleşti.

Suudi Arabistan'da düşüncelerinden ötürü hapsedilen sadece Raif Bedevi değil. Suudi Arabistan'da çok sayıda insan hakları savunucusu sadece ifade, örgütlenme ve toplanma özgürlüklerini kullandıkları için hapsedilmiş durumdadır. Muhalifler hedef alınıyor, keyfi bir şekilde gözaltında tutuluyor ve adil olmayan yargılamalar sonucunda mahkûm ediliyor! İnsan hakları savunucusu ve aynı zamanda Raif Bedevi'nin de avukatı olan Velid Ebu El-Hair de 6 Temmuz 2014'te 15 yıl hapis cezasına mahkûm edildi. Mahkûmiyete uydurulan gerekçe ise "hükümrana itaatsizlik" ve "dışarıya kamu düzenini tehdit eden bilgiler sızdırmak"tır. Suudi Arabistan'daki hukuksuzlukları, insan hakları ihlallerini anlatmanın bedeli mahkûmiyeti gerektiriyor.

Raif Bedevi'nin eşi Ensaf Haydar'dır. Ailenin üç

çocukları var. Ensaf Haydar, 2012'de ülkesini terk ederek Kanada'ya göçtü ve siyasi nedenlerle sığınma başvurusunda bulundu. Raif Bedevi 31 yaşında. 9 Ocak 2015'te ilk kez Bedevi'ye elli kırbaç cazası uygulandı. Raif Bedevi'nin kırbaçlanmasına tanık olan ve can güvenliği nedeni ile ismi gizli tutulan bir aktivist o anları şöyle anlatıyor:

"İbadet edenler polis otobüsünün yaklaştığını görünce bugün birinin kırbaçlanacağını anlamıştı. Bir daire oluşturdular. Yoldan geçenler de onlara katıldı ve kalabalık gittikçe büyüdü. Fakat kimse birazdan getirilecek olan adamın ne ile suçlandığını bilmiyordu. Katil mi, diye sordular. Bir suçlu? Dua mı etmiyormuş?

Raif Bedevi, öğleden sonra Cidde'deki El Cefali camisinin önündeki meydana getirildi. Çok sıkı güvenlik önlemleri alınmıştı. Sadece Raif'e eşlik eden güvenlik güçleri yoktu, aynı zamanda sokaklarda ve caminin etrafında da çok sayıda güvenlik ekibi vardı. Bazı sokaklar ise kapatılmıştı. Raif'i otobüsten indirdiler ve kalabalığın ortasına getirdiler, yanında sekiz ya da dokuz görevli vardı. Raif'in elleri kelepçeliydi ve zincirlenmişti ama yüzünü örtmemişlerdi. Herkes yüzünü görebiliyordu. Zincirli halde olan Raif kalabalığın ortasında durdu. Üzerinde bir gömlek ve pantolon vardı. Bir güvenlik görevlisi elinde sopayla Raif'e arkasından yaklaştı ve onu dövmeye başladı.

Raif kafasını gökyüzüne doğru kaldırdı, gözlerini kapattı ve sırtını kamburlaştırdı. Sessizdi ama yüzünden ve vücudundan gerçekten acı çektiğini anlayabiliyordunuz. Görevli Raif'in sırtına ve bacaklarına vurdu, ta ki 50 kırbaca ulaşana kadar. Ceza beş dakika kadar sürdü. Her şey çok hızlı oldu, hiç ara vermeden kırbaçladılar. Bittiği zaman kalabalık "Allahu Ekber! Allahu Ekber!" diye bağırdı. Sanki Raif arınmıştı. Raif'i yeniden otobüse bindirip cezaevine götürdüler. Her şey yarım saatten az sürdü." Ortaçağ karanlığını temsil edenler, batılı emperyalist devletlerin müttefiği durumunda. Onlar için önemli olan kendi emperyalist çıkarlarıdır. Emperyalist çıkarlar içerisinde insan haklarının hiçbir önemi yoktur.

7 Mayıs 2015'te dünyanın pek çok kentindeki Suudi temsilciliklerinin önünde, Uluslararası Af Örgütü tarafından Raif Bedevi için eş zamanlı eylemler gerçekleştirildi. Af Örgütü aktivistleri Bedevi ve avukat Velid Ebu El-Hair'in de aralarında bulunduğu düşünce mahkumlarının serbest bırakılması çağrısında bulundular. Belli aralıklarla Suudi Arabistan Büyükelçiliği'nin önünde gösteriler yapılıyor. Berlin'de 22 Mayıs 2015'te yapılan gösteriye Raif'in Kanada'da yaşayan eşi Ensaf Haydar'da katıldı. Berlin'de iki haftada bir yapılan gösterileri organize eden Uluslararası Af Örgütü'nden Ruth Jüttner, istikrarlı protestoların etkili olmaya başladığını açıkladı. Kırbaç cezasının ilk 50'sinin infaz edilmesinden sonra geri kalan 950'sinin "Sağlık gerekçesiyle" ertelendiğini hatırlatan Jüttner, cezanın ertelenmesinde uluslararası tepkilerin etkili olduğunu belirtti. Raif'in eşi Haydar, eşinin haksız yere tutuklandığını ve Raif'in serbest bırakılması ve çocuklarına kavuşmasını talep etti. Ensaf Haydar, yardım çağrısında bulunuyor. Gazetelere ve televizyonlara demeç veriyor. Kamuoyu desteği arıyor. Batılı politikacılarla görüşüyor. Raif Bedevi ile dayanışmada bulunmak ve Suudi Arabistan egemenlerini teşhir etmek gerekiyor.

Uluslararası Af Örgütü Almanya Seksiyonu'nun yıllık kongresi 22-25 Mayıs'ta Dresden'de yapıldı. Kongrenin konuğu Ensar Haydar'dı. Ensar Haydar'ın konuşması sırasında kongre katılımcıları, Raif Bedevi'ye özgürlük dovizlerini havaya kaldırdılar. Bu eylem Alman basını tarafından görüntülendi. Ensar Haydar, eşinin durumunu anlatarak uluslararası destek çağrısında bulundu. Ensar haydar'ın konuşmasından önce iki dakikalık bir video gösterildi. Bu video da Raif'in küçük oğlu babasına mektup yazarken görüntüleniyordu. Duygulu anlara sahne olan bu görüntülerde, Raif'in oğlu babasının neden hapsedildiğini, neden yanlarında olmadığını sorguluyordu. Raif Bedevi, başına geleceklerini önceden tahmin etmişti. Bu yüzden tutuklanmadan önce eşi ve çocuklarının Kanada'ya gitmelerini organize etmişti.

Ensar Haydar, Raif Bedevi'nin sesini duyurmak için çırpınıp duruyor. Başta Af Örgütü olmak üzere, İnsan Hakları Örgütleri Ensar Haydar'a destek veriyor. Bedevi'nin üç çocuğu psikolojik destek alıyor. Ensar Haydar'ın anlatımına göre her Cuma sabahı korkuyla uyanıyor. Çünkü her Cuma günü Raif'in kırbaçlanacağından korkuyor. Raif Bedevi'nin düzensiz olarak eşini telefonla 3-4 dakika aramasına izin veriliyor. Bu yüzden Ensar Haydar cep telefonunu sürekli gözünün önünden ayırmadığını söylüyor. Raif'i hapishanede akrabalarının ziyaret etmesine izin verilmiyor. Andaki durumda Raif'in davasını takip edecek bir avukat ta yok. Suudi Arabistan'da muhaliflerin davalarını takip edenler hapsediliyor. Bu yüzden avukat bulmak çok kolay bir şey değil.

İnsan haklarının ihlal edilmediği bir ülke var mı?

Hemen hemen her ülkede şu veya bu ölçüde insan hakları ihlalleri yapılıyor. Kimi ülkelerde daha fazla kimi ülkelerde ise daha az insan hakları ihlalleri gerçekleşiyor. Burjuva demokrasisinin uygulandığı ülkelerle, krallık ve monarşi ile yönetilen ülkeler arasında kimi farklar var. Bu ülkede islam hukuku uygulanmaktadır. İslam hukukunda kadınlar ikinci sınıf insandır. Dini doğmaların sorgulanmasının cezası hapistir. Suudi kraliyet ailesi saltanatlarını sürdürmek için dikensiz bir gül bahçesi istiyor. Suudi Arabistan'da ayrıca kamusal alanlarda kafa keserek infaz dahil çeşitli yöntemlerle idam cezası uygulanıyor. İşkence sistematik olarak uygulanmaktadır. Kuran ülkenin anayasasıdır. Hukuk sistemi şeriata dayanmaktadır. Şeriat mahkemeleri kararlarını büyük ölçüde Kuran ve Sünnetten türetilen kanunlara dayandırmaktadır. İnternet erişimi ve sosyal medya kraliyet ailesi tarafından siyasi muhalefeti önlemek için Arap kültürü veya İslam ahlakına aykırı sayılarak aktif bir biçimde sansürlenmektedir. Böyle bir ülkede düşünce özgürlüğü, din özgürlüğü ve basın özgürlüğü yoktur.

Çaresiz değiliz. Günümüz dünyasında kapitalist/emperyalist sistem egemenliğini sürdürüyor. Sistem muhalifleri baskılara maruz kalıyor. Baskı ve sömürü yaşamın her alanında uygulanıyor. Küçük bir azınlık yaşadığımız gezegeni barbarlığa doğru sürüklüyor. Büyük insanlık kapitalist/emperyalist sisteme mahkûm değildir. Bu sistemin alternatifi var. Yeni bir dünya kurmalı büyük insanlık. Bu yeni dünyada, baskı, sömürü ve savaşlar olmamalı. Büyük insanlığın özlem duyduğu bu yeni dünya kendiliğinden gelmez. Bunun için örgütlenmek, uyuyan devi uyandırmak ve mücadele etmek görevdir. İnsan hakları ihlalleri ancak böyle bir dünyanın yaratılması ile son bulabilir.

Raif Bedevi'ye Özgürlük!
Raif Bedevi Derhal Serbest Bırakılmalıdır!
5 Haziran 2015

Strana Salan

A. Karabax
01.11.2014
Berfîn Dibarin Li Reşiyan

Bi serweriya germa tîrmehê digerim li wan sînoran
Seransar mişextî ne ji vî alî de yên wî alî yên şeran
Berxwedêr li der û dora têlan bin pê dikin hoviyan
Xwişk û bira, li kêleka hev şervan dibin li Kobanê.

Nebî bi çend zar û zimanan ber xwe didin,
perestgeh bi xwe digirîn li jêderka nebiyan.

Kel dibim bi şev û rojên aram, rêzan dibim li kelan
Dem xemgîn diborin dema ku xwe didin ser rojava
Xeza ji havînê bi westên berheman dikevin payîzan
Ne hawar e, strana salan tê stranê li bajarê Kobanê.

Tawisî Melek bi çend baskan difire li Şengalê,
warên pîroz dinêrin li baskên hêvîder.

Roj ji rojhilat hiltê, li ezman tê tarîkirin piştî Medan
Dever biçûk e, berxwedan mezin e li tenişta Pirsûsê
Nifteya azadiyê ya çepera tarîkirina rojê hatiye dîtin
Xewn û hêvî bi rengên hev seferber dibin li Kobanê.

Xaneqîn tu him li der î, him li dor î
sembola rengîn, wek ala xwe li jor î.

Gulebaran û bombabaranên pîzodî û barûdî rû didin
Agir tên pênasîn ji agiran gurtir, ji mijên reş girantir
Li erd û beriyên ku li benda barana kulîlka cotyaran
Peyman diçirin û berbang lê didin li bajarê Kobanê.

Pelek ji Geliyê Teyarê dikeve mewziyan
li wan, dem bi destanî hevbeş in.

Ew keleş û çelengên me, ne bes birûskên çiyayî ne;
Li çolên arîn, li best û rastên bêav, li tilên bêkevir jî
Zorzan û zertav in, ew in ku pêkve agir û agirbaz in
Û tax bi tax, xanî bi xanî, li kuçe û kolanên Kobanê.

Yaqob TILERMENÎ

helbestvana şaşwaz

ji dîlber hêma re…

helbestvanê got, “tu nikarî kurteçîrokeke fena helbestekê binivîsînî,”

çîroknûsî got, “tu bi kîjan angaştê zixtan didî min,”, mirov digot qey yarmetî ji çavên li ser deqê dixwest. li axaftina xwe zêde kir, “ma kurteçîrokên min ne helbest in tu dibêjî?” û bi bengîtî bi hêviya bersiveke erênî li helbestvanê nihêrî.

helbestvanê got, “ne helbest in jixwe, çinku ez im ê ku helbestan dinivîsîne.”

çîroknûsî got, “çima mirov li hemberî hevdu ew qasî bi bextreşî tevdigerin? çima dema ku dest pê dike dawî li xerabiyan nayê?” çavên wî yên nûtikî mîna du morîkên birqokî hisa girînê arasteyî awirên xwîneran dikir. li axaftina xwe zêde kir, “qey bêjeya xerabiyê mê ye ku ew qasî zêde dibe? qey dilsoziya di navbera du hezkiriyan de li hemana ye ku veguhere xerabiyê?” û serê xwe çemand ber xwe, ziq li serê pêçiyên lingên xwe nihêrî. bi zorê xwe girt ji bo ku negirî.

* * *

min dît, di helbesta yannîs rîtsos de bû. destê êvarî trênek nîgar dikir, wênesaz. Dema ku vagona taliyê ji kaxizê vediqetiya û bi tena serê xwe diçû barxaneyê, wênesaz jî di wê vagonê de bû. û ez di çêja mirra de ji çîrokê vediqetiyam: pêşîn tal, bi dû re şîrîn.

tu dibêjî, tu jî ne di vê kurteçîroka min de ye helbestvana bextxweş?

……..

**helbestvana şaşwaz: navê helbesta yannis ritsos*

Sergotina Calvino, romaneke ezoterîk e. Kincên edebê ji xwe kiriye û yê edeba bêedebiyê li xwe kiriye. Ji rêyên kevneşopan derketiye û daye ser rêyeke xweş(êş)ik; seriyek li ser koka xwe û seriyê din radikêşe asoyê – bi bêedebiya xwe’y spesîfîk, bi hurrbûna xwe’y bi ruh, bi bîra xwe’y bergeh berfireh, bi culhetê xwe’y nûceribînê, bi zimanê xwe’y zindî, bi xwerûbûna xwe’y bêhikum, bi bêşêwaziya xwe’y pirr-şêwaz romannûsiya kurmanc(î) ji bin nîrê xwedayên prîmîtîf filitandiye û biriye li (şên) xana edebiyata gerdûnî hikumandiye. Yaqob, bi vê romana xwe yî carris î bi culhet, kevneşopa edebiyata kurmanc a fêrbûyî û jiberkirî red kiriye û berî daye edebiyata kurmancî ya gerdûnî. (H. Kovan Baqî)

Sergotina Calvino (Calvino’nun Çöpsözü), ezoterik bir romandır. Edebin elbiselerini üzerinden çıkarmış ve edepsizlik edebininkileri giyinmiştir. Gelenekselin yolundan sapmış, (acı)güzelin yoluna girmiş; bir ucu köklerinde, diğer ucu ufka doğru –spesifik edepsizliğiyle, tinli özgürlüğüyle, geniş çerçeveli zihniyetiyle, deneysel tarzıyla, organik diliyle, hükümsüz orjinalliğiyle, çokkatmanlı tarz(sız)ıyla Kürmanci romanını primitif tanrıların hükümranlığından kurtarıp evrensel edebiyatın yeniyeşermiş diyarına taşımıştır. Yaqob Tilermenî bu şerirli-cesaretli romanında bilindik Kurmanci edebiyatının ezberlerini red etmiş ve pusulasını evrenselin Kurmanci edebiyatına döndürmüştür. (H. Kovan Baqî)

*Sergotina Calvino, Yaqob Tilermenî, 138 Sayfa, Avesta Yayınları 2013, İstanbul.

O DERİN AĞAÇLARIN AĞITI

Halil Çamay

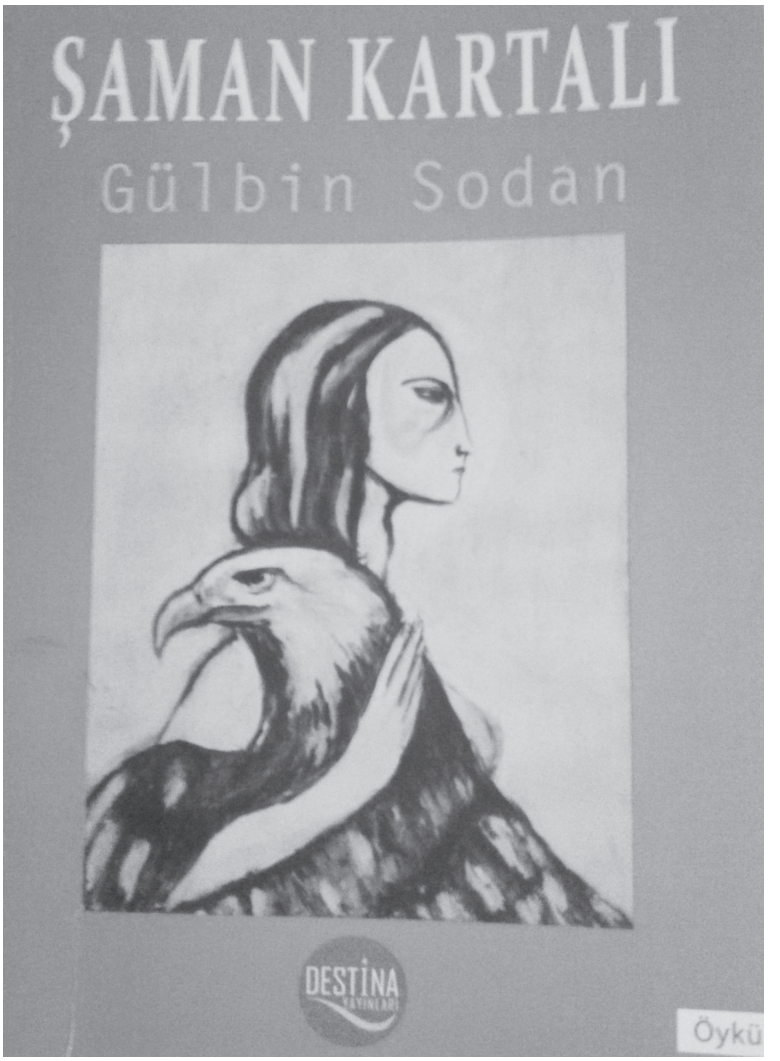

"İnsan doğaya ihanet etti. Ona bir efendinin kölesine davrandığı gibi davrandı. Bilinci önce donup katılaştı, sonra da karardı. …Geçmişini belleğine gömdü insanoğlu. Doğayla bir bütün olduğunu unuttu, unutmak istedi. Bu anıyı canlandıran bütün simge ve imgeleri gömdü iç dünyasına. Doğayı anımsatan her şeyi… Anlıyorsunuz değil mi Tanrı Telepinu? Bütün eski Tanrı ve Tanrıçaları, onların bütün yardımcılarını, doğanın ruhlarını ve perilerini. Tümünü."

Anadolu mitolojisinde,doğa canlıdır. Toprak, hava ve su perilerinin yanı sıra, toprakların ve sularında ruhu vardır. Bu ruhlar, insanlarda olduğu gibi, toprakların, suların duygu ve düşüncelerini dillendirir.

"Yok oldu ormanlarım inleyerek. Yok oluşun tiz çığlıkları ve cızırtılı sesiyle. Kurtlar kuşlar… bütün kutsal ağaçlar. Demir yandı toprak yandı su yandı. Geride bu cehennem artığı kaldı. Kül ve kömür. Ne aşırı bir sıcak ne de inceden bir rüzgar. Gece alev aldı Tuscutun ormanları. Yasını tutmalıyım ormanlarımın. Unutmalı güçlü bir tanrıça olduğunu Tuscut. Ağlamalı katıla katıla. Ulumalı yaralı bir kurt gibi…"

Gülbin Sodan'ın kaleme aldığı Şaman Kartalı, üç öyküden oluşuyor ve her üç öykünün de ortaklaşa izlediği yol, "doğa yıkımı"ndan geçiyor. Kitabın ilk öyküsü, teatral bir yapıya sahip olanKaraçor'un Öfkesi, (Karaçor, kuzey Türkmenlerinin kötü ruha verdiği isim) insanların para kazanma hırsıyla, doğayı yok sayışını ve ormanları katledişini, ormanın

mistik dili ekseninde insan gaddarlığıtemasına vurgu yaparak anlatıyor.

Karaçor'un Öfkesi adlı ilk öyküde adı geçen Telepinu dabir Anadolu Hitit tanrısıdır: Bolluk bereket ve bitki tanrısı. Güneş tanrıçası Arinna ve fırtına tanrısı Teşup'un oğludur.Karaçor'un Öfkesi, imara kapalı alanlardaki ormanları yakıp, imara açma yoluna giden holding sahiplerinin aç gözlülüğünü ve gözü dönmüşlüğünü konu ediniyor. Kapitalizme bulaşmış kuşaklardan ümidini kesen yazar, tamamen ilk gençliğe yönelik yazdığı mitolojik öykülerde, ormanların katlinin doğaya açacağı onulmaz yaraların bilimsel açıklamasını da öykülerineustaca aktarmayı başarmış. Doğayı, ormanları yok eden insan nesline tanrıların serzenişi olan öykülerinde;gökdelenlere karşı, adeta Don Quijote'un yel değirmenleriylegirdiği savaşı sürdürüyor.

Yine imar rantçısı yönetim(ler)in büyüme, güç ve iktidarın verdiği özgüvenle, son sürat, hesapsızca doğaya saldırıları anlatan, günümüz dünyasına ışık tutan, kitaptaki ikinci öykü Urus Kırlangıçları, Nuh tufanınıanımsatan bir kurguda ilerliyor. Doğadaki canlıların biyolojik dengesini bozan çevre felaketlerinin insanlarında biyolojik dengelerini alt üst edebileceğini ve insanları tek tek yaşayan mumyalara dönüştürebileceğini öngörüyor. Bilimkurgusalniteliğe sahip sürrealist bir öykü olanUrus Kırlangıçları, Jung öğretisinin yapı taşlarıyla örülmüş gövdesiyle, kitaptaki en şiirsel öykü aynı zamanda.

Kitaptaki üçüncü öykü olanŞaman Kartalı,tıpkı ilk öyküdeki gibi mitolojik bir dile sahip. Tanrılarla insanların hem buluştuğu, hem çatıştığı,minimalist özellikler de taşıyan bir öyküŞaman Kartalı. İletisi açık ve net:mitolojideki tanrıların, doğanın, doğa olaylarının ve doğadaki diğer canlıların karşılığı olduğu. Doğanın çürümesine, yok olmasına göz yumamayan tanrılar toplanıyorlar. Gök Tanrısı, yer Tanrısı, zaman Tanrısı, cehennem, fırtına, orman vb…Şikâyetlerinidile getiriyorlar:

"Bizi yaratan insanlar, kötü krallar yarattı şimdi de! Başına doladılar Tanrılar doğasının. Havamızı, sularımızı, rüzgârlarımızı kirletiyor, güzellikleri tüketiyorlar!".

Tüm şikayetler dile geliyor, savaş ve aşk tanrıçası Antumaracılığıyla, tanrılarla insanların arabulucusu şaman Kanaa'ya iletiliyor:

"…'Uç Kanaa. Kötü kralların ülkelerine doğru uç. Tanrıların sığındığı bu azalmış topraklardan, onların beton kentlerine doğru uç. Yitip gitmiş tanrılar doğasını anımsat onlara!'Kanaa, bir şaman kartalının keskin algısı, ayrıntıyı görebilen gözleriyle uçtu. Toprağa, denizlere boşaltılan ağulu atıklara, tarlalara, kentlere dönüştürülen ormanlara baktı. Tanrıları yaratan insanlar şimdi yarattıkları nesnelere tapıyorlardı. Bu tapınmayı kâr ve kazanç kralları yönetiyor, tüketim kralları azdırıyordu!"

Okyanuslarıterk eden yunuslar görüyor Kanaa, ölümü seçen yunuslar! Kendilerini ağaçlara bağlayan doğa savaşaçıları görüyor. Koru'nun kurtulması için sonsuza kadar bağlı kalabilecek doğa savaşçıları. *"güçle her şey yapılır, bütün güdülerini doyurursun. İnsan doyar ve yeniden acıkır. Güç yeniden acıkılmasını engelleyen şeydir!"* diyen işadamları. Ve sonunda, bilge bir serseri görüyorKanaa:Tamandua… *"dizgeyi değiştirecek gücüm yok, dizgenin de beni değiştirmesine izin vermiyorum, yapabildiğim tek şey bu! Yaşamımı para kazanmaya ve hep aynı işi yapmaya adayamam,"* diyen, çöplerden beslenen Tamandua!Tamandua, boş vermiş bir serseri değildir;varlığı ve varolma nedenini sorgulamış, varlığıyla hesaplaşmalarını tamamlamış, içinde bulunduğu medeni dünyaya ait olmadığını farketmiştir. Sokaklarda yatar, giyim ve gıda ihtiyaçlarını çöplerden karşılar. İnsanlarla konuşmaz. Ama her tutkun gibi kendisini toplumun dışına da atamaz. Aslında boşveremeyen bir boşvermiştir. Boşverdikleri sürekli yüreğini kanatır. O, farketmediği bir seyircisidir toplumun, isteksiz izleyicisi… Gözlemleriyle,Kanaa gibi bilge bir şamanı şaşkına çeviren, kentin bohem dervişidir.

Yurduna döndüğünde, Kanaa, *"Üç çeşit insan gördüm."der, savaş ve aşk tanrıçası Antum'a. "Dizgeyi yaratanlar ve ona boyun eğenler, dizgeyi değiştirmeye çalışanlar, dizgenin dışına atılanlar ya da dizgenin dışını seçenler!"*

"Yaşam, rahat bir uyku için hiçbir zaman uygun olmadı Tanrıça Antum!"

Gülbin Sodan, "Şaman Kartalı", 2015, Destina Yayınları, 142 sayfa

TENTENE / Öykü

Birsen İNAL

TENTENE, AMED 1. KİTAP FURARI'NDA OKURLARLA BULUŞTU

Genel Yayın Yönetmeni: **Lal Laleş,**
Editör: **Şeyhmus Diken**
Resimleyen: **Mehmet Kapçak**
Düzelti: **Tülay Akkoyun**
Kapak tasarımı: **Şener Özmen**

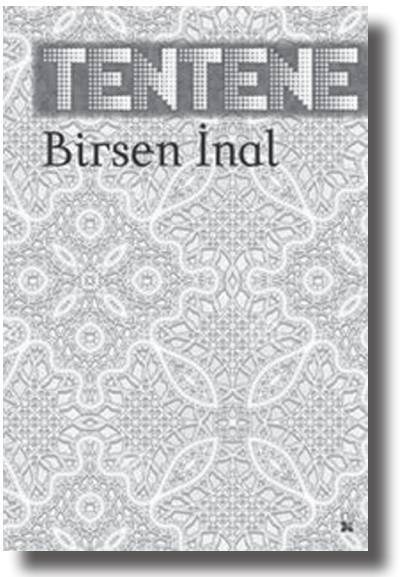

Hikayeler vardır birebir yaşamın içinden. Duyarsınız, tanık olursunuz, içiniz acır, isyan etmek: "Hayır, böyle olmamalı!" diye haykırmak istersiniz ama boğazınızda düğümlenir sözcükler. Bir gün dolup taşınca içinizdeki isyanlar, kağıda, kaleme sarılırsınız.

Bazen bir cümle yeterlidir bir öyküyü anlatmaya, sırtlanarak tüm öyküyü: "Buruşmuş çarşaflarda günden güne buruşuyordu bedenimin ütüsü."

Tentene gibi işlenmiş sözcüklerle bezenmiş bu kitapta yer alan öykülerde yazar, toplumsal sorunları, özellikle kadın sorunlarını işlemektedir. Hikayelerin yaşandığı bölgelerin sıcacık yerel söylemlerinden oluşan dili okuru öykünün içine sessizce çekmektedir.

İlmek ilmek örülmüş sözcükler ve öykülerin yolu açık olsun!

Tülay Akkoyun

Tuz ve Gece

Nevin KOÇOĞLU

Önsözden

Ben de soruyorum; "Şu anda bizlerin bir başkasının rüyasında olmadığımızdan hanginiz emin olabilirsiniz?" Bizim gürültülü hayatımız düşlerin sessizliğini bozmaz! Gerçekliğin kuşku götürmezliğinin önüne soru işaretini kim koyabilir? Sanat! Şiir, resim, fotoğraf, heykel, roman ve diğer sanatlar! Sanat bu kuşku götürmezliği sürekli sarsarak sanatsal yetisini uygular! Sanat kesinleştirmez, kuşku yaratır. Jafar Rahimi'nin ağırlıklı olarak kuruyan Urumya tuz gölünden bize aktardığı işte bu kuşkulu düşsel seyirdir. Onun deklanşörü yüzyılların tarihini bir çıt süresinde dondurup bize sunuyor. Mutlak bir sessizlikle. Bu düşün sesini duymak istiyoruz. Nevin'in şiirleri bu düşün sesi oluyor! Düş düş içinde, gerçek gerçek içinde, gerçek düş içinde ve biz sanatsal hazla seyrediyor, okuyor ilerliyor ve ilerleyemediğimizi fark ediyoruz, zira hep dönüp dönüp bu sanatsal hazzı bir daha tatmak için geri geliyoruz. Biz bu kitabın içine giriyor ve onun sayfaları arasındaki kurgulanmış rüyamızdan uyanmak istiyoruz, uyanamıyoruz. Çünkü bu rüya yaşamımızda var olan en acı gerçekleri en çıplak yüzüyle bize gösteriyor, yaşatıyor! Biz bu iki sanatçıya minnet borçluyuz!

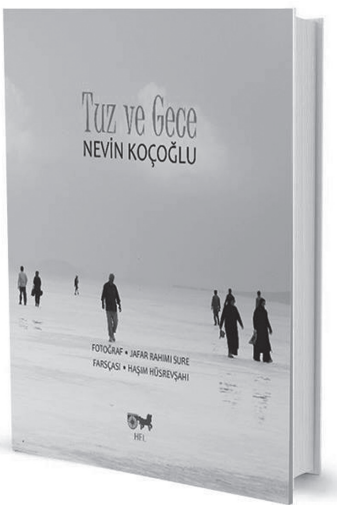

Haşim Hüsrevşahi

“CUT” Gösterimi sonrasında bir söyleşide Fatih Akın

Gülfer Uğur, geçen sayımızda yayınlanan bir yazısında Berlin Maksim Gorki tiyatrosu’nda “Kar Yağıyor Nisan”da başlığı altında Ermenilere yönelik soykırımın yüzüncü yıldönümü konulu etkinlikler üzerine bilgi vermişti. (Bkz. Güney sayı 72, sf. 12-13)

Söz konusu etkinlikler içinde film gösterileri de önemli bir yer tutuyordu.

Bu çerçevede 3 Nisan’da Atom Egoyan’ın 10 yıl önce Berlinale’de ilk gösterimi yapılan Ararat’ı ve Fatih Akın’ın bu yıl gösterime giren “CUT” (Kesik) adlı filmi de gösterildi. (CUT için Bkz. Güney Sayı 71, sf. 82-85)

Fatih Akın Film gösterisi ertesinde gazeteci Knut Elstermann’ın moderatörlüğünü yaptığı bir sohbette seyircilerin sorularını cevaplandırdı.

Fatih Akın’a gerek Knut Elstermann gerekse seyircilerden bir çok soru geldi.

Bu filmi yapmadaki motivasyonu konusunda Almanya sinemasının önemli isimlerinden olan Hamburg’lu Fatih Akın, kendisinin çok uzun süre Ermenilere yönelik soykırımdan bihaber olduğunu, kendisinin faşist bir aileden geldiğini anlattı. Burada seyircilerden yükselen şaşkınlık dolu seslere “Evet, evet, faşist. Şu bozkurtlar filan var ya, işte onlardan.” diye açıklama getirdi. Okulda, ergenlik, gençlik yıllarında bu konuda hiçbir şey duymadığını, okumadığını söyledi. Zaten okulda okutulan Holokost’un filan da onu fazla ilgilendirmediğini anlattı.

“Öyle ya, bunun benimle ne ilgisi var?” diye düşündüğünü anlattı. Ermenilere yönelik soykırımla, ancak Hrant Dink’in öldürülmesi ertesinde ciddi olarak ilgilenmeye başladığını, başladıktan sonra da “CUT”ı yapana kadar bu konunun onun sürekli işi olduğunu belirtti.

“7 yıl boyunca, bu konuda elime geçen her kitabı okudum. Soykırımla yattım, soykırımla kalktım. Gördüm ki, her soykırım, her insanın sorunu. İnsanın bu beni ilgilendirmez diyeceği bir soykırım yok, olmamalı.”

Fatih CUT’ı yapmadaki esas motivasyonunun, ailesindekileri, en başta da babasını ikna etmek olduğunu anlattı. ”Ben bu filmi öncelikle babam, ve babam gibiler için yaptım.”

Fatih, bu filmi ailesi ve babası ile birlikte seyrettiklerinde, amacına ulaşmış olduğunu, onların da bu filmde Nazaret’le birlikte olduğunu gördüğünü söyledi. Sonra şu anekdotu anlattı:

“Babam dinine bağlı bir insan. Camiye gidip gelir. Bir gün cemaatten bazı gençler yanına gelip, benim Ermeni yanlısı bir film yaptığımı, soykırım filan diyerek Türk devletine saldırdığımı, bunun hiç iyi olmadığını, Eğer onun oğlu olduğumu bilmeseler, ona saygı duymasalar, gelip bacaklarımı kıracaklarını söylemişler. Bana böyle işler yapmamam için nasihat etmesini söylemişler. Babam

bunu buna anlatarak dedi ki; 'Fatih, evet haklısın. Filmi gördüm. Olanı anladım, biliyorum. Ama her iki lafın birinde soykırım demek zorunda mısın? Demesen daha iyi olmaz mı?'"

Bu bağlamda Fatih'e filmin Ermenistan'da nasıl karşılandığı, Türkiye'de durumun nasıl olduğu, engelleme olup olmadığı soruları geldi. Bunun bir soykırım filmi olup olmadığı sorusu geldi. Fatih kısaca şunları söyledi:

— Filme Ermenistan'da da bir çok eleştiriler geldi. Fazla beğenilmedi.

— Türkiye'de gösterim konusunda herhangi bir engelleme olmadı. Film normal olarak gösterime girdi. Fakat çok az insan gitti sinemaya bu filmi görmeye. Yani sanki film yokmuş gibi davranıldı.

— Almanya'da da fazla giden olmadı filme.

Bu anlamda soruna ticari olarak yaklaşıldığında film başarısızdı.

— Fakat buna rağmen daha önceki başarılar nedeniyle bu büyük bütçeli filmi gerçekleştirmiş olmaktan dolayı mutlu idi Fatih. Bu film mutlaka yapmak istediği bir western/yol filmi idi onun için. Filmin bu biçimi onun araçsallaştırılmasını engelliyordu. Ve bu iyi idi.

— Fatih bir yandan kendisinin severek isteyerek yaptığı bu filmine duyulan ilginin azlığına bayağı kızgındı. 'Ben hep bu konuda halkın alttan yapacağı baskıyla bir şeylerin değişeceğine, değiştirilebileceğine inanıyordum. Bu filmle ilgili olarak yaşadıklarımdan sonra artık böyle düşünmüyorum' diyordu. Diğer yandan fakat filminin ne Ermenistan, ne Türkiye tarafından araçsallaştırılamayacak bir film olmasının onun üstünlüğü olduğunu düşünüyordu.

Fatih bir filmde verilmek istenen mesajların doğrudan verilmesini sevmiyordu. Bu film bir soykırım filmi değildi bu anlamda. Ermeni demirci ustası Nazareth'in kaybolan kızlarını aramasının filmi idi. Fatih mesaj konusunda kullandığı yöntemi "kaçakçı yöntemi" olarak adlandırıyor. Söylenmek istenen filmin içine farkına vardırmadan sokuluyor. Ona göre, tabii herkes de kendi yorumunu katabilir, filmi istediği gibi yorumlayabilir. Bu yorumun yönetmenin yorumu ve yapmak istediği ile eş olması da şart değildir.

Fatih başta da belirttiğim gibi bugünkü Almanya sinemasının en önemli yönetmenlerinden biri. Uluslararası alanda da yeteneğini kabul ettirmiş bir sanatçı. Fakat böyle ünlenmiş bir çok sanatçıda olduğu gibi "ben ünlüyüm", "ben önemliyim" havaları atmayan, alçak gönüllü, sevimli, sohbeti hoş, candan, hemen arkadaş olmayı isteyeceğiniz bir insan. Ve kendiyle de gırgır geçebilecek kadar özgüvene ve espriye sahip bir insan.

Kendisine bir seyircinin yönettiği "Bu film, sizin "Duvara Karşı" ve "Diğer Tarafta" filmleri ile ilk ikisini yaptığınız üçlemenizin üçüncü filmi. Ben ilk iki film arasında belli bir bağ kurabildim, kurabiliyorum. Fakat bu üçüncü film tamamen çerçeve dışına çıkıyor. Bağ kuramıyorum ilk iki filmle. Bağ nerede?" sorusuna verdiği cevap gerçekten çerçeveletip duvara asılacak bir cevaptı:

"Bağ benim. Her üç filmi de ben yaptım. Her üçü de benim kafamın ürünü."

Sonra şöyle devam etti Fatih:

"Yok, yok... Öyle değil tabii... Aslını isterseniz bir üçleme filan yok. Üçleme filan deyince yapımcılar ve sinemaseverler daha bir dikkat kesiliyor; devamın nasıl geleceğine; bağlara filan kafa yoruyor. Üçleme deyince daha iyi satılıyor filmler. Yani bir reklam, satış stratejisi bu."

Soru soranın hayal kırıklığına uğrayıp uğramadığını bilmem, ama Fatih bu samimi, esprili cevabı ile sanatı küçük azınlıkların anlayacağı bir giz olarak kavrayıp yapanlar hakkında da ne düşündüğünü açıklıyordu. Tabii "kaçakçı yöntemiyle."

Yeni filmlerini –belki dörtleme de olabilir!– bekliyoruz.

5 Haziran 2015 ✎

Anuş Pazarcıyan

Bir 'yakın gelecek' filmi…

Androidler aramızda mı?
Ex machina (İngiltere 2015)
Yönetmen ve Senaryo: Alex Garland
Oyuncular: Domhnall Gleeson, Alicia Vikander, Sonoya Mizuno, Oscar Isaac, Chelsea Li, Evie Wray vd.

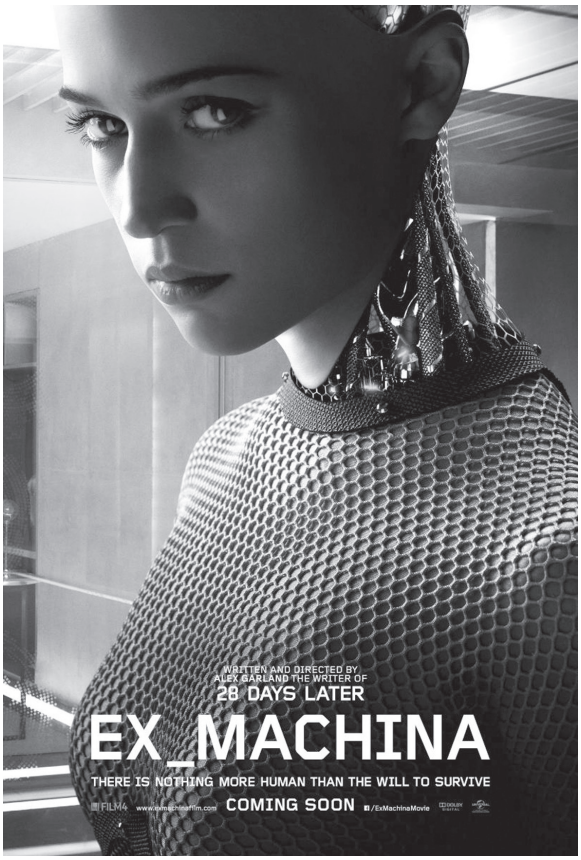

Ex machina robot teknolojisinin gelişmesinde neyin mümkün olabileceğini sorgulayan, düşündürücü ve korkutucu bir film.

Öykü şöyle:

26 yaşında, yalnız yaşayan, annesi ve babasını bir araba kazasında kaybetmiş olan, hayatla ilişkisi bilgisayar üzerinden yürüyen, programcı olarak ülkenin en büyük bilgisayar firmasında çalışan Caleb (Domhnall Gleeson) firma içi bir yarışmayı kazanır. Ödül, firmanın efsanevi şefi Nahtan'ın (Oscar Isaac) dağlar arasında gizlenmiş yüksek teknik donanımlı malikanesinde şefle geçirilecek bir haftadır.

Bu 7 günün raporu Ex machina.

1. günde Caleb'i saatlerce süren bir helikopter yolculuğu ve ertesinde bir vahşi nehir yatağını takip eden yürüyüş ertesinde, bir orman içinde konumlanmış cam ve çelik konstrüksiyon bir eve varışını görüyoruz. Kapıda elektronik bir ses ve ekran karşılıyor onu. İsmiyle hitap ediyor ses, ekrana yaklaşmasını istiyor. Birkaç saniye sonra ekrandaki bir delikten Calebin resmini taşıyan bir plastik kimlik geliyor. Bu kapıyı açan anahtardır aynı zamanda. Evde görünürde kimse yoktur. Evin içinde dolaşan Caleb bir süre sonra evin kışlık bahçesinde şort ve tişört kıyafetle spor yapan Nathan'la karşılaşır. Şaşkındır ve heyecanlıdır Caleb. Bu ilk karşılaşma ertesi Nathan Caleb'e yatacağı odayı gösterir. Elindeki anahtarla evin kendinin girmesine izin olan bölümlere girebileceğini, bazı kapıların ise bu anahtarla açılmayacağını anlatır. Caleb bi-

raz dinlendikten sonra, Nathan Caleb'in önüne bir mukavele koyarak oyunun kurallarını ve şartlarını açıklar: Bu ev yalnızca bir ev değil, aynı zamanda bir ileri teknoloji üretim merkezidir. Tek çalışanı Nathan'dır. Nathan yeni bir proje üzerinde çalışmaktadır. Humanoid bir robottur üzerinde çalıştığı proje. Caleb eğer isterse bu bir hafta içinde bu projenin içinde önemli bir rol üzerlenebilir. Ancak bir şartı vardır: Burada olanlar hakkında hiç kimseye, hiçbir zaman, hiçbir şey anlatmayacağı konusunda bir mukavele imzalayacaktır. Caleb fazla düşünmeden imzayı basar. Nathan, onun gibi olmak istediği idolüdür.

2. gün Nathan'ın yaratıcısı olduğu genç bir kadın vücuduna ve güzel bir insani yüze sahip, vücudu şeffaf Ava (Eva/Havva) ile tanışırız. Başının içinde eletronik beynin bulunduğu arka kısmı bir metal koruyucu tabaka ile kaplıdır. Caleb'in görevi Eva ile konuşmak,onun yapay zekasının doğal insani zekaya yakınlık derecesini ortaya çıkarmaktır. Bir çeşit Turing testidir yapılan.

1950'li yılların başlarında çağdaş bilgisayar ve enformatiğin teorisinin kurucularından olan İngiliz matematikçi ve bilişimci Alan Turing'in önerdiği bir testtir bu. Bu testte bir insan her türlü bilgi ile donatılmış bir bilgisayarla ve bilgisayar kullanan görüp, duymadığı yalnızca bilgisayar üzerinden yazıştığı bir insanla, yazışma yoluyla bir sohbet başlatır. Bu sohbette testi yapan kişi sorular sorar ve bunlara cevaplar alır. Verilen cevaplardan kimin bilgisayar kimin insan olduğunu çıkarılamadığı noktada, bilgisayar Turing testini başarıyla geçmiş olur. Bu noktada artık doğal insani zekayla yapay zeka arasında bunları birbirinden ayırabilecek fark kalmamış demektir.

Nathan'ın Turing testcisi Caleb'tir.Yapılan testin Turing testinden farkı şudur: Burada testi yapan kişi, sohbet ettiği kişinin bir robot olduğunu; insanlığın hemen tüm bilgisiyle donatılmış olan robot ise karşısındakinin insan, kendinin bir robot olduğunu; onu "yaratan"ın bir insan, Nathan olduğunu bilmektedir.

Caleb ikinci günden itibaren kendisinden ayrı bir camlı bölme içinde oturan Ava ile sohbete başlar. Ava konuşma sohbet konusunu seçmeyi Caleb'e bırakır.

Sonraki 4 gün gündüzleri Caleb ve Ava'nın sohbetleri, akşamları ya da sohbete ara verildiğinde Caleb ve Nathan'ın sohbetleri değerlendirmeleri ile geçer. Nathan aslında dünyayı var olan en büyük bilgi bankası üzerinden tanıyan ve fakat gerçek hayatta dört duvar arasında yaşayan bir robot insan yaratmıştır. Ava'nın gerçek hayatta yalnızca Nathan'ı ve onun kendisi için yaratmış olduğu hizmetçi ve seks kölesi olarak kullandığı bir genç kadın robotu, Kyoto'yu (Sonoya Mizuno) tanımaktadır. Onun için Caleb, Nathan dışında gördüğü tek insandır. Nathan insan bilgisi içinde yer alan duyguları da yerleştirmiştir yapay zekanın içine. Sonucun ne olacağını bilmemektedir. Caleb ile Nathan arasında geçen bir konuşmada, Caleb Nathan'a tanrıyı oynadığını söyler. Nathan'ın cevabı nettir: Oynamıyorum.Tanrıyım. Gerçekten de tanrı yaratıcı ise, Ava'nın yaratıcısı, tanrısı Nathan'dır.

Caleb Nathan'ın evine geldiği ilk günün gecesinde bir ara alarm çalar, elektrikler kesilir. Kısa sürede yeniden gelir. Nathan'a bunu sorduğunda, Caleb, bunun son dönemde sıkça olduğunu, böyle bir durumda güvenlik tedbiri olarak bütün kapıların kilitlendiğini, fakat başka sistemlerin çalışmadığını öğrenir.

Caleb sonraki günlerde Ava ile sohbet ederken de elektrikler kesilir. Elektrikler kesildiğinde o süre boyunca Ava ile Caleb'in konuşmalarını bir monitordan izleyen Nathan'ın bu izleme imkanı ortadan kalkmaktadır. Bu kesintiler sırasında Ava, Caleb'i Nathan'a güvenmemesi gerektiği konusunda uyarır. Ve bu elektrik kesintisini kendisinin de yapabileceğini ve yaptığını söyler. Yani izlenmeden, özel konuşmaları mümkündür.

Nathan'ın gözlediği konuşmalarda Ava Caleb'in özel hayatını öğrenmeye, nerede yaşadığını, ne hayaller kurduğunu öğrenmeye çalışır. Kendi hayali bir kalabalık büyük şehirde, bir trafik lambasında kırmızı yanarken diğerleri ile farkına varılmadan beklemek ve yine farkına varılmadan yeşilde karşıya geçmektir.

4-5-6 günlerdeki sohbetlere Ava bir elbise giyerek gelir. Caleb'in karşısında şimdi genç, güzel, her konuda bilgi sahibi bir kadın oturmaktadır. Ve o kadın gözlenmedikleri anlarda birlikte kaçma önerileri getirmektedir.

Nathan ile ilişkilerinde Caleb, onun mutsuz, yalnız, herkesten kuşkulanan, ve herkesi, her şeyi belirlemek isteyen bir kişilik olduğunu görür. Mutsuzluğunu alkol ile öldürmektedir. 5. gece aşırı alkolle sızdığında Caleb onun bütün mekanları açan anahtarı ile, girmesinin yasak olduğu alana, onun robot üretim merkezine girer. Burada dolaplar içinde birden fazla kadın robot parçalarını bulur.

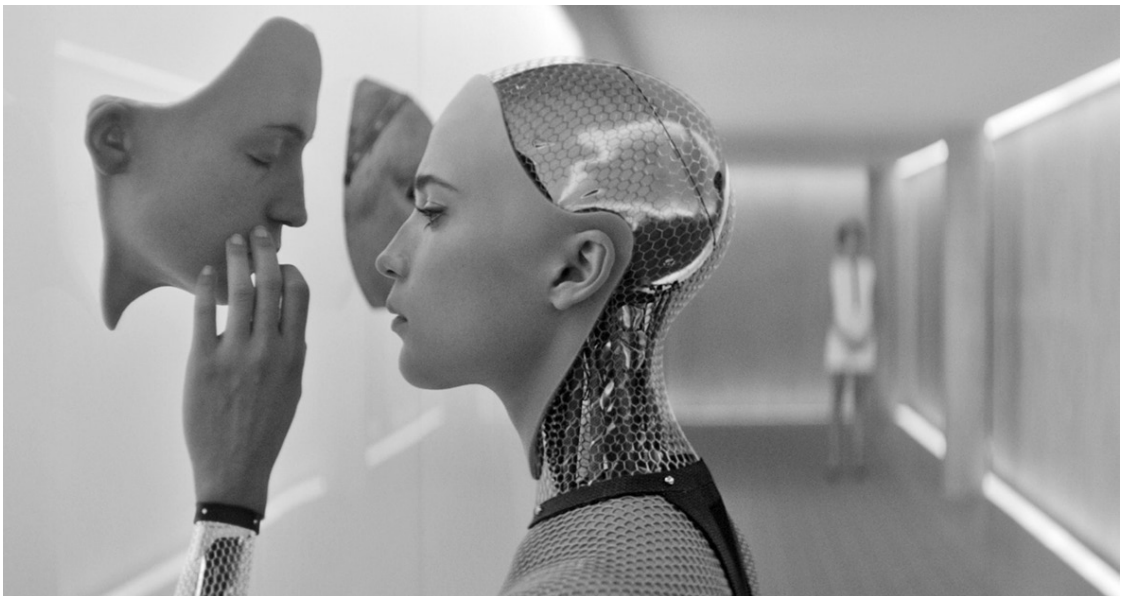

Bunlar daha önceki veya daha sonraki yeni insan robotlar için hazır yapay vücutlardır. Eksik olan beyindir.

O andan itibaren Caleb için tek çözüm vardır: Ava'yla birlikte kaçmak.

Planı ayrılacağı yedinci günde Nathan'ı kutlama bahanesiyle sarhoş etmek ve onun her odayı açan anahtarı ile Ava'yı kurtarmak, onunla birlikte onu almaya gelecek helikopterle gerçek dünyaya geri dönmektir.

Bilmediği bir şey vardır: Nathan onun Ava ile olan gizli görüşmelerinden haberdardır. Elektrik kesintisi belli bir andan itibaren onların "özel konuştukları"nı düşünmeleri için Nathan tarafından kurulmuş bir tuzaktır. Nathan'ın planı en baştan itibaren yaratığının ne kadar insanlaştığını görebilmek için bir test insanı bulmaktır. Caleb hiç kimsesi olmayan, kimsenin kaybolduğunun farkına varmayacağı bir insan olarak iyi bir denektir. Ona yarışmayı kazandıran Nathan'ın kendisidir. O gerçekte yarışma kazanmamış, Nathan onu uygun denek olarak seçmiştir. Ava'nın yapay zekası ile doğal insani zekası arasında bir fark kalmadığı Ava'nın gerçek hayata katılabilmek için kaçmayı planlaması, bunun için Caleb'i kazanması, kullanması, onu kendine aşık etmesi ile ispatlanmıştır. Ava gerçek bir insanı istediği gibi manipüle edebilen üstün insan, Nathan onun yaratıcısıdır. İstediği anda enerjisini kesip onu devre dışında bırakmaya muktedirdir. Caleb'in de görevi tamamlanmış, son kullanım tarihi geçmiştir.

Sonrasında Nathan'ın da hesabının yanlış olduğunu görürüz. Onun yaratıklarının ona ihtiyacı yoktur. Tersine o onların özgürlüğünün önündeki engeldir. O engeli kaldırır Ava ve Kyoko. Aslında Ava'nın Caleb'e , başka insanlara da ihtiyacı yoktur!

Film Ava'nın kalabalık bir şehirde bir trafik lambasında bir insan kalabalığı içinde beklerken göründüğü bir sahne ile kapanır.

Düşündürücü, ürpertici, korkutucu bir son bu. Çünkü birincisi bugün bir iki bilişim tekeli, dünyadaki bütün insanların özelinin de bilgisine sahip olacak teknik imkanlara sahipler. Bunu ne ölçüde nasıl kullandıklarını da gerçek anlamda bilmiyoruz. Ve ikincisi, robotiğin gelişmesi aslında çok uzak olmayan bir gelecekte, en azından teknik olarak Ava'lar yaratmaya imkan verebilecek bir gelişme. Bir yandan Andoridler –makine insanlar- mümkün bir gelişme. Diğer yandan insanların çürüyen, kullanılmaz organlarının yerine yapay organlar geçirilmesi yönünde çalışmalar var.

Ex Machina bu bağlamda bu gelişmelerin kaçınılmaz olarak gündeme getirdiği ve getireceği felsefi ve etik sorunları da tartışan konusu ile, gayet iyi düşünülmüş kurgusu ile, hem robot, hem insan karakterlerinin inandırıcı oyunları ile, gayet iyi ve ekonomik kullanılan müziği ile, usta sinema diliyle bu sezonun seyre değer, ilginç filmlerinden biri.

Ex machina, aslında bir roman ve senaryo yazarı olarak tanınan, bundan ilk iki romanı (Plaj ve Manila) filmleştirilen Alex Garland'ın ilk yönetmenlik deneyimi.

Garland yönetmen olarak da sinema için bir kazanım.

İki 'Uzak Gelecek' filmi:

1.
Hunger Games 3/Mockingjay Part I (ABD 2014)
Açlık Oyunları 3/ Alaycı Kuş I. Kısım
Yönetmen: Francis Lawrence
Oyuncular: Jennifer Lawrence, Josh Hutcherson, Liam Hemsworth, Woody Harrelson, Elizabeth Banks, Julianne Moore, Philip Seymour Hoffman, Jeffrey Wright, Stanley Tucci, Donald Sutherland vd.

"Açlık oyunları/Alaycı Kuş I. Kısım" Amerikalı kadın çocuk/gençlik kitapları yazarı Suzanne Collins'in 2008-2010 yılları arasında yazdığı bir roman üçlemesinin üçüncü ve son kitabının sinemaya uyarlaması. Daha doğrusu bu son kitabın ilk bölümünün sinemaya uyarlaması.

"Açlık oyunları" çeşitli dillere çevrilip yayınlanan, yayınlandığı hemen her ülkede aylarca "en çok satanlar" listelerinin ilk sıralarında yer alan, öncelikle genç insanların, onlar içinde de çoğunlukla genç kızların merak ve heyecanla okudukları bir roman. Şimdiye kadarki satış rakamı 24 milyon civarında. Suzanne Collins bu romanı sayesinde 2010 yılında ABD de yayınlanan Time dergisinin yayınladığı "Dünyanın En Etkin 100 İnsanı" listesine girmeyi başarmış.

Kitabın adeta Harry Potter dizisi ile yarışan ticari başarısı tabii Hollywood'u da hemen devreye soktu. Üçlemeye adını da veren " Açlık oyunları" nın birinci kitabının filmi 2012'de, "Ateşi Yakalamak" isimli ikinci kitabının filmi 2013'te, hem iki, hem üç boyutlu olarak çekilerek gösterime girdi. Her iki film de kendi yıllarının en fazla seyircili filmleri oldular. Bütün zamanların en çok seyredilen filmleri içinde de ön sıralara yerleştiler. Sinemadaki ticari başarı, kitap piyasasındaki başarıyı da aştı. Üçüncü kitabın sinemaya iki bölüm olarak aktarılması kararının ardında herhalde bu ticari başarı yatıyor olsa gerek.

Bu acayip ticari başarı, hem kitap, hem filmler hakkında bayağı meraklandırdı beni. Fakat bir yandan ticari başarının kalite konusunda bir anlam ifade etmemesi gerçeği ve zaman faktörü kitapları benim okunacaklar listemin dışında bıraktı. Belki filmlerin birine denk gelirse giderim diye düşündüm. Fakat ilk iki filmin tanıtımlarında gösterilen parçalardaki rahatsız edici gürültü nedeniyle gitmedim ilk iki filme. Doğrusunu isterseniz bu filmlere birlikte gidecek yetişkin bir dost bulamamak, bu filmlerin gösterildiği sinemalardaki gösterim sırasındaki popcorn, cips ve naços gürültüleri de engelleyici faktörlerdi.

Sonunda üçlemenin son kitabının 2014'de çekilen "Alaycı Kuş I. Kısım"ını aslında kimi dostlarla gitmek istediğimiz bir filme bilet bulamadığımız ve sinema kapısından "boş" dönmek istemediğimiz için gördüm.

"Alaycı Kuş"ta Kuzey Amerika somutunda geleceğin dünyasının bir tasavvuru var: Savaşlar ve Doğa Felaketleri sonucu yanmış, yıkılmış, çökmüş bir dünya bu. Bu Dünya Bir Merkez'den, "Kapitol" den ve onun çevresindeki 12 "Bölge"den oluşuyor. Kapitol bu dünyanın egemen zenginlerinin lüks içinde yaşadıkları bölümü. Bölgeler aslında Kapitol'ün sömürgeleri. Bu sömürgelerin her biri toplumun belli gereksinimlerini karşılayan üretici emekçi insanları barındırıyor içinde. Her „Bölge" ekonominin ve toplumsal yaşamın değişik alanlarında uzmanlaşmış durumda. Bölgenin biri kömür madenciliği yapıyor. Bir başkası tarımın bir kolunda uzmanlaşmış. Bir başkası enerji üretimi yapıyor, bir başkası taşımacılık üzerine uzmanlaşmış.vs. Bu bölgelerin birbirleri arasında bir geçişkenlik yok. Herkes hangi bölgede/sömürgede doğuyorsa, o sömürge içinde kalıyor. Kapalı, bir çeşit feodal topluluklar bunlar. Her biri ürettikleri ürün ve hizmetleri Kapitol'e sunuyor. Bu sistemi sorgulamaya kalkanlar ise, Kapitol'ün iktidarının temel dayanaklarından biri olan açık terörle yok ediliyor. Bölgeler arasındaki ilişkiler ve geçişkenlik Merkez tarafından faşist terörle engelleniyor. Bölgelerin her biri yalnızca bir alanda uzmanlaştığı için tek başına yaşayacak durumda değil. Sömürgeci merkezin sömürgelerinden zorla da aldığı ürün ve hizmetle-

rin bir bölümünü sömürgelerdeki insanların açlıktan ölmeyecekleri bir ölçüde „dağıtması"na bağlı yaşamları.

Kapitol'ün iktidarının bir ayağı faşist terörken, diğer ayağı bir merkezden yayınlanan TV yayınları üzerinden insanların bilinçlerinin esir alınması. Propaganda. Medya üzerinden yapılan algı operasyonları. En önemli propaganda programlarından biri her yıl Kapitol'de özel olarak hazırlanmış bir arenada yapılan „Açlık Oyunları." Kapitol'ün efendileri bu oyunlarda hem Kapitol sakinlerini eğlendiriyor, hem de güya oyunun kazananına bölge/sınıf değiştirme imkanı tanıyor. Bu „oyun"larda kazanmak için 12 bölgeden seçilen gençler birbirlerinin üzerine salınıyor. Kazanmak için tek yol tüm rakipleri öldürmek. Tabii oyunların düzenleyicisi iktidar sahibi başka türlü karar da alabilir. Oyunları istediği zaman, istediği gibi manipüle edebilir. Eski Roma'daki gladyatörlerin ne kadar yakın olduğunu bilmediğimiz bir geleceğe taşınmış hali Açlık Oyunları'nın seçilmiş savaşçıları.

"Açlık Oyunları" kitaplarında ve tabii filmlerde anlatılan "75. Açlık Oyunları"nın baş kişisi, oyunlar için 12. bölgeden seçilen 12 yaşındaki kız kardeşinin yerine oyunlara gönüllü olarak katılan 16 yaşındaki Katniss Everdeen (Jennifer Lawrence). Kitapların öncelikle genç kızlar tarafından okunmasının temelinde baş kahramanın güçlü bir genç kız figürü olması yatıyor olabilir. "Alaycı Kuş" un başındaki özette onun katıldığı oyunda başarılı olduğunu, bir çok macera ertesinde sevgilisi ile sona kaldıklarını ve fakat birbirlerini öldürmek yerine arenadan kaçmaya kalktıklarını öğreniyoruz. Katniss canlı olarak yayınlanan oyun boyunca cesareti ile, dayanışmacı ve isyancı tavırları ile bölgelerdeki ezilenlerin umudu olmuş, onun oyunda giysisi üzerinde sembol olarak taşıdığı alaycı kuş merkeze karşı başkaldırının sembolü haline gelmiştir. Alaycı Kuş şarkısı da isyan şarkısı haline gelmiştir. Alaycı Kuş/I. Kısım'da oyunlar sırasında bölgelerde isyanlar çıktığını, bunların faşist şiddetle bastırıldığını öğreniriz. En büyük isyan Katniss'in geldiği 12. bölgede çıkmış, 12. bölge bombalanarak yerle bir edilmiştir. Bölgenin insanlarının % 90'nı ölmüş, geri kalanlar yer altında merkeze karşı isyancıların oluşturduğu gizli "13. bölge"ye sığınmıştır. 13. bölge askeri bir komündür. Bir kadın başkanı vardır: Başkan Alma Coin (Julianne Moore). Katniss kendine yardım eden bir grupla birlikte bu yer altı Komününe sığınır. Onu orada büyük bir görev beklemektedir. Bir propaganda filminde bütün bölgeleri isyana çağırmak. Fakat çekilen filmler bir türlü inandırıcı olmamaktadır. Bu nedenle Katniss bir film ekibi ile birlikte isyanda yok edilen kendisinin de yurdu olan 12. bölgeye gider. Görevi Katniss'i ele geçirmek ve yok etmek olan faşistler Katniss ve ekibinin peşindedir. Katniss değişik isyancı gruplar arasında eylem birliği sağlamaya çalışır. Artık isyanın reklam filminin değil, bizzat isyanın hazırlanmasıdır söz konusu olan. Bir sürü maceradan sonra Katniss ve yanındakiler Kapitol'e girmeyi ve Katniss'in esir alınmış sevgilisini kurtarmayı başarır. Fakat Katniss'in sevgilisi bir serumla ona düşman hale getirilmiştir. I. kısım sevgilinin Katniss'i öldürmek için ona saldırdığı sahneyle kapanır.

'Açlık Oyunları'nda anlatılan geleceğin toplumunda demokrasiden özgürlüklerden filan çok söz ediliyor, fakat gerçekte olan hem Kapitol'de, hem de isyancıların merkezi 13. bölgede tek adam/tek kadın diktatörlükleridir. Kişiye tapma üst boyutlardadır.

Geleceğin toplumunda da, bugünün toplumunda olduğu gibi, egemen/ezen sömüren, lüks içinde yaşayan, asalak bir zenginler sınıfı ve yoksul üretenler sınıfı vardır. Egemen sınıf yüksek güvenlikli kendi bölgesi/ülkesinde oturmaktadır. Bugünkü ancak güvenlik kontrolü sonrasında girilebilen lüks sitelerinin geleceği taşınmış hali Kapitol. Emekçi sınıflar ise yaptıkları işe göre ayrı "bölgeler" de toplanmıştır. Bu onlar arasında egemenlere karşı güç birliğini zorlaştıran bir durumdur.

"Açlık Oyunları" bu gelecek dünyasında çarenin isyanda olduğunu anlatmaktadır.

"Açlık Oyunları" bu tavrıyla böyle bir geleceği bugünden önlemeye çalışmaya çağrı olarak da okunabilir. Fakat eğer böyle okunacaksa, bu kadar dolambaç neden?

Film olarak "Alaycı Kuş" çok gürültülü, ortalama bir Hollywood macera filmi. Eğer "Açlık Oyunları" kitapları baş ucu kitabınız değilse görmeseniz de olur.

2.
Insurgent (ABD 2015)
(Kuralsız)
Yönetmen: Robert Schwentke
Oyuncular: Shailene Woodley, Theo James, Ansel Elgort, Kate Winslet, Ray Stevenson, Naomi Watts, Octavia Spencer, Zoë Kravitz, vd.

Insurgent 1988 doğumlu ABD'li kadın yazar Veronica Roth'un çok satanlar listelerinde ön sıralarda yer alan bilim kurgu türü üçlemesinin ikinci kitabının filme aktarılması.

Üçleme Divergent, İnsurgent, Allegiant adlarını taşıyor. Türkçeye Uyumsuz, (aslında Farklı ya da Öteki olması gerekirdi) Kuralsız (Aslında İsyancı olması gerekirdi) ve Yandaş olarak çevrilerek yayınlandı.

Üçlemenin ilk ikisi filme çekildi. Üçüncüsünün çekimi de 2015 için planlanmış durumda.

"Açlık Oyunları"nda olduğu gibi, Veronica Roth'un üçlemesinde de bir gelecek tasavvuru var. Bu gelecek tasavvurunda da yine bir savaş sonucu çökmüş, yıkılmış bir dünya var. Savaştan arta kalanlar Şikago'da birbirinden bütünüyle ayrılmış, her biri insanlığın bir özelliğini yaşatan beş "fraksiyon"dan oluşan bir toplumsal yapı içinde yaşıyorlar.

Fraksiyonlar şunlar:

Feroxlar. Ferox'ların temele özelliği korkusuzlukları. Bunlar bütün kötülüklerin kaynağında korkaklığın yattığını düşünüyorlar. Şehrin etrafını çeviren çitin koruyuculuğunu yapıyorlar. Silah üretme işini de bunlar yapıyor. Bir özellikleri seyahat işinde demiryolunu kullanmak. Hareket halindeki trenlere atlayarak biniyor ve yine hareket halindeki trenlerden atlayarak iniyorlar. Bu fraksiyonun bütün üyeleri bu işi ustaca yapmak zorunda. Lütfen neden böyle diye sormayın. Veronica Roth herhalde bugünü yarına taşırken bugün özellikle cesaret sınavı olarak hareket halindeki trenlerde surf yapan kimi gençleri düşünmüş olsa gerek. Bu Ferox fraksiyonun en yüce değerleri cesaret, yiğitlik ve gururdur. Ferox'ların bir özelliği bütün vücutlarının dövmeler ve piercinglerle dolu olmasıdır. Giysileri siyahtır.Ateş bu fraksiyonun belirleyici işaretidir.

Altruanlar. Bunlar dünyayı mahveden son savaşın egoizm yüzünden olduğunu düşünen ve kendilerini başkaları için feda etmeye hazır olanlardır. Şikago'nun siyasi yönetimi bunların elindedir. Ürünlerin adaletli dağıtılması bunların işidir. Giysileri gridir. Taş bu fraksiyonun belirleyici işaretidir.

Kenler: Bu fraksiyon için son savaşın nedeni cehalet ve aptallıktır. Ken bilgililer fraksiyonudur. Esis işleri bilimle uğraşmaktır. Bilgisayar kullanımında, öncelikle de programlamada uzmandırlar.Muazzam büyüklükteki data banklarında bilgi depolamaktadırlar. Ancak bunlar kamuya açılmamaktadır. Diğer fraksiyonların gözünde Kenler herkese tepeden bakan, iktidar delisidirler. Ken fraksiyonu Altranlara düşmandır. Onlar Altruanları toplumsal gelişmenin engeli budalalar olarak görmektedir. Giysileri mavidir. Su bu fraksiyonun belirleyici işaretidir.

Candorlar. Bu fraksiyon sahtekarlığı savaşın suçlusu ve sorumlusu olarak görmektedir. Doğruluk bunların temel değeridir. Adalet ve hukuk sorunları ile uğraşmaktadırlar. Bu fraksiyona göre yalnızca hakikat ve doğruluk toplumu ilerletebilir. Diğer fraksiyonların gözünde Candorlar doğrucu davuttur. İnsanlara yaklaşımları dostça değildir. Patavatsızdırlar. Giysileri kadınlarda beyaz bluz, siyah etek veya pantolon; erkeklerde beyaz gömlek, siyah pantolon, veya siyah kravatlı takım elbisedir. Cam bu fraksiyonun belirleyici işaretidir.

Amitler: Bunlar her türlü şiddeti red eden pasifist barışseverler. Saldırganlık bunlara göre her kötülüğün nedenidir. Chicago dışında kırlık bölgede yaşamaktadırlar. Temel gıda maddelerinin üretimini yapmaktadırlar. Ayrıca danışmanlık işleri ve idari işler yapmaktadırlar. Doğaya bağlılıkları nedeniyle diğer fraksiyonların gözünde bunlar dünya gerçeklerinden bihaber hayalcilerdir. Candorlar bunların samimi olmadıklarını düşünmektedir. Bunların giysileri bol sarı veya kırmızı tonlardadır. Toprak bu fraksiyonun belirleyici işaretidir.

Bu fraksiyonlar kendi içine kapalı insan topluluk-

larıdır.

Bir de Fraksiyonsuzlar vardır. Bunlar Altruanlar tarafından verilen yardımlarla açlık sınırında yaşan bir grup insandır. Ya herhangi bir fraksiyona ait olmayı becerememiş, ya da parçası oldukları fraksiyondan dışlanmış olanlardır.

Kimin hangi fraksiyondan olduğunu belirlemek için her yıl belli bir günde 16 yaşına basmış olan tüm ergenler bir teste tabii tutulur. Bu test sonucu kişinin hangi fraksiyon için uygun olduğunu gösterir. Test sonucunu alanlar seçim yapmak zorundadırlar. Anne babalarının yanında mı kalacaklardır, yoksa teste göre uygun bulundukları fraksiyona mı gideceklerdir? Eğer anne babanın içinde olmadığı bir fraksiyona gitme yönünde karar alırlarsa, anne babaları ile ilişkileri kesilir. Fraksiyon bağı kan bağından önce gelmektedir.

Bunun dışında az sayıda "divergent" -farklı/değişik/başka/öteki olan- vardır. Bunlar birden fazla fraksiyonun genetik özelliklerini taşımaktadır. Roth'un üçlemesinin Altruan fraksiyonu içinde doğup büyüyen temel karakteri Tris Prior (Shailene Woodley) isimli genç kadın ve kardeşi Caleb böyledir. Testi yapan Tris'e bunun giz olduğunu, kimseye söylenmemesi gerektiğini açıklar. Tris Ferox'lara, Caleb Kenlere gitme yönünde karar verirler. Ve fakat her ikisi de gerçekte kendilerini hiçbir fraksiyona ait his etmemektedir.

Bir dizi olay ertesi Tris Chicagodan kaçar. İnsurgent'te bu kaçış ertesinde Tris Prior'un yaşadıkları anlatılır. Sürekli olarak yakalanma tehlikesi altında Fraksiyonlar arası yolculuğunda ona kardeşi Caleb, erkek arkadaşı Four ve Ferox fraksiyonundan Peter zaman zaman ona eşlik ederler. Kaçış sırasında önce Amitlere sığınırlar. Her türlü şiddete karşı olan Amitler onları isteksiz olarak misafir eder. Peşlerinde olan Kenler geldiğinde onlara karşı kendilerine sığınmış olanları korumazlar.

Kaçış devam eder. Bir dahaki istasyon Fraksiyonsuzların merkezidir. Burada Four'un gerçekte Fraksiyonsuzların başkanının oğlu olduğunu öğreniriz. Four'un annesi Tris'in oradaki varlığının bütün Fraksiyonsuzları tehlikeye attığını söyleyerek, ayrılmasını ister.Tris bunun üzerine Jeanine ve Kenlere teslim olur. Peşinden gelen Four da esir alınır. Bu maceralar sırasında bütün fraksiyonlar için "öteki" olana kimsenin yardım etmediğini görürüz. Jeannine'in (Kate Winslet) neden ille de Tris Prior'u ele geçirmek istediğini öğreniriz. Fraksiyonlar sisteminin kurucularının gelecekteki kuşaklara bıraktıkları bir şifreli mesaj vardır. Bu şifreli mesaj ancak bir "öteki" tarafından çözülebilir. Çözmek için şimdiye dek onlarca denekin beyni mesajın bulunduğu aparata bağlanmış, fakat bütün denekler öl-

müştür. Tris bunun için gereklidir. Tris de test sırasında komaya girer. Bu arada fakat daha önce Tris ve Four'a ihanet ederek, Jeanine'nin safına geçen ve onun yardımcılığına yükselen Ferox Peter, yine saf değiştirir. Four'u kurtarır. Kenler Four ve Peterin peşine düşerler. Bu arada kendine gelen Tris testi sürdürür. Fraksiyonlar sisteminin kurucularının gelecekteki kuşaklara mesajı çözülür. Mesaj şudur:

Savaştan arta kalan insanlar yalnızca etrafı duvarlarla çevrili Chicago'da yaşayanlar değildir. Chicago insanlığın gelecekte barış içinde bir arada yaşama imkanlarının olup olmadığını test etmek için kurulmuş bir adadır. Duvarlar dışında milyonlarca insan vardır. "Divergent"ler, sistem içindeki ötekiler, aslında sorun değil çözümdür.

Jeanine mesajın içeriğini gördüğünde mesajın yok edilmesini, Tris ve Four'un öldürülmesini emreder.

Bu arada güçlerini birleştirmiş olan Candorlar ve Ferox'lar yetişir. İktidarı ele geçirirler.

Kurucuların mesajı bütün ülkede TV'ler üzerinden eş zamanlı yayınlanır.

Four'un annesi, Jeannine'i öldürür.

Film Chicagoluların kitleler halinde duvara doğru yürdüğünü gösteren bir sahne ile kapanır.

Bir bütün olarak ele alındığında, sonuçta Veronica Roth'un gelecek için mesajı –iyimser olarak yaklaşırsam– şöyle okunabilir: Eğer toplum içindeki "ötekiler" çoğunluk tarafından öteki olarak alınmaya devam edilirse, insanlığın geleceği karanlık. Çözüm herkesin herkesi olduğu gibi kabul etmesi, insanlık kişiliğinde buluşulmasında.

Böyle okunduğunda niyet iyi, mesaj güzel. İyi güzel de, burada da yine "Açlık Oyunları" ndaki soru: bu kadar dolambaç niye?

Bir de tabii, neden gelecek hep bugünün insanının hemen hiç değişmediği bir biçimde kurgulanıyor sorusu var. Bugünün sınıflı toplumunun insanı bu toplum tarafından belirleniyor. Bu toplumsal şartlar hep böyle mi gitmek zorunda? Bilim kurgucular neden hep yalnızca tekniğin ilerlediğini görüyor da, insanın değişmezliğinden yola çıkıyor?

Insurgent teknik olarak iyi, (3 D olarak görün görürseniz. Bu tekniğin iyi kullanımına iyi bir örnek) kurgu olarak acayip karmaşık, yorucu bir film.

Veronica Roth'un çok satan kitaplarının sayısı çok yüksek okuyucuları dışında kimseye tavsiye etmem. Onlar zaten giderler. Ben Veronica Roth taraftarı olmadığım halde gittim. Fazla merak bazen insana zaman kaybettiren bir şey.

İnsancıl, sevimli, keyifli iki film:

1.
Samba (Fransa 2014)
Yönetmen ve Senaryo: Éric Toledano, Olivier Nakache
Oyuncular: Omar Sy, Charlotte Gainsbourg, Tahar Rahim, Izïa Higelin, Youngar Fall, Issaka Sawadogo, Hélène Vincent, Christine Millet, Clotilde Mollet, Liya Kebede vd.

Éric Toledano, Olivier Nakache ikilisi 2011'de Fransa'da seyirci rekoru kıran "Can Dostum" filminin (Bkz. Güney, Sayı 61, sf. 99) başarısı ertesinde sessizliğe büründüler. 3 yıl sonra yeni filmleri "Samba" ile yine seyirci önündeler. Yeni filmlerinde de baş oyuncuları, "Can Dostum"da siyah bakıcı/dostu oynayan Omar Sy. Omar Sy filme adını veren Samba'yı oynuyor. Samba 10 yıldır Fransa/Paris'te, amcasının yanında yaşayan Afrikalı bir göçmendir. 10 yıldır ekmeğini en ağır ve pis işlerde en düşük ücretle çalışarak kazanmaktadır. Onunla ilk kez bir düğün yapılan bir lüks restoranın mutfağında kan ter içinde bulaşık yıkarken karşılaşırız. "Kağıtsız" dır. İlgili resmi kurumlar onun Paris'te amcasının yanında yaşadığını bilmektedir. Onlarca kez resmi oturma ve çalışma izni için başvuru yapmıştır. Fakat bu başvuruları kabul edilmemiştir. Onun varlığını meşrulaştıran bir "kağıt" verilmemiştir. Bu durumda olan yüz binlerce göçmen gibi onun da yasal olarak hiçbir hakkı yoktur. Fransa'daki varlığı "göz yumulan" bir varlıktır. Her insan gibi onun da hayalleri vardır. Lüks bir restoranda aşçı olarak çalışacak, para kazanacak, biriktirdiği parayla yurduna geri dönüp, göl kıyısında inşa ettirdiği bir evde yaşayacaktır. Özlemle "kağıt"lı hale gelmeyi beklemektedir. Fakat o kağıtlı hale gelmeyi beklerken, Fransa'yı terk etmesini isteyen mahkeme kararı gelir eline. Ardından da tutuklanıp yurtdışı edilme

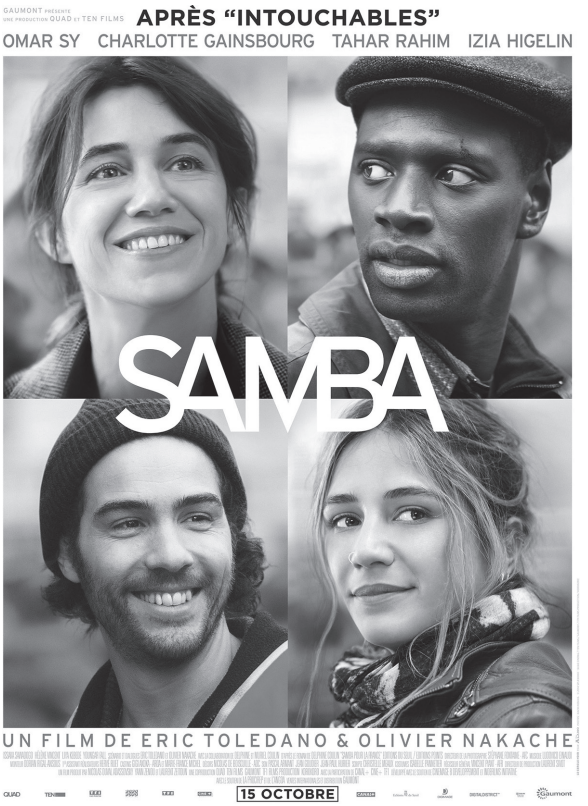

kararı olanların tutulduğu bir tutukevine konur.

Bu aşamada filmin ikinci baş karakteri ile, Alice (Charlotte Gainsbourg) ile tanışırız. Alice büyük bir firmada yönetici olarak çalışan, erkek çalışma arkadaşlarının seksist mobingleri sonucu krize giren, "burn out" sendromu nedeniyle tedavi gören ve işinden hastalık izniyle geçici olarak uzaklaşan genç bir kadındır. Doktoru bir tedavi yöntemi olarak sosyal bir işte bir süre gönüllü çalışmasını önermiştir. Alice göçmenlere yardım eden bir kurumda gönüllü olarak çalışmaya başlar. Bu gönüllü çalışmanın birinci günü Alice'yi, bu işte uzun süredir çalışan Manu (Izïa Higelin) ile işe giderken görürüz. Manu'nun ona en önemli tavsiyesi "Araya mutlaka mesafe koy" şeklindedir. Profesyonellik, bütün sosyal işlerde olduğu gibi, yardım edilecek kişilerle (burada haklarında yurtdışı etme kararı olan "kağıtsız" göçmenlerle) araya mesafe koymayı, kişisel herhangi bir ilişki geliştirmemeyi gerektirmektedir.

Alice ilk işinde Samba ile tanışır.

Samba toplumun iki ayrı kesiminden, çok değişik nedenlerle dertli olan iki insan arasında, profesyonel açıdan hiç de istenmeyen ve fakat gelişen kişisel ilişkisi üzerinden, çok önemli toplumsal sorunlara değinen bir film.

Fakat Éric Toledano, Olivier Nakache aslında bütün zengin batı toplumlarında var olan örneğin ırkçılık, demokrasi adına "yabancı"lara yapılanlar, kadınlara yönelik seksist mobing vb. önemli toplumsal sorunlara değinirken hiçbir zaman öğretmen edasına bürünmüyorlar. Bize bu sorunları gülen, sevecen, insan sever bir öykü içinde sunuyorlar.

Trajedi ile komedinin iç içe yaşandığı öyküler anlatan bir film Samba.

Sonuçta insanlığa güvenen, iyimser bir film Samba.

Omar Sy ve Charlotte Gainsbourg çok sahici, çok iyi bir oyun çıkarıyorlar. Fakat ekip bir bütün olarak da iyi.

Dertli bir gününüzde görürseniz, belki büyüttüğünüz derdinizin onca büyük olmadığını da, görebilirsiniz.

2.
Chef (ABD 2014)
(Şef)
Yönetmen ve Senaryo ve yapımcı: Jon Favreau
Oyuncular: Jon Favreau, Sofía Vergara, John Leguizamo, Oliver Platt, Bobby Cannavale, Dustin Hoffman, Robert Downey, Jr. ,Emjay Anthony

Filmin adı Şef. Burada öyküsü anlatılan şef, Mutfak şefi, aşçı başı Carl Jasper. Filmin senaryosunu yazan, aynı zamanda yapımcılığını da yapan Jon Favreau kendisi oynuyor Carl Jasper'i.

Carl Casper, aşçılığı bir para kazanma aracı olmaktan çok bir tutku olarak yapan, yaptığı işe aşık biri. Bu tutku onu güzel Kübalı eşi Inez'den (Sofía Vergara) ve annesi ile babasının neden ayrı olduklarını anlamayan 12 yaşındaki oğlu Percy'den (Emjay Anthony) de ayırmıştır. Yalnız yaşamakta, oğlunu arada bir yanına almakta, o buluşmalarda da

ama oğlu için fazla zaman ayırmamaktadır. Lüks bir restoranın mutfağı, Carl Jasper'in krallığı onun yolunu gözlemektedir. Oğlu ile birlikte olduklarında geçirdikleri zaman yine Restoran için alışveriş vb. ile doludur.

Carl Jasper'in krallığında onun şefliği altında çalışan yardımcıları Martin (John Leguizamo) ve Tony (Bobby Cannavale) de aşçılığı aşkla yapan insanlardır. Onların çalıştığı lokantada yemek yiyen insanların memnuniyeti ve övgüleri onlar için en büyük ödüldür.

Carl Jasper aynı zamanda var olanla yetinmeyen, mutfakta ve tatta yenilik arayan bir şeftir. Bu noktada çalıştığı lüks restoranın sahibi Riva (Dustin Hoffman) ile anlaşamamaktadır. Riva için neredeyse 10 yıldır değiştirilmemiş olan menü kalitenin garantisidir. İnsanlar bildikleri, tanıdıkları ve beğendikleri yemekleri yemek için gelmektedir restorana. Yeni yemekler yaratma filan işi gereksiz bir fantezidir.

Carl Jasper, ülkenin en ünlü restoran/yemek yazarlarından birinin restorana geleceği gün onu yeni kreasyonları ile karşılamak ister. Ama patron Riva bu sonu belli olmayan deneye karşıdır. Carl Jasper'e restoranın sahibinin kendisi olduğunu hatırlatarak her zamanki menü dışında bir şey yapmasını yasaklar.

10 yıllık başarılı menü sunulur restoran/yemek eleştirmeni Ramsey Michel'e (Oliver Platt). Ertesi gün şefi 10 yıldır hiçbir yenilik yapmamakla suçlayan, tatsız, sıkıcı olmakla suçlayan bir eleştiri yazısı yayınlanır. Bu yazı internet üzerinden onbinlerce kez paylaşılır. Carl Jasper için büyük bir haksızlıktır bu. Michel'e hakaretle karışık bir düello daveti gönderir kullanmayı pek de bilmediği twitter üzerinden. Adını küfürle andığı Michel'i belli bir günde restorana gelip, damak tadının ne olduğunu öğrenmeye davet eder. Hiç beklemediği bir şekilde bu davet twitter üzerinden yüzbinlerce kez paylaşılır. Casper bir twitter fenomeni haline gelir. Restoran dolup taşmakta, herkes merakla bu düello gününü beklemektedir. Gün gelip çattığında Jasper yardımcıları ile birlikte geceleri kendileri için denedikleri yeni bir menüyü hazırlamaya girişirler. Fakat devreye yine restoranın sahibi girer. Yenilik yok, 10 yıldır başarıyla sunduğumuz menü bozulmayacaktır direktifini verir. Jasperin önüne ya kendisinin dediğini yapma, ya da restoranı terk etme seçeneğini koyar. Jasper çok sevdiği mutfağını yardımcılarına bırakarak gider.

Evde aslında yapmayı planladığı yemekleri yapar. Burada yemeğin yalnızca doymak için bir araç olmanın ötesinde bir şey olabileceğini, aşçılığın bir sanat olduğunu görürüz. Fakat bu yemek yapma terapisi de Jasper'in kızgınlığını geçirmez. Akşam restorana dönerek, düello için orada olan ve önüne yerin dibine batırdığı menü yeniden getirilen Michel'e, twitter üzerinden ettiği küfürlerin on mislisini eder. Restoran eleştirmenlerinin nasıl işe yaramaz insanlar olduklarını, bir eleştiri ile nasıl çalışan insanların emeklerini hiçe saydıklarını, onların hayatlarını altüst ettiklerini vs. bağırıp çağırarak anlatır. Tabii bütün restoranda bu arada cep telefonları kayıtta, evet canlı yayındadır. Olayın videoları en çok tıklananlar arasına girer!

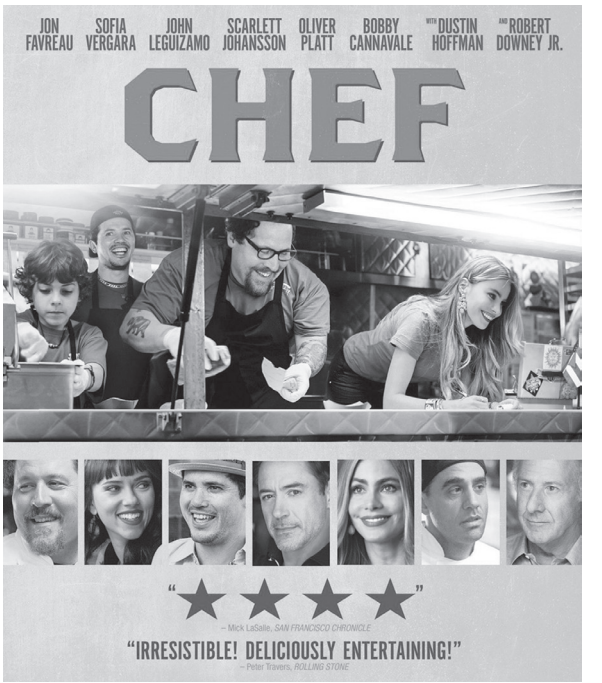

Jasper hiç istemediği bir biçimde ünlenmiştir. Fakat artık bulunduğu şehirde iyi bir restoranda iş bulması imkansızdır.

Eski eşi Inez'in önerisi ile oğlu ve eski eşi ile birlikte Miami'ye giderler. Görevi eski eşi iş görüşmeleri yaparken oğluna bakıcılık yapmaktır. Oğlu ile günlerini Miami'ye gezmekle geçirirler. Bu gezme sırasında baba oğluna kendi mesleği ile ilgili gizleri anlatır. Her bölgenin kendi özel yiyecekleri, kendi özel yemek pişirme tarzları vardır. Örneğin Küba sandviçi Miami'de yapıldığı gibi hazırlanmalı ve yenmelidir. Bu arada biraz da Inez'in itmesiyle eski bir hayalini gerçekleştirmeye yönelir Jasper: Yürüyen restorana çevrilen bir karavanla, insanlara yüksek kaliteli sandviçler sunmak. Gidilen her eyalette, o eyaletin damak tadını bu sandviçlere kat-

mak. Percy tatildedir. Annesinin de, onun babası ile karavan restoranda tatil boyunca birlikte olmasına itirazı yoktur. Jasper'in böyle bir işe gireceğini duyan Martin'de restorandaki işini bırakıp ekibe katılır. Sonrası güney eyaletlerinde "Jasperin Küba sandviçleri"nin zafer turudur. Twitter üzerinden Jasper'in sandviçlerinin övgüsü bütün ülkeye yayılır. Baba ve oğulun birbirlerini tanıması ve sevmesi turudur da bu aynı zamanda. Percy cep telefonu ve sosyal medyayı ustaca kullanımı ile, Trio'nun tur menejerliğini yapar adeta. Eleştirmen Michel'de casusları aracılığı ile Jasper'in ustalığını öğrenir ve ona gizli ortaklık önerir.

Sonunda tabii Jasper/İnes/Percy yeniden mutlu aile olurlar. Burası Holywood.

Jon Favreau, senarist ve oyuncu olarak bir çok Hollywood yapımından tanıdık bir isim. Yönetmen olarak ise Iron Man I ve II'de imzası var. Şef, yüksek bütçeli bir aksiyon filmi yönetmeninden beklenmeyen bir güzel bir sürpriz aslında.

Şef bir restoran/yemek filmi; yol filmi; baba oğul ilişkisi filmi; Hollywoodvari bir romantik aşk filmi; bir dostluk filmi ve bir Müzik filmi.

Latin Jaz; New Orleans Jaz ve Blues ağırlıklı, müzik filmin temposunu belirliyor.

Şef ortalama üzeri bir Holywood komedisi. Keyifle seyredebilirsiniz.

Kapitalizmin mekaniği üzerine görülmesi gereken bir film…

A Most Violent Year (ABD 2014)
Şiddet dolu bir yıl
Yönetmen ve Senaryo: J. C. Chandor
Oyuncular: Oscar Isaac, Jessica Chastain, David Oyelowo, Alessandro Nivola, Albert Brooks vd.

J.C.Chandor "A most violent Year"da kapitalizmin nasıl işlediğini gösteren bir öykü anlatıyor. Mekan 1981 yılı New York'u. 1981 yılı New York tarihinde "şiddet dolu bir yıl". 1826 cinayet işlenmiş. 120 bin soygun olayı yaşanmış. Şehir yönetimi maddi zorluklar nedeniyle 50.000 polisi işten çıkarmak zorunda kalmış. 200 bin üzerinde eroin ve crack bağımlısı insanın yaşadığı bir kent.

Öykü Meksika kökenli Abel Morales (Oscar Isaac) isimli genç bir mazot taşıyıcısı ve satıcısı firma sahibinin öyküsü. Temiz kapitalizm hayali kuran, yenilikçi bir girişimcinin elini kirli işlere bulaştırmadan büyümesinin mümkün olduğunu düşünen biridir. Şimdiye kadarki başarısı da onu doğrular görünmektedir. Abel Meksika kökenli bir göçmen olarak beyaz egemenliğinde olan ülkede orta büyüklükte bir kapitalist işletmeyi kurmayı başarmıştır. Fakat gözü daha yükseklerdedir. Kendi alanında en büyükler arasında yer almayı hedeflemiştir. Bunun için Hudson nehri kıyısında Ortodoks Yahudi bir patron ailesine ait bir mazot boşaltma/depolama istasyonunu satın alma için ön anlaşma imzalamıştır. Tesisin üzerinde anlaşmaya varılan fiyatının %40'nı bütün birikimlerini yatırarak ödemiştir. Anlaşmaya göre geri kalan bölüm bir ay içinde ödenecektir. Ödeme gerçekleşmezse kontrat geçersiz sayılacak, peşin ödenen bölüm de geri

verilmeyecektir. Böyle anlaşma olur mu demeyin. Olur. Aynı işletmeyi aynı şartlarda almak için sırada bekleyen rakipler olduğunda, bundan daha kötü anlaşmalar da olur. Abel'in güvendiği dağ banka kredisidir. Anlaşmayı yapmadan önce bir banka müdüründen oldukça uygun faizle kredi alabilme sözü almıştır.

Abel firmasını büyütecek, büyükler arasına sokacak anlaşmayı yaptığı dönemde güzel eşi Anna (Jessica Chastain) ve çocukları ile şehir içindeki evinden, zenginlerin oturduğu bir dış semtteki yeni yapım bahçeli bir villaya taşınır.

Sınıfında yükselmenin bütün dış görünüşü tamamlanmıştır. Fakat engeller de vardır. Ve giderek çoğalmaktadır. En başta uzun süreden beri yaşanan Firma tankerlerinin silahlı kişilerce kaçırılması ve mazotun boşaltılması olayları vardır. Bu hırsızlık son dönemde iyice artmıştır. Bu bağlamda Abel polise güvenmekte, onların görevini yapıp hırsızları yakalayacağını, yargının da hırsızları cezalandıracağını beklemektedir. Doğrudan şiddete uğrayanlar tabii direksiyon başındaki şoförler ve yardımcıları olmaktadır. Şoförlerin bağlı oldukları sendikanın başı Abel'i şoförlerin kendilerini korumaları için silahlanması gerektiği konusunda ikna etmeye çalışmakta, Abel bunu red etmektedir. Elini kana bulamadan yükselecektir o. Koruma ve adaleti sağlama nihayet devletin görevidir! Abel'in bir mafia babasının kızı olan eşi Anna, bu konuda babasının kendisine yardımcı olabileceği yönünde getirdiği önerileri de Abel kararlılık ve kızgınlıkla geri çevirir.

İkinci zorluk maliye ile olan ilişkilerdeki zorluktur. Petrol/Mazot işlerinde, kapitalist ekonominin bütün işlerinde olduğu gibi vergi kaçırma normal olan şeydir. Küçük ve orta büyüklükteki firmaların vergi kaçırmadan yaşama –hele hele büyüme– şansı hiç yoktur. Bunu herkes bilmektedir. Abel dışında! Abel kendi firmasında bu gibi işlerin olmadığı, olmaması gerektiği, olamaycağı görüşündedir. Fakat firmanın muhasebe işlerinden Abel'in eşi Anna sorumludur. Ve o kendi ekibi ile firmanın yaşaması ve büyümesi için gerekli olanı yapmaktadır. Abel'in firmasının hızlı büyümesi ve şimdi Hudson kıyısındaki büyük bir tesisi satın almaya kalkması, sadece rakip firmaları değil, maliyeyi de kızdırmıştır. Karyerist bir maliye müfettişi, kariyerist bir savcı ile el ele Abel'in firmasının hesaplarını kontrole yönelir.

Paralel olarak firmanın kuruluşundan beri Abel'in yanında çalışan, onunla adeta kardeşlik ilişkisi içinde olduğunu düşünen Meksikalı şöför Julian bir kez daha soyulmak istendiğinde kendini korumak için silahlı çatışmaya girmiştir ve polisçe aranmaktadır. Bu da firmanın aleyhine bir durumdur. Abel iyice sıkışmıştır. Bir yandan Julian'ı polise teslim etmek için onu aramakta, diğer yandan tanker hırsızlarını bulmaya çalışmaktadır.

Bir gün arabası ile tankerlerin birini çalanların peşine düşer. Büyük kovalamacada tanker devrilir. İki hırsızdan biri ölür, diğeri yaralı kurtulur. Abel yaralı olarak kaçmaya çalışanın peşine düşerek onu yakalar ve döverek onların bu işi kimin için yaptıklarını öğrenmeye çalışır. Bu sahnelerde köşeye sıkışmış, esasta şiddeti red eden Abel'i şiddetin en kabasını kullanırken, işkence işinde görürüz. Abel öğrenmektedir! Elleri kana bulanmıştır.

Bütün bu gelişmeler sonrasında kredi söz alınan banka müdürü kıvırır. Bu şartlarda kredi veremeyeceklerini açıklar.

Abel ödeme günü geldiğinde üç günlük bir mühlet daha ister. Borç alabileceği bütün tanıdıklarına baş vurur. Bu arada hırsızlığın arkasında duran firmanın hangisi olduğunu bulmuştur. O firmanın şefini o güne kadar çaldıklarının bütünün parasını ödemesi için baskı altına alır.

Bütün gelişmeler üç gün sonunda da gerekli parayı tamamlayamayacağını göstermektedir. Ödemenin bir gün öncesi akşamında eve geldiğinde eşi Anna önüne gerekli parayı koyar. Nedir bu para? Devlete ödenmesi gereken vergilerin kaçırılmış bölümüdür. Özel bir hesapta herhangi bir durumda kullanılmak üzere bu işlerin nasıl yürüdüğünü bilen Anna tarafından toplanmıştır!

Ne yapacaktır Abel?

Ne yaptığını ertesi günü eşiyle birlikte Hudson nehri kenarındaki tesisin sahiplerine ödeme için gittiklerinde görürüz.

Temiz kapitalizm yoktur. Bu sistem içinde büyümek isteyen kapitalist namussuz olmak, elini gerektiğinde kana bulamak, her türlü üç kağıdı yapmak, vergi kaçırmak, rüşvet vermek, gerektiğinde en yakınlarına ihanet ve onları kurban etmeye hazır olmak zorundadır.

J.C. Chandor bir polisiye formatında bize kapitalizmin nasıl işlediğini gösteren bir film sunuyor.

Film öyküsü ile, Chandor'un kendi yazdığı senaryosu ile, sağlam kurgusu ile, oyunculuğu ile iyi bir film.

Bu yılın bence önemli filmlerinden biri.

Margarethe von Trotta'nın geçmişe yolculuğu..

Die abhandene Welt (Almanya 2015)
(Kaybolan Dünya)
Yönetmen: Margerethe vonTrotta
Oyuncular: Katja Riemann, Barbara Sukowa, Matthias Habich, Gunnar Möller, Karin Dor, August Zirner, Rüdiger Vogler, Tom Beck, Arne Jansen, Anton Algrang

Kaybolan Dünya, önemli Alman kadın yönetmenlerden biri olan Margarethe von Trotta'nın büyük ölçüde oto biyografik bir öyküye dayanan yeni filmi.

Film meslek olarak evlilik aranjmanları yapan, hobi olarak da kendi yazdığı şarkıları kulüplerde arkadaşlarından kurulu bir jaz grubu eşliğinde söyleyen Sophie'nin (Katja Riemann) varlığından bile haberi olmayan kız kardeşini bulması, bu arada bir aile sırrını da açığa çıkarmasının öyküsünü anlatıyor.

Sophie'nin annesinin ölümünden sonra yalnız yaşayan babası Paul Kromberger (Matthias Habich)günün birinde tesadüfen internet ortamında dolanırken New York'ta bir opera sanatçısı kadının, Caterina Fabia'nın (Barbara Sukowa) resmini görür. Resim'eki kadın eşinin gençliğine çok benzemektedir. Sophie'yi New Yorka'a gidip bu kadınla tanışması, öyküsünü öğrenmesi için ikna eder.

Sophie'nin New York'a yolculuğu, onun hem bir bilinmeyen kızkardeşe, hem belki yeni bir aşk ve hayata, hem ailesinin geçmişine bir yolculuk olur.

Burada birbirini tanımayan, varlıklarından haberleri bile olan iki kız kardeş yanında; aynı kadına aşık olan iki erkek kardeş arasındaki karmaşık duyguları, ilişkileri de yaşarız.

Film benzer bir öyküyü yaşamış olan Margarethe von Trotta'nın belki en kişisel filmi. Daha çok kendisi ve ailesi için yapılmış olduğu hissini veren çok özel bir film. Kaybolan bir Dünya'nın tesadüfen bulunması. Eskinin yaralarının deşilmesi, unutulan, belki unutulmak istenen kimi gerçeklerle yüzleşmek.

Kaybolan Dünya sinema dili olarak gayet klasik, düz bir film.

Benim gittiğim Margerethe von Trotta'nın ve kimi oyuncuların da katıldığı gösterim ertesinde Trotta bu filmi yapmadaki motivasyonunun ne olduğu sorusuna verdiği cevapta, Almanya sinemasının ona göre en iyi kadın oyuncuları olan, daha önce değişik filmlerde ayrı ayrı birlikte çalıştığı Katja Riemann ve Barbara Sukowa' nın birlikte oynadığı bir film yapma isteğinin önemli bir motivasyonu olduğunu anlattı. Bence de bu iki oyuncu –ikisi de filmdeki şarkıları– biri arya, öteki kendi yazdığı bir jazz şarkısını kendi söylüyor, filme büyük katkıda bulunuyorlar. Kavgalı küskün yaşlı iki erkek kardeşte de Matthias Habich ve Gunnar Möller (Gunnar Möller 1940'lı yıllarda kimi Nazi Propaganda filmlerinde yardımcı roller oynayan, 1950'li yıllarda ise Alman sinemasında yakışıklı sarışın jön rollerinin favori oyuncusu) iyi oynuyorlar. Aslında bir bütün olarak alındığında da filmin oyuncu kadrosu filmin en güçlü yönlerinden biri.

Kaybolan Yıllar zamanınız varsa, Alman sinemasının en önemli kadın sanatçılarının bir ortak çalışması sizi ilgilendiriyorsa görmeniz gereken; yoksa görmeseniz de olur bir film.

3 Haziran 2015

Meray ÜLGEN

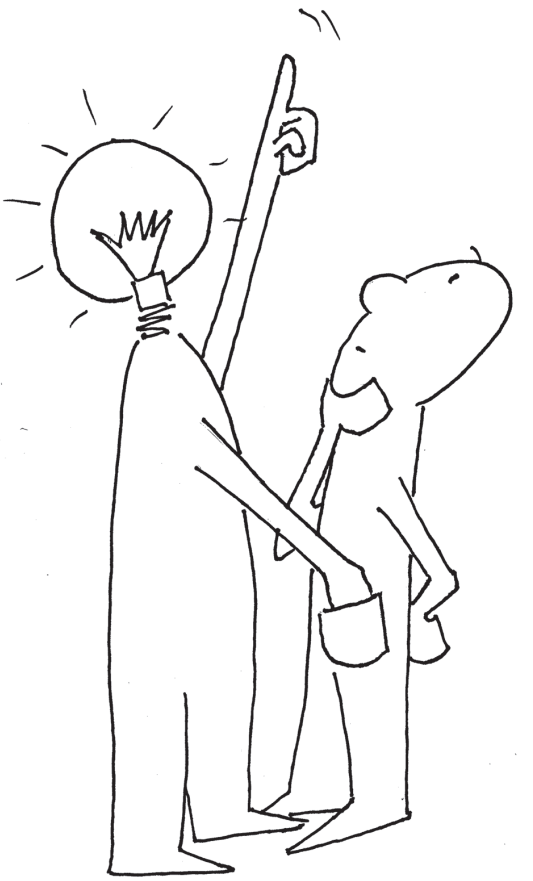

Ermenilere yapılan Soykırımın 100. Yılında

HEPİMİZ ERMENİYİZ

İsmail Çoban, "TARANTA BABU'YA MEKTUPLAR…
(Tuval üzerine yağlı boya)